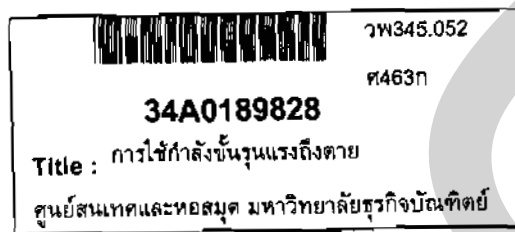

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ :
การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย

ศิริพร ตั้งคณานุกุลชัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2549

ISBN 974-671-438-4

USED DEADLY FORCE : A STUDY OF LEGAL CONTROL

SIRIPORN TANGKANANUKULCHAI

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Department of Law

Graduate School, Dhurakij Pundit University

2006

ISBN 974-671-438-4

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

ชื่อวิทยานิพนธ์ การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ :
การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย

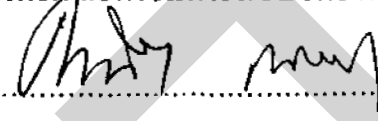
เสนอโดย นางศิริพร ดังตมานุถุชชัย

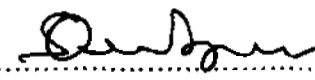
สาขาวิชา นิติศาสตร์ หมวดวิชา กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.อุดม รัฐอมฤต

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม อาจารย์ ดร.อุทัย อาทิวะช

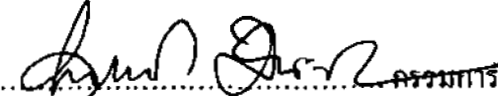
ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(ศ.ดร.กมลิต ฉ นกร)

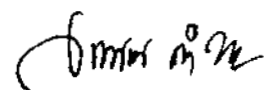

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รศ.ดร.อุดม รัฐอมฤต)

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(อาจารย์ ดร.อุทัย อาทิวะช)

..... กรรมการ
(ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์)

..... กรรมการ
(รศ.ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ)

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ คำวิชัย)
วันที่ 30 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2545

กิตติกรรมประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านรองศาสตราจารย์ ดร.อุคม รัฐอมฤต อาจารย์ที่ปรึกษา และท่านอาจารย์ ดร.อุทัย อาทิวาท อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่าคอยช่วยเหลือให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ อย่างใกล้ชิดและเอาใจใส่ จนทำให้ผู้เขียนสามารถเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นผลสำเร็จออกมาได้

ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฌ นคร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะและชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ ท่านอาจารย์ ดร.กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ท่านอาจารย์ จรัญ โฆษณานันท์ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และท่านอาจารย์เกรียงไกร จรรย์มั่น ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณอย่างสูงต่อท่านอาจารย์สุพัต บรจรจงแต้ม ที่ได้กรุณาช่วยแนะนำการเขียนเชิงอรรถและบรรณานุกรมที่ถูกต้อง ขอขอบคุณ คุณโอภาส เพ็งเจริญ ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านการค้นคว้าข้อมูลข่าว คุณพรทิพย์ บัวเล็ก คุณนันทวัน จิระณะ คุณศิวพร ศักดาศิริรัตน์ คุณวิภา สวงนทร์พิย์ คุณชลาลัย พงษ์ศิริ คุณภัทรพร สุคนธวิษ คุณเสาวณีย์ เศษน้อย รวมทั้งอีกหลาย ๆ ท่าน ที่ได้กรุณาให้ความช่วยเหลือในการจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

วิทยานิพนธ์นี้ไม่อาจจะสำเร็จลงได้ หากผู้เขียนไม่ได้รับกำลังใจสนับสนุนจนเกิดความมานะพากเพียรจากบิดา-มารดา และพี่น้องทุกคนในครอบครัว “อภิวงศ์สุวรรณ” และ ครอบครัว “ตั้งคณานุกุลชัย” โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณฉัตรชัย ตั้งคณานุกุลชัย ซึ่งคอยให้กำลังใจและช่วยเหลือแนะนำในการจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้จนสำเร็จสมความมุ่งหมาย

ส่วนดีและคุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หากมี ผู้เขียนขอมอบบูชาพระคุณแต่บุพการี ครูบาอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องใด ๆ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่ผู้เดียว

ศิริพร ตั้งคณานุกุลชัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
บทที่	
1. บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	6
1.3 สมมติฐานในการวิจัย	6
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	7
1.5 วิธีการศึกษา	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
2. หลักการคุ้มครองสิทธิบุคคลจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงาน ในการปฏิบัติการตามหน้าที่	8
2.1 มาตรฐานสหประชาชาติที่คุ้มครองสิทธิบุคคลจากการใช้กำลังขั้นรุนแรง ถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่	9
2.1.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน	9
2.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง	12
2.1.3 ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย..	13
2.1.4 หลักการว่าด้วยการป้องกันและการสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับ การวิสามัญฆาตกรรมและการลงโทษประหารชีวิตที่ไร้เหตุผลและรวบรัด...	16
2.1.5 หลักการพื้นฐานว่าด้วยการใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย	24
2.2 หลักประกันสิทธิในชีวิตของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย	27
2.2.1 การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	29
2.2.2 สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย	30
2.2.2.1 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล	31

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2.3 การคุ้มครองสิทธิในทางอาญาของประชาชน	32
2.2.3.1 สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองในเรื่องการจับและคุมขังในคดีอาญา....	32
2.2.3.2 สิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม.....	33
2.2.3.3 สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานในคดีอาญาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์	33
3. กรอบของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงาน	
ในการปฏิบัติการตามหน้าที่.....	35
3.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่	35
3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	35
3.1.1.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลุล่วงหรือ	
เพื่อป้องกันการหลบหนี	36
3.1.1.2 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น	37
3.1.1.3 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติ	
การก่ออาชญากรรม	39
3.1.2 ประเทศแคนาดา	41
3.1.2.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลุล่วงหรือ	
เพื่อป้องกันการหลบหนี	42
3.1.2.2 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น	42
3.1.2.3 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติ	
การก่ออาชญากรรม.....	43
3.2 กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการจับของไทย	44
3.2.1 หลักเกณฑ์ในเรื่องของการจับตามกฎหมายไทย	44
3.2.2 หลักเกณฑ์ในเรื่องการใช้กำลังในการจับ	51
3.2.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83	51
3.2.2.2 ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี	55
3.3 กรณีศึกษาในการใช้กำลังของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่	58
3.3.1 ตัวอย่างการใช้กำลังที่อยู่ในกรอบของกฎหมาย	58
3.3.2 ตัวอย่างการใช้กำลังที่เกินเลขกรอบของกฎหมาย	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4. ขั้นตอนและกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้	
   กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่	64
4.1 การตรวจสอบโดยการชันสูตรพลิกศพ	64
4.1.1 วัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ	67
4.1.2 ขั้นตอนและวิธีการในการชันสูตรพลิกศพ	69
4.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพและแนวทางในการแก้ไข	73
4.2 การตรวจสอบควบคุมโดยการไต่สวนการตาย	81
4.2.1 วัตถุประสงค์ของการไต่สวนการตาย	82
4.2.2 ขั้นตอนและวิธีการในการไต่สวนการตาย	83
4.2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการไต่สวนการตายและแนวทางในการแก้ไข	87
4.3 การตรวจสอบโดยการสอบสวนดำเนินคดี	89
4.3.1 หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน	89
4.3.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	89
4.3.1.2 ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ	
(ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543	90
4.3.1.3 ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย	92
4.3.2 ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนดำเนินคดีและแนวทางในการแก้ไข	93
5. การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย	
   ของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่	97
5.1 การตรวจสอบโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม.....	97
5.1.1 การตรวจสอบโดยอัยการสูงสุด	97
5.1.2 การตรวจสอบโดยศาล	101
5.2 การตรวจสอบโดยผู้เสียหายและองค์กรอื่น	102
5.2.1 การตรวจสอบโดยผู้เสียหาย	102
5.2.2 การตรวจสอบโดยแพทย์	106
5.2.3 การตรวจสอบโดยองค์กรอิสระ	109

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6. บทสรุปและข้อเสนอแนะ	112
6.1 บทสรุป	112
6.2 ข้อเสนอแนะ	116
บรรณานุกรม	121
ภาคผนวก	129
ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543..	130
ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่	
ชั้นสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543	139
ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543	144
Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions, 1989	150
Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement, 1990	155
จำนวนคดีวิสามัญฆาตกรรมและคำสั่งอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทน	161
ประวัติผู้เขียน	162

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ : การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย
ชื่อผู้เขียน	ศิริพร ดังคณานุกุลชัย
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.อุดม รัฐอมฤต
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์ ดร.อุทัย อาทิวรา
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2548

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายภายหลังจากที่เจ้าพนักงานได้ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย เพราะการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิแห่งการมีชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการในการตรวจสอบจำกัดการกระทำดังกล่าวไว้ ทั้งนี้เพื่อให้เจ้าพนักงานของรัฐใช้อำนาจดังกล่าวไปในทางมิชอบ

ผลจากการศึกษาพบว่า การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายภายหลังจากมีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายยังมีปัญหาและข้อบกพร่องในการตรวจสอบและการถ่วงดุล เพราะองค์กรที่ทำให้เกิดการตายและองค์กรที่ตรวจสอบโดยการชันสูตรพลิกศพและการสอบสวนดำเนินคดีเป็นองค์กรเดียวกันคือตำรวจ จึงทำให้เกิดปัญหาความไม่โปร่งใสในการตรวจสอบ และสร้างความเคลือบแคลงสงสัยให้กับบุคคลภายนอก

ผู้เขียนเห็นว่าวิธีการที่จะทำให้การตรวจสอบในเรื่องการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้ผล หรือคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างแท้จริงนั้น ต้องให้แพทย์ควรมีอำนาจเต็มในการชันสูตรพลิกศพ โดยมีอำนาจตั้งแต่การคุมศพและรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดเกี่ยวกับการตายนั้น ตลอดจนการสอบสวนพยานบุคคลและรวมถึงอำนาจในการผ่าศพตรวจด้วยตัวเอง และในการสอบสวนคดีความผิดของเจ้าพนักงานในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายจะต้องมีพนักงานอัยการหรือพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมในการสอบสวนด้วย และในการไต่สวนของศาลนั้น ศาลไม่ควรทำการไต่สวนการตายจนกว่าสามปี ภรรยา หรือญาติผู้ตาย หรือองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนจะได้เข้ามาเป็นผู้คัดค้านในคดี ทั้งนี้เพื่อจะก่อให้เกิดความเป็นธรรมได้อีกระดับหนึ่ง

Thesis Title   Used Deadly Force : A Study of Legal Control
Author   Siriporn Tangkananukulchai
Thesis Advisor   Assoc. Prof. Dr. Udom Rathamarit
Co-Thesis Advisor   Dr. Uthai Arhivech
Department   Law
Academic Year   2005

ABSTRACT

The objectives of this thesis are to study about the problem of legitimacy inspection after use of deadly force by police officers. It is ostensible that use of deadly force in the process of arresting a person impinges greatly upon the right to life and property, as well as the freedoms of the population. Therefore, It is necessary to have concrete measures to control and scrutinize such action with a view to preventing abuse by state authorities.

As for the results of this research, legitimacy inspection after use of deadly force by police officer has defections and problem of legal control. Because of police officers use deadly force and police officers check the procedures for inquests in criminal case. It's only one organ do and no accountability. This problem bring to suspicion.

The author intend to suggest the way to solve the problem that doctors qualified in forensic medicine to perform autopsies is fully authorized to perform an autopsy and dissection of dead body, gather all the evidence related to death and examine witnesses. In The inquiry process should have Public Prosecutor or Administrative during the inquiry because of accountability. In the examination, the Court will not do the examination until the husband, wife, ascendant, descendant, legal representative or custodian of the deceased or organ of human right are entitled to apply by motion to the Court for examining the witness adduced by the Public Prosecutor and to adduced other witness.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ตามแนวคิดและหลักกฎหมายไทยได้มีการยอมรับกันมาอย่างช้านานแล้วว่าในการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเรื่องของการจับกุมผู้กระทำความผิดนั้น หากว่าผู้ถูกจับกุมมิได้ต่อสู้ขัดขืนการจับกุม เจ้าพนักงานตำรวจจะใช้กำลังเพื่อทำการจับกุมนั้นมิได้ ซึ่งหลักในการจับกุมผู้จับจะต้องจับโดยละม่อม กล่าวคือเมื่อจำเลยหรือผู้ที่จะต้องถูกจับนั้นมิได้มีการต่อสู้อย่างใดแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจทำร้ายแก่เขามิได้ เว้นแต่กรณีผู้จะต้องถูกจับนั้นต่อสู้หรือแสดงกิริยาต่อสู้ เจ้าพนักงานผู้จับจึงจะมีอำนาจใช้อาวุธเพื่อป้องกันได้โดยไม่เกินกว่าสมควร และตามความเห็นของศาลไทยนั้น การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายจะใช้เพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงมิได้ เว้นแต่ในกรณีที่จำต้องกระทำเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นให้พ้นจากภัยอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึงและได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในเรื่องการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามมาตรา 68 แห่งประมวลกฎหมายอาญา¹ แม้แต่ในมุมมองของนักวิชาการที่เห็นไม่ตรงกับความเห็นของศาลดังกล่าวก็ยังคงเห็นว่า เจ้าพนักงานตำรวจไม่มีอำนาจหรือสิทธิพิเศษใดๆ ที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรม หรือเพื่อป้องกันการหลบหนีการจับแต่อย่างใด เว้นแต่ถ้าการจับโดยสุภาพไม่ได้ผลและเจ้าพนักงานตำรวจจำต้องกระทำการจับให้เหมาะสมกับพฤติการณ์ในเรื่องของการจับผู้จับมีสิทธิที่จะใช้วิธีรุนแรงมากขึ้นแม้ว่าในที่สุดอาจกระทำให้ผู้ถูกจับถึงแก่ความตาย ก็มิได้เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงถึงตายโดยไม่เหมาะสมแก่พฤติการณ์ในการจับเลย และเนื่องจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายนั้นเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตของประชาชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายออกมาเพื่อจำกัดการกระทำนั้นและต้องมีการตรวจสอบการกระทำนั้นอย่างเข้มงวด

กรณีศึกษาของการใช้ความรุนแรงถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจที่สำคัญได้แก่ การทำวิสามัญฆาตกรรม “โจ ค่านข้าง และพวกรวม 6 ศพ” เหตุเกิดที่จังหวัดสุพรรณบุรี วันที่ 27 พฤศจิกายน 2539 ซึ่งได้ก่อกระแสวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางถึงความไม่ชอบมาพากลที่เกิดขึ้น เพราะเหตุการณ์ที่คนร้ายยินยอมมอบตัวแล้วเดินออกมาจากบ้าน

¹ แสวง ชีระสวัสดิ์. (2530). หลักการสืบสวนคดีอาญา. หน้า 100-101.

หลังที่เกิดเหตุ ท่ามกลางสายตาของคนนับพันที่คอยดูเหตุการณ์ทั้งประชาชน ชาวบ้านละแวกนั้น ผู้สื่อข่าว และตำรวจอีกหลายร้อยนายที่ถูกระดมมาเพื่อตริ่งกำลังและทำการปิดล้อม เมื่อการเจรจาต่อรองเป็นผลคนร้ายยินยอมมอบตัวและถูกใส่กุญแจมือเดินออกมาจากบ้านหลังดังกล่าว แต่จู่ ๆ ขบวนการร้ายก็หยุดเดินและเดินย้อนกลับเข้าไปในบ้านหลังเดิมท่ามกลางความแปลกใจของทุกคน หลังจากนั้นอีกไม่นานก็มีเสียงปืนดังขึ้น 15 นัด เป็นเวลาประมาณ 10 นาทีจึงค่อยเงียบลง ปรากฏว่าคนร้ายถูกยิงตายทั้งหมด

หลังจากเกิดเหตุเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ได้ออกมาชี้แจงว่ากลุ่มชายแปลกหน้าทั้ง 6 คน ที่ถูกกล่าวหาว่าทำยาเสพติดยังคงต่อสู้ จึงถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจทำวิสามัญฆาตกรรม ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความกังขาในจิตใจของผู้คนส่วนใหญ่ว่าผู้ต้องหาทั้งหมดต่อสู้ตำรวจจริงหรือไม่หรือถูกตำรวจยิงทิ้งแล้วจัดฉากให้มาเชื่อถือว่าเป็นการต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงาน²

และอีกคดีตัวอย่างอีกคดีหนึ่งที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2537 เจ้าหน้าที่ตำรวจอร อำนวยอำเภอสายบุรี 17 คนตกเป็นผู้ต้องหาฐานร่วมกันฆ่านายไพโรจน์ ธนังสิทธิ์ นายสุชาติ ไวยคำ นายโลม โพธิ์ทอง ซึ่งบุคคลทั้งสามเป็นสมาชิกกองอาสารักษาดินแดนอำเภอสายบุรี จังหวัดเพชรบุรี และยังได้ร่วมกันฆ่านายวรวิทย์ อนันตกุลซึ่งขณะนั้นเป็นเจ้าพนักงานปกครอง ฝ่ายปฏิบัติงานพิเศษ สำนักงานอำนวยการอาสารักษาดินแดน กรมการปกครอง มีหน้าที่ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของสมาชิกกองอาสารักษาดินแดนอำเภอสายบุรี ซึ่งคดีดังกล่าวเป็นคดีที่เป็นที่สนใจและเป็นข่าวใหญ่ในขณะนั้น คดีนี้ผู้เสียหายต้องฟ้องคดีต่อศาลเอง และศาลทั้ง 3 ชั้น ได้พิพากษาลงโทษจำคุก โดยที่กระบวนการตรวจสอบของรัฐในขณะนั้นไม่สามารถให้ความยุติธรรมแก่โจทก์ได้³

การปกครองระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด ประเทศที่เป็นนิติรัฐนั้นจะต้องเป็นประเทศที่ปกครองด้วยกฎหมาย ฝ่ายบริหารหรือเจ้าหน้าที่บ้านเมืองต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดและไม่อาจที่จะดำเนินการสิ่งใดตามอำเภอใจได้ โดยประชาชนจะต้องได้รับความคุ้มครองในชีวิตทรัพย์สินและมีสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอกัน การวิสามัญฆาตกรรมที่กระทำลงโดยปราศจากขอบเขตซึ่งเปรียบเสมือนการประหารชีวิตนอกระบบกฎหมายนั้นไม่ควรที่จะเกิดขึ้น เพราะมิใช่วิธีการหรือหนทางที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาอาชญากรรม แต่กลับจะเป็นการสร้างอาชญากรรมที่เลวร้ายรุนแรงยิ่งไปกว่าเดิม⁴ ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้เขียนถึงเหตุการณ์วิสามัญฆาตกรรมคดีใจ คำนำข้างว่า “ถ้าสังคมสมยอมต่อการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจยิงทิ้ง

² รายละเอียดดูในบทที่ 3 หัวข้อ 3.3.2

³ รายละเอียดดูในบทที่ 5 หัวข้อ 5.2.1

⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง. หน้า 110.

ผู้ต้องหา สังคมนั้นจะหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินไม่ได้เลย เพราะตำรวจจะใช้อำนาจเบ็ดเสร็จนี้รีดไถ ช่มชู้ ตลอดจนยิงทิ้งคนทั่วไปเพื่อประโยชน์สุขของตนเอง ทั้งนี้รวมทั้งเก็บค่าตัว ยาเสพติดด้วย ซึ่งจะทำให้ธุรกิจยาเสพติดมีความมั่นคงปลอดภัยยิ่งขึ้น และขยายตัวมากขึ้น”⁵ นอกจากนี้การทำวิสามัญฆาตกรรมโดยปราศจากเหตุผลที่ชอบด้วยกฎหมายนั้นยังขัดต่อรัฐธรรมนูญและหลักนิติธรรมที่ให้นับนิยามว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ ทั้งยังเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนอีกด้วย อันจะทำให้ความเชื่อมั่นในระบบประชาธิปไตยของประชาชนสั่นคลอน

ดังนั้น กระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการใช้อำนาจในการปฏิบัติกรตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานจนทำให้บุคคลถึงตาย หรือการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายภายหลังที่มีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเกิดขึ้นแล้วจึงมีความสำคัญอย่างมาก เพราะจะเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ให้กระทบกระเทือนถึงสิทธิในชีวิตซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน อันจะเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนว่าจะไม่ถูกละเมิดสิทธิดังกล่าวจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ได้บัญญัติขึ้นก่อนและกระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ดังนี้

1. ขั้นตอนการชันสูตรพลิกศพ เป็นมาตรการตรวจสอบและคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตายซึ่งดำเนินการโดยพนักงานสอบสวน แพทย์นิติเวชหรือแพทย์ที่มีคุณสมบัติตามที่มาตรา 150 ระบุไว้ พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครอง ในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ไม่ว่าจะตายโดยผิดธรรมชาติหรือไม่ และความตายนั้นจะเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญาหรือไม่⁶

2. ขั้นตอนการไต่สวนการตาย เป็นมาตรการตรวจสอบและคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตายซึ่งดำเนินการโดยศาล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการตรวจสอบกระบวนการชันสูตรพลิกศพในคดีที่ความตายเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ และคดีที่ความตายเกิดขึ้นในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ แต่ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นการฆ่าโดยเจตนา โดยให้สิทธิแก่สามีภริยา...หรือญาติของผู้ตาย ในการที่จะยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำเข้ามาสืบ และสามารถที่จะนำสืบพยานหลักฐานอื่นได้ด้วย⁷

⁵ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539, 6 ธันวาคม). “การยิงทิ้งได้แค่ขยายอาชญากรรม.” มติชน.

⁶ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง และวรรคสาม

⁷ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม ถึง วรรคเจ็ด

3. ขั้นตอนการสอบสวนดำเนินคดีซึ่งดำเนินการโดยพนักงานสอบสวน โดยพนักงานสอบสวนจะต้องทำสำนวนการสอบสวนออกเป็น 3 สำนวน ได้แก่ 1. สำนวนการชันสูตรพลิกศพ 2. สำนวนที่เจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติการตามหน้าที่ตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่ และ 3. สำนวนที่ผู้ตายตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือความผิดฐานพยายามฆ่าเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติการตามหน้าที่

อย่างไรก็ดีจากการศึกษาพบว่ากระบวนการหรือระบบในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายภายหลังจากที่มีการการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือภายหลังจากที่มีการตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ในปัจจุบันนั้น ยังมีปัญหา อุปสรรค หรือข้อขัดข้องในด้านต่าง ๆ อยู่ ส่งผลทำให้กระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวไม่สามารถที่จะบรรลุผลได้จริง สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย อาทิเช่น

ปัญหาการชันสูตรพลิกศพ เนื่องจากระบบในการชันสูตรพลิกศพของไทยเป็นระบบที่ให้ความสำคัญต่อพนักงานสอบสวนเป็นสำคัญ การชันสูตรพลิกศพในคดีฆาตกรรมนอกโรงพยาบาล รวมทั้งการชันสูตรพลิกศพของแพทย์ก็เป็นการปฏิบัติหลังจากที่พนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่ขององค์กรการกุศลต่าง ๆ ได้ทำการพลิกศพ และรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ไปแล้ว ซึ่งอาจทำให้พยานหลักฐานต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป หรือทำให้การวิเคราะห์หาสาเหตุและพฤติการณ์การตายคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงได้ ส่งผลทำให้การชันสูตรพลิกศพโดยแพทย์ไม่ได้ผลเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนแพทย์นิติเวช หรือปัญหาเกี่ยวกับเรื่องความปลอดภัยในชีวิตของแพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพและครอบครัวเนื่องจากการไปเป็นพยานในศาล เป็นต้น และที่สำคัญการที่แพทย์นิติเวชจากสถาบันนิติเวชที่ทำหน้าที่ทั้งชันสูตรพลิกศพและผ่าศพตรวจก็สังกัดอยู่กับสำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานเดียวกับพนักงานสอบสวน การที่จะตรวจสอบซึ่งกันและกันกับพนักงานสอบสวนก็ย่อมเป็นไปได้ยากและขาดความเชื่อถือจากประชาชน โดยเฉพาะการตายของบุคคลจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจเอง^{*}

ปัญหาการไต่สวนการตาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในเรื่องความล่าช้าในการพิจารณาคดี ปัญหาในเรื่องการไม่มีพยานบุคคลเข้ามาในคดี หรือปัญหาในเรื่องความปลอดภัยของพยานบุคคล รวมทั้งปัญหาเรื่องผลการชันสูตรพลิกศพโดยแพทย์นิติเวชซึ่งเป็นพยานเอกสาร ที่หากไม่มีผู้ร้อง

^{*}แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2547, ธันวาคม). "การศึกษาการพัฒนาระบบชันสูตรพลิกศพในประเทศไทย." วารสารนิติศาสตร์. 34, 4. หน้า 715.

คัดค้านแล้ว ศาลมักจะเชื่อถือตามพยานหลักฐานของพนักงานอัยการและเจ้าพนักงานตำรวจ ทำให้ผู้ตายไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมเท่าที่ควร

ปัญหาในการสอบสวนดำเนินคดี ระบบการสอบสวนคดีอาญาของไทยในปัจจุบัน ได้มีการแยกอำนาจสอบสวน ฟ้องร้องและพิจารณาออกจากกันค่อนข้างจะเด็ดขาด ดังนั้น เมื่อมีคดีวิสามัญฆาตกรรมเกิดขึ้น องค์การผู้ปฏิบัติการที่กระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายคือตำรวจ และองค์การผู้สอบสวนดำเนินคดีกับผู้ปฏิบัติการดังกล่าวซึ่งก็คือตำรวจเช่นกัน จึงเป็นการดำเนินการสอบสวนดำเนินคดีจากบุคคลากรในองค์กรเดียวกัน โดยมีได้มีการควบคุมหรือตรวจสอบจากองค์กรอื่นในกระบวนการยุติธรรมแต่ประการใด แม้ตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ(ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะที่ 10 บทที่ 1 ข้อที่ 12 จะได้กำหนดว่า “ห้ามเจ้าพนักงานหรือผู้ควบคุมผู้ทำให้ตายทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนผู้ชั้นสูตรพลิกศพ...” แต่ข้อกำหนดดังกล่าวก็เป็นเพียงการควบคุมในระดับผู้ปฏิบัติการเท่านั้น มิได้เป็นการควบคุมหรือตรวจสอบการกระทำของ เจ้าพนักงานตำรวจในการที่ได้กระทำการวิสามัญฆาตกรรมหรือกระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติการตามหน้าที่นั้นเลย นอกจากนั้นแนวโน้มในการสอบสวนหรือดำเนินคดีดังกล่าวก็มักเป็นไปในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือพวกเดียวกันมากกว่า และถึงแม้ผู้เสียหายที่เห็นว่าการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจดังกล่าวเป็นไปโดยมิชอบจะมีสิทธิฟ้องคดีในความผิดดังกล่าวด้วยตนเอง ได้ก็ตาม แต่การที่ผู้เสียหายจะรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินการฟ้องร้องเอาผิดต่อเจ้าพนักงานตำรวจย่อมไปไม่ได้โดยยาก ทั้งนี้เพราะตำรวจเป็นผู้ลงมือกระทำการเอง และพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นตำรวจก็เป็นผู้ทำการสอบสวนเอง รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ก็จะอยู่ในสำนวนการสอบสวนทั้งสิ้น ซึ่งก็ถือว่าเป็นความลับของทางราชการที่ญาติหรือผู้เสียหายจากการกระทำของเจ้าพนักงานดังกล่าวย่อมไม่มีสิทธิที่จะตรวจสอบดูได้”

นอกจากนี้ในการสอบสวนดำเนินคดี ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับระยะเวลาในการสอบสวนในสำนวนคดีการชั้นสูตรพลิกศพ เพราะตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ(ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะที่ 10 บทที่ 1 ข้อที่ 5 ได้กำหนดไว้ว่า “...ให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพแล้วส่งไปยังพนักงานอัยการภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้ทราบเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขอขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกิน 2 ครั้งๆละไม่เกิน 30 วัน...” ซึ่งระยะเวลาในการทำสำนวนการชั้นสูตรพลิกศพนี้ได้มีการกำหนดไว้เป็นเวลานาน อาจทำให้มีการแก้ไขหรือตบแต่งพยานหลักฐานได้ ฉะนั้นจึงควรกำหนดระยะเวลาในการทำสำนวนการชั้นสูตรพลิกศพให้สั้นลง เพื่อเป็นมาตรการหนึ่งในการควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ในการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจได้

^๖ มนตรี จิตรวิวัฒน์. (2531). วิสามัญฆาตกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าพนักงานตำรวจ. หน้า 113.

ดังนั้น ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาถึงหลักเกณฑ์ ขั้นตอนและกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายภายหลังจากที่มีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ ตลอดจนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้กระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวมีความเหมาะสมยิ่งขึ้นและสามารถบรรลุผลได้สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย อันจะเป็นการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ให้เกินขอบเขตจนกระทบถึง “สิทธิในชีวิต” ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงหลักการคุ้มครองสิทธิบุคคลจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ตามกฎหมายไทย มาตรฐานสหประชาชาติ และกฎหมายของต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาเนื่องจากการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ตลอดจนกรอบของกฎหมายและความเหมาะสมในการใช้อำนาจนั้น จากกรณีศึกษาตามตัวอย่างที่เกิดขึ้น
3. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายภายหลังจากที่มีการใช้ความรุนแรงขั้นถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงระบบการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวของไทยให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

1.3 สมมติฐานในการวิจัย

กระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานภายหลังจากที่มีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ หรือภายหลังจากที่มีการตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ในปัจจุบัน ยังมีปัญหาและข้อบกพร่อง เพราะมีช่องว่างทั้งในทางด้านกฎหมายและตัวบุคลากร ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งได้แก่ “สิทธิในชีวิต” ของประชาชน ดังนั้น จึงควรที่จะต้องมีการแก้ไขหรือปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบการใช้กำลังดังกล่าวให้มีความเหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยควรที่จะต้องให้มีการควบคุมและตรวจสอบถ่วงดุลทั้งจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่ทำงานร่วมกัน ผู้เสียหาย และจากองค์กรอิสระอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองไม่ให้ประชาชนถูกละเมิดสิทธิในชีวิตจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

มุ่งศึกษาถึงกระบวนการการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานภายหลังจากที่มีการตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ โดยบทบัญญัติกฎหมายและการตรวจสอบ โดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมด้วยกันเอง ผู้เสียหาย และองค์กรอิสระอื่น ๆ โดยจะศึกษาจากแนวความคิดและหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบุคคลจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมายไทย มาตรฐานสหประชาชาติ และกฎหมายของต่างประเทศ

1.5 วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยจะศึกษาวิจัยจากเอกสารทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นตัวบทกฎหมาย ตำราทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสารหรือนิตยสารทางกฎหมาย หนังสือพิมพ์ เอกสารประกอบการสัมมนา ความเห็นของนักนิติศาสตร์ แนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มาตรการและวิธีปฏิบัติของต่างประเทศ ตลอดจนข้อมูลจากเว็บไซต์ (Website) ต่าง ๆ ทางอินเทอร์เน็ต (Internet) เพื่อที่จะได้รวบรวมข้อมูลให้เป็นระบบเพื่อศึกษาวิจัย และประมวลเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ทราบถึงหลักการคุ้มครองสิทธิบุคคลจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมายไทย มาตรฐานสหประชาชาติ และกฎหมายของต่างประเทศ
2. ทำให้ได้ทราบถึงสภาพปัญหาเนื่องจากการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติ การตามหน้าที่ในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ตลอดจนกรอบของกฎหมายและความเหมาะสมในการใช้อำนาจนั้น จากกรณีศึกษาตามตัวอย่างที่เกิดขึ้น
3. ทำให้ได้ทราบถึงสภาพปัญหาของกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายภายหลังจากที่มีการใช้ความรุนแรงขั้นถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงระบบการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายดังกล่าวของไทยให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

บทที่ 2

หลักการคุ้มครองสิทธิบุคคลจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่

แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้นได้รับอิทธิพลของปรัชญาการเมืองที่สำคัญ 2 ประการ¹ คือ

1. ลัทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) เน้นความเป็นอิสระและควมมีเสรีภาพของบุคคล และเห็นว่ารัฐมีอยู่เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลในสังคมมีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย รัฐไม่มีความสำคัญเหนือบุคคล บุคคลมิได้มีอยู่เพื่อรัฐ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพและมีคุณค่าในตัวเอง มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รากฐานที่สำคัญของแนวความคิดนี้มาจากสำนักสโตอิก (stoic)² ที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลเป็นสัตว์โลกที่รู้จักคิดใช้เหตุผล มนุษย์จึงเข้าถึงกฎหมายธรรมชาติได้ด้วยการใช้เหตุผลและเหตุผลนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ความเชื่อนี้จึงเป็นความเชื่อในเรื่องสากลนิยมไม่ให้ยึดติดในเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนา สอนให้คนใจกว้างและยอมรับเรื่องความเสมอภาคของมนุษย์ทุกคน แนวความคิดนี้ก่อให้เกิดแนวความคิดในทางเสรีนิยม (Liberalism) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของประชาธิปไตย

2. ลัทธิชุมชนนิยม (Collectivism) มีแนวคิดว่าการที่มนุษย์รวมตัวกันเป็นสังคมไม่สามารถแยกตัวไปเป็นเอกเทศได้จากสังคมได้ มนุษย์แต่ละคนจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั้งหมด มนุษย์ไม่มีคุณค่าในตัวเอง มนุษย์ดำรงอยู่เพื่อสังคม เน้นความมั่นคงและเสถียรภาพของสังคม รัฐเป็นกลไกที่สำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม รัฐมีความชอบธรรมที่จะดำเนินการใด ๆ ก็ได้ในการเข้ามาแทรกแซงหรือกำหนดวิถีชีวิตของบุคคลในสังคม ดังคำกล่าวของ Hegel ที่ว่า “ปัจเจกชนแสวงหาเสรีภาพของเขาได้ด้วยการเชื่อฟังอำนาจรัฐ และการบรรลุเสรีภาพเต็มที่ได้แก่การตายแทนรัฐ”

จากแนวความคิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพดังกล่าวนี้มีอิทธิพลต่อแนวคิดของประเทศต่าง ๆ ในการบัญญัติกฎหมายเพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับเหตุผลในทางการเมืองและการปกครองของประเทศนั้น ๆ ด้วย

¹ นรินทร์ มั่นจิตร. (2548). ครอบครองใช้อำนาจรัฐตามมาตรา 83 กับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย: กรณีการใช้กำลังบังคับก่อให้เกิดการตาย. หน้า 4.

² จริญญา โฆษณานันท์. (2541). นิติปรัชญา. หน้า 131.

2.1 มาตรฐานสหประชาชาติที่คุ้มครองสิทธิบุคคลจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติกรตามหน้าที่

สังคมมนุษย์ในปัจจุบัน ได้มีการปรับเข้าสู่ดุลยภาพมากขึ้นไม่ว่าในแง่ของความเสมอภาคในสังคม ในแง่การเรียกร้องสิทธิหรือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน มีความคิดที่จะเชื่อมต่อเรื่องหลักนิติธรรมเข้ากับเรื่องสิทธิมนุษยชน หลังจากที่มวลมนุษยชาติได้รับความวิบัติบาดแผลครั้งสำคัญจากสงครามโลกครั้งที่สอง³ หลังจากนั้นคณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล⁴ ได้บุกเบิกและแสดงแนวความคิดในเรื่องหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนดังกล่าวให้ปรากฏ เพื่อเป้าหมายที่จะมีสังคมแห่งเสรีภาพ “สังคมที่มวลสมาชิกสามารถสำแดงจิตวิญญาณเสรีของตนได้อย่างเต็มเปี่ยม”⁵ หรือ “สังคมที่ยอมรับในคุณค่าสูงสุดในตัวมนุษย์ด้วยการพิจารณาถึงสถาบันทางสังคมทั้งหมดโดยเฉพาะรัฐว่าเป็นเสมือนผู้รับใช้มิใช่เจ้านายของปัจเจกบุคคล”⁶ หลักการนี้เป็นหลักการที่สำคัญต่อการปกป้องปัจเจกบุคคลจากรัฐบาลที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจ และทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถชื่นชมในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ได้

2.1.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

(UN'S Universal Declaration of Human Right, 1948)

ปฏิญญานี้ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายธรรมชาติและเป็นผลงานชิ้นแรกที่เป็นการนำแนวคิดในทางปรัชญาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่มีผู้คิดค้นนานนับพันปีมาบัญญัติไว้ เพื่อเป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนให้เป็นมาตรฐานสากล โดยการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ถึงแม้ว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนไม่ใช่หลักเกณฑ์ที่มีสภาพบังคับเหมือนกฎหมายทั่วไปและเป็นเพียงเอกสารที่เสนอแนะแก่มวลมนุษยชาติก็ตาม แต่ประเทศต่าง ๆ ก็แสดงความเห็นด้วย และได้นำมาบัญญัติไว้ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอันเป็น

³ โดยที่คำปรารภของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนที่กล่าวว่า “โดยที่ความจำเป็นอย่างยิ่งที่ สิทธิมนุษยชน ควรได้รับการปกป้องคุ้มครอง โดย หลักนิติธรรม หากไม่ประสงค์ให้มนุษย์ถูกบังคับให้หันเข้าหาการกบฏขัดขืน ในฐานะเป็นทางเลือกสุดท้ายต่อทราชและการกดขี่

⁴ เป็นองค์กระระหว่างประเทศที่มีศักดิ์เป็นที่ปรึกษาขององค์การสหประชาชาติ ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1952 จุดก่อตั้งขององค์การทางกฎหมายนี้เป็นผลมาจากการประชุมของนักนิติศาสตร์ซึ่งจัดให้มีขึ้นที่เบอร์ลินตะวันตก โดยสรุปเน้นความสำคัญของสังคมแห่งเสรีภาพในฐานะเป็นเป้าหมายอันพึงปรารถนาของหลักนิติธรรม ในปี 1983 ศาสตราจารย์จิติ ดิงสท์ทซ์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการถือว่าเป็นนักกฎหมายไทยคนแรกที่ได้รับเกียรติสูงสุดดังกล่าว

⁵ จริญ โฆษณานันท์. เล่มเดิม. หน้า 358.

⁶ แหล่งเดิม

กฎหมายสูงสุดของแต่ละประเทศ ปฎิญาสาเกตว่าด้วยสิทธิมนุษยชนได้จำแนกสิทธิเสรีภาพของบุคคลโดยทั่วไปเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

(1) สิทธิทางการเมืองและสิทธิพลเมือง (Political or Civil Right) สิทธิประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาแต่ดั้งเดิม คือ สิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สิน ความเสมอภาค ความยุติธรรม และการแสวงหาความสุข (The rights to, property, equality, justice and the pursuit of happiness) สิทธิประเภทนี้เป็นสิทธิในทางลบเป็นการจำกัดอำนาจรัฐไม่ให้กระทำการใดตามอำเภอใจและรัฐจะล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวมิได้

(2) สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Right) สิทธิประเภทนี้เป็นสิทธิที่เพิ่งรู้จักกันเมื่อไม่นานมานี้เอง และเป็นชัยชนะของกลุ่มประเทศสังคมนิยมที่ทำให้มีการระบุสิทธิเหล่านี้ลงในปฎิญาฯได้ สิทธิประเภทนี้เป็นสิทธิในทางบวกคือบัญญัติขึ้นเพื่อให้รัฐต้องจัดบริการต่างๆแก่พลเมือง เช่น สิทธิที่จะจัดตั้งสหพันธ์กรรมกร สิทธิในมาตรฐานการครองชีพอันเพียงพอสำหรับสุขภาพและความเป็นอยู่ดีของตนและครอบครัว สิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่างรวมทั้งการจำกัดเวลาทำงานตามสมควร และวันหยุดงานเป็นครั้งคราวโดยได้รับสินจ้าง สิทธิในการศึกษา

สิทธิขั้นพื้นฐานที่เรียกว่า “สิทธิตามธรรมชาติ” ที่รัฐทุกรัฐให้ความสำคัญและบัญญัติไว้ในกฎหมายสูงสุด ประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการประกาศรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานไว้ในคำประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1776 และได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาที่ได้ประกาศใช้ครั้งแรก เมื่อ ค.ศ. 1787 และได้มีบทแก้ไขเพิ่มเติม (Amendment) ในเวลาต่อมารวมทั้งสิ้น 25 ฉบับบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 10 ได้ประกาศใช้บังคับเมื่อ ค.ศ. 1791 ซึ่งได้มีการบัญญัติคุ้มครองสิทธิต่างๆของบุคคลเอาไว้ที่เรียกว่า The Bill of Rights การที่รัฐธรรมนูญสหรัฐซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐ (Federal Constitution) สามารถเข้าไปมีบทบาทในการให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาในขั้นตอนแต่ละขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมของทุกมลรัฐนั้นเพราะศาลสูงสุดของสหรัฐเป็นองค์กรที่มีอำนาจตีความรัฐธรรมนูญในลักษณะที่เป็นการขยายความเข้าไปคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาและในขณะเดียวกันก็เป็นการวางมาตรฐานขั้นต่ำให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมได้ปฏิบัติตามมาตรฐานที่วางไว้นั้น เพราะฉะนั้น การที่กฎเกณฑ์ต่างๆที่ศาลสูงได้วางไว้จึงได้มาจากการตีความ ลำพังแต่การศึกษาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญของสหรัฐเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อความเข้าใจถึงขอบเขตสิทธิที่ได้รับการคุ้มครอง

⁷ The Bill of Right เป็นที่มาของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแนวรัฐธรรมนูญ มีสิทธิต่างๆหลายประการที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญาสิทธิเหล่านี้บัญญัติไว้ในบทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4, 5, 6, 8

ปฏิญญาสากล ข้อ 3 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีธรรมและในความมั่นคงแห่งร่างกาย”

สิทธิในการดำรงชีวิตได้มีบัญญัติไว้ในบทแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 4 (Fourth Amendment) ของรัฐธรรมนูญของสหรัฐ ซึ่งมีใจความว่า “สิทธิของบุคคลที่จะได้รับความปลอดภัยในร่างกาย... ให้พ้นจากการค้น การจับ หรือยึดโดยไม่มีเหตุอันสมควรมีอาจละเมิดได้...”⁸

รัฐธรรมนูญของไทยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 31 ความว่า

มาตรา 31 “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...”

เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งรัฐธรรมนูญของรัฐที่เป็นประชาธิปไตยจะต้องให้ความสำคัญและบัญญัติไว้ เพราะสิทธิและเสรีภาพนั้นเป็นสิ่งที่คิดค้นมนุษย์มาแต่กำเนิดและแต่ละคนจำเป็นต้องมีและใช้พัฒนาบุคลิกภาพแห่งตนทั้งทางร่างกายและจิตใจเป็นคุณค่าสูงสุดที่องค์กรของรัฐทุกองค์กร ทั้งองค์กรนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ จะต้องเคารพและต้องคำนึงถึงอยู่เสมอว่าบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิและเสรีภาพมิได้มีฐานะเป็นเพียงคำประกาศอุดมการณ์ของรัฐเท่านั้น หากแต่ฐานะเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลใช้บังคับโดยตรงแก่องค์กรของรัฐเหล่านั้นเลยทีเดียว

ข้อ 5 “บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงโทษซึ่งทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติมิได้”

รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมที่ 5 (Fifth Amendment) ในข้อ 4 มีใจความว่า “ห้ามกระทำการใดๆ อันเป็นการจำกัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของบุคคลโดยไม่ผ่านกระบวนการทางกฎหมาย”

ซึ่งรัฐธรรมนูญของไทยได้บัญญัติไว้สอดคล้องกันในมาตรา 31 วรรคสอง ความว่า

มาตรา 31 วรรคสอง “การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้...”

การลงโทษด้วยวิธีโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมตัวอย่าง เช่น การจับผู้กระทำความผิดเผาไฟ ถ่วงน้ำ ปล่อยให้หิวอดอาหารตาย และการจับตายผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยไม่มีเหตุอันชอบด้วยกฎหมายก็ต้องถือว่าเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วย

ข้อ 11(1) “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งตนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี”

⁸ วิสาร พันธุณะ. (2521, กันยายน-ตุลาคม). “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา.” *อุทพท.*, 5, 25. หน้า 41.

สิทธิประเภทนี้เป็นสิทธิที่ชัดเจน คือสิทธิที่ได้รับการรับรองอย่างชัดเจน ไม่อาจจะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นไปได้ ซึ่งปัจจุบันประเทศต่างๆ ได้ถือเป็นหลักทั่วไปโดยไม่มีข้อยกเว้น⁹

ในรัฐธรรมนูญของไทยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 33 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด...”

สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์นี้จะส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้สอดคล้องกันในเรื่องสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในมาตรา 7/1 และมาตรา 8 เป็นต้น ผลแห่งข้อสันนิษฐานนี้จะปฏิบัติต่อจำเลยเสมือนหนึ่งว่าเป็นผู้กระทำความผิดก่อนมีคำตัดสินว่าได้กระทำความผิดจริงไม่ได้ ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้ทำให้เกิดการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยหลายอย่างเช่น สิทธิที่จะพบและปรึกษานายความเป็นการเฉพาะตัว สิทธิที่จะได้รับการประกันตัว สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม เป็นต้น

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติการคุ้มครองสิทธิของบุคคลและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการจับกุม ซึ่งมีรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุดออกมารองรับสิทธิของบุคคลผู้ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย นับตั้งแต่กระบวนการในชั้นสอบสวน คือขั้นตอนของการค้น การยึด การจับกุม และการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในขั้นตอนต่างๆ ตั้งแต่ระหว่างการดำเนินการชั้นสอบสวนชั้นพิจารณาไปจนถึงการบังคับโทษ เช่น หลักประกันที่จะได้รับการแจ้งสิทธิ สิทธิในการมีทนาย สิทธิที่จะได้พบศาลโดยเร็วหลังจากการควบคุม สิทธิในการได้สวนมูลฟ้อง สิทธิในการได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนใหญ่ สิทธิในการได้รับการประกันตัว สิทธิได้รับการพิจารณาโดยเร็ว เป็นต้น

2.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

(International Conventant on Civil and Political Right, 1966)

สมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้รับรองกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 1966 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 1976

สาระสำคัญของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองประกอบด้วย วรรคอารัมภบท และบทบัญญัติ 53 ข้อ แบ่งเป็น 6 ส่วน

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดสิทธิในการใช้ความรุนแรงขั้นถึงตายจากเจ้าพนักงาน ได้มีการกล่าวไว้ดังนี้

ภาค 3 ข้อ 6 (1) มนุษย์ทุกคนมีสิทธิมาแต่กำเนิดในการดำรงชีวิต สิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ไม่มีบุคคลสามารถล่วงชีวิตของใครได้ตามอำเภอใจ

⁹ กุลพล พลวัน. (2538). พัฒนาการสิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 3). หน้า 51.

ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากล ข้อ 3 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีธรรมและในความมั่นคงแห่งร่างกาย”

และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ในมาตรา 31 ซึ่งบัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้...”

การจับตาคือต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยไม่มีความจำเป็นและเหตุสมควรที่จะกระทำได้อย่างเป็นการขัดรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดแล้วยังขัดต่อสิทธิมนุษยชนและหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองนี้อีกด้วย

ภาค 3 ข้อ 14 (2) บุคคลทุกคนผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดตามกฎหมาย

ซึ่งสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ 11(1) ที่กล่าวว่า

“บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย...”

และสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของไทยในมาตรา 33 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด...”

2.1.3 ประมวลระเบียบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย¹⁰

(Code of Conduct for Law Enforcement Officials, 1979)

ประมวลนี้รับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไปโดยมติที่ 34 /169วันที่ 17/ ธ.ค./ ค.ศ.1979

ข้อ 2 การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นจะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตลอดจนพิทักษ์รักษาสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน

คำว่า “สิทธิมนุษยชน” หมายถึงสิทธิมนุษยชนตามที่ระบุไว้และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายของประเทศนั้นและกฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิความเป็นพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ... ปฏิญญาขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องด้วยความแตกต่างทางเชื้อชาติ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องด้วยความแตกต่างทางเชื้อชาติ ...

¹⁰ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเศรษฐริยะ และณัฐสา ฉัตรไพฑูริย์. (ผู้แปล). (2547). มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 39.

ข้อ 3 เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะใช้กำลังบังคับได้ต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งและเฉพาะกรณีที่เป็นกรปฏิบัติหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้น

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในข้อนี้ ดังนี้

(ก) หลักเกณฑ์ข้อนี้เน้นว่าการใช้กำลังบังคับของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นจะกระทำได้เฉพาะกรณีพิเศษอย่างยิ่ง กล่าวคือเป็นกรณีที่เป็นความจำเป็นโดยชอบตามพฤติการณ์เพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือในการจับกุมผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยโดยชอบด้วยกฎหมาย และจะใช้กำลังบังคับในกรณีอื่นๆ ไม่ได้โดยเด็ดขาด

ข้อที่น่าพิจารณาคือการใช้กำลังบังคับของเจ้าหน้าที่ของประเทศไทยในหลาย ๆ กรณีไม่ได้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่วางนี้เลย คือไม่ได้เพื่อป้องกันอาชญากรรม หรือในการจับกุมผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น ในช่วงที่มีการประกาศนโยบายปราบปรามยาเสพติดขั้นเด็ดขาดนั้น การจับตายผู้มีรายชื่อในบัญชีค้ายาเสพติดซึ่งไม่ได้เป็นผู้ต้องสงสัยโดยชอบด้วยกฎหมายและเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ไม่ได้กระทำโดยมีเหตุผลอันสมควรหรือกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือในกรณีของการจับตายผู้ต้องหาคนสำคัญ “โจ ค่าน้ำแข็ง” ก็ไม่ได้กระทำโดยชอบตามพฤติการณ์แต่อย่างใดเพราะผู้ต้องหาได้มอบตัวแล้วไม่มีความจำเป็นที่จะต้องจับตายแต่อย่างใด และการจับตายทั้งสองกรณีนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องหาหรือจำเลยในประเทศไทย

ปัญหาในเรื่องวิธีคิดและจิตสำนึกในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งไทยยังตระหนักในเรื่องเหล่านี้้น้อยมาก ผู้คนในสังคมจำนวนมากก็ยังชื่นชมสนับสนุนการใช้มาตรการปราบปรามที่รุนแรงของรัฐ และยังมีความเห็นว่ นักสิทธิมนุษยชนที่ออกมาเคลื่อนไหวในเรื่องนี้เป็นพวกมือไม่พายเอาเท้าราน้ำ หรือแม้แต่นิ่งถึงสิทธิของผู้ค้ายาмаกกว่าจะนึกถึงความทุกข์ยากสูญเสียที่เกิดจากน้ำมือของพวกเขาอาชญากรเหล่านี้

ตัวอย่างผลสำรวจความคิดเห็นประชาชนในกรุงเทพฯ จากศูนย์ประชาบดี สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยรามคำแหง¹¹ ยืนยันว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 79.4 เห็นด้วยกับวิธีการปราบปรามยาบ้าด้วยวิธีรุนแรงและเชื่อมั่นว่าการนำตัดตอนส่งผลต่อโอกาสในการจับผู้ค้ารายย่อยมาลงโทษได้มากที่สุด รัฐบาลทักษิณได้คะแนนนิยมสูงสุดด้านกรแก้ไขปัญหายาเสพติดเหนือกว่าเรื่องการส่งเสริมธุรกิจการค้าและการแก้ไขปัญหาคาความยากจน ผลสำรวจที่ทำให้นักสิทธิมนุษยชนต้องตกใจคือ สิทธิในความเป็นมนุษย์ของนักค้ายาบ้า ซึ่งร้อยละ 60.3 เห็นว่าไม่ควรปล่อยให้นักค้ายาบ้ามีชีวิตอยู่ต่อไป เพราะคนเหล่านี้ทำลายชีวิตผู้อื่นมาาก ขณะที่ส่วนน้อยเพียงร้อยละ 39.7 เห็นว่าควรให้มีชีวิตอยู่ต่อเพราะเชื่อว่าสักวันหนึ่งเขาอาจกลับตัวเป็นคนดีได้

¹¹ ข่าวรามคำแหง, ฉบับวันที่ 3-9 มีนาคม 2546, 10-16 มีนาคม 2546, 17-23 มีนาคม 2546

ที่สำคัญผลสำรวจนี้ยังชี้ว่านักสิทธิมนุษยชนไม่ควรเรียกร้องความเป็นธรรมให้คนค้ายาบ้าซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงจิตสำนึกที่บกพร่องในเรื่องสิทธิมนุษยชนของคนไทย

(ข) กฎหมายภายในของประเทศโดยทั่วไปจะต้องระบุข้อจำกัดให้การใช้กำลังบังคับดังกล่าว ให้อยู่ในกรอบในความเหมาะสมพอดี พึงเป็นที่เข้าใจว่าหลักเกณฑ์ตามกฎหมายภายในของประเทศเกี่ยวกับกรอบของความเหมาะสมพอดีดังกล่าวจะต้องสอดคล้องกับการตีความหลักเกณฑ์ข้อนี้ และจะต้องไม่มีการตีความในทางยอมรับให้มีการใช้กำลังบังคับที่เกินสมควรนั้น โดยอ้างว่าเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ชอบด้วยกฎหมาย

ข้อที่น่าพิจารณาคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสาม บัญญัติในเรื่องของการจับว่า “ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น” คำว่าใช้การป้องกันมีการตีความไปได้หลายทาง ศาลตีความไปในทางที่ว่าเป็นการป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 ซึ่งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ว่าคือ ต้องเป็นภัยอันตรายละเมิดต่อกฎหมาย ใกล้จะถึง จำต้องทำเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือผู้อื่น การกระทำนั้นพอสมควรแก่เหตุ

แต่มีนักวิชาการอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่ใช่เป็นเรื่องป้องกันสิทธิตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 แต่คำว่า “ป้องกัน” นี้ คือป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดขัดขวางการจับกุม หรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี คำว่าเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่อง หมายความว่า วิธีหรือความป้องกันนั้นให้ใช้กำลังได้เท่าที่จำเป็นหรือตามสมควรเพื่อให้การจับเป็นผลสำเร็จ ส่วนแค่ไหนเพียงไรจึงจะถือว่าเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่อง ย่อมแล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นกรณีๆ ไป

สหรัฐอเมริกามีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในการใช้ความรุนแรงจนถึงตายเอาไว้ชัดเจนว่า 1. มีเหตุอันควรเชื่อว่าเป็นต้องใช้กำลัง มิฉะนั้นผู้กระทำความผิดจะหลบหนี และ 2. มีเหตุน่าเชื่อว่าผู้กระทำความผิดจะใช้กำลังรุนแรงทำร้ายเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น ศาลสูงสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยว่า¹² หลักของการใช้กำลังจับกุมไม่ใช่หลักป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่เจ้าพนักงานจะใช้กำลังได้ต่อเมื่อเป็นการป้องกันตัว เจ้าพนักงานของรัฐทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามอาชญากรรมไม่จำเป็นต้องเอาชีวิตไปเสี่ยงจนถึงขนาดว่าผู้ร้ายจะต้องชักปืนก่อนแล้วตนจึงจะยิงได้ เจ้าพนักงานยิงก่อนได้ถ้าเห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าจะทำอันตราย และไม่ได้มีหลักเกณฑ์ว่าจะต้องเป็นภัยอันตรายใกล้จะถึงด้วย คือมิใช่หลักป้องกันแต่เป็นหลักเรื่องความเป็นไปได้ที่คนร้ายจะทำอันตรายเจ้าหน้าที่หรือผู้อื่น ซึ่งการทำอันตรายนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องทำให้เขาถึงตายหรือบาดเจ็บสาหัส¹³

¹² จิรนิติ หะวานนท์. (2546). สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 49

¹³ Tennessee v. Garner, 471 U.S. 1, 1985.

Tennessee V. Garner & The Forth Amendment¹

ข้อเท็จจริงกรณี Tennessee V. Garner นั้น Mr. Garner ได้ยื่นฟ้องต่อศาลสหรัฐกล่าวหาเจ้าหน้าที่ตำรวจและรัฐ Tennessee ขู่ฆ่าคนตายโดยเจตนา และอ้างว่าการกระทำของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาเรื่องการคุ้มครองสิทธิพลเรือน (The Forth Amendment)

ในคดีนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจแห่งรัฐ Tennessee ได้ยิงลูกชายของ Garner ในเหตุการณ์ปล้นแห่งหนึ่งขณะที่ลูกชายของเขาหนีออกมาจากสถานที่เกิดเหตุ จากรายงานที่ปรากฏลูกชายของเขาไม่มีอาวุธร้ายแรงแต่อย่างใดเลย

The Forth Amendment: คุ้มครองสิทธิประชาชนจากการกระทำโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ: “การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย (Deadly Force) เพื่อป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดหรือผู้ซึ่งได้ก่ออาชญากรรม ไม่ว่าจะในสถานการณ์เช่นใดไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่สมเหตุสมผลตามรัฐธรรมนูญ เว้นแต่ถ้าเจ้าหน้าที่มีเหตุให้เชื่อว่าผู้ต้องสงสัยอาจเป็นอันตรายร้ายแรงหรืออาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและถึงชีวิตต่อบุคคลอื่นและหรือต่อเจ้าหน้าที่นั่นเอง เช่นนี้จะถือว่าการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายสามารถกระทำได้โดยชอบ”

ก่อนหน้าคดี Tennessee V. Garner ในสหรัฐอเมริกายังไม่มียกเว้นหรือกฎหมายที่ชัดเจนในเรื่องของการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย และการติดตามหรือจับกุมผู้ซึ่งกระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำความผิด เจ้าหน้าที่ตำรวจจะใช้แนวทางปฏิบัติตามกฎหมายอังกฤษเดิม คือกฎหมายสำหรับอาชญากรทุกคน แต่หลังจากคำตัดสินนี้การกระทำของเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายดั้งเดิมถือว่าเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ หากไม่ปรากฏว่าผู้ต้องสงสัยมีอาวุธร้ายแรงหรือต่อสู้หรือก่อให้เกิดหรือน่าจะก่อให้เกิดอันตรายใดๆต่อบุคคลอื่นหรือเจ้าพนักงานนั้น ในที่สุดคำตัดสินของศาลสูงจากคดีนี้จึงพัฒนาเป็นกฎหมายรัฐและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายจนกระทั่งปัจจุบันนี้

¹ สิริลักษณ์ นุรักษ์, เล่มเดิม, หน้า 169

(ค) การใช้อาวุธปืนให้ถือเป็นมาตรการในขั้นที่หนักที่สุด จึงควรที่จะต้องพยายามทุกวิถีทางในการงดเว้นการใช้อาวุธปืนนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีที่จะใช้ต่อเยาวชน ในกรณีทั่วไปแล้วไม่ควรให้เจ้าหน้าที่ใช้อาวุธปืนเลย เว้นแต่กรณีที่ผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดมีอาวุธปืนในการขจัดขึ้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ หรือกรณีหากเจ้าหน้าที่ไม่ใช้อาวุธปืนนั้นแล้วอาจมีผู้ได้รับภัยอันตรายและไม่มีมาตรการเหมาะสมอย่างอื่นที่เบากว่านี้ที่จะใช้ระงับภัยหรือจับกุมบุคคลนั้นได้ ในกรณีที่มีการใช้อาวุธปืนโดยเจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องรับรายงานเหตุต่อผู้บังคับบัญชาทันที

ข้อที่น่าพิจารณาคือ การใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการใช้อาวุธปืนไว้โดยเฉพาะ และไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่จะควบคุมตรวจสอบ หรือจำกัดอำนาจกระทำการ โดยเฉพาะในการใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่อย่างใด รายละเอียดดูในข้อพิจารณาของหัวข้อ 2.1.5

2.1.4 หลักการว่าด้วยการป้องกันและการสอบสวนอย่างมีประสิทธิภาพเกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรม และการลงโทษประหารชีวิตที่ไร้เหตุผล และรวบรัด¹⁴ (Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions, 1989)

ตามมาตรฐานสากลหลักการที่จะป้องกันและสืบสวนสอบสวนการตายจากการกระทำของเจ้าพนักงานโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายนั้น องค์การสหประชาชาติได้ทำเอกสารเสนอแนะดังต่อไปนี้

มาตรการป้องกัน มีข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้

1. รัฐบาลทั้งหลายต้องออกกฎหมายห้ามเจ้าพนักงานที่กระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายทุกกรณีและให้ถือว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดอาญาที่มีโทษร้ายแรง และแม้แต่ในภาวะพิเศษ เช่น ประเทศตกอยู่ในภาวะสงครามหรือใกล้จะเกิดสงคราม สถานะทางการเมืองภายในประเทศขาดเสถียรภาพ หรือระหว่างประกาศภาวะฉุกเฉินก็จะไม่ถือว่าการกระทำของเจ้าพนักงานเช่นนั้นเป็นความชอบธรรม การกระทำของเจ้าพนักงานดังกล่าวทำไม่ได้ในทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นการสู้รบระหว่างกองกำลังภายในประเทศหรือการใช้อำนาจที่ผิดกฎหมายของเจ้าพนักงานของรัฐ หรือบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของเจ้าพนักงานและรวมถึงเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการตายของบุคคลที่เกิดขึ้นในระหว่างคุมขังด้วย

ข้อที่น่าพิจารณาคือ กฎหมายที่ห้ามเจ้าพนักงานกระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมของไทยนั้นมีบัญญัติไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ในความเป็นจริงแล้วเจ้าพนักงานที่กระทำ

¹⁴ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา จิตรไพฑูรย์, เล่มเดิม, หน้า 135.

ให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายของไทยมักไม่ได้รับโทษ เพราะส่วนใหญ่แล้วจะยกฟ้องเนื่องจากการขาดการตรวจสอบที่ดี กระบวนการตั้งแต่ชั้นชั้นตุลาการพิพากษาถึงที่สุดจนไต่สวนคดีครั้งแรก ส่วนหนึ่งของเจ้าพนักงานสอบสวนก็ช่วยพวกเดียวกัน หลักฐานต่าง ๆ ส่วนใหญ่อยู่ที่พนักงานสอบสวนทั้งสิ้น แม้แต่รัฐบาลเองก็ไม่ได้ใส่ใจปัญหาดังกล่าวนี้และในช่วงที่มึนโง่ในการปราบปรามยาเสพติดขั้นเด็ดขาด ก็ส่งผลให้มีเจ้าพนักงานตำรวจนำผู้ที่ถูกสงสัยว่าจะเป็นผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเป็นจำนวนมาก ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ภาวะพิเศษที่จะทำให้เจ้าพนักงานจะสามารถใช้อำนาจที่จะทำให้บุคคลผู้ต้องสงสัยหรือผู้กระทำความผิดตายโดยไม่ต้องผ่านกระบวนการยุติธรรม การกระทำดังกล่าวก็ไม่ได้ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย และมีการร้องเรียนของญาติผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก¹⁵

2. รัฐบาลทั้งหลายต้องควบคุมเข้มงวดรวมถึงการกวดขันการบังคับบัญชาเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการจับกุมคุมขัง ควบคุมตัวและจำคุก ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายในการใช้กำลังและอาวุธปืน

ข้อที่น่าพิจารณาคือ การใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการใช้อาวุธปืนไว้โดยเฉพาะ และไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่จะควบคุมตรวจสอบ หรือจำกัดอำนาจกระทำการ โดยเฉพาะในการใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่อย่างใด ดูรายละเอียดในข้อพิจารณาของข้อ 2.1.5

3. รัฐบาลทั้งหลายต้องยับยั้งคำสั่งของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐที่จะสั่งการหรือส่งเสริมให้ผู้ใดปฏิบัติในการทำให้คนตายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย และทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องต่อต้านคำสั่งในลักษณะดังกล่าว ในการอบรมเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายต้องเน้นถึงกฎเกณฑ์ข้างต้น

ข้อที่น่าพิจารณาคือ ในรัฐบาลยุคปัจจุบันมีการทำวิสามัญฆาตกรรมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดสูงที่สุดกว่าทุกรัฐบาลที่ผ่านมา และเป็นผู้ที่ได้คะแนนนิยมสูงสุดจากประชาชนในด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติดเหนือกว่าเรื่องการส่งเสริมธุรกิจการค้าและการแก้ไขปัญหาคาชากรจน โดยนัยแห่งความหมายนี้ แม้รัฐบาลจะออกตัวว่าไม่ได้ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ฆ่าคนตายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมแต่ก็ไม่น่าจะมีมาตรการที่เข้มงวดกวดขันหรือห้ามปรามอย่างจริงจัง เพราะว่าเจ้าหน้าที่ใช้ความรุนแรงขั้นถึงตายดังกล่าวก็ไม่ได้มีการตรวจสอบและไม่ได้รับการลงโทษแต่อย่างใด มีแต่การร้องเรียนของญาติผู้ตายจำนวนมากเท่านั้น¹⁶

¹⁵ จริญ โฆษณานันท์. (2546). “สิทธิมนุษยชนและสงครามยาเสพติด.” วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน, 1,4. หน้า 89.

¹⁶ ขั้วรามคำแหง. ฉบับวันที่ 3-9 มีนาคม 2546, 10-16 มีนาคม 2546, 17-23 มีนาคม 2546.

4. ต้องใช้กระบวนการทางศาลหรือมาตรการอื่นที่มีประสิทธิภาพที่จะรับประกันต่อทุกคนและทุกกลุ่มที่ได้รับอันตรายหรือได้รับการคุกคามต่อชีวิตจากการปฏิบัติของเจ้าพนักงานโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย

ข้อที่น่าพิจารณาคือ แต่อย่างไรก็ดี มาตรการในการตรวจสอบเกี่ยวกับการกระทำการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายหรือใช้อาวุธหรืออาวุธปืนกระทำให้ผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวในชั้นพิจารณาของศาลนี้ ปัจจุบันนี้ปรากฏว่าได้ผลน้อยมากทั้งนี้ เพราะไม่ปรากฏคดีขึ้นสู่ศาลเท่าใดนัก คดีดังกล่าวเกี่ยวกับการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจที่ได้กระทำให้ผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตายซึ่งเรียกว่า คดีวิสามัญฆาตกรรมนั้นมักจะปรากฏอยู่เพียงแต่ในชั้นพิจารณาของพนักงานอัยการและชั้นอัยการสูงสุดเท่านั้น ซึ่งจากหลักฐานที่ได้นำมาจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเกือบทุกคดีจะสิ้นสุดอยู่ที่การสั่งคดีของอัยการสูงสุดเท่านั้น คือมักจะมีคำสั่งไม่ฟ้องตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2543 สั่งไม่ฟ้อง 56 คดี และสั่งฟ้อง 2 คดี ในปี พ.ศ. 2544 (ม.ค.-ต.ค.) สั่งไม่ฟ้อง 34 คดี และสั่งฟ้องเพียง 1 คดีเท่านั้น¹⁷

การสืบสวนสอบสวน มีข้อเสนอแนะสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีการสืบสวนสอบสวนอย่างเป็นกลางโดยรวดเร็ว และโปร่งใส ในกรณีที่สงสัยว่าเป็นการตายที่เกิดจากการกระทำของเจ้าพนักงานโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายทุกราย รวมทั้งกรณีที่มีการร้องเรียนจากญาติผู้ตาย หรือมีรายงานที่เชื่อถือได้ว่าเป็นการตายโดยผิดธรรมชาติที่เกิดจากการปฏิบัติของเจ้าพนักงานในกรณีดังกล่าว รัฐบาลทั้งหลายต้องจัดให้มีสำนักสืบสวนสอบสวนและกระบวนการสืบสวนเพื่อไต่สวนกรณีดังกล่าว วัตถุประสงค์ของการสืบสวนสอบสวนก็เพื่อค้นหาเหตุตาย พฤติการณ์ที่ตาย รวมทั้งเวลาตายด้วย และผู้รับผิดชอบต่อการตายนั้น ตลอดจนวิธีการปฏิบัติที่ทำให้เกิดการตายนั้น การสืบสวนให้รวมถึงการผ่าศพตรวจโดยละเอียด การเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์วัตถุพยาน พยานเอกสาร ตลอดจนทำให้การของพยานบุคคลต่างๆ การสืบสวนสอบสวนต้องแยกให้ได้ว่า การตายนั้นเป็นการตายโดยธรรมชาติ การตายจากอุบัติเหตุ ฆ่าตัวตายหรือถูกทำร้าย

ข้อที่น่าพิจารณา ในประเทศไทยเมื่อมีคดีเกิดขึ้น โดยเฉพาะคดีที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงถึงตายของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในการสอบสวนคดีชั้นสูตตรพลีกศพก็ดี การสอบสวนคดีอาญาที่ผู้ตายกระทำผิดก็ดี การสอบสวนคดีที่เจ้าพนักงานตำรวจฆ่าผู้ตายอันเนื่องมาจากการปฏิบัติกรตามหน้าที่ก็ดี พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้กระทำการด้วยตนเองทั้งสิ้น ซึ่งในที่นี้ก็หมายความว่าในการสอบสวนคดีดังกล่าวเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้กระทำการให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจาก

¹⁷ กุศล พลวัน. (2547, ตุลาคม). “การสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในคดีวิสามัญฆาตกรรม.” ข่าวเนติบัณฑิตยสภา, 17, 183. หน้า 5.

การปฏิบัติการตามหน้าที่ และขณะเดียวกันเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนก็เป็นผู้ทำการสอบสวน ซึ่งกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าองค์กรผู้ปฏิบัติการที่กระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายและองค์กรผู้สอบสวนดำเนินคดีกับผู้ปฏิบัติการดังกล่าวคือผู้ดำเนินการจากองค์กรเดียวกัน มิได้มีการควบคุมหรือตรวจสอบจากองค์กรต่างองค์กรกันในกระบวนการยุติธรรมแต่ประการใด

แม้ว่าตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ(ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ข้อ 12 จะกำหนดว่า “ห้ามเจ้าพนักงานหรือผู้ควบคุมผู้ทำให้ตายทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนผู้ชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่จะบันทึกคำชี้แจงแสดงรายละเอียดที่เกิดขึ้นมอบให้พนักงานสอบสวนผู้ชันสูตรพลิกศพรวมเข้าไว้ในสำนวนเพื่อดำเนินการต่อไป” แต่ข้อกำหนดดังกล่าว มิได้เป็นการตรวจสอบการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจในการที่ได้ใช้ความรุนแรงขึ้นถึงตายโดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างแท้จริง เพราะแนวโน้มในการสอบสวนหรือดำเนินคดีดังกล่าวก็มักเป็นไปในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือพวกเดียวกันมากกว่า

2. เจ้าหน้าที่ผู้ทำการสืบสวนสอบสวนจะต้องมีอำนาจที่จะเรียกข้อมูลทั้งปวงที่จำเป็นต่อการไต่สวน และต้องได้รับงบประมาณพอเพียงต่อการใช้จ่าย และต้องมีทรัพยากรทางเทคนิค เพื่อให้การสืบสวนสอบสวนมีประสิทธิภาพ บุคคลเหล่านั้นต้องมีอำนาจที่จะบังคับเจ้าพนักงานที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ทำให้เกิดการตายมาให้การได้ รวมทั้งพยานบุคคลอื่นๆด้วย เพื่อการนี้บุคคลดังกล่าวต้องได้รับอำนาจในการออกหมายเรียกพยานบุคคลและผู้เกี่ยวข้องด้วยเพื่อการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ

ข้อที่น่าพิจารณาคือ ในการชันสูตรพลิกศพแพทย์จะทำงานร่วมกับพนักงานสอบสวน แพทย์ควรที่จะมีอำนาจที่จะเรียกข้อมูลที่จำเป็นต่อการชันสูตรพลิกศพแต่ในทางความเป็นจริงแล้วแพทย์ทำงานแบบเป็นผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนมากกว่า ผู้ที่มีอำนาจเรียกข้อมูลทั้งปวงที่จำเป็นต่อการไต่สวนคือพนักงานสอบสวน แพทย์มักมาชันสูตรภายหลังพนักงานสอบสวนและองค์กรการกุศลต่างๆที่ได้ทำการพลิกศพ และรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ไปแล้ว หรืออาจทำให้พยานหลักฐานต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปแล้วก่อนที่จะได้รับการชันสูตรแพทย์จะทำได้เพียงหาสาเหตุการตาย มากกว่าพฤติการณ์การตาย และพนักงานสอบสวนควรต้องได้รับการอบรมทางด้านการชันสูตรพลิกศพและการตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นอย่างดีจากหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญ ควรจะต้องมีตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ชันสูตรศพเหล่านี้ด้วย รัฐจะต้องมีงบประมาณสนับสนุนในด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดังกล่าวด้วย

3. ในกรณีที่กระบวนการสืบสวนสอบสวนกระทำไม่สมบูรณ์เพราะขาดผู้ชำนาญการ หรือกระทำโดยลำเอียงต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ดี เพราะเป็นกรณีสำคัญก็ดี เพราะปรากฏชัดว่ามีร่องรอยของการกระทำผิดคดีและกรณีที่มีการร้องเรียนจากผู้ถูกทำร้ายว่าการสอบสวนบกพร่องก็ดี

รัฐบาลทั้งหลายต้องให้มีการสืบสวนสอบสวน โดยแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนที่เป็นอิสระ กรรมการแต่ละคนที่ได้รับการคัดเลือกต้องเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นกลาง มีความสามารถ และมีความเป็นอิสระในการทำการไต่สวน คณะกรรมการต้องมีอำนาจที่จะเรียกข้อมูลต่างๆที่จำเป็นต่อการไต่สวน และต้องทำการไต่สวนตามหลักการที่อยู่ในเอกสารนี้

ข้อที่น่าพิจารณาคือในการสอบสวนคดีกรณีที่มีการตายที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงขึ้นถึงตายของเจ้าพนักงานตำรวจ โดยอ้างว่าปฏิบัติหน้าที่นั้นควรจะต้องมีพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมในการสอบสวนคดีดังกล่าวด้วย เพื่อเป็นการถ่วงดุลในการสอบสวนหาพยานหลักฐานในการตายอันเกิดจากการวิสามัญฆาตกรรมนั้นเนื่องกระบวนการสอบสวนดังกล่าวกระทำโดยพนักงานสอบสวนเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ไม่มีองค์กรอื่นตรวจสอบร่วมด้วยและให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการเช่นเดียวกับการชันสูตรพลิกศพและการไต่สวนในศาลตามมาตรา 150 วรรคหก วิธีการสอบสวนเช่นนี้จะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องระมัดระวังมากขึ้นยับยั้งชั่งใจมากขึ้นที่จะใช้อาวุธปืนยิงประชาชนโดยอ้างว่าเป็นการป้องกันตัวโดยไม่มีเหตุผล และเพื่อเป็นการให้ความมั่นใจแก่ประชาชนว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวนและป้องกันครหาว่าตำรวจสอบสวนช่วยพวกเดียวกันเองอีกด้วย

4. การเผาศพผู้ตายต้องรอไว้จนกว่าแพทย์จะทำการผ่าศพพิสูจน์เสร็จเรียบร้อยแล้ว แพทย์ที่ผ่าศพต้องเป็นผู้ชำนาญในสาขานิติพยาธิวิทยา (Forensic Pathologist) ผู้ทำการผ่าศพต้องมีสิทธิที่จะเรียกข้อมูลและหลักฐานจากสถานที่พบศพ และสถานที่ที่คิดว่าการตายได้เกิดขึ้นเพื่อนำมาประกอบการไต่สวน ถ้าศพฝังไปแล้วและต่อมาจำเป็นต้องมีการสืบสวนสอบสวนจำต้องขุดศพนั้นขึ้นมาตรวจโดยรวดเร็วและต้องขุดอย่างถูกต้อง ถ้าพบว่ามีโครงกระดูกเหลืออยู่จะต้องขุดศพอย่างระมัดระวังและต้องใช้วิธีศึกษาตามเทคนิคทางมานุษยวิทยา (Anthropological technique)

ข้อที่น่าพิจารณาคือกฎหมายไทยการชันสูตรพลิกศพจะเป็นเพียงการดูศพจากภายนอก ไม่ได้เน้นการผ่าศพเพื่อตรวจหาสาเหตุการตายที่แท้จริง ทั้งที่การผ่าศพเพื่อตรวจหาสาเหตุการตายที่แท้จริงมีความสำคัญมากเพราะจะสามารถบอกสาเหตุการตายอย่างแท้จริงได้ ในคดีวิสามัญฆาตกรรมสำคัญเช่น คดี โจ ค่านซ่าง ศพผู้ตายไม่ได้ผ่าศพตรวจมีเพียงการชันสูตรศพโดยส่งไปยังโรงพยาบาลเท่านั้น (ไม่มีการชันสูตรในที่เกิดเหตุด้วย) และอีกไม่นานก็เผา การหาความจริงจากตัวผู้ตายจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ตลอดกาลนี่คือความไม่โปร่งใสของการตรวจสอบความถูกต้อง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ที่แก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปีพ.ศ. 2542 ในกรณีที่จะต้องมีการชันสูตรให้แพทย์ทางนิติเวช(หรือแพทย์ที่มีคุณสมบัติตามมาตรา 150 ระบุไว้) เป็นผู้ชันสูตรร่วมกับพนักงานสอบสวน แต่แพทย์เป็นเพียงผู้ช่วยพนักงานสอบสวน และแพทย์ผู้ทำการชันสูตรไม่มีอำนาจในการเรียกข้อมูลและหลักฐานจากสถานที่พบศพ แพทย์ผู้ซึ่งจะต้อง

ค้นหาสาเหตุการตาย พนักงานสอบสวนผู้ที่จะต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ อันอาจจะเกี่ยวข้องกับการตาย และตำรวจหน่วยพิสูจน์หลักฐานที่จะต้องหาร่องรอยวัตถุพยานต่าง ๆ เช่น ลายพิมพ์นิ้วมือแฝงในสถานที่เกิดเหตุ เป็นต้น

5. การผ่าศพเพื่อตรวจพิสูจน์ต้องสามารถจะทำได้โดยไม่จำกัดเวลา เพื่อให้การสืบสวนสอบสวนจะดำเนินไปได้อย่างโปร่งใส การผ่าศพตรวจต้องทำให้ได้อย่างน้อยเพื่อจะทราบว่าเป็นใคร สาเหตุและพฤติการณ์ที่ตายเกิดจากอะไร ตายเมื่อไรและที่ไหน เท่าที่จะบอกได้มากที่สุด รายงานการผ่าศพพิสูจน์ต้องระบุรายละเอียดของลักษณะบาดเจ็บทุกอย่างที่พบรวมทั้งร่องรอยของการทารุณกรรมด้วย

6. เพื่อให้เกิดความเชื่อต่อผลของการตรวจพิสูจน์ศพ ผู้ที่ทำการตรวจต้องสามารถจะทำหน้าที่ได้อย่างเป็นกลางและอิสระ โดยปลอดจากการแทรกแซงของบุคคลและหน่วยงานใดๆ

ข้อที่น่าพิจารณาคือ เมื่อมีการผ่าศพเพื่อค้นหาความจริงที่เกี่ยวกับการตายเนื่องจากการใช้ความรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานตำรวจ โดยอ้างว่าปฏิบัติหน้าที่ที่กรุงเทพฯจะส่งศพไปพิสูจน์ที่สถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จะเห็นได้ว่าผู้ที่ทำให้เกิดความตายคือตำรวจ ผู้ที่ทำการชันสูตรพลิกศพก็ตำรวจ โดยทำการร่วมกับแพทย์นิติเวชและถ้าจะส่งศพที่ถูกวิสามัญฆาตกรรมเพื่อตรวจชันสูตรก็ต้องส่งไปสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ซึ่งก็ยังคงสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติอีก แล้วผู้ทำการตรวจจะทำหน้าที่ได้อย่างเป็นกลางและอิสระได้อย่างไร โดยเฉพาะถ้าเป็นเรื่องที่ให้คุณให้โทษกับผู้ที่เป็นผู้บังคับบัญชาของตนแล้วจะทำได้อิสระได้อย่างไร และแม้จะมีสถาบันนิติวิทยาศาสตร์สังกัดกระทรวงยุติธรรมแต่ก็ชันสูตรในพื้นที่ปฐมธานี อุยุทธา และนครนายก ไม่ได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ และแม้ในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์จะไม่ได้สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ แต่ก็มีตำรวจอยู่ในสายงานระดับสูงหลายท่าน

7. ผู้ร้องเรียน พยานบุคคล และผู้ทำการสืบสวนสอบสวนรวมทั้งครอบครัวของเขาเหล่านั้นจะต้องได้รับการคุ้มครองจากการคุกคามข่มขู่ทุกรูปแบบ ผู้ที่มีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ทำให้เกิดการตายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายต้องถูกย้ายจากตำแหน่งที่อาจจะใช้อำนาจโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อผู้ร้องเรียน พยานบุคคลและครอบครัวของเขาในขณะที่การสืบสวนสอบสวนกำลังดำเนินการอยู่

ข้อที่น่าพิจารณาคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายนั้น หากว่าเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่และกระทำอยู่ในขอบเขตของกฎหมายคือเป็นไปตามหลักป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้นั้นจะไม่ถูกสั่งพักราชการ ไม่ถูกสอบสวนทางวินัย แต่ก็ยังถูกดำเนินคดีในข้อหาฆ่าผู้อื่น(แต่สามารถอ้างป้องกันได้) ต้องประกันตัวแต่บางครั้งผู้บังคับบัญชาใช้ตำแหน่งประกันให้

แต่ถ้าไม่เป็นการปฏิบัติการตามหน้าที่และไม่เป็นไปตามหลักป้องกันตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 แล้ว เจ้าหน้าที่ผู้นั้นจะถูกสั่งพักราชการถูกสอบสวนทางวินัยตามพระราชบัญญัติวินัยตำรวจ พ.ศ. 2525 แล้วก็ต้องถูกดำเนินคดีในข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา ถ้าศาลตัดสินว่าผิดจริงก็จะถูกไล่ออกจากราชการทันที แต่ถ้าศาลสั่งยกฟ้องก็ไม่ต้องรับโทษทางวินัยก็กลับเข้ามาทำงานตามปกติ¹⁸

8. ครอบครัวของผู้ตายและผู้แทนโดยชอบธรรมต้องได้รับแจ้งให้ทราบถึงการสืบสวนสอบสวน และข้อมูลต่างๆที่ได้จากการสืบสวนสอบสวน ทั้งเขาต้องมีสิทธิที่จะเสนอพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ด้วย ครอบครัวของผู้ตายต้องมีสิทธิที่จะส่งผู้แทนที่เป็นแพทย์หรือเป็นผู้ชำนาญอื่นเข้าไปดูการผ่าศพได้ ทันทันที่รู้ว่าผู้ตายเป็นใครแล้วต้องประกาศกำหนดวันพิสูจน์การตายโดยต้องแจ้งให้ครอบครัวผู้ตายหรือญาติทราบโดยทันที และภายหลังการตรวจศพเรียบร้อยแล้วต้องส่งศพคืนแก่ญาติ

ข้อที่น่าพิจารณาคือ ในแต่ละขั้นตอนของการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพนั้น ไม่ว่าจะป็นชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการหรือชั้นศาล กฎหมายได้กำหนดไว้ว่าจะต้องแจ้งให้ญาติพี่น้องของผู้ตายได้รับทราบด้วยตาม ป.วิ.อ. มาตรา 150

การไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ เนื่องจากการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพเป็นการดำเนินการของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเท่านั้น การยื่นคัดค้านหรือขอถามค้านในศาล กฎหมายเขียนไว้ค่อนข้างจำกัด ให้มีเฉพาะสามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ถึงจะยื่นคัดค้านเข้ามาขอถามค้านได้ ควรเปิดโอกาสให้บุคคล องค์กร หรือหน่วยราชการอื่นเข้ามายื่นคัดค้านหรือถามค้านในศาลได้ เพื่อถ่วงดุลไว้ด้วย อาทิ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือสภาพนายความ

9. รายงานเกี่ยวกับวิธีการสืบสวนสอบสวน และผลสืบสวนสอบสวนต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรให้เสร็จภายในเวลาอันควรและต้องเปิดเผยต่อสาธารณะทันที โดยให้รวมถึงขอบเขตและแนวทางการไต่สวน กระบวนการและวิธีการที่ใช้ประเมินพยานหลักฐานตลอดจนข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการประมวลข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รายงานต้องระบุเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยละเอียดตามที่ทราบจากพยานหลักฐานต่างๆและจากรายชื่อพยานบุคคลที่ให้การ ยกเว้นพยานบางคนต้องปกปิดเพื่อเป็นการคุ้มครองพยาน รัฐบาลจะต้องสั่งการเพื่อสนองตอบรายงานการสืบสวนสอบสวนนั้นภายในเวลาอันสมควร หรือกำหนดขั้นตอนการดำเนินการต่อไปในการแสดงความรับผิดชอบด้วย

¹⁸ วัชรินทร์ สักดิ์คำศรีโรจน์, พ.ต.ท. สัมภาษณ์ 6 กุมภาพันธ์ 2549.

ข้อที่น่าพิจารณาคือ ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาในการสอบสวน โดยเฉพาะในคดี วิสามัญฆาตกรรมซึ่งในสำนวนคดีการชันสูตรพลิกศพ ตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่า ด้วยการชันสูตรพลิกศพ(ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 บทที่ 1 ข้อ 5 ที่บัญญัติว่า "...พนักงานสอบสวนทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพแล้วส่งไปยังพนักงานอัยการภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้ทราบเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้งๆละไม่เกิน 30 วัน..."ซึ่งจากระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพซึ่งได้กำหนดระยะเวลาไว้เป็นเวลานานย่อมเป็นเรื่องยากที่จะควบคุม ที่จะตรวจสอบในการไต่สวนคดีของศาล เพราะการที่พนักงานสอบสวนได้เวลาในการทำสำนวนชันสูตรพลิกศพโดยใช้ระยะเวลานานดังกล่าว ย่อมอาจจะเป็นหนทางให้การแก้ไขหรือดบแต่งพยานหลักฐานได้ ถ้าได้กำหนดระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพให้สั้นเข้า ย่อมเป็นมาตรการหนึ่งในการควบคุม ตรวจสอบการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ และปัญหาเกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาในการทำสำนวนการสอบสวนทั้งในกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจตกเป็นผู้ต้องหาว่าฆ่าคนตายโดยเจตนา อันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่และสำนวนการสอบสวนที่ผู้ตายตกเป็นผู้ต้องหาว่าพยายามฆ่าเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติการตามหน้าที่และข้อหาอื่น ๆ นั้น ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการวางระเบียบในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดแต่อย่างใด กรณีคงเป็นไปตามแต่ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนจะกวดขันเร่งรัดสำนวนการสอบสวนเป็นคราว ๆ ไป

กระบวนการทางกฎหมาย มีข้อเสนอแนะ 3 ข้อ คือ

1. รัฐบาลทั้งหลายต้องรับรองว่าจะนำบุคคลตามทางสืบสวนสอบสวนระบุว่าเกี่ยวข้องกับกรกระทำที่ให้เกิดการตายที่ไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายมาฟ้องศาลที่มีเขตอำนาจครอบคลุมถึง รัฐบาลทั้งหลายต้องนำบุคคลดังกล่าวมาฟ้องศาลหรือต้องประสานงานเพื่อส่งบุคคลเหล่านั้น ไปยังประเทศที่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อบุคคลเหล่านั้น เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตอำนาจศาลของประเทศนั้น

2. เพื่อมิให้มีการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติข้างต้น คำสั่งใด ๆ ของเจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือเจ้าหน้าที่ของทางการต้องไม่รับรองความถูกต้องของการกระทำของเจ้าหน้าที่ที่ทำให้คนตายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย เจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือเจ้าหน้าที่ของทางการต้องร่วมรับผิดชอบต่อการกระทำของเจ้าหน้าที่ภายใต้บังคับบัญชาของตน ถ้าเขามีโอกาสที่จะป้องกันการกระทำนั้น ได้ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด รวมทั้งภาวะสงคราม หรือการประกาศภาวะฉุกเฉินก็ตามต้องไม่อนุญาตให้มีการออกกฎหมายคุ้มครองการถูกฟ้องคดีอาญาแก่บุคคลใดที่ถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการทำให้บุคคลตายโดยไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย

3. ครอบครัวและผู้อยู่ในอุปการะของผู้ตายจากการกระทำที่ไม่ผ่านกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายจะต้องได้รับค่าชดเชยอย่างเหมาะสมและเป็นธรรมภายในเวลาอันสมควร

2.1.5 หลักการพื้นฐานว่าด้วยการใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ที่อำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย” (Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement, 1990)

หลักการพื้นฐานนี้ได้กำหนดขึ้นเพื่อช่วยสนับสนุนประเทศสมาชิกในการดำเนินการรักษาและส่งเสริมบทบาทที่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งรัฐบาลควรจะให้ความสำคัญและควบคุมให้ปฏิบัติตามกรอบของกฎหมาย และหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายของค์กรอื่นๆควรช่วยกันและร่วมมือกันในการตรวจสอบ เช่น ผู้พิพากษา อัยการ นักกฎหมาย บุคคลในหน่วยงานของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และประชาชน

หลักเกณฑ์ทั่วไป

1. รัฐบาลและหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายพึงกำหนดกฎเกณฑ์และข้อบังคับว่าด้วยการใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่บังคับใช้กฎหมายและคอยดูแลกำกับให้มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ดังกล่าว และพึงหมั่นตรวจสอบในเรื่องจริยธรรมในเรื่องการใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนนั้นอยู่เสมอว่ามีการปฏิบัติที่ถูกต้องชอบธรรมเพียงใด

2. รัฐบาลและหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายพึงพัฒนาวิธีการใช้อาวุธและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องให้มีความหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับความจำเป็นที่แตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์ รวมทั้งการพัฒนาให้มีอาวุธอื่นที่อาจใช้แทนอาวุธแต่มีอันตรายน้อยกว่าเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วย อันจะเป็นการลดการบาดเจ็บหรือการตายที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้กำลังบังคับนั้น นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายพึงได้รับอุปกรณ์ป้องกันตัว เช่น โล่ หมวกป้องกันศีรษะ เสื้อกันกระสุน และอุปกรณ์กันกระสุนติดตั้งในยานพาหนะ เพื่อที่จะลดความจำเป็นในการใช้อาวุธทุกชนิดลง

3. การพัฒนาและจัดให้มีอุปกรณ์อื่นที่ใช้แทนอาวุธและมีอันตรายน้อย และการใช้อุปกรณ์ดังกล่าวควระเกิดอันตรายแก่ประชาชนที่ไม่เกี่ยวข้องให้น้อยที่สุด อีกทั้งการใช้อุปกรณ์ดังกล่าวควรอยู่ภายใต้การควบคุมอย่างเข้มงวด

4. เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจที่บังคับใช้กฎหมายพึงใช้วิธีการอื่นๆที่มีอันตรายน้อยที่สุด และให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ การใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนนั้นจะพึงกระทำต่อเมื่อวิธีการอื่นๆที่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ล้วนแต่ไม่ได้ผลแล้วเท่านั้น

5. ในกรณีที่การใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนโดยชอบเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายจะต้อง

(ก) ใช้กำลังบังคับและอาวุธปืนดังกล่าวอย่างจำกัดเพียงให้เหมาะแก่ความจำเป็นตามความร้ายแรงของความผิดและวัตถุประสงค์ตามกฎหมายในกรณีนั้นๆ

¹⁹ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. เล่มเดิม. หน้า 135.

(ข) พยายามลดการบาดเจ็บและความเสียหายให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ และจะต้องตระหนักถึงการที่จะต้องรักษาชีวิตของมนุษย์

(ค) จัดการเตรียมพร้อมเรื่องความช่วยเหลือทางการแพทย์ให้กับผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากเหตุการณ์นั้นโดยเร็วที่สุดที่จะทำได้

(ง) ติดต่อญาติหรือเพื่อนสนิทของผู้ที่ได้รับบาดเจ็บได้ทราบเหตุการณ์โดยเร็วที่สุด

6. กรณีที่มีการบาดเจ็บหรือการตายจากการใช้กำลังบังคับหรืออาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย เจ้าหน้าที่ดังกล่าวจะต้องรายงานเหตุนั้นต่อผู้บังคับบัญชาในทันทีตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อ 22

7. รัฐบาลจะต้องมีมาตรการลงโทษเจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎหมายผู้ที่ใช้กำลังบังคับหรืออาวุธปืนโดยมิชอบหรือโดยอำเภอใจ โดยลงโทษตามความผิดอาญาที่กำหนดไว้ในกฎหมายของประเทศนั้นๆ

8. แม้แต่ในกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษเช่นเกิดปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองหรือเกิดเหตุฉุกเฉินในในสาธารณะก็ไม่ให้นำมาเป็นเหตุอ้างที่จะใช้กำลังบังคับหรืออาวุธปืนโดยฝ่าฝืนหลักการพื้นฐานดังกล่าวได้

ข้อที่น่าพิจารณาคือ การใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการใช้อาวุธปืนไว้โดยเฉพาะ และไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่จะควบคุมตรวจสอบ หรือจำกัดอำนาจกระทำการ โดยเฉพาะในการใช้อาวุธปืนของเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่อย่างใด ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาวุธปืนและกระสุนปืนของตำรวจนั้น²⁰ ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะที่ 32 ได้วางระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธปืน คือ

ข้อ 2. เมื่อได้รับอนุญาตให้มีและใช้อาวุธปืนตามกฎหมายแล้ว ถ้ามีความประสงค์จะนำมาใช้ในหน้าที่ราชการก็นำมาใช้ได้ แต่ถ้าเป็นเจ้าพนักงานตำรวจชั้นประทวนจะนำมาใช้ในหน้าที่ราชการได้ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชาไม่ต่ำกว่าชั้นผู้บังคับกองหรือเทียบเท่า

ข้อ 3. การจ่ายอาวุธปืนพกหรือปืนยาวของหลวงให้แก่เจ้าพนักงานตำรวจไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ราชการนั้น ให้จ่ายได้เฉพาะที่จำเป็นจะต้องนำไปใช้ในหน้าที่ราชการชั่วคราว เช่น การตรวจตราท้องที่ หรือเหตุฉุกเฉินนั้นๆ เมื่อหมดหน้าที่และความจำเป็นให้เรียกคืน ห้ามมิให้จ่ายประจำตัวเป็นการประจำ ผู้ที่ได้รับการจ่ายอาวุธเมื่อหมดหน้าที่และความจำเป็นจะต้องส่งคืนจะเก็บรักษาไว้เองหรือเก็บไว้ที่บ้านพักหรือติดตัวไม่ได้ ส่วนที่จ่ายให้แก่นายสิบ พลตำรวจเพื่อไป

²⁰ มนตรี จิตรวีวัฒน์. (2531). วิสามัญฆาตกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าพนักงานตำรวจ. หน้า 129.

รักษาการหรือตรวจราชการชั่วคราวตามที่กล่าวแล้ว ให้เป็นหน้าที่ของหัวหน้าผู้ควบคุมดูแล
 ดักเตือน ในการรักษาความสะอาดและอย่าให้อาวุธปืนสูญหายได้

ส่วนในเรื่องการใช้อาวุธปืนนั้น กรมตำรวจได้วางระเบียบไว้ปรากฏรายละเอียดตาม
 ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี เล่ม 1 ลักษณะที่ 3 บทที่ 4 กล่าวโดยสรุปว่า ในการที่จะ
 จับกุมนั้นเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องกระทำการโดยละมุนละม่อมจะใช้กำลังทำร้ายมิได้ แต่ถ้าหากมี
 การต่อสู้หรือขัดขวางการจับกุมก็ให้ใช้วิธีป้องกันทั้งหลายเท่าที่จำเป็นไป การจะใช้อาวุธได้นั้น
 จะต้องกระทำโดยพอสมควรแก่เหตุและเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องเท่านั้นตามประมวล
 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กรณีที่ผู้กระทำความผิดวิ่งหลบหนีไปซึ่งหน้านั้น ห้ามมิให้ใช้
 อาวุธปืนยิงให้พยายามวิ่งไล่ตามจับโดยเต็มกำลังในการจับนั้นปกติห้ามมิให้ใช้อาวุธปืนยิงผู้
 แต่ผู้ถูกจับจะต่อสู้หรือเตรียมการจะต่อสู้จึงสามารถใช้อาวุธปืนยิงผู้ได้

จะเห็นได้ว่าในเรื่องการควบคุมการใช้อาวุธปืนดังกล่าวนี้ มิได้วางระเบียบหรือ
 มาตรการการตรวจสอบในการควบคุมการใช้อาวุธปืนที่ชัดเจนว่า เมื่อมีการยิงผู้กระทำความผิด
 หรือต้องสงสัยว่ากระทำความผิดอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่จะต้องมีคณะกรรมการตรวจสอบ
 หรือควบคุมเกี่ยวกับการกระทำนั้นอย่างไร

แต่ในสหรัฐอเมริกา นั้นได้มีการกำหนดเกี่ยวกับหลักการในการใช้อาวุธของเจ้า
 พนักงานตำรวจไว้ โดยคณะกรรมการว่าด้วยการบังคับใช้กฎหมายและการบริหารงานยุติธรรม
 สาขาเฉพาะกิจตำรวจของประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อควบคุม
 การใช้อาวุธของตำรวจดังนี้

1. การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหาจะกระทำได้ในกรณีอันเป็นการป้องกัน
 ชีวิต ความปลอดภัยของเจ้าพนักงานตำรวจผู้ทำการจับหรือผู้อื่น ซึ่งตกอยู่ในภาวะอันตราย
 ต่อเนื่องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

2. การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัยเป็นสิ่งพึงหลีกเลี่ยง เว้นเสียแต่มีเหตุผลและ
 ประจักษ์พยานหลักฐานอันเชื่อได้โดยแน่ชัดว่า ผู้ต้องสงสัยนั้นๆได้กระทำความผิดจริง และอยู่
 ในเงื่อนไขทางปฏิบัติที่กำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจใช้อาวุธปืนได้ แต่กรณีการใช้อาวุธปืนจับ
 ผู้กระทำความผิดลหุโทษนั้นถือเป็นอันห้ามเด็ดขาดทั้งนี้ โดยคำนึงถึงหลักการเปรียบเทียบคุณค่า
 แห่งชีวิตของมนุษย์กับความเสียหายเล็กน้อยแล้ว การใช้อาวุธในกรณีดังกล่าวน่าจะเป็นการ
 กระทำที่เกินกว่าเหตุและความจำเป็น

3. การใช้อาวุธปืนจับผู้ต้องสงสัยเป็นสิ่งพึงงดเว้น ในเมื่อมีวิธีการอื่นที่จะจับผู้ต้อง
 สงสัยได้โดยไม่ต้องใช้อาวุธ หรือในกรณีการใช้อาวุธนั้นอาจจะเป็นภัยอันตรายอย่างใหญ่หลวง
 ต่อสุจริตชนที่อยู่ใกล้เคียงกับบริเวณสนามที่เกิดเหตุ

4. เจ้าพนักงานตำรวจมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะใช้อาวุธหรืออาวุธปืนเกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์กรณีอื่นจำเป็นอื่นๆ เพื่อพิทักษ์ชีวิตป้องกันภัยอันตรายทั้งของตนเองและของผู้อื่น

5. การยิงปืนชู่และการยิงในระหว่างเจ้าพนักงานตำรวจยังอยู่ในยานพาหนะที่กำลังแล่นเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยงอย่างยิ่ง เพราะอาจจะเป็นผลให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยยิงตอบโต้จนอาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่นหรือประชาชนผู้สุจริตโดยไม่จำเป็น

6. การใช้อาวุธปืนของเจ้าพนักงานตำรวจในทุกกรณี จะต้องทำรายงานเกี่ยวกับการใช้อาวุธปืนนั้นไว้เป็นหลักฐานโดยชัดเจน ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบและควบคุมการใช้อาวุธปืนให้เป็นไปอย่างเหมาะสมถูกต้องตามนโยบาย

นอกจากนี้แล้วในแต่ละมลรัฐยังมีการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวโดยการบริหารของกรมตำรวจ โดยแต่ละกรมตำรวจของมลรัฐได้วางนโยบายเกี่ยวกับการควบคุม ตรวจสอบในการใช้อาวุธของเจ้าพนักงานโดยกำหนดให้มีการตรวจสอบการใช้อาวุธปืน การยิงอาวุธปืนในทุกๆ สถานการณ์และทุกๆ นึกที่เจ้าหน้าที่ยิงออกไป และในแต่ละมลรัฐยังสร้างหลักเกณฑ์พื้นฐานสำหรับเป็นบรรทัดฐานที่มีรายละเอียดปลีกย่อยลงไปอีก ตัวอย่างเช่น มาตรการในการควบคุมตรวจสอบจำกัดอำนาจเจ้าพนักงานตำรวจได้กำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจผู้ที่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยใช้อาวุธปืนยิงจำต้องแจ้งให้ผู้ตรวจ(Supervisor) ทราบทันที เพื่อทำการตรวจสอบและจะต้องทำรายงานเสนอต่อผู้ตรวจสอบและคณะกรรมการตรวจสอบไม่ว่าจะเป็นเมื่อใดก็ตามที่ได้มีการใช้อาวุธปืนยิงและไม่ว่าผลแห่งการยิงนั้นจะปรากฏออกมาอย่างไรใด ผลจากการมีนโยบายดังกล่าวในแต่ละมลรัฐมีการลดอัตราการยิงของเจ้าพนักงานตำรวจลงอย่างมาก และถ้าจะมีเหตุการณ์ที่ต้องใช้ความรุนแรงก็จะเป็นไปอย่างสมเหตุสมผลมากขึ้น

2.2 หลักประกันสิทธิในชีวิตของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สำหรับประเทศไทยนั้นได้มีการนำแนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนของปัญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในหมวดต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย (มีบางส่วนบัญญัติไว้ในหมวด 8 ศาล และส่วนที่ 1 บททั่วไป) ซึ่งได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนในมาตราต่างๆ เช่น มาตรา 26 การใช้อำนาจรัฐกับสิทธิและเสรีภาพ มาตรา 27 การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือมาตรา 28 การใช้สิทธิและเสรีภาพในขอบเขตและมาตรา 30 ความเสมอภาคของบุคคล ฯลฯ ตลอดจนการให้หลักประกันสิทธิเสรีภาพปวงชนชาวไทยกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสิทธิของกลุ่มและชุมชนไว้กว้างขวางครอบคลุมอย่างไม่เคยมีปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับใด ๆ มาก่อน

รัฐธรรมนูญในหมวดที่ 3 นี้ มุ่งจะบัญญัติรับรองและให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยเป็นหลัก ส่วนคนต่างด้าวจะมีสิทธิเพียงเท่าที่กฎหมายให้สิทธิไว้ กล่าวคือ คนต่างด้าวจะมีสิทธิเท่าเทียมคนไทยไม่ได้ โดยเฉพาะว่าถ้าสิทธินั้นเป็นสิทธิที่พลเมืองหรือคนในชาติจะมีสิทธิเท่านั้น เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่ถ้าหากว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิมนุษยชนแล้วนั้น คนต่างด้าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองนั้น เช่น สิทธิในชีวิตและร่างกาย สิทธิในทางอาญา และโดยเหตุที่สิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ได้อยู่ในหมวด 3 นี้ ฉะนั้นผลที่เกิดขึ้นก็คือคนต่างด้าวมียุติสิทธิเท่าเทียมคนไทย ในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานโดยไม่ต้องถูกจำกัดสิทธิเหมือนสิทธิที่บัญญัติในหมวด 3 ที่ใช้ชื่อว่า สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย

ซึ่งหากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญของไทยได้วางหลักเกณฑ์เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้เป็น 2 แนวทางด้วยกัน คือ²¹

แนวทางแรก บัญญัติวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างกว้าง ๆ ในรัฐธรรมนูญโดยตรง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 31 วรรคแรก ที่บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...”

แนวทางที่สอง มิได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรง แต่อ้างให้ไปใช้ตามกฎหมายอื่น ๆ ในเรื่องนั้น เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 31 วรรคสาม ที่บัญญัติว่า

“...การจับ คุมขัง หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการถูกจับกุม จึงมีรายละเอียดที่จะต้องไปพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันเป็นกฎหมายที่ได้บัญญัติขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อเสริมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอีกต่อหนึ่ง

สรุปได้ว่าในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเพิ่มขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใด ๆ ที่ผ่านมา กล่าวคือมีการบัญญัติการคุ้มครองสิทธิที่อย่างกว้าง ตามมาตรา 26, 28, 29, 30, 31 และอย่างแคบที่กระทบสิทธิของบุคคลโดยตรง ตัวอย่างเช่นในเรื่องของการจับและการค้น ตามมาตรา 237, 238

²¹ จงรัก จุฑาภรณ์. (2525). การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการถูกจับกุมและตรวจค้นที่ไม่ชอบธรรม. หน้า 63-64.

2.2.1 การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือคุณค่าอันสูงส่งของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน²² รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2540) ก็ได้ให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งหมายความว่ารัฐจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนโดยถือว่าประชาชนเป็นมนุษย์คนหนึ่ง รัฐจะปฏิบัติต่อประชาชนเสมือนประชาชนไม่ใช่มนุษย์ไม่ได้ จะปฏิบัติต่อคนเสมือนหนึ่งคนเป็นสัตว์หรือสิ่งของไม่ได้ เช่น เมื่อรัฐจะออกกฎหมายเอาคนลงเป็นทาสไม่ได้ เพราะการปฏิบัติเช่นนี้เสมือนหนึ่งบุคคลเป็นสิ่งที่ซื้อขายกันได้ และเป็นการไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²³

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้เป็นศักดิ์ศรีของทุกฝ่ายทุกคน รัฐก็ดี คนไทยก็ดี ต้องการพินาศในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ปฏิบัติต่อคนอื่นในลักษณะเยี่ยงไม่ใช่มนุษย์ ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติต่อผู้ต้องหาคดีอาญาด้วยการตีรวน ให้ลากโซ่มาศาล ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจขอร้องผู้ว่าการตีรวนนั่นเป็นการปฏิบัติต่อมนุษย์เยี่ยงสัตว์ เป็นการปฏิบัติที่ขัดรัฐธรรมนูญ เพราะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์²⁴

แนวคิดในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้ได้รับอิทธิพลมาจากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันที่มีการบัญญัติถึงเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา 1 ว่า

“ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งซึ่งมีอาจลบส้างได้ การเคารพและปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นหน้าที่ที่ผู้ใช้อำนาจรัฐทั้งหลายจะต้องคำนึงถึง”²⁵

ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้บัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ โดยได้บัญญัติไว้ในมาตราต่าง ๆ ดังนี้

มาตรา 4 “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

มาตรา 26 “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

²² สมบัติ เด็ชวณิชเรศ. (2546). สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม. คำบรรยายภาคสอง สมัยที่ 56 ครั้งที่ 10. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 242.

²³ บรรเจิด สิงคะนติ. (2543). หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, โครงการเฉลิมพระเกียรติ สภานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540). หน้า 70.

²⁴ เกษม สิริสัมพันธ์. (2540). รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 14 (8 กรกฎาคม 2540). หน้า 24-28.

²⁵ มานิตย์ จุมปลา. (2547). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540). หน้า 58

มาตรา 28 “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของคนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการจับของเจ้าพนักงาน หากกระทำโดยปราศจากเหตุอันควรและเหตุผลที่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว ย่อมเป็นการละเมิดสิทธิในการมีชีวิตซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ และหากการตรวจสอบในเรื่องดังกล่าวไม่ดีพอแล้ว การคุ้มครองสิทธิของบุคคลก็เป็นเรื่องเหลือวิสัยที่จะทำได้ และยังเป็นการสะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจของรัฐที่ไม่ได้คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ หากแต่เป็นการใช้อำนาจแบบพวกอำนาจนิยม ซึ่งการกระทำที่ละเมิดสิทธิในชีวิตนั้นนอกจากจะขัดต่อรัฐธรรมนูญแล้วยังขัดต่อศีลธรรมและสำนึกอันดีของอารยชนโดยทั่ว ๆ ไปอีกด้วย

2.2.2 สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

สิทธิตามธรรมชาตินั้น มีที่มาได้สามทาง²⁶ คือ

(1) เกิดจากหลักแห่งเหตุผล (Rationalism) ซึ่งถือว่า “สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์” ได้ถูกคิดขึ้นจาก “หลักการแท้ๆและไม่อาจโต้แย้งได้” หลักแห่งเหตุผลนี้มีรากฐานมาจากความคิดเรื่องกฎหมายตามธรรมชาติและเกี่ยวข้องกับเรื่อง “เหตุผลตามธรรมชาติ” (Natural reason) กล่าวคือ คิดคำนึงถึงเหตุผลว่าบุคคลควรมีสิทธิอย่างไรบ้าง โดยคำนึงจากเกียรติภูมิ อำนาจ ความจริงใจ หรือความสุจริตใจของมนุษย์

(2) เกิดจากลัทธิเฉพาะบุคคล (Individualism) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า สิทธิธรรมชาตินั้นเกิดขึ้นพร้อมกับบุคคล เป็นสิทธิประจำตัวของบุคคลนั้นๆ สิทธิธรรมชาติของบุคคลเป็นสิ่งที่ไม่อาจจำหน่ายจ่ายโอนให้แก่กันหรือไม่อาจทำลายล้างได้

(3) เกิดจากลัทธินิยมความรุนแรง (Radicalism) โดยถือว่า การใช้กำลัง “จะถูกกล่าวอ้างเวลาหนึ่งเวลาใดว่าเป็นจุดมุ่งหมายของสถาบันการเมืองทั้งมวล” และจุดมุ่งหมายของสถาบันการเมืองดังกล่าวนั้นก็คือ “การรักษาไว้ซึ่งสิทธิธรรมชาติของมนุษย์” ตัวอย่างของความคิดนี้จะเห็นได้ใน American Declaration of Independence ซึ่งได้กล่าวอ้างว่า “...หากรัฐบาลดำเนินการปกครองไปในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อหลักการดังกล่าวเมื่อใด เมื่อนั้นก็เป็นสิทธิของประชาชนที่จะเปลี่ยนแปลงหรือล้มรัฐบาลนั้นเสียก็ได้ และกลับสถาปนารัฐบาลใหม่ขึ้นตามที่เห็นว่าจะทำให้เขาได้รับความปลอดภัยและยังความผาสุกให้เกิดขึ้นมากที่สุด”²⁷

²⁶ กุลพล พลวัน. (2538). พัฒนาการสิทธิมนุษยชน. หน้า 29.

²⁷ A.P. d'Entreves. Natural Law : An Introduction to Legal Philosophy. pp. 48-63.

ด้วยเหตุนี้ นักปราชญ์และนักคิดทางการเมืองจึงหาหนทางที่จะจำกัดอำนาจรัฐ โดยการอ้างถึงสิทธิธรรมชาติว่าเป็นสิทธิที่ทุกคนมีติดตัวมาแต่กำเนิดและรัฐจะละเมิดมิได้ ได้มีการขยายแนวความคิดดังกล่าวจนกลายมาเป็นการจำกัดอำนาจรัฐในบางกรณี²⁸

1. สิทธิในการจำกัดอำนาจรัฐ โดยแนวคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมามีสิทธิบางประการที่รัฐไม่อาจล่วงละเมิดได้ ฉะนั้นจึงเปรียบเสมือนกับต่างฝ่ายต่างมีอาณาเขตที่อีกฝ่ายจะล่วงละเมิดมิได้ ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ได้แก่ สิทธิในชีวิต สิทธิที่จะมีเสรีภาพในร่างกายอันได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองมิให้ถูกจับกุมคุมขังโดยอำเภอใจ สิทธิที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดในเคหสถาน เป็นต้น

2. สิทธิในการโต้แย้งการใช้อำนาจของรัฐ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าทั้งรัฐและผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองต่างฝ่ายต่างมีอาณาเขตของตน แต่ถึงกระนั้นก็ตามส่วนที่อยู่นอกอาณาเขตหวงห้ามนั้นรัฐก็ไม่อาจใช้อำนาจได้เต็มที่ ประชาชนหรือผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองยังคงมีสิทธิจะใช้วิธีบางประการคัดค้านโต้แย้งในกรณีที่ไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจของรัฐ เช่น เสรีภาพในการพิมพ์ เสรีภาพในการร่วมชุมนุม เสรีภาพในการเดินขบวน และเสรีภาพในการก่อตั้งสมาคม เป็นต้น

2.2.2.1 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

สิทธิ (right) คือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น²⁹ เช่น สิทธิในชีวิตร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน

เสรีภาพ (liberty) คือ ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น มีอิสระที่กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการนับถือศาสนา

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญแบ่งได้เป็น 2 ประเภท

ก. สิทธิเสรีภาพบริบูรณ์ หมายถึง สิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ว่าเป็นสิทธิเด็ดขาด (absolute right) ไม่อาจมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพประเภทนี้ได้ เช่น เสรีภาพในการนับถือศาสนา

ข. สิทธิเสรีภาพสัมพัทธ์ หมายถึง สิทธิที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้แต่ก็มีการจำกัดขอบเขตของสิทธินั้นด้วย เช่น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามมาตรา 39 นั้น ก็มีการจำกัดสิทธิในวรรคสองนั้นด้วยทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม หรือเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น...

มาตรา 29 “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้”

²⁸ วีระ โลจายะ. (2532). กฎหมายสิทธิมนุษยชน. หน้า 2

²⁹ วรพจน์ วิศุฑพิชญ์. (2538). สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ. หน้า 22

การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องยึดถือหลักที่เคร่งครัดตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 29 ของรัฐธรรมนูญ คือ

(1) การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้น แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

คำว่า “กฎหมาย” ในที่นี้ หมายถึงกฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรนิติบัญญัติ

(2) กฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้น ต้องมีผลเป็นการทั่วไปและไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจงและต้องระบุบทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

หลักการที่บัญญัติไว้ในมาตรา 29 นี้ เป็นการวางหลักคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของ บุคคล กรณีที่รัฐจะจำกัดสิทธิและเสรีภาพเป็นเพียงข้อยกเว้นที่จำกัด โดยจะต้องเป็นกรณีที่ รัฐธรรมนูญกำหนดไว้และทำได้เพียงเท่าที่จำเป็น อันมีลักษณะเป็นการวางขอบเขตการใช้อำนาจ รัฐยิ่งกว่าการให้อำนาจรัฐในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ถ้ารัฐใช้ข้อยกเว้นตามมาตรา นี้เกินความจำเป็นก็จะเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ

2.2.3 การคุ้มครองสิทธิในทางอาญาของประชาชน

การคุ้มครองสิทธิในทางอาญาของประชาชนเฉพาะที่เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงถึงตาย ของเจ้าพนักงาน โดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติการตามหน้าที่มีดังนี้

2.2.3.1 สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองเรื่องการจับและคุมขังในคดีอาญา

มาตรา 31 วรรคท้ายบัญญัติว่า “...การจับ คุมขัง ตรวจค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใด อันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตาม บทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

มาตรา 237 บัญญัติว่า “ในคดีอาญา การจับและคุมขังบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มี คำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าหรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดย ไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ...”

รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย กล่าวคือ บุคคลมีเสรีภาพใน การเคลื่อนไหวและงดเว้นการเคลื่อนไหวร่างกาย รัฐมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองไม่ให้สิทธิและ เสรีภาพนี้ของบุคคลถูกรบกวนจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่น การกระทำใดที่กระทบต่อสิทธิและ เสรีภาพของบุคคลเช่น การขัง การจับ จะกระทำได้ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของ กฎหมายซึ่งกฎหมายที่สำคัญในเรื่องนี้คือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³⁰

³⁰ โปรดดูรายละเอียดในเรื่องการในบทที่ 3 ต่อไป

2.2.3.2 สิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม

รัฐธรรมนูญได้เพิ่มบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพิ่มขึ้นตามมาตรา 31 วรรคสอง โดยบัญญัติว่า

มาตรา 31 “...การทรมาน การลงโทษด้วยวิธีการทารุณโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้ แต่การลงโทษประหารชีวิตตามที่กฎหมายบัญญัติไม่ถือว่าเป็นการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม...”

ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันการโต้เถียงกันในภายหลังเพราะการประหารชีวิตนั้นโดยสภาพแล้วย่อมโหดร้ายอยู่ในตัว

สิทธิดังกล่าวข้างต้นนี้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติในข้อ 5 ที่บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติหรือการลงทัณฑ์ซึ่งทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือหยามเกียรติมิได้ และยังคงสอดคล้องกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่งและการเมืองขององค์การสหประชาชาติในข้อ 7 ที่บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรมหรือต่ำช้ามิได้...”

กล่าวโดยเฉพาะเจาะจงก็คือบุคคลใดจะถูกทดลองทางการแพทย์หรือทางวิทยาศาสตร์โดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจอิสระหาได้ไม่

การลงโทษที่ถือว่าเป็นการ โหดร้ายหรือ ไร้มนุษยธรรมอาจแยกได้ ดังนี้³¹

(1) การลงโทษที่เป็นการโหดร้ายโดยสภาพ ได้แก่ การลงโทษต่อร่างกาย เช่น การตัดอวัยวะบางส่วน การเผาทั้งเป็น ตลอดจนการลงโทษที่มุ่งหมายให้ผู้ถูกลงโทษได้รับการเจ็บปวดทรมานทุกชนิด หรือการลงโทษที่มีผลกระทบกระเทือนต่อสภาพจิตใจอย่างรุนแรง เช่น การขังห้องมืด

(2) การลงโทษที่เป็นการผิดมนุษยธรรมโดยสภาพ เช่น การตีตรวน การประจาน เพื่อให้อับอาย การบังคับให้ทำงานหนัก เป็นต้น

2.2.3.3 สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานในคดีอาญาว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

หลัก “Presumption of innocent” ซึ่งรับรองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาได้มีการนำบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 33 ดังนี้

มาตรา 33 “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

³¹ มานิตย์ จุมปา. เสริมเติม. หน้า66.

บทบัญญัติมาตรา 33 นี้ เป็นการบัญญัติขึ้นเพื่อรับรองหลักการพื้นฐานของกฎหมายอาญาของนานาอารยประเทศ และได้บัญญัติไว้สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติในข้อ 11 (1)¹² และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองในข้อ 14 (2) ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีโดยมีมติเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2535 อีกด้วย โดยมีเจตนารมณ์จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลผู้ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาทั่วไป โดยมีหลักการว่าในคดีอาญาโจทก์มีภาระต้องนำสืบการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ครบทุกองค์ประกอบความผิดที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่จำเป็นต้องนำหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน และตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าได้กระทำความผิด บุคคลนั้นจะได้รับความคุ้มครองตลอดไป เจ้าหน้าที่ของรัฐจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนผู้กระทำความผิดไม่ได้

จากข้อสันนิษฐานนี้จึงได้มีการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ได้กำหนดรับรองไว้เช่นกันว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง และได้รับการเยี่ยมตามสมควร ตลอดจนได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย นอกจากนี้ถ้าบุคคลใดถูกฟ้องเป็นจำเลยแล้ว บุคคลผู้เป็นจำเลยนั้นยังมีสิทธิต่าง ๆ เช่น แต่งตั้งทนายแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้องหรือชั้นพิจารณาทั้งสามชั้นศาล พบและปรึกษากับทนายหรือผู้ที่จะเป็นทนายสองต่อสอง ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาลและคัดสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน

การที่มีรัฐธรรมนูญรับรองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาไว้ว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดนั้น ส่งผลให้เจ้าพนักงานของรัฐจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ และการกระทำใด ๆ ที่กระทบต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นจะกระทำได้ภายใต้กฎเกณฑ์ของกฎหมายที่ได้กำหนดไว้และกระทำได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น แต่จะกระทำให้กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมีได้ทั้งนี้ตามบทบัญญัติของมาตรา 29 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

¹² ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 11 (1) บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งถูกกล่าวหาด้วยความผิดทางอาญามีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาโดยเปิดเผย ณ ที่ซึ่งคนได้รับหลักประกันทั้งหมดที่จำเป็นในการต่อสู้คดี (Everyone charged with a penal offence has the right to be presumed innocent until proved guilty according to law in a public trial at which he has had all the guarantees necessary for his defence)”

บทที่ 3

กรอบของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่

3.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย หรือ “Use Deadly Force” คือระดับของการใช้กำลังซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจสรุปโดยมีเหตุอันสมควรว่าจะใช้กำลังขั้นรุนแรงในระดับที่เสี่ยงต่อการเกิดการตายหรือการบาดเจ็บสาหัสของเป้าหมายที่เป็นมนุษย์ เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเผชิญกับที่ไม่สามารถคาดหมายล่วงหน้าได้ การตัดสินใจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายก็ไม่สามารถคาดหมายล่วงหน้าได้ว่าจะต้องใช้ในเหตุการณ์นั้นหรือไม่ หรือเพียงพอต่อการรับมือกับสถานการณ์นั้น ๆ หรือว่าเกินกว่าความจำเป็น ส่วนคำว่า “วิสามัญฆาตกรรม” นี้ไม่ได้มีบัญญัติไว้โดยตรงในป.วิ.อาญา แต่ “คดีวิสามัญฆาตกรรม” หมายความว่า “คดีฆาตกรรมที่ผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายอยู่ในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ซึ่งขอบเขตของการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและการวิสามัญฆาตกรรมนั้น เป็นสิ่งที่ทุกประเทศให้ความสนใจและมองเห็นถึงความสำคัญ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตของประชาชน จึงต้องมีการควบคุมการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อมิให้ละเมิดสิทธิของประชาชน

3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายนั้นเป็นการละเมิดสิทธิในชีวิตของประชาชน ดังนั้น จึงต้องมีกฎหมายออกมาเพื่อจำกัดการกระทำนั้น

สำหรับกฎหมายไทยการที่จะยอมรับให้มีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 กล่าวคือ ถูกจำกัดให้ใช้แค่ป้องกันตนเองหรือป้องกันผู้อื่นเท่านั้น แต่ไม่ได้อนุญาตให้ใช้ความรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนีด้วย

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย¹ (Deadly force) คือ

¹ ศิริลักษณ์ นุรักษ์. (2541). ขอบเขตของภัยอันตรายที่จะนำไปสู่การใช้กำลังรุนแรงถึงตาย : ศึกษาเฉพาะกรณีวิสามัญฆาตกรรม. หน้า 65.

² มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 44.

(1) ผู้ที่จะใช้กำลังนั้นตั้งใจจะก่อให้เกิดการตาย หรือการทำร้ายร่างกายอย่างสาหัสแก่ผู้อื่น

(2) ตัวบุคคลผู้ที่ใช้กำลังนั้นทราบคืออยู่แล้วว่าจะก่อให้เกิดการเสียชีวิตอย่างสูงต่อการตาย หรือการทำร้ายร่างกายอย่างสาหัสแก่ผู้อื่น

โดยปกติเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องมีเหตุผลอันสมควรที่จะเชื่อได้ว่าจำเป็นจะต้องใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย เพื่อทำการจับกุมหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น ขณะเดียวกันตำรวจจำเป็นจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของตัวเอง เชื่อผู้เคราะห์ร้าย รวมถึงผู้อยู่ในเหตุการณ์ ตลอดจนยังจะต้องคำนึงถึงชนิดของภัยที่เผชิญอยู่ว่าสมควรจะใช้เวลา รุนแรงมากขึ้นจนถึงตายหรือไม่

3.1.1.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี

ตามหลักกฎหมายไทยได้ยอมรับกันว่าการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติกรตามหน้าที่นั้น จะต้องเป็นไปตามหลักของการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 เท่านั้น³ กล่าวคือต้องเป็นอันตรายที่เกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายที่ใกล้จะถึง และเจ้าพนักงานได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุ คือถ้าหากคนไม่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเช่นนั้นต่อผู้กระทำการประทุษร้ายดังกล่าวแล้ว ตนเองหรือผู้อื่นอาจจะถึงแก่ความตายหรืออาจได้รับอันตรายสาหัสได้ ด้วยเหตุนี้เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงไม่มีสิทธิพิเศษใดๆ ที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี หรือเพื่อป้องกันอาชญากรรมแต่อย่างใด

ในประเทศสหรัฐอเมริกาแนวคิดที่ยึดตามแบบกฎหมายคอมมอนลอว์ ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรมหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าทำได้ แต่การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานดังกล่าวจะสามารถทำได้เฉพาะเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรมขั้นร้ายแรง การดำเนินการจับกุมผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดสถานหนักหรือเพื่อดำเนินการจับกุมผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาที่หลบหนีการกระทำความผิดสถานหนักเท่านั้น แต่ไม่อาจที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่วงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนีในการกระทำความผิดสถานเบาได้⁴

³ แสง ชีระสวัสดิ์, หน้าเดิม.

⁴ J. Paul Boutwell. (1977). "Use of Deadly Force to Arrest a Fleeing Felon-A Constitution Challenge, Part I and III." *Readings on Police Use of Deadly Force*. p. 66.

3.1.1.2 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น

ในประเทศสหรัฐอเมริกานอกจากจะมีการยอมรับให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ลู่ว่างหรือเพื่อป้องกันการหลบหนีการกระทำ ความผิดสถานหนักดังได้กล่าวมาแล้ว ยังมีการยอมรับให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย เพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น โดยมีการวางหลักเกณฑ์ว่า⁵ ในการจับกุมผู้กระทำความผิดบางกรณี แม้ความผิดนั้นจะไม่ใช่ความผิดสถานหนัก แต่หากผู้กระทำความผิดกระทำการขัดขืนหรือต่อต้าน การจับกุมที่ชอบด้วยกฎหมายโดยใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อเจ้าพนักงานตำรวจผู้ทำการจับกุม การกระทำดังกล่าวนั้นเป็นที่เห็นได้ว่าเจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติกรดังกล่าวอาจเป็นอันตราย สาหัสหรือถึงแก่ความตายได้ เพื่อเป็นการป้องกันชีวิตและความปลอดภัยของเจ้าพนักงานผู้กระทำการตามกฎหมาย เจ้าพนักงานดังกล่าวก็ย่อมสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่ขัดขืนหรือต่อต้านการจับกุมนั้นถึงแก่ความตายได้

ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเหตุผลที่นำมาใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมายภายใต้กฎแห่ง การต่อสู้ป้องกันตัว มิใช่เพื่อทำการจับกุมให้ลู่ว่าง และในเรื่องการป้องกันตัวของเจ้าพนักงาน ตำรวจนี้เป็นไปตามกฎแห่งการป้องกันตัวทั่วไป ซึ่งตามปกติเจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติกรตาม หน้าที่และตามกฎหมายสามารถใช้กำลังชนิดใดก็ได้เท่าที่สภาพแวดล้อมบังคับ รวมทั้งการใช้ กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการดำเนินการเพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย ทั้งนี้โดยไม่ต้อง คำนึงถึงว่าคดีที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดลงนั้นจะเป็นคดีที่มีความผิดสถานหนักหรือเบา หากเจ้าพนักงานตำรวจผู้นั้นมีเหตุผลอันสมควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิดนั้นกำลังจะ ใช้กำลังทำร้ายตนในขณะนั้น เจ้าพนักงานตำรวจมีสิทธิตามกฎหมายที่จะดำเนินการจับกุมจึงไม่ จำเป็นที่จะต้องถดถอยหรือเลิกการจับกุมหากมีการต่อสู้หรือขัดขืนการจับกุมนั้น⁶ เมื่อเขาต้องเผชิญ ทางเลือกว่าจะเลิกการจับกุมหรือจะใช้อาวุธปืนเป็นการต่อสู้ป้องกันตัวเองดี เขาก็ย่อมมีสิทธิที่ จะใช้อาวุธเหล่านั้นได้ ถ้าปรากฏว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะต้องป้องกันตนเอง⁷

ซึ่งแนวความคิดและหลักกฎหมายไทยได้มีการยอมรับกันมาอย่างช้านานแล้วว่าการ ปฏิบัติกรของเจ้าหน้าที่ตำรวจในเรื่องของการจับกุมผู้กระทำความผิด หากว่าผู้ถูกจับกุมมิได้ต่อสู้ ขัดขืนการจับกุมเจ้าพนักงานตำรวจจะใช้กำลังเพื่อทำการจับกุมนั้นมิได้ และการใช้กำลังขั้นรุนแรง ถึงตายจะใช้เพื่อทำการจับกุมให้ลู่ว่างมิได้ เว้นแต่เจ้าพนักงานตำรวจจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย

⁵ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 66.

⁶ State v. William, 29 N.J. 27, 148 A2d. 22 (New Jersey Supreme Court 1959)

⁷ John N. Ferdico. (1979). *Criminal Procedure for the Law Enforcement Officer*. p. 391

ได้ในกรณีนี้เพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นให้พ้นจากอันตรายซึ่งเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมายและเป็นอันตรายใกล้จะถึงและได้ทำพอสมควรแก่เหตุเท่านั้น

แต่แนวความคิดของศาลไทยดังกล่าวนี้ได้สร้างปัญหาขึ้น เนื่องจากการเป็นการจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติการตามหน้าที่มากเกินไป เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ปฏิบัติตามหน้าที่ต้องเสี่ยงชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ และแนวความคิดดังกล่าวยังได้ทำให้เกิดผลที่ตามมาคือเมื่อมีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเกิดขึ้น ด้วยความที่กลัวว่าจะมีความผิด เจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะมีการสร้างพยานหลักฐานให้สมเหตุสมผล โดยมีการจัดฉากจำลองเหตุการณ์ให้ดูเป็นการต่อสู้ที่สมเหตุสมผลกับหลักในเรื่องของการป้องกันตัวตามกฎหมาย แม้ว่าในบางกรณีจะเป็นเรื่องที่คาบเกี่ยวกับการป้องกันตัวก็ตาม

นอกจากนั้นสภาพข้อเท็จจริงของเหตุการณ์บางเหตุการณ์หรือเรื่องบางเรื่อง หลักกฎหมายในเรื่องป้องกันก็ไม่สามารถใช้ได้เลย และเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่อาจทำให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้อำนาจการจับกุมได้ ตัวอย่างเช่นคดีเรื่องหนึ่งที่เจ้าพนักงานตำรวจได้รับแจ้งว่ามีชายคนหนึ่งถืออาวุธปืนเดินไปมาร้องทำทนายเพื่อทำร้ายผู้อื่น เจ้าพนักงานตำรวจ 7 นายจึงได้รู้ดไปที่เกิดเหตุขณะนั้นเป็นเวลา 20.45 น. สถานที่เกิดเหตุมีไฟส่องสว่างมองเห็นได้ทั่วทั้งบริเวณ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจพบชายดังกล่าวจึงได้ร้องบอกให้ทิ้งอาวุธปืนและแจ้งให้ทราบว่าเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ชายดังกล่าวได้หันหน้ามาทางเจ้าหน้าที่ตำรวจพร้อมทั้งแกว่งอาวุธปืนไปมาในระยะห่างกันแค่ 20 เมตร ตำรวจจึงได้ตัดสินใจใช้ปืนยิงชายผู้นั้น ซึ่งแม้จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏเพียงเท่านั้นไม่น่าจะถือว่าเป็นอันตรายอันใกล้จะถึงได้เพราะชายคนดังกล่าวยังไม่ได้จ้องปืนมาทางตำรวจ แต่ในสภาพความจริงในขณะนั้นย่อมไม่มีใครคาดเดาได้ว่าชายผู้นั้นจะใช้อาวุธปืนยิงเจ้าหน้าที่หรือไม่ การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตัดสินใจยิงชายคนดังกล่าวก็เพราะเชื่อว่าตนเองหรือผู้อื่นอาจจะเป็นอันตรายจากชายผู้นั้นและการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของตนมีเหตุอันสมควรเพื่อทำให้ผู้กระทำความผิดอยู่ภายใต้การจับกุมนั่นเอง เพียงแต่เหตุไม่ได้เข้าหลักเรื่องป้องกันเท่านั้น⁸

ศาลสูงสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยว่า หลักของการใช้กำลังจับกุมไม่ใช่หลักป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย ไม่ใช่เจ้าพนักงานจะใช้กำลังได้ต่อเมื่อเป็นการป้องกันตัว เจ้าพนักงานของรัฐทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามอาชญากรรมไม่จำเป็นต้องเอาชีวิตไปเสี่ยงจนถึงขนาดว่าผู้ร้ายจะต้องชักปืนก่อนแล้วตนจึงจะยิงได้ เจ้าพนักงานยิงก่อนได้ ถ้าเห็นว่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าผู้ร้ายจะทำอันตรายและไม่ได้มีหลักเกณฑ์ว่าจะต้องเป็นอันตรายใกล้จะถึงด้วย⁹

⁸ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 65.

⁹ จิรนิติ หะวานนท์. (2546). สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 49

อย่างก็ตามจะต้องทำความเข้าใจว่าหลักเรื่องการเข้าจับกุมจนกระทั่งเป็นเหตุให้คนร้ายถึงแก่ความตายนั้นไม่ใช่หลักเรื่องป้องกัน แต่เป็นหลักเรื่องความเป็นไปได้ที่คนร้ายจะทำอันตรายต่อเจ้าพนักงานหรือผู้อื่น ซึ่งการทำอันตรายนั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องทำให้เขาตายหรือบาดเจ็บสาหัส แต่ก็ไม่ใช่ว่าเพียงคนร้ายอยากตบหน้าเจ้าหน้าที่ก็เลยยิงตาย¹⁰

แต่โดยสภาพความเป็นจริงแล้วการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ต้องปราบปรามอาชญากรรม ต้องเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้าที่ต้องแก้ไขอย่างปัจจุบันทันด่วนซึ่งกำลังระหว่างการกระทำที่รุนแรงเกินเหตุกับการเสี่ยงอันตรายจนถึงชีวิต และเราต้องยอมรับว่าการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเสี่ยงอันตรายอยู่ตลอดเวลาและสภาพความเครียดที่จะต้องเผชิญกับผู้ต้องหาในคดีอุกฉกรรจ์ที่อาจทำอันตรายเจ้าหน้าที่หรือประชาชนผู้บริสุทธิ์ที่ตกเข้ามาพัวพันในเหตุการณ์โดยบังเอิญ และตำรวจก็ต้องคุ้มครองสังคมให้สงบเรียบร้อยทั้งยังต้องดูแลความปลอดภัยของคนในสังคม จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจมีภาระอันหนัก แต่ทว่าในปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายที่กำหนดกรอบที่แน่ชัดที่จะอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในกรณีจำเป็น เพราะฉะนั้นในสถานการณ์ที่ตำรวจต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็วแล้วเกิดการผิดพลาดในการตัดสินใจแล้วตำรวจต้องถูกดำเนินคดี ตัวเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้นั้นต้องรู้สึกไม่ดีว่าตนไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐในการทำงานเสียสละเสี่ยงชีวิตเพื่อปกป้องดูแลสังคม อีกทั้งยังถูกสังคมตั้งคำถามว่าตนกระทำรุนแรงเกินเหตุหรือไม่ เมื่อต้องตกในภาวะเช่นนี้ตำรวจก็จำต้องเอาตัวรอดจากการเสี่ยงอันตรายและการตั้งคำถามของสังคมโดยการจัดฉากว่าคนร้ายเป็นผู้ก่ออันตรายอันใดก็จะถึงแก่ตัวเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้บริสุทธิ์ก่อน ซึ่งปัญหานี้จะสะท้อนให้เห็นความขาดความมั่นใจในการปฏิบัติงานเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ฉะนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว เราจึงควรที่จะมีการกำหนดมาตรการการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายให้ชัดเจนและเหมาะสมกับสถานการณ์ เพราะหากมีการวางหลักเกณฑ์และแนวทางในการปฏิบัติให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างชัดเจนแล้ว ก็จะทำให้ตำรวจมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น ส่งผลให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่บรรลุดุประสงค์ตามกฎหมายในการปราบปรามอาชญากรรมเพื่อคุ้มครองสังคม และในขณะที่เดียวกันก็ทำให้ประชาชนเองไม่ต้องหวาดกลัวการใช้อำนาจเกินขอบเขตของเจ้าพนักงานอีกต่อไป

3.1.1.3 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรม

โดยปกติแล้วไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใด ๆ ให้อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้อำนาจขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรมแต่อย่างใด ตามกฎหมายไทยไม่อนุญาตให้เจ้าพนักงานตำรวจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้แม้ขณะปฏิบัติการตาม

¹⁰ แหล่งเดิม.

หน้าทีนั้น จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้ก็ต้องเป็นกรณีของการป้องกันตนเองหรือผู้อื่นตามหลักการป้องกันทั่วไปตามที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกาในในเรื่องของการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันอาชญากรรมหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรม¹¹ นั้น มีร่างประมวลกฎหมายอาญา (Model Penal Code) ที่เป็นแบบอย่างเพื่อบัญญัติกฎหมายของแต่ละมลรัฐ มาตรา 3.07 (5)(A)(II) บัญญัติว่า

Requiring for the use of deadly force in crime prevention (except to suppress a riot or mutiny) that the actor believe that there is a substantial risk that the person to be prevented from committing the crime will cause death or serious bodily harm to another unless the crime is prevented or terminate, and also that the use of the deadly force will not endanger innocent persons¹².

สรุปได้ว่า สำหรับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันอาชญากรรมนั้น (ยกเว้นการป้องกันการจลาจล) เมื่อเจ้าพนักงานผู้กระทำเชื่อว่าจะมีความเสี่ยงอย่างมากที่ว่าบุคคลที่ตนจะต้องป้องกันไม่ให้ก่ออาชญากรรม จะก่อให้เกิดความตายหรือการทำร้ายร่างกายอย่างเป็นทางการอันตรายสาหัสแก่ผู้อื่น เว้นไว้เสียแต่ว่าอาชญากรรมนั้นจะถูกป้องกันหรือยุติเสียก่อน และเมื่อการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายนั้นจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลบริสุทธิ์คนอื่น ๆ อันอยู่รอบข้าง

จากร่างประมวลกฎหมายอาญาที่เป็นแบบอย่างของกฎหมายแต่ละมลรัฐนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้สิทธิแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรมที่กำลังจะเกิดขึ้นหรือป้องกันผลของอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้น ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีเหตุผลที่จะเชื่อได้ว่าการกระทำความผิดสถานหนักหรือการกระทำความผิดสถานเบา มีความรุนแรงมากพอที่จะทำลายความสงบสุขกำลังจะเกิดขึ้น หรือกำลังเกิดขึ้นค่อนหน้าเขา และเจ้าหน้าที่ตำรวจเชื่อว่าจะมีความเสี่ยงอย่างมากที่ผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่ตนจะต้องป้องกันมิให้ก่ออาชญากรรมนั้น จะก่อให้เกิดความตายหรือการทำร้ายร่างกายอย่างอันตรายสาหัสแก่ผู้อื่น และการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของตคนนั้นไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่บุคคลผู้บริสุทธิ์อื่น ๆ

ตัวอย่างของการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันการก่ออาชญากรรม เช่น ได้มีการทะเลาะวิวาทกันอย่างรุนแรงเกิดขึ้นบนถนนสาธารณะ เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจได้ไปถึงสถานที่เกิดเหตุได้พบว่ามีคนถูกยิงนอนตายอยู่บนถนนจำนวน 3 คน และตำรวจได้พบเห็นบุคคลคนหนึ่ง

¹¹ การกระทำความผิดที่ถือว่าเป็นอาชญากรรม หมายถึงการกระทำความผิดอาญาโดยทั่วไป ซึ่งมีใช้การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐ การก่อการจลาจล หรือความผิดอันเกี่ยวกับความสงบสุขของประชาชน

¹² Wayne R. Lafave and Austin W. Scott. (1972). *Criminal Law*. pp. 406-407.

ยื่นอยู่บนทางเท้าโบกมือที่ถืออาวุธปืนไปมา ในกรณีเช่นนี้ถ้าไม่มีวิธีการอื่นใดที่ปรากฏเห็นได้ชัดที่จะมีเหตุผลอันสมควรเพียงพอที่จะคุ้มครองความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลอื่นแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจย่อมสามารถที่จะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้เพื่อป้องกันอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและยังดำเนินการอยู่นั้น ซึ่งสถานการณ์เช่นที่กล่าวมานี้ถ้าหากเจ้าหน้าที่ตำรวจยังคงปล่อยให้ดำเนินการอยู่ต่อไปโดยไม่ขัดขวางก็มีแนวโน้มว่าบุคคลดังกล่าวจะทำอันตรายต่อชีวิตและความปลอดภัยแก่ผู้บริสุทธิ์อื่นๆ¹³

3.1.2 ประเทศแคนาดา

หลักเกณฑ์เรื่องการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายขณะปฏิบัติหน้าที่ของประเทศแคนาดานั้นเป็นไปในแนวทางเดียวกับสหรัฐอเมริกาและเป็นแบบแผนเดียวกันในแต่ละมลรัฐ ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เป็นข้อกำหนดสำหรับเจ้าพนักงานตำรวจมีดังต่อไปนี้

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยเจ้าพนักงานรักษากฎหมาย เจ้าพนักงานตำรวจ และผู้ให้การช่วยเหลือเจ้าพนักงาน

(1) การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายจะนำสืบได้ในกรณีดังต่อไปนี้¹⁴

(a) เมื่อพนักงานของรัฐได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาลเกี่ยวกับเรื่องการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย หรือ

(b) เมื่อจำเป็นอย่างยั้งที่เจ้าพนักงานของรัฐต้องใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อปราบปรามการกระทำอันเป็นการละเมิดกฎหมายของรัฐ ในอาณาเขตของรัฐหรือการกระทำตามหน้าที่ในทางกฎหมาย

(c) เมื่อจำเป็นอย่างยั้งที่เจ้าพนักงานของรัฐหรือบุคคลผู้ให้ความช่วยเหลือเจ้าพนักงานตามคำสั่งของเจ้าพนักงานนั้นต้องใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในกรณีดังต่อไปนี้

I. เพื่อจับกุมหรือควบคุมบุคคล ซึ่งเจ้าพนักงานมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าได้กระทำหรือพยายามกระทำ หรือกำลังพยายามกระทำความผิดฉกรรจ์

II. เพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลผู้กระทำความผิด ซึ่งได้หลบหนีจากสถานที่คุมขังหรือสถานที่ควบคุมของเจ้าพนักงาน หรือการติดตามตัวกลับมาของบุคคลดังกล่าว

III. เพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลผู้กระทำความผิดจากเรือนจำของรัฐหรือเรือนจำประจำเมืองสำหรับบุคคลที่ถูกจับกุม หรือต้องโทษ หรือถูกตัดสินว่ากระทำความผิดฉกรรจ์ หรือ

¹³ Neil C. Chamelin, Kenneth R. Evans. (1981). **Criminal Law for Police Officer**. pp.91-92.

¹⁴ สิริลักษณ์ นุรักษ์. เล่มเดิม. หน้า 65.

IV. เพื่อการปราบปรามตามกฎหมายต่อผู้ก่อการจลาจลหากบุคคลที่ก่อความไม่สงบนั้นมีอาวุธร้ายแรงถึงตายขณะก่อการจลาจล

(2) ในการพิจารณาว่าควรหรือไม่ควรใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ตาม (1)c ภายใต้อำนาจหน้าที่ในการจับหรือควบคุมบุคคลใดๆ ที่ได้ก่ออาชญากรรมขึ้น หากไม่ปรากฏการกระทำเป็นที่แจ้งชัดเจ้าพนักงานต้องมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ก่อการคุกคามให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่น บรรดาสถานการณ์ซึ่งอาจพิจารณาได้โดยเจ้าพนักงานว่าเป็นการก่อการคุกคามต่อการบาดเจ็บสาหัสหรือต่อชีวิตหรือไม่ ได้แก่

(a) ผู้ต้องสงสัยกระทำการอันเป็นการคุกคามเจ้าพนักงานด้วยอาวุธ หรือแสดงอาวุธในท่าที่ถืออาจเป็นการก่อให้เกิดอันตรายได้ในทุกขณะ

(b) มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า ผู้ต้องสงสัยนั้นได้ประกอบอาชญากรรมใดๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือการคุกคามต่อการบาดเจ็บสาหัสต่อชีวิต

ภายใต้อำนาจหน้าที่ข้างต้น การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายจะถูกใช้ได้ทุกเมื่อถ้าจำเป็นต้องกระทำเพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลดังกล่าว และถ้าเป็นไปได้เจ้าพนักงานควรได้มีการกล่าวเตือนถึงการจะใช้กำลังรุนแรงถึงตายเช่นนั้นก่อน

(3) เจ้าพนักงานรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่รักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย ไม่ต้องรับผิดชอบใดๆ ในความผิดทางอาญาสำหรับกรณีการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ปราศจากทัณฑ์บนและได้รับการยกย่องในการปฏิบัติหน้าที่นั้น หากได้กระทำตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ภายใต้อำนาจหน้าที่ในส่วนนี้

(4) บทบัญญัตินี้ไม่ให้ตีความถึงการกระทำที่นอกเหนือจากที่ปรากฏข้างต้น

3.1.2.1 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ถูกลงหรือเพื่อป้องกันการหลบหนี

ตามหลักกฎหมายของประเทศแคนาดานั้นการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ถูกลงนั้นจะกระทำได้อต่อเมื่อเจ้าพนักงานมีเหตุอันควรเชื่อว่าเขาได้กระทำหรือพยายามกระทำหรือกำลังพยายามกระทำ ความผิดจนกระทั่งเท่านั้นจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อทำการจับกุมให้ถูกลงในการกระทำหรือพยายามกระทำ ความผิดสถานเบาไม่ได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของข้อ (c) I. หรือเพื่อป้องกันการหลบหนีนั้น

3.1.2.2 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นของเจ้าพนักงานในประเทศแคนาดาได้รับการยอมรับว่าสามารถกระทำได้ภายใต้หลักเกณฑ์ข้อ (2) ซึ่งสรุปได้ว่าการจับหรือควบคุมบุคคลที่ก่ออาชญากรรม ไม่ว่าจะอาชญากรรมนั้นจะเป็นอาชญากรรมขั้นร้ายแรงหรือไม่ก็ตาม

แต่หากว่าถ้าหากบุคคลนั้นเป็นผู้ก่อการคุกคามให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่น ซึ่งมีรายละเอียดว่าผู้ต้องสงสัยกระทำการอันเป็นการคุกคามเจ้าพนักงานด้วยอาวุธ หรือแสดงอาวุธในท่าที่ถือเป็นการก่อให้เกิดภัยอันตรายได้ในทุกขณะ หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า ผู้ต้องสงสัยนั้นได้ประกอบอาชญากรรมใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือการคุกคามต่อการบาดเจ็บสาหัสต่อชีวิต เจ้าพนักงานก็สามารถจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อบุคคลนั้นๆ ได้เพื่อป้องกันการหลบหนี และถ้าเป็นไปได้เจ้าพนักงานควรจะมีการกล่าวเตือนถึงการจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายก่อน

3.1.2.3 การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรม

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรมนั้น โดยปกติจะกระทำมิได้เว้นแต่จะเป็นอาชญากรรมขั้นร้ายแรง แต่ถ้าการก่ออาชญากรรมไม่ว่าจะร้ายแรงหรือไม่นั้น ได้ก่อให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่น ๆ เจ้าพนักงานก็สามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการจับกุมผู้ก่ออาชญากรรมหรือผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้ก่อการคุกคามให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่นนั้นได้ ซึ่งการพิจารณาว่าเป็นการคุกคามได้แก่ผู้ต้องสงสัยกระทำการอันเป็นการคุกคามเจ้าพนักงานด้วยอาวุธหรือแสดงอาวุธในท่าที่ถือเป็นการก่อให้เกิดภัยอันตรายได้ในทุกขณะ หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องสงสัยนั้นได้ประกอบอาชญากรรมใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือการคุกคามต่อการบาดเจ็บสาหัสต่อชีวิต และภายใต้สถานการณ์ข้างต้น เจ้าพนักงานก็สามารถจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อบุคคลนั้นๆ ได้ทุกเมื่อถ้าจำเป็นต้องกระทำเพื่อป้องกันการหลบหนีของบุคคลดังกล่าว และถ้าเป็นไปได้เจ้าพนักงานควรจะมีการกล่าวเตือนถึงการจะใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเช่นนั้นก่อน

ซึ่งแสดงว่าการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเพื่อป้องกันหรือเพื่อยุติการก่ออาชญากรรมเป็นที่ยอมรับเพราะมีหลักกฎหมายกำหนดไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยเฉพาะว่าเจ้าพนักงานตำรวจสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการจับหรือควบคุมบุคคลใดๆ ที่ได้ก่ออาชญากรรมหรือน่าจะเป็นผู้ก่ออาชญากรรม และอาชญากรรมนั้นก่อให้เกิดการคุกคามให้เกิดการบาดเจ็บสาหัสและอันตรายถึงชีวิตต่อเจ้าพนักงานและบุคคลอื่น แต่ถึงกระนั้นก็ดีถ้าเป็นไปได้เจ้าพนักงานก็ควรจะมีการกล่าวเตือนถึงการจะใช้กำลังรุนแรงถึงตายก่อน

ในแคนาดาตำรวจซึ่งใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายมีน้อยรายมากที่จะได้เลื่อนขั้น ส่วนมากจะถูกชะลอเวลาไว้เพื่อการทำรายงานการสอบสวนทั้งจากหน่วยงานและจากสังคม¹⁵

¹⁵ ศิริลักษณ์ นุรักษ์. เล่มเดิม. หน้า 70.

3.2 กฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในเรื่องการจับของไทย

กฎหมายที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในเรื่องของการจับที่สำคัญๆ นั้นได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งได้บัญญัติไว้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุด นอกจากนี้ยังมีการกำหนดระเบียบเพื่อเป็นแนวปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งได้แก่ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 3 ในเรื่องของการจับ

การจับถือเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะเป็นการกระทำเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ อย่างไรก็ตามเนื่องจากการจับเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากที่สุด ดังนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล การจับจึงกระทำได้ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด โดยรัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคล กล่าวคือบุคคลมีเสรีภาพในการเคลื่อนไหวและงดเว้นการเคลื่อนไหวร่างกาย และรัฐมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองไม่ให้สิทธิและเสรีภาพนี้ของบุคคลถูกรบกวนจากเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลอื่น ดังนั้น การกระทำใดที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เช่น การจับ การขังหรือการกัก จะกระทำได้อันแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงกฎหมายสำคัญที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานในเรื่องของการจับ

3.2.1 หลักเกณฑ์ในเรื่องของการจับตามกฎหมายไทย

“การจับ” เป็นการกระทำขั้นต้นเพื่อจำกัดเสรีภาพในการเคลื่อนไหวเปลี่ยนที่ทางของบุคคล ซึ่งเสรีภาพนี้คือเสรีภาพในการไปไหนมาไหนได้ตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้¹⁶

การจับเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพราะเป็นการกระทำเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ จึงเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากที่สุด และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลการจับนั้นจึงกระทำได้อันแต่เมื่อมี “หมายจับ” การจับโดยไม่มีหมายจะกระทำได้อันแต่เมื่อเป็นกรณีเร่งด่วนที่กฎหมายให้อำนาจไว้ว่าให้จับได้เนื่องจากไม่อาจรอให้มีการออกหมายได้

หลักเกณฑ์ทั่วไปของการจับมีว่า ต้องมีเหตุสงสัยอันสมควร (probable cause) ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 237 วรรคสอง (1) บัญญัติว่า “ต้องมีหลักฐานตามสมควรว่าผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาร้ายแรง”

เพราะฉะนั้นเหตุอันควรสงสัยในที่นี้ก็คือ ก. ได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และ ข. ผู้ถูกจับเป็นผู้กระทำความผิดนั้น

¹⁶ คณิต วัฒนคร. (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 322.

รัฐธรรมนูญมาตรา 237 ได้บัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการจับไว้ว่า “ในคดีอาญา การจับบุคคลใดจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือผู้นั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ ...”

การจับโดยมีหมายจับ การออกหมายจับจะออกได้เฉพาะกรณีที่ต้องด้วยเหตุที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เท่านั้น จะออกหมายจับโดยอ้างเหตุอื่นไม่ได้ ซึ่งหมายจับนี้จะออกโดยศาลเท่านั้น¹⁷ ทั้งนี้เพื่อเป็นการจำกัดการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานไม่ให้กระทำการตามอำเภอใจ

และก่อนออกหมายจับก็จะต้องปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรที่ทำให้ศาลเชื่อได้ว่ามีเหตุที่จะออกหมายตามมาตรา 66 มาตรา 69 หรือ มาตรา 71 นอกจากนั้นคำสั่งศาลที่ให้ออกหมายจะต้องระบุเหตุผลของคำสั่งนั้นด้วย¹⁸

เหตุออกหมายจับ เป็นไปตาม ป.วิ.อ.มาตรา 66 ซึ่งได้มีการแก้ไขใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสอง และมีข้อความบัญญัติไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา 66 เหตุที่จะออกหมายจับได้ มีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษจำคุก อย่างสูงเกินสามปี หรือ

(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควร เชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัด โดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

การจับโดยไม่มีหมายจับ ตามป.วิ.อ. มาตรา 78 ให้อำนาจ “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ” จับบุคคลโดยไม่มีหมายจับได้ ซึ่งต้องถือว่าเป็น “ข้อยกเว้น” เพราะมีความจำเป็นเร่งด่วนไม่อาจรอให้มีการออกหมายจับได้

โดยมาตรา 78 บัญญัติว่า “พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใดโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งของศาลนั้นไม่ได้ เว้นแต่

(1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าดังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 80

(2) เมื่อพบบุคคลโดยพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นโดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

¹⁷ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 58

¹⁸ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 59/1

(3) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้นตามมาตรา 66 (2) แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

(4) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 117

กรณีตามมาตรา 78 (1) สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 ซึ่งให้จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ เมื่อบุคคลที่จะถูกจับได้กระทำความผิดซึ่งหน้า

ส่วนกรณีตามมาตรา 78 (2), (3), (4) ถือว่าเป็นกรณี “มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้จับได้โดยไม่มีหมายตามที่กฎหมายบัญญัติ” ตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 237 ได้บัญญัติไว้

“ความผิดซึ่งหน้า” ตามมาตรา 78 (1) นั้น แยกออกเป็นสองประเภท คือ

- (1) ความผิดซึ่งหน้าอย่างแท้จริง และ
- (2) ให้ถือว่าเป็นความผิดซึ่งหน้า

(1) ความผิดซึ่งหน้าอย่างแท้จริง ตามป.วิ.อ. มาตรา 80 ได้แก่ ความผิดใดๆก็ได้ ซึ่ง

(ก) เห็นกำลังกระทำ(ความผิด) หรือ

(ข) พบในอาการซึ่งแทบไม่มีความสงสัยเลยว่าเขาได้กระทำความผิดมาแล้วสดๆ

ความผิดซึ่งหน้าอย่างแท้จริงนี้ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจจับได้โดยไม่ต้องมีหมายได้ ไม่ว่าจะเป็ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาหรือ พระราชบัญญัติอื่นๆ ที่มีโทษในทางอาญาใดๆก็ตาม (เช่น พ.ร.บ. อาวุธปืน พ.ร.บ. ยาเสพติด ฯลฯ)¹⁹

(2) ให้ถือว่าเป็นความผิดซึ่งหน้า ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้จับไม่ได้เห็นหรือพบ แต่เป็นกรณีที่

(1) เป็นความผิดที่ระบุนไว้ในบัญชีท้ายประมวลวิธีพิจารณาความอาญา และ

(2) มีบุคคลถูกไล่จับคั้งผู้กระทำ(ความผิด) โดยมีเสียงร้องเอะอะ หรือ

(3) เมื่อพบบุคคล

(ก) แพบจะทันทีทันใดหลังจากการกระทำผิด

(ข) ในถิ่นแถวใกล้เคียงกับที่เกิดเหตุ นั้น และ

(ค) มีสิ่งของที่ได้มาจากการกระทำผิด หรือมีเครื่องมือ อาวุธหรือวัตถุอย่างอื่นอัน

สันนิษฐานได้ว่าได้ใช้ในการกระทำผิด หรือมีร่องรอยพิรุณเห็นประจักษ์ที่เสื้อผ้าหรือเนื้อตัวผู้นั้น

มาตรา 78 (2) ความว่า “เมื่อพบบุคคลโดยพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด”

¹⁹ เกียรติขจร วจนะสวัสดิ์. (2547). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 257

ถ้อยคำดังกล่าวนี้ ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถจับผู้ที่“ตระเตรียม” กระทำความคิดได้โดยไม่ต้องมีหมาย แม้ว่ากระเตรียมนั้นจะไม่มีกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดก็ตาม ทั้งนี้เพื่อเป็นการ“ป้องกัน” มิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการจำกัดการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ กฎหมายจึงได้ระบุเงื่อนไขในการจับในกรณีดังกล่าวนี้ไว้ด้วยว่า ผู้ที่จะถูกจับนั้นจะต้องมี “เครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่นอันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด”

มาตรา 78 (3) ความว่า “**เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้นตามมาตรา 66 (2) แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้**”

การจับโดยไม่มีหมายจับตามมาตรา 78 (3) นี้ หมายถึงกรณีดังต่อไปนี้

(1) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะกระทำความผิดอาญา และมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือก่อเหตุอันตรายอื่น และ

(2) มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

จะเห็นได้ว่ามาตรา 78 (3) เชื่อมโยงไปถึง มาตรา 66 (2) ซึ่งตามมาตรา 66 (2) มีถ้อยคำว่า “และมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนี” ซึ่งวรรคสองของมาตรา 66 ได้บัญญัติไว้ด้วยว่า ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี

ถ้าไม่ครบหลักเกณฑ์ 3 ประการนี้ หากมีเหตุออกหมายจับตาม มาตรา 66 (1) หรือ (2) เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องให้ศาลออกหมายจับ แต่หากยังไม่มีเหตุออกหมายจับ ก็ควรนัดหมายหรือออกหมายเรียก หากไม่มาตามนัดหรือตามหมายเรียกก็ให้สันนิษฐานไว้ว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี²⁰ ซึ่งจะทำให้เป็นเหตุออกหมายจับตามมาตรา 66 (2) ได้

ตามมาตรา 78 (4) ได้บัญญัติว่า “เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 117”

ซึ่งตามมาตรา 117 ได้บัญญัติไว้ว่า “เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนี ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจที่พบกระทำการดังกล่าวมีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้...” เนื่องจากการที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราว ถือว่าเป็นเหตุจำเป็นอีกประการหนึ่งที่จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับเพราะเป็นกรณีที่ไม่อาจรอให้ศาลออกหมายจับได้ทันทั่วทั้งที่ ประกอบกับผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ได้เคยถูกจับมาแล้วในอดีตโดยได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยศาลโดยการออกหมายจับมาแล้ว หรือมีขณะนั้นก็จะเป็นกรณีที่จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ จนถึงขั้นที่มีการปล่อยชั่วคราวมาแล้ว

²⁰ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 วรรคสอง

การจับโดยไม่มีหมายจับในกรณี ป.วิ.อ. มาตรา 65

ป.วิ.อ.มาตรา 65 ให้อำนาจเจ้าพนักงานที่จะจับบุคคลโดยไม่ต้องมีหมาย ในกรณีที่บุคคลที่ได้ถูกจับตามหมายจับแล้วได้หลบหนีหรือมีผู้ช่วยให้หนี ผู้มีอำนาจในการจับตาม ป.วิ.อ. มาตรา 65 โดยไม่มีหมายจับ ก็คือเจ้าพนักงานผู้ที่ได้เคยจับบุคคลนั้นตามหมายมาก่อนนั่นเอง

กรณีนี้ใช้ในการแก้ปัญหาในเรื่องหมายจับเดิมที่ใช้ไม่ได้อีกแล้วเพราะ ป.วิ.อ. มาตรา 68 บัญญัติว่า “หมายจับคงใช้ได้อยู่จนกว่าจะจับได้” ป.วิ.อ. มาตรา 65 จึงต้องให้อำนาจผู้จับตามหมายทำการจับได้อีกโดยไม่ต้องมีการออกหมายจับใหม่อีก²¹

ซึ่ง ป.วิ.อ. มาตรา 65 นี้ ไม่น่าจะขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 เพราะการจับในตอนแรกเป็นการจับโดยมีหมายจับซึ่งผ่านกระบวนการ “ตรวจสอบ” โดยศาลมาก่อนแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องไปขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลดังกล่าวอีก คือไม่ต้องผ่านการตรวจสอบเพราะได้ผ่านการตรวจสอบมาแล้วนั่นเอง และความผิดดังกล่าวก็เป็นความผิดอันเดิมไม่ใช่ความผิดอันใหม่ ทั้งนี้บทบัญญัติมาตรา 65 น่าจะถือได้ว่าเข้าหลัก “เหตุจำเป็นอย่างอื่น” ที่ทำให้จับได้โดยไม่ต้องมีหมาย

การจับ โดยไม่มีหมายจับในกรณีตามมาตรา 134 วรรคห้า

บทบัญญัติมาตรานี้เป็นกรณีที่ยังไม่ได้มีการจับ หากพนักงานสอบสวนเห็นว่ามีความผิดที่จะออกหมายจับ ต้องสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลเพื่อขอออกหมายจับทันที ทั้งนี้เพราะกรณีนี้ยังไม่ได้มีการผ่านกระบวนการกลั่นกรองของศาลว่ามีพยานหลักฐานตามสมควรว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดหรือไม่ ศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่ามีความผิดที่จะจับได้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 71 หรือไม่ หากศาลเห็นว่ามีความผิดที่จะออกหมายจับได้ ก็ให้นำมาตรา 87 มาใช้บังคับแก่กรณีนี้โดยอนุโลม กล่าวคือ ปฏิบัติทำนองเดียวกับการจับผู้ถูกจับนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับมาศาล แม้ผู้ต้องหาจะไม่ใช่ว่าผู้ถูกจับก็ตาม

พนักงานสอบสวนมีอำนาจจับผู้ต้องหาโดยไม่ต้องมีหมายจับได้ หากเป็นกรณีที่แจ้งข้อกล่าวหาแล้ว แต่ผู้ต้องหายังไม่ได้ถูกจับและยังไม่ได้มีการออกหมายจับ และพนักงานสอบสวนสั่งให้ผู้ต้องหานั้นไปศาลเพื่อให้ศาลออกหมายจับ แต่ผู้ต้องหาไม่ยอมไปศาลตามคำสั่งของพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจจับกุมได้ทันทีโดยไม่ต้องมีหมายจับของศาล

ถ้าในกรณีที่พนักงานสอบสวนสั่งให้ผู้ต้องหาไปศาลในวันอื่นเพราะขณะนั้นศาลปิดทำการ หรือเป็นเพราะเหตุผลอื่นใดก็ตาม ปัญหาคือ ถ้าผู้ต้องหาตกลงยินยอมไปศาลตามวันเวลาที่กำหนด แต่พอเมื่อถึงเวลานัดผู้ต้องหาไม่ยอมไปศาลตามนัดแล้วพนักงานสอบสวนจะจับผู้ต้องหาโดยไม่ต้องมีหมายจับได้หรือไม่ ซึ่งกรณีนี้มีความเห็นเป็นสองฝ่าย

ฝ่ายแรกเห็นว่า เมื่อผู้ต้องหาไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานสอบสวนก็ต้องถือว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนที่จับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับตามที่บัญญัติไว้ในมาตรานี้

²¹ หุยก์ แสงอุทัย. (2507). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา. หน้า 568

ฝ่ายที่สองเห็นว่า เจ้าพนักงานต้องเสนอข้อมูลหรือพยานหลักฐานต่างเพื่อขอหมายจับจากศาลก่อน เพราะเจตนารมณ์ของมาตรานี้ที่กำหนดข้อยกเว้นให้พนักงานสอบสวนจับผู้ต้องหาได้ทันทีโดยไม่ต้องมีหมายจับ โดยให้ถือว่าเป็นกรณีจำเป็นเร่งด่วนนั้น ต้องหมายถึงผู้ต้องหาชัดเจนไม่ปฏิบัติตามที่พนักงานสอบสวนออกคำสั่ง ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่พนักงานสอบสวนไม่อาจขอหมายจับจากศาลได้ทันทีเท่านั้น แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนสามารถขอหมายจากศาลได้ไม่ใช้กรณีจำเป็นเร่งด่วนแล้วพนักงานสอบสวนก็ต้องขอหมายจากศาลก่อน

เหตุแห่งการออกหมายจับตามกฎหมายเยอรมัน

หลักในเรื่องของการจับตามกฎหมายเยอรมันนั้น ในการออกหมายจับต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ในมาตรา 112 วรรคหนึ่ง ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ²²

(1) ความสงสัยอย่างชัดเจนแจ้งว่ามีการกระทำความผิด (die dringende Tatverdacht) ซึ่งหมายถึงตามทางการสืบสวนที่ดำเนินการมานั้น มีความเป็นไปได้อย่างมาก (die hohe Wahrscheinlichkeit) ที่ผู้ถูกกล่าวหาจะเป็นผู้กระทำความผิด หรือเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด ซึ่งในบางกรณีนั้น แม้ความสงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นที่เพียงพอ (die hinreichende Tatverdacht) ตามนัยของมาตรา 170 วรรคหนึ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (กล่าวคือ มีความเป็นไปได้ที่จะสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้) จะถูกปฏิเสธ แต่ก็ถือว่าความสงสัยอย่างชัดเจนแจ้งว่ามีการกระทำความผิดตามนัยมาตรา 112 วรรคหนึ่งแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน กล่าวคือ ระดับความสงสัยตามมาตรา 112 วรรคหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องมีมากเท่ากับระดับความสงสัยตามมาตรา 170 วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน

(2) เหตุแห่งการออกหมายจับ (Haftgrund) ตามมาตรา 112 วรรคหนึ่งมี 4 กรณี ดังนี้

ก. หลบหนี หรือน่าจะหลบหนี (Flucht oder Fluchtgefahr)

เหตุแห่งการออกหมายจับในกรณีหลบหนี เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่แล้วยืนยันได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาหนีหรือซ่อนตัวอยู่

เหตุแห่งการออกหมายจับในกรณีน่าจะหลบหนี เกิดจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่มีความเสี่ยงที่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีกระบวนพิจารณาคดีอาญา

เหตุแห่งการออกหมายจับทั้งสองกรณีจะต้องไม่ใช่เพียงแค่อันนิบาต แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นถึงอันตรายดังกล่าว (กล่าวคือ การหลบหนี)

²² ศวัสติการสำนักประธานศาลฎีกา. (2547). ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547. หน้า 58-60.

โดยหลักในการวินิจฉัยในกรณีนี้ ใช้มาตรฐานของวิญญูชนว่าข้อเท็จจริงที่มีอยู่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนี หรือน่าจะหลบหนีหรือไม่

ผู้พิพากษาจะต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักข้อเท็จจริงทั้งหมด ไม่แต่เพียงความร้ายแรงของข้อกล่าวหาต่อตัวผู้ถูกกล่าวหา และระดับความรุนแรงของโทษที่คาดว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับแล้ว แต่รวมถึง เช่น บุคคลิกส่วนตัวของผู้ถูกกล่าวหาที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบการใช้ดุลพินิจด้วย เพียงแต่อัตราโทษที่สูงที่คาดว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับ เช่น โทษจำคุก 4 ปี เป็นต้น ไม่เพียงพอที่จะถือว่าเป็นเหตุที่น่าจะทำให้หลบหนี การคาดการณ์ที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะหลบเลี่ยงกระบวนการพิจารณาคดีอาญา จะต้องมีความเป็นไปได้มากกว่าที่จะเป็นไปได้

ข. อันตรายที่จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน (Verdunkelungsgefahr)

ตามมาตรา 112 วรรคสอง ข้อ 3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ถือว่าเหตุแห่งการออกหมายจับในกรณีนี้เกิดขึ้นเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่า การกระทำของผู้ถูกกล่าวหาก่อให้เกิดความสงสัยอย่างชัดเจนว่าผู้ถูกกล่าวหาจะไปทำลาย แก้ไขเปลี่ยนแปลง ซ่อนเร้น ปกปิด หรือปลอมแปลงพยานหลักฐาน หรือไปมีอิทธิพลเหนือผู้ถูกกล่าวหาคนอื่นๆ พยาน หรือผู้เชี่ยวชาญพิเศษ โดยวิธีการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือก่อให้เกิดผู้อื่นกระทำการดังกล่าว และจากการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดความสงสัยภัยที่ว่า การค้นหาความจริงจะทำได้ยากขึ้น

ค. ความสงสัยอย่างชัดเจนว่ามีการกระทำความผิดตามที่ระบุไว้ในมาตรา 112 วรรคสาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน (Verdacht eine Kapitaldelikts)

ในกรณีดังกล่าว เป็นกรณีที่แม้ว่าจะไม่มีเหตุที่จะออกหมายจับตามมาตรา 112 วรรคสอง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้หนี หรือน่าจะหลบหนี หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานแต่มีความสงสัยอย่างชัดเจนว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดฐานความผิด (eine Katalogtat) ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 112 วรรคสาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน

มีปัญหาว่าการที่สามารถจับผู้ถูกกล่าวหาเพื่อดำเนินการสืบสวนสอบสวน โดยอาศัยเหตุแต่เพียงว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดตามที่ระบุไว้ โดยไม่มีเหตุที่จะออกหมายจับได้ และการบังคับโทษก็ไม่ได้เสียไป ทำให้บัพัญญัตติดังกล่าวมีปัญหาในแง่ของนิดินโยบาย ด้วยเหตุนี้ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจึงได้ตีความบัพัญญัตติดังกล่าวว่า การจะจับตัวผู้ถูกกล่าวหาเพื่อนำตัวมาสืบสวนสอบสวน (eine Untersuchungshaft) ตามมาตรา 112 วรรคสาม ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันนั้น จะทำได้เฉพาะไม่แต่เพียงเมื่อมีความสงสัยอย่างชัดเจนว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดฐานความผิดที่ระบุไว้ในมาตรา 112 วรรคสามของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมันเท่านั้น แต่จะต้องมีเหตุที่จะออกหมายจับด้วย

อย่างไรก็ตาม เหตุที่จะออกหมายจับตาม มาตรา 112 วรรคสาม นี้ศาลรัฐธรรมนูญ เฮอร์มันวางมาตรฐานในการพิสูจน์ถึงเหตุที่จะออกหมายจับไว้ต่ำกว่ากรณีของเหตุที่จะออกหมายจับตามมาตรา 112 วรรคสอง ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ดังนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมีการพิสูจน์อย่างชัดแจ้งถึงความเสียหายที่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีหรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน เพียงแต่มีข้อเท็จจริงเพียงพอว่ามีความเป็นไปได้ที่ผู้ถูกกล่าวหาจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานก็เป็นการเพียงพอแล้ว

ง. อันตรายที่จะไปกระทำความผิดซ้ำ (Wiederholungsgefahr) ตามมาตรา 112 a ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน

เหตุแห่งการออกหมายจับตามมาตรานี้เป็นมาตรการเสริมจากมาตรา 112 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน และการออกหมายจับโดยอาศัยเหตุนี้ถูกจำกัดให้ใช้ได้เฉพาะในบางกรณีเท่านั้น

(3) หลักความได้สัดส่วน (Verhaeltnismaessigkeitsgrundsatz)

ตาม มาตรา 112 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน การออกหมายจับเพื่อที่จะเอาตัวผู้ถูกกล่าวหามาสอบสวนนั้น จะต้องได้สัดส่วนกับความสำคัญของข้อเท็จจริงและโทษ รวมถึงตลอดถึงวิธีการเพื่อความปลอดภัย หลักความได้สัดส่วนไม่ใช่เป็นหลักที่ระบุไว้ในมาตรา 112 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมัน ในทางตรงข้าม การออกหมายจับเพื่อเอาตัวผู้ถูกกล่าวหามาสอบสวนที่ขัดต่อหลักความได้สัดส่วนจะเป็นผลให้ไม่อาจที่จะออกหมายจับได้ ซึ่งในกรณีดังกล่าว ความไม่ได้สัดส่วนดังกล่าวจะต้องเป็นสิ่งที่มืออยู่จริง ไม่ใช่แต่เพียงยังคงเป็นที่สงสัยอยู่

3.2.2 หลักเกณฑ์ในเรื่องการใช้กำลังในการจับ

หลักเกณฑ์ในเรื่องการใช้กำลังในการจับเพื่อที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้น ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยตรง จึงเป็นการกระทำที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมากที่สุด ฉะนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การจับจะกระทำได้ที่ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น

3.2.2.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83

ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 83 บัญญัติว่า “ในการจับนั้น เจ้าพนักงานหรือราษฎรซึ่งทำการจับต้องแจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นว่าเขาต้องถูกจับ แล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ... แต่ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป...”

จากบทบัญญัติมาตรา 83 ดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดให้เจ้าพนักงานหรือราษฎรที่เข้าทำการจับกุมผู้ใด ตามปกติต้องใช้วิธีแจ้งให้เขาทราบว่าเขาถูกจับแล้ว แล้วสั่งให้ผู้ถูก

จับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจพร้อมด้วยผู้จับ ซึ่งแสดงว่าผู้ถูกจับ ไม่ได้อยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงาน โดยเด็ดขาดแต่อยู่ในบังคับที่จะต้องทำตามคำสั่ง แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะใช้วิธีการดังกล่าวไม่ได้ เช่น ผู้กระทำความผิดต่อสู้ขัดขวางก็ไม่จำเป็นต้องแจ้งว่าเขาต้องถูกจับ²³

ส่วนถ้อยคำที่ว่า “ถ้าจำเป็นก็ให้จับตัวไป” นั้น ก็คือการทำให้ผู้ถูกจับอยู่ในอำนาจของผู้จับโดยสิ้นเชิง เช่น ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นผู้ร้ายสำคัญ หรือผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดร้ายแรง หรือแม้ไม่ร้ายแรงแต่ก็เคยหลบหนีมาแล้ว หรือหนทางที่จะไปเป็นที่เปลี่ยวหรือเป็นเวลาค่าคืน หรือมีเหตุอื่นใดซึ่งเป็นความจำเป็นต้องใช้อำนาจจับและควบคุมเพื่อป้องกันมิให้หลบหนี ก็ใช้อำนาจจับควบคุมได้เท่าที่จำเป็นแก่การที่จะป้องกันมิให้ผู้ถูกจับหลบหนี

นอกจากนั้นแล้วในการจับกุม ผู้จับจะต้องจับโดยละม่อม กล่าวคือเมื่อผู้ต้องหาหรือผู้จะต้องถูกจับนั้น ไม่ได้มีการต่อสู้ใดๆแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจทำร้ายแก่เขาไม่ได้ เว้นแต่ผู้จะต้องถูกจับนั้นต่อสู้หรือแสดงกิริยาต่อสู้ เจ้าพนักงานผู้จับจึงจะมีอำนาจใช้อาวุธเพื่อป้องกันได้ โดยไม่เกินกว่าสมควร

เมื่อพิจารณาตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 83 วรรคสาม จะเห็นได้ว่าเป็นบทบัญญัติที่ได้กำหนดวิธีการอันจะทำให้การจับสำเร็จผลสมตามความมุ่งหมาย เมื่อพิจารณาตามความในวรรคสามที่บัญญัติว่า “...ถ้าบุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับหรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนีผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับผู้นั้น...” ซึ่งได้มีการอธิบายและวางหลักเกณฑ์ตามมาตรา 83 วรรคสามนี้ เป็น 2 ความเห็น²⁴ คือ

ความเห็นแรก เห็นว่าเป็นอย่างเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายอาญา มาตรา 68 แม้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามมาตรา 83 วรรคสาม เป็นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการจับกุมผู้กระทำความผิดแต่ก็ต้องอยู่ในหลักการป้องกันตนเองหรือผู้อื่นตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68²⁵ (ความเห็นของศาลไทยก็อยู่ในความเห็นนี้)

ความเห็นที่สอง เห็นว่ามาตรานี้เป็นมาตราที่บัญญัติถึงวิธีการในการจับที่จะต้องเริ่มต้นที่ผู้จับจะต้องใช้วิธีสุภาพแต่ถ้าไม่ได้ผลผู้จับมีสิทธิที่จะใช้วิธีที่รุนแรงเพิ่มขึ้นและอาจใช้กำลังและอาวุธตามความเหมาะสมกับพฤติการณ์ในเรื่องของการจับ แม้ว่าในที่สุดอาจทำให้ผู้ถูกจับถึงแก่ความตายก็ตาม

²³ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 319-320/2521

²⁴ นรินทร์ มั่นจิตร. เล่มเดิม. หน้า 157.

²⁵ สุวัฒน์ชัย ใจหาญ. (ม.ป.ป.). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. หน้า 40.

“ป้องกัน” หมายความว่า ป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดขัดขวางการจับกุม หรือ หลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี แต่มิใช่เป็นการป้องกันสิทธิตามปอ.มาตรา 68 แต่อย่างใด

ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า เป็นการป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดขัดขวางการ จับกุม หลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการป้องกันสิทธิของรัฐในการใช้มาตรการ บังคับหรือในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในรัฐให้สามารถบรรลุผลได้ ซึ่งไม่ใช่การป้องกัน สิทธิตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 ที่เป็นการป้องกันสิทธิของปัจเจกชน

“เท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่อง” หมายความว่า วิธีหรือความป้องกันนั้นให้ใช้ กำลังได้เท่าที่จำเป็นหรือตามสมควรเพื่อให้การจับเป็นผลสำเร็จ

การป้องกันที่เหมาะสมกับพฤติการณ์ในการจับ การกระทำเช่นไรเป็นการใช้ความ ป้องกันเท่าที่พอเหมาะแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับ วินิจฉัยได้ดังต่อไปนี้²⁶

1. กิริยาอาการของผู้ถูกจับ หากผู้ถูกจับมิได้แสดงอาการจะต่อสู้เจ้าพนักงานแต่อย่าง ใดแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธทำร้ายคนซึ่งยินยอมให้จับโดยดีไม่ได้ แต่คำว่า “ต่อสู้” นั้นมิได้ หมายความว่าเจ้าพนักงานจะต้องรอให้ผู้ร้ายทำร้ายก่อนไม่ แม้เพียงผู้ร้ายแสดงอาการว่าจะต่อสู้ เท่านั้นพอแล้ว เช่น ผู้ร้ายมีปืนอยู่ในมือ แล้วเจ้าพนักงานสั่งให้วางปืนลงแต่ผู้ร้ายก็ยังขัดขืนไม่ ยอมวางปืนและยังแสดงท่าทางจะใช้ปืนยิงต่อสู้เจ้าพนักงานเช่นนี้เจ้าพนักงานยิงผู้ร้ายนั้นก่อนได้ แม้ว่าผู้ร้ายนั้นจะถึงตายหรือบาดเจ็บก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่เกินสมควรแก่เหตุ

2. ประเภทและความร้ายแรงของอาวุธ เจ้าพนักงานจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับการ ต่อสู้กับผู้ร้าย เช่น ถ้าผู้ร้ายมือเปล่า เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธปืนยิงไม่ได้ มิฉะนั้นเจ้าพนักงานก็จะ มีความผิดอาญา แต่ในบางกรณีหากตกอยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งถ้าหากเจ้าพนักงานไม่ใช้อาวุธ ที่มีอยู่เพื่อป้องกันตัวแล้วอาจบาดเจ็บหรือตายได้ กรณีจำเป็นเช่นว่านี้เจ้าพนักงานก็สามารถใช้อาวุธ ได้ เช่น ผู้ร้ายได้ใช้มีดทำร้ายเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานมีแต่อาวุธปืนจึงได้ใช้อาวุธปืนยิงต่อสู้ไป กรณีเช่นนี้แม้ผู้ร้ายถึงแก่ความตายก็ไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุ

3. กำลังและความจำเป็น เช่น กรณีที่ผู้ถูกจับไม่มีอาวุธ แต่มีพรรคพวกและมีกำลัง มากกว่าเป็นอันมาก และพากันเข้ารวมทำร้ายเจ้าพนักงานหรือขัดขวางการจับของเจ้าพนักงาน แม้ เจ้าพนักงานจะใช้อาวุธแล้วทำให้เกิดการตายการเจ็บก็อาจถือว่าเป็นการกระทำที่ใช้ความป้องกัน พอเหมาะแก่พฤติการณ์ได้ แต่ถ้าเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานยังสามารถทำการจับโดยไม่ใช้กำลังได้ เพราะเจ้าพนักงานมีจำนวนมากกว่าหรือผู้ร้ายไม่มีอาวุธร้ายแรงอะไร เจ้าพนักงานก็ต้องจับ โดย ละม่อม ถ้าเจ้าพนักงานกระทำเกินกว่าความเหมาะสมของพฤติการณ์แห่งการป้องกันในเรื่องการ จับแล้ว เจ้าพนักงานก็อาจมีความผิดตามกฎหมายได้

²⁶ ศิริลักษณ์ นุรักษ์. เล่มเดิม. หน้า 13.

ส่วนแค่นั้นเพียงไรจึงจะถือว่าเหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่อง ย่อมแล้วแต่ข้อเท็จจริง เป็นกรณีๆ ไป คนร้ายวิ่งหนีผู้จับวิ่งตามไม่ทันจะใช้เชือกบ่วงบาศหรือขลุ่ยคล้องคอ ดังนี้ก็ย่อมทำได้ แต่ถ้าใช้ปืนยิงแม้จะยิงไปที่เท้าโดยที่ผู้ที่จะถูกจับไม่มีอาวุธร้ายอะไร หรือไม่มีพฤติการณ์อื่นเป็นส่วนประกอบอีกก็อาจเป็นการใช้วิธีการที่ไม่จำเป็นได้ ตัวอย่างเช่น ตำรวจสองนายเข้าจับกุมผู้ลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม ผู้ถูกจับไม่ยอมให้จับ เกิดปลุกปล้ำกัน ผู้ใหญ่บ้านเข้าช่วยจับ โดยใช้ไม้ตีศีรษะผู้ถูกจับ 1 ที ศีรษะแตกจึงจับตัวได้ เป็นการใช้อำนาจพอสมควรแก่พฤติการณ์ ผู้ใหญ่บ้านไม่มีความผิด²⁷ ดังนี้เห็นได้ว่าการที่ผู้ใหญ่บ้านใช้ไม้ตีก็เพื่อที่จะจับนั่นเอง ถ้าไม่ตีก็คงไม่อาจจับได้และตีเพียง 1 ที จึงถือว่าเป็นการใช้อำนาจพอสมควรแก่พฤติการณ์ แต่ถ้าข้อเท็จจริง เปลี่ยนเป็นว่าตีหลายทีหรือใช้ท่อนเหล็กตีก็อาจจะเกินสมควรแก่พฤติการณ์ก็ได้ แม้ว่าบทบัญญัติ ตามมาตรา 83 วรรคสามดังกล่าว จะมีได้กล่าวถึงเรื่องการใช้กำลังไว้โดยตรง แต่การที่กฎหมาย บัญญัติโดยใช้ถ้อยคำว่า “ผู้ทำการจับมีอำนาจใช้วิธีหรือความป้องกันทั้งหลาย” นั้น ก็ย่อมแสดงให้เห็นว่ายินยอมให้ผู้ทำการจับใช้กำลังในการจับได้ตามสมควร²⁸

การใช้อำนาจเพื่อทำการจับผู้กระทำความผิด หรือผู้ที่ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดนั้น จะสามารถทำได้ก็ต่อเมื่อไม่สามารถดำเนินการจับได้ตามปกติแล้ว กล่าวคือ หากไม่มีการใช้อำนาจ เพื่อทำการจับแล้วการจับนั้นไม่อาจประสพผลสำเร็จได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่จะถูกจับหรือผู้กระทำความผิดได้ต่อสู้ขัดขวาง หลบหนีหรือพยายามจะหลบหนีการจับนั้น การใช้อำนาจเพื่อทำการจับจึง ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็น ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ เจ้าพนักงานตำรวจย่อมสามารถที่จะใช้อำนาจกระทำ ต่อตัวของผู้กระทำความผิดได้ เช่น ชกต่อยผู้ที่จะถูกจับหรือผู้ที่หลบหนีนั้นเพื่อทำการจับกุม มิฉะนั้นจะทำการจับเอาตัวไปไม่ได้ หรือผู้ที่จะถูกจับนั้นไม่ยินยอมให้เจ้าพนักงานตำรวจทำการจับ เกิดปลุกปล้ำกัน จึงได้ใช้ไม้ตีศีรษะผู้ที่จะถูกจับไป 1 ที ศีรษะแตกจึงจับได้ การที่ได้ใช้ไม้ตี ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการใช้อำนาจที่พอสมควรแก่เหตุและพฤติการณ์แห่งการจับนั้น²⁹

เหตุที่เป็นเช่นที่กล่าวแล้ว เนื่องจากผู้ร่างกฎหมายเล็งเห็นว่า ถ้าพึงการใช้วิธีการตาม ความในวรรคแรกนั้น การจับอาจจะไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากลักษณะนิสัยของผู้ถูกจับมีความ รุนแรงมากน้อยต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีบทบัญญัติแห่งวรรคสามให้สิทธิและอำนาจแก่เจ้าพนักงาน ผู้บังคับใช้กฎหมายหรือเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อความมุ่งหมายให้การจับนั้นสัมฤทธิ์ผล³⁰

²⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 238/2481

²⁸ ไพจิตร บุญญพันธ์. (2524, กุมภาพันธ์). “จับ.” วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์, 6, 2. หน้า 6, 14.

²⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 238/2481

³⁰ สุเมธ ลิขิตรณานันท์. (2529). เหตุในการจับกุม. หน้า 137.

ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ก็มีบัญญัติไว้ในกฎหมายต่างประเทศเช่นกัน เช่น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาสหพันธ์มาเลเซีย มาตรา 15(2) บัญญัติว่า “ถ้าบุคคลผู้จะถูกจับขัดขวางต่อการพยายามที่จะจับคนหรือพยายามที่จะหลบหนีการจับ เจ้าพนักงานหรือบุคคลอื่นอาจใช้วิธีการต่าง ๆ เท่าที่จำเป็น เพื่อจะให้การจับสำเร็จผล”³¹ นอกจากนี้ในประเทศอังกฤษก็ได้มีการกำหนดไว้ในทำนองเดียวกันว่า แม้ว่าการจับนั้นจะเป็นการจับโดยมีหมายจับก็ตาม ถ้าหากผู้ต้องสงสัยอยู่ในบ้านและไม่ยอมให้จับโดยดีเจ้าพนักงานผู้ทำการจับกุมมีอำนาจเข้าไปในบ้านได้เพื่อทำการจับกุม แม้ว่าการเข้าไปในบ้านนั้นจะทำให้ทรัพย์สินบางอย่างเกิดความเสียหายก็ตาม ถ้าข้อหาที่ผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิดเป็นข้อหาในความผิดร้ายแรงเป็นต้นว่าความผิด treason หรือความผิดในชั้น felony กฎหมายอนุญาตให้ผู้เป็นเจ้าพนักงานที่จะทำการจับกุมตามหมายจับมีสิทธิใช้กำลังเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้ผู้ต้องสงสัยหลบหนี ทั้งนี้เพื่อความสำเร็จของการจับกุม แม้ว่าในบางครั้งอาจจำเป็นถึงขนาดที่จะต้องใช้อาวุธก็ตาม³²

3.2.2.2 ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี”

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีที่เกี่ยวกับการจับกุม มีบัญญัติไว้ลักษณะ 3 ของประมวลระเบียบฉบับดังกล่าว ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การจับกุมโดยทั่วไปมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติของเจ้าพนักงานตำรวจดังนี้ คือ

ข้อ 13 กำหนดว่า “การจับกุมคือการที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือราษฎรใช้อำนาจตามกฎหมายจับบุคคลผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำความผิดในทางอาญาหรือจับเพื่อนำตัวผู้ถูกจับไปจัดการตามกฎหมาย

การจับนี้แม้ผู้จับเพียงแต่แจ้งแก่ผู้ที่จะถูกจับนั้นให้ทราบว่าเข้าต้องถูกจับแล้วสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจพร้อมด้วยผู้จับดังนี้ก็อยู่ในการจับเช่นกัน”

ข้อ 14 กำหนดว่า “การจับกุนั้นเป็นการกระทำให้ผู้ถูกจับเสียความเป็นอิสระภาพ เจ้าพนักงานตำรวจจึงควรระมัดระวังใช้อำนาจจับโดยสุภาพในเมื่อมีความจำเป็นและให้ถูกต้องตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้”

ข้อ 35 กำหนดว่า “การจับกุนั้นผู้จับจะต้องจับโดยละม่อม(โดยดี) เมื่อจำเลยหรือผู้จะต้องถูกจับนั้นไม่ได้มีการต่อสู้ใดๆแล้ว เจ้าพนักงานจะใช้อำนาจกระทำร้ายแก่เขาไม่ได้ เว้นแต่ผู้จะต้องถูกจับนั้นต่อสู้หรือแสดงกิริยาต่อสู้ เจ้าพนักงานผู้จับจึงจะมีอำนาจใช้อาวุธเพื่อป้องกันได้โดยไม่เกินกว่าสมควร”

³¹ แหล่งเดิม. หน้า 14-15.

³² Kenny's. (1962). *Outline of Criminal Law*. p. 563.

³³ ประมวลระเบียบดังกล่าวนี้ ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2498.

ในการจับกุมผู้กระทำความผิดขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจพึงคิดอยู่เสมอว่าเหตุที่จับกุมผู้กระทำความผิดก็เพื่อความสงบสุขของประชาชน และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้จะได้เป็นทางป้องกันและปราบปรามเพื่อมิให้คนอื่นเอาเยี่ยงอย่าง เจ้าหน้าที่ตำรวจพึงระมัดระวังการจับผิดตัว เพราะจะทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาในการทำงานของตำรวจ อีกทั้งตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงก็คิดกำริบไม่เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมือง ฉะนั้นในการปราบปรามนั้นเบื้องต้นเราต้องสืบสวนให้ได้ความจริงอย่างแน่ชัดว่ามีหลักฐานในการจับกุมผู้กระทำความผิดมากน้อยเพียงใด หากการกระทำความผิดใดมิใช่การกระทำความผิดซึ่งหน้าหรือไม่จำเป็นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องจับทันทีเพื่อเป็นการระงับหรือปราบปรามเหตุอันเกิดเฉพาะหน้าหรืออาจจะเกิดขึ้น และมีเหตุผลที่จะเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาไม่หลบหนีแล้ว ก็ไม่สมควรที่จะจับกุมผู้กระทำความผิดนั้นทันที แต่ควรจะต้องรวบรวมหลักฐานข้อเท็จจริงต่างๆ ในการกระทำความผิดให้พร้อมพอที่จะมีมูลฟ้องได้ก่อนค่อยดำเนินการจับกุมผู้ต้องหา เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทำการตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถในการรักษาความสงบเรียบร้อยและคุ้มครองสังคมตลอดจนพยายามที่จะไม่ละเมิดสิทธิในชีวิตร่างกายของประชาชนแล้ว

นอกจากกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในเรื่องการจับของไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานก็ยังมีข้อนำพิจารณาว่าเจ้าพนักงานจะยกหลักในเรื่องความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายมาอ้างได้หรือไม่ อย่างไร

ตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยเรานั้น ไม่มีบทบัญญัติว่าด้วย “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” ไว้เป็นการเฉพาะ แต่อย่างไรก็ตามผู้กระทำความผิดมีอำนาจกระทำได้เพราะความจำเป็นต้องกระทำ โดยใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง และบทบัญญัติกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในกรณีนี้ก็คือบทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 (1) แต่หลักเกณฑ์การชั่งน้ำหนักประ โยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายในกรณีจำเป็นนี้มีไว้เฉพาะประมวลกฎหมายอาญามาตรา 305 (1) เท่านั้น แต่ยังมีในเรื่องอื่นๆ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย เช่น ในเรื่องจัดการงานนอกสั่งที่มีความคิดพื้นฐานบนหลักเกณฑ์ดังกล่าวเช่นกัน³⁴

สาระสำคัญของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย มี 3 ประการ คือ

- (1) ประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายสองอย่างเกิดขัดแย้งกัน ทำให้ผู้กระทำจำเป็นต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง คือต้องชั่งประ โยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดกัน
- (2) เป็นกรณีที่เลือกทำลายประ โยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่น้อยกว่าเพื่อรักษาประ โยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่า และ
- (3) ต้องเป็นทางเลือกเพียงทางเดียวเท่านั้น

³⁴ คณิต ผนคร. (2543). กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. หน้า 163-164.

“ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และเราสามารถจะแยกองค์ประกอบของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายได้ทำนองเดียวกับการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายดังนี้ คือ

- (1) สถานการณ์ที่เป็นความจำเป็น
- (2) การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำ และ
- (3) การกระทำที่มีเจตนาช่วยเหลือ

(1) สถานการณ์ที่เป็นความจำเป็น คือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งที่มีความเสียหายร้ายแรงที่กระทบโดยตรงต่อคุณธรรมทางกฎหมาย

“ความเสียหายร้ายแรง” ที่เกิดขึ้นอาจจะเกิดจากการกระทำของมนุษย์โดยเจตนาหรือปราศจากเจตนาก็ได้ หรือเกิดจากสัตว์หรือจากภัยธรรมชาติก็ได้ ซึ่งการพิจารณา “ความเสียหาย” ต้องพิจารณาตามมาตรฐานในทางภาวะวิสัยในสถานการณ์ที่ผู้กระทำกำลังเผชิญอยู่เท่านั้น

คุณธรรมทางกฎหมายที่ถูกกระทบนี้ หมายถึงคุณธรรมทางกฎหมายส่วนบุคคลเท่านั้น และหมายถึงคุณธรรมทางกฎหมายทุกชนิด แม้คุณธรรมทางกฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพย์สินก็รวมอยู่ในความหมายนี้เช่นกัน นอกจากนี้ความจำเป็นที่จะอ้างนี้ ต้องเป็นความจำเป็นในขณะกระทำนั้นหรือเป็นความจำเป็นที่ใกล้จะถึงตามความหมายของเรื่องการป้องกัน³⁵

(2) การกระทำที่จำเป็นต้องกระทำ ต้องเป็นการกระทำที่จำกัดครั้งเดียว ทั้งนี้เพราะในกรณีของความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย กรณีอาจกระทบต่อคุณธรรมทางกฎหมายของบุคคลที่สามได้ ฉะนั้นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำจึงต้องเป็นการกระทำที่ไม่มีทางเลือกอื่น กรณีใดก็ตามที่ผู้กระทำสามารถเลือกกระทำอย่างอื่นได้ กรณีนั้นไม่ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำในความหมายของกฎหมาย กล่าวคือการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำจักต้องเป็นการกระทำที่เป็นการเพิ่มโอกาสของการรอดพ้นจากความเสียหายได้อย่างแท้จริง

ดังกล่าวมาแล้วว่าความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดแย้งกัน ฉะนั้นการกระทำที่จำเป็นต้องกระทำนั้นต้องเป็นการรักษาประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่เหนือกว่า และด้วยเหตุนี้จึงต้องกระทำต่อประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ด้อยกว่านั้น

ในบางกรณีโดยกฎหมาย สัญญาหรือการยอมรับกันทั่วไปกำหนดให้บุคคลต้องทนทานต่อภัยหรือความเสียหาย ในกรณีเช่นนี้ผู้กระทำจะอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบทางอาญาไม่ได้ เช่น ทหาร ตำรวจ³⁶

³⁵ แหล่งเดิม. หน้า 164-165.

³⁶ แหล่งเดิม. หน้า 165-166.

(3) การกระทำที่มีเจตนาช่วยเหลือ เป็นองค์ประกอบในทางอัตวิสัย และต้องเป็นการกระทำที่ผู้กระทำได้กระทำไปโดยมีเจตนาช่วยเหลือผู้อื่น กล่าวคือผู้กระทำต้องรู้สถานการณ์แห่งความจำเป็นนั้น และได้กระทำการช่วยเหลือนั้นไป

จากหลักในเรื่อง “ความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมาย” ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมาพิจารณาถึงการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่ จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักประโยชน์หรือคุณธรรมทางกฎหมายที่ขัดแย้งกันระหว่าง “ชีวิตของผู้ต้องหาหรือจำเลย” กับ “ชีวิตของเจ้าพนักงานผู้รักษากฎหมายหรือชีวิตของประชาชนผู้บริสุทธิ์” รวมถึงความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่เนื่องจากชีวิตมนุษย์เป็นคุณธรรมทางกฎหมายสูงสุด การทำลายชีวิตมนุษย์เพื่อรักษาชีวิตมนุษย์ จึงอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบทางอาญาไม่ได้ อีกทั้งในกรณีนี้โดยกฎหมาย หรือการยอมรับกันทั่วไปกำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจต้องทนทานต่อภัยหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้ เจ้าพนักงานผู้กระทำทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ย่อมจะอ้างความจำเป็นที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้พ้นความรับผิดชอบทางอาญาไม่ได้³⁷

3.3 กรณีศึกษาในการใช้กำลังของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามหน้าที่

ตามกฎหมายได้ให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้วิธีการที่จำเป็นเพื่อให้การจับกุมเป็นผลขึ้นได้ วิธีการอันจำเป็นนี้ได้แก่วิธีการคอบได้ การขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับกุม กับวิธีป้องกันการหลบหนีหรือจะหลบหนีการจับกุม แต่ผู้จับจะต้องใช้วิธีการดังกล่าวเพียงเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์หรือกระทำเพียงสมควรแก่เหตุตามความจำเป็นเท่านั้น

3.3.1 ตัวอย่างการใช้กำลังที่อยู่ในกรอบของกฎหมาย

กรณีที่ 1 นักโทษหลบหนีเรือนจำ บอกให้หยุดก็ไม่หยุด ผู้ช่วยพัสดีจึงใช้ปืนลูกซองยิงไปนัดหนึ่งที่ตัวนักโทษ กระสุนปลายนัดหนึ่งถูกแขนนักโทษมีบาดเจ็บ ประกอบกับพฤติการณ์อื่นๆ แห่งคดีแล้ว ถือว่าผู้ช่วยพัสดีทำไปพอสมควรแก่เหตุ³⁸

กรณีที่ 2 พนักงานป่าไม้บอกให้รถบรรทุกไม้ซึ่งมีไม้ผิดกฎหมายให้หยุด แต่คนขับรถไม่ยอมหยุด พนักงานป่าไม้จึงใช้ปืนยิงยางล้อรถแตกเพื่อให้รถหยุด เพื่อจะได้จับกุมผู้กระทำผิดและยึดไม้ที่ผิดกฎหมาย ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าพนักงานป่าไม้ใช้วิธีที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แล้ว จึงไม่มีความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์³⁹

³⁷ แหล่งเดิม. หน้า 166.

³⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 775/2502, 1095/2502

³⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 699/2502, 921/2502

กรณีที่ 3 ตำรวจสองนายเข้าจับกุมผู้ลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม ผู้ถูกจับไม่ยอมให้จับเกิดปลุกปล้ำกัน ผู้ใหญ่บ้านเข้าช่วยจับโดยใช้ไม้ตีศีรษะผู้ถูกจับ 1 ที ศีรษะแตกจึงจับตัวได้ เป็นการใช้กำลังพอสมควรแก่พฤติการณ์ผู้ใหญ่บ้านไม่มีความผิด⁴⁰ ดังนี้เห็นได้ว่าการที่ผู้ใหญ่บ้านใช้ไม้ตีก็เพื่อที่จะจับนั่นเอง ถ้าไม่ตีก็คงไม่อาจจับได้และเป็นการตีเพียง 1 ทีเท่านั้น จึงถือว่าเป็นการใช้กำลังพอสมควรแก่พฤติการณ์ ถ้าข้อเท็จจริงเปลี่ยนเป็นว่าตีหลายทีหรือใช้ท่อนเหล็กตีก็อาจจะถือว่าเป็นการใช้กำลังเกินสมควรแก่พฤติการณ์ก็ได้

3.3.2 ตัวอย่างการใช้กำลังที่เกินเลยกรอบของกฎหมาย

การใช้อำนาจที่เกินเลยกรอบของกฎหมาย หรือการใช้วิธีการที่รุนแรงเกินกว่าเหตุนั้น อาจทำให้เจ้าหน้าที่หรือเจ้าพนักงานตำรวจมีความผิดทางอาญาได้ สำหรับตัวอย่างของการใช้กำลังที่เกินเลยกรอบของกฎหมาย ที่เมื่อมีการกล่าวถึงการทำวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจในครั้งใด ก็มักมีการกล่าวอ้างและถูกยกเป็นกรณีศึกษากันอยู่เสมอ ๆ ได้แก่ กรณีของการทำวิสามัญฆาตกรรม “โจ ค่านช้าง และพวกรวม 6 ศพ” ที่จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2539 ซึ่งได้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ตำรวจกันอย่างกว้างขวาง

ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงความเคลื่อนไหวของกระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำวิสามัญฆาตกรรมในครั้งนี้ว่า กระบวนการยุติธรรมได้มีการเคลื่อนไหวตรวจสอบกันอย่างไรบ้างนับแต่เกิดการวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าวแล้ว

สำนักงานอัยการสูงสุด ได้มอบหมายให้นายประพันธ์ นัยโกวิท อธิบดีอัยการฝ่ายกรรมการอัยการซึ่งรับผิดชอบสำนักงานคดีร้องขอความเป็นธรรม และคณะทำงาน ประมวลเรื่องและสั่งการให้อัยการภาค 7 และอัยการสุพรรณบุรี ดำเนินการในชั้นได้สวนชั้นสุตรพลิกศพ

สภาพนายความ ซึ่งภริยาของ โจ ค่านช้าง พยานคดีเหยื่อคดีวิสามัญฯ ทั้ง 6 ศพ มาร้องขอให้ช่วยตรวจหาข้อเท็จจริง เพราะเชื่อว่าตำรวจทำเกินกว่าเหตุ⁴¹ ได้ส่งคณะทำงานเดินทางไปยังสถานที่ที่เกิดเหตุวิสามัญฆาตกรรม เพื่อที่จะตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นและรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อนำมาใช้ประกอบในการซักค้านในชั้นได้สวนชั้นสุตรพลิกศพต่อไป

คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาสอบสวนคดีตำรวจทำวิสามัญฆาตกรรม โจ ค่านช้าง และพรรคพวกรวม 6 ศพ ของสภาผู้แทนราษฎร ได้แถลงว่าจะเชิญ ผบก.ภ.จว.สุพรรณบุรี รอง ผบก.ป. เจ้าพนักงานตำรวจ สกอ. ค่านช้าง และพนักงานสอบสวนคดีวิสามัญฯ ที่ทำการสอบสวนตำรวจทั้ง 4 นาย รวมทั้งเจ้าหน้าที่กองพิสูจน์หลักฐานมาให้คำชี้แจง⁴²

⁴⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 238/2481

⁴¹ ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 5 ธันวาคม 2539.

⁴² บ้านเมือง. ฉบับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2540.

แต่ท้ายที่สุดคณะกรรมการฯ ก็สรุปว่าไม่สามารถสอบสวนรายละเอียดได้ เนื่องจากเจ้าพนักงานตำรวจทั้ง 4 คน ที่อยู่ในที่เกิดเหตุ ปฏิเสธที่จะชี้แจงข้อเท็จจริง เนื่องจากต้องไปให้การในชั้นศาลก่อน คณะกรรมการฯ จึงได้เสนอความเห็น ว่า ควรมีการแก้ไขระเบียบการชันสูตรพลิกศพ โดยให้มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นเข้าร่วมด้วย ผู้ทำการการตรวจศพควรต้องเป็นแพทย์ที่มีความรู้ด้านนิติเวชโดยตรง และให้ยกระดับสถาบันนิติเวชวิทยาออกไปยังส่วนภูมิภาค และควรกำหนดระยะเวลาชันสูตรพลิกศพว่าต้องให้เสร็จสิ้นในระยะเวลาเท่าใด ห้ามเคลื่อนย้ายศพหรือเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในที่เกิดเหตุ โดยสภาผู้แทนราษฎร ได้มีมติเห็นชอบให้เสนอข้อเสนอนี้ของคณะกรรมการฯ ต่อรัฐบาล⁴³

วันที่ 27 พฤษภาคม 2540 สำนักงานอัยการประจำแขวงสุพรรณบุรี ส่งสำนวนคดีให้สำนักงานอัยการ เขต 7 พิจาณา ซึ่งนายพลสวัสดิ์ จรรยาสิทธิ์ อธิบดีอัยการเขต 7 ได้ตั้งคณะทำงานชันพิจารณาคดีวิสามัญฆาตกรรมโจ ด้านข้าง และพรรคพวก และคณะทำงานพิจารณาแล้วเห็นวาคดีดังกล่าว เป็นคดีที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน และได้รับความสนใจจากประชาชน ดังนั้น การค้นหาความจริงในคดีดังกล่าว จึงควรจะทำไปอย่างโปร่งใส และเห็นว่าการรวบรวมหลักฐานในสำนวนสอบสวน ข้อเท็จจริงบางขั้นตอนของเหตุการณ์ยังไม่ชัดเจน และมีน้ำหนักเพียงพอเนื่องจากข้อเท็จจริงที่สำคัญในบางขั้นตอนของเหตุการณ์ซึ่งมีบุคคลที่รู้เห็นหลายฝ่าย แต่พยานบุคคลที่พนักงานสอบสวนรวบรวมมากลับมีเพียงเจ้าพนักงานตำรวจเท่านั้น และข้อเท็จจริงบางส่วนที่ปรากฏตามข่าวสื่อมวลชนต่าง ๆ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่สำคัญบางประเด็น กลับไม่ปรากฏในสำนวนของพนักงานสอบสวน จึงได้มีคำสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมอีก 11 ประเด็น⁴⁴ และสำนักงานอัยการเขต 7 ได้แจ้งคำสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติม ไปยังกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2540

ในขณะที่กรมตำรวจ (ในขณะนั้น) โดยพล.ต.อ. สว่าง บุญนาค รองอธิบดีกรมตำรวจ เห็นว่าคำสั่งของพนักงานอัยการที่สั่งให้พนักงานสอบสวน ทำการสอบสวนเพิ่มเติมบุคคลภายนอกสำนวนนั้น น่าจะเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่สามารถจะกระทำได้ จึงได้นำเรื่องดังกล่าวนี้เข้าหารือกับคณะกรรมการกฤษฎีกา⁴⁵

คณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย คณะที่ 9) ได้พิจารณาปัญหาข้อหาหรือของกรมตำรวจประกอบกับข้อเท็จจริงแล้ว มีความเห็นสรุปได้ว่า การนำบทบัญญัติในเรื่องการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143(ก) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็น

⁴³ มติชน. ฉบับวันที่ 15 สิงหาคม 2540.

⁴⁴ ข่าวสด. ฉบับวันที่ 17 มิถุนายน 2540.

⁴⁵ มติชน. ฉบับวันที่ 18 มิถุนายน 2540.

บทบัญญัติอันว่าด้วยการสอบสวนมาใช้บังคับแก่การชั้นสูตรพลิกศพโดยอนุโลม ตามมาตรา 155 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ย่อมเป็นการสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย และบทบัญญัติในมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พนักงานอัยการจึงมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติม เมื่อได้รับสำนวนชั้นสูตรพลิกศพจากพนักงานสอบสวนตามมาตรา 150 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ ทั้งนี้ตามนัยแห่งมาตรา 155 ประกอบมาตรา 143(ก) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนั้น ปรากฏว่าพนักงานอัยการมีความเห็นว่า สำนวนชั้นสูตรพลิกศพที่พนักงานสอบสวนส่งมาให้พนักงานอัยการดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ยังขาดตกบกพร่องหรือไม่ สมบูรณ์พอที่จะส่งไปให้ศาลชั้นต้นทำการไต่สวน พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้ตามบทกฎหมายดังกล่าว

ญาติของเหยื่อวิสามัญฆาตกรรมได้ฟ้องคดีต่อศาล โดยยื่นฟ้องกรมตำรวจ พล.ต.อ. สว่าง บุญนาค รอง อ.ตร. และเจ้าหน้าที่ชุดจับกุมผู้ต้องหาคดียาบ้าและกระทำการวิสามัญฆาตกรรม เป็นจำเลยที่ 1-9 และเรียกให้ชดใช้ค่าเสียหาย

ต่อมา พล.ต.ท.ยุทธนา ไทยภักดี ผู้ช่วย ผบช.ภ.7 ถูกย้ายไปเป็น ผู้ช่วย ผบช.ภ.2 จากกรณีคดีวิสามัญฆาตกรรมโจ้ ด้านข้าง และพรรคพวกรวม 6 ศพที่ จ.สุพรรณบุรี และกรมตำรวจ โดยพล.ต.อ.สนอง วัฒนวรางกูร รองอธิบดีกรมตำรวจปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมตำรวจ ได้ออกคำสั่งกรมตำรวจที่ 290/2541 แต่งตั้งพนักงานสืบสวนสอบสวนชั้นสูตรพลิกศพ และทำงานสืบสวนสอบสวนคดีอาญาชุดใหม่ เพื่อคลี่คลายคดีวิสามัญ 6 ศพ⁴⁶

วันที่ 20 มีนาคม 2541⁴⁷ พล.ต.ท.เสรี เตมียเวส ได้นำกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจไปรื้อถอนกุญแจหลังหนึ่งในวัดรางทอง เพื่อขนานไม้ดังกล่าวส่งให้กองพิสูจน์หลักฐาน กรมตำรวจ ตรวจสอบหาร่องรอยและวิถีกระสุนและหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบสำนวนคดี ในการสืบสวนสอบสวนรื้อฟื้นคดีขึ้นใหม่ และได้มีการสอบปากคำพยานเพิ่มเติมซึ่งส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องของผู้ตาย จำนวน 17 ปาก และเป็นพยานที่เห็นเหตุการณ์ จำนวน 16 ปาก

ต่อมาในวันที่ 27 มีนาคม 2541⁴⁸ พล.ต.ท.เสรี เตมียเวส ได้เรียกประชุมพนักงานสอบสวนชุดใหม่ และมีความเห็นว่าจะต้องเรียกพนักงานสอบสวนชุดเก่ามาสอบปากคำด้วย เนื่องจากในสำนวนเดิมไม่ได้ระบุรอยหัวกระสุนบนพื้นกระดานบ้านเกิดเหตุ ซึ่งขัดแย้งกับหลักฐานไม้กระดานที่ พล.ต.ท.เสรี เตมียเวส ไปยึดมาจากวัดรางทอง

⁴⁶ แนวหน้า. ฉบับวันที่ 10 มีนาคม 2541.

⁴⁷ มติชน. ฉบับวันที่ 21 มีนาคม 2541.

⁴⁸ เดลินิวส์. ฉบับวันที่ 28 มีนาคม 2541.

วันที่ 21 กรกฎาคม 2541 พล.ต.ท. เสรี เตมียเวส ผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง (ผบช.ก.) ได้เปิดเผยการสืบสวนสอบสวนสำนวนคดีการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพว่า พนักงานสอบสวนชุดใหม่ ได้สรุปสำนวนและส่งให้อัยการพิจารณาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว⁴⁹

วันที่ 4 สิงหาคม 2541 พนักงานอัยการ ยื่นคำร้องไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพในคดี วิสามัญฆาตกรรมโจ ด่านช้าง และพรรคพวกที่ศาลแขวงสุพรรณบุรี⁵⁰ โดยญาติผู้ตายทั้ง 6 ได้ยื่นคำร้องขอซักถามและนำสืบพยานในการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ แต่ต่อมาวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2542 ญาติของผู้ตายกลับยื่นคำร้องขอถอนคำร้องขอซักถาม-นำสืบพยานในการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ⁵¹ และขอถอนทนายความ โดยอ้างว่า ไม่มีความประสงค์ที่จะซักถามพยานของผู้ร้องและนำสืบพยานของตนเองอีกต่อไป ศาลได้สอบผู้ร้องแล้วผู้ร้องไม่คัดค้าน จึงอนุญาตให้ญาติผู้ตายถอนคำร้องได้ รวมทั้งอนุญาตให้ถอนทนายความทั้ง 15 คน จากสภาพทนายความที่ได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายมาตลอดจากการเป็นทนายความของญาติผู้ตายทั้ง 6 ด้วย

วันที่ 8 ตุลาคม 2542 ศาลแขวงสุพรรณบุรี ได้อ่านคำสั่งคดีไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ นายสุพถกษ์ เรือนใจมัน กับพวกรวม 6 ศพ ที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยศาลมีคำสั่งว่า

“ผู้ตายทั้งหมด คือ นายสุพถกษ์ หรือเป็น หรือสุเทพ หรือโจ เรือนใจมัน นายสุเทพ ปานบุญ นายหัสนุ ศรีบุญเพ็ง นายประสิทธิ์ โพธิ์หอม นายยิว ปรีวัตรชกุลแก้ว นายสุบิน เรือนใจมัน ดายที่บ้านเลขที่ 107/1 หมู่ที่ 5 ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2539 เวลากลางวัน เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย คือถูกเจ้าพนักงานตำรวจใช้อาวุธปืนสั้นยิงในระหว่างถูกควบคุมตัว โดยนายดาบตำรวจกิตติศักดิ์ แจ่มโกมัยยิงนายสุบินและนายยิว นายดาบตำรวจสุทิน ยอดไม้งาม ยิงนายหัสนุและนายประสิทธิ์ และนายดาบตำรวจประถม นวลตะออง ยิงนายสุพถกษ์และนายสุเทพ”⁵²

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการทำ วิสามัญฆาตกรรมในคดีนี้ มีข้อบกพร่องตั้งแต่กระบวนการในการชันสูตรพลิกศพ ที่ไม่มีการชันสูตรพลิกศพในที่เกิดเหตุ แต่นำศพไปชันสูตรที่โรงพยาบาล ทั้งแพทย์ที่ทำการชันสูตรพลิกศพก็ไม่ใช่แพทย์ที่มีความรู้ด้านนิติเวชโดยตรง นอกจากนี้หลังเกิดเหตุยังมีการเคลื่อนย้ายศพและเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในที่เกิดเหตุโดยมีการรื้อถอนบ้านที่เกิดเหตุ โดยไม่ได้ตรวจสอบหาร่องรอยและวิถีกระสุนและหลักฐานอื่น ๆ ที่ปรากฏบนพื้นกระดานบ้านเกิดเหตุ

⁴⁹ มติชน. ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม 2541.

⁵⁰ ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 5 สิงหาคม 2541.

⁵¹ มติชน. ฉบับวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2542.

⁵² ไทยโพสต์. ฉบับวันที่ 9 ตุลาคม 2542.

การไต่สวนการตายในคดีชั้นสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อให้ญาติของผู้ตายมีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้ามาซักค้านหรือ สืบพยานหักล้างพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานตำรวจ แต่ในคดีนี้ แม้ในเบื้องต้นญาติผู้ตายจะได้ ขึ้นคำร้องขอซักถาม และนำสืบพยานในการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ แต่ต่อมาญาติของผู้ตายกลับ ขึ้นคำร้องขอถอนคำร้องขอซักถาม-นำสืบพยานในการไต่สวนชั้นสูตรพลิกศพ และขอถอน หมายความ โดยอ้างว่าไม่มีความประสงค์ที่จะซักถามพยานของผู้ร้องและนำสืบพยานของตนเอง อีกต่อไป ทำให้ศาลต้องฟังข้อเท็จจริงตามพยานหลักฐานเท่าที่อยู่ในสำนวนการสอบสวนของ เจ้าหน้าที่ตำรวจที่พนักงานอัยการนำเสนอต่อศาลเท่านั้น ทำให้การไต่สวนการตายในคดีนี้เป็น เพียงรูปแบบแห่งพิธีการเท่านั้น แม้ตามบทบัญญัติมาตรา 150 วรรคเก้า แห่งประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา จะได้บัญญัติว่า "...เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำ สืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบอีกก็ได้..." แต่ก็เพียงเพื่อให้ได้ความ จริงว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน เมื่อไร ใครทำให้ตายเท่านั้น เนื่องจากตามบทบัญญัติดังกล่าวให้ อำนาจศาลกระทำได้ก็แต่เพียงพิจารณามีคำสั่งว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุและ พฤติการณ์ที่ตาย ถ้าหากผู้ตายได้ตายเนื่องมาจากเจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้ตาย ก็ระบุแต่เพียงว่า ใครทำให้ตายเท่านั้น แต่ศาลไม่อาจพิจารณาก้าวล่วงไปถึงขนาดว่าการที่เจ้าพนักงานตำรวจกระทำ ให้ผู้ตายถึงแก่ความตายนั้นมีมูลความผิดตามกฎหมายหรือไม่อย่างไร

ส่วนการตรวจสอบโดยการสอบสวนคំเนินคดีในคดีนี้ ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการ สอบสวนเจ้าพนักงานตำรวจผู้กระทำวิสามัญฆาตกรรมในข้อหาฆ่าผู้อื่นแต่อย่างใด

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมได้ตรวจสอบการทำวิสามัญฆาตกรรมในคดีนี้ จบลงที่การไต่สวนสำนวนการชันสูตรพลิกศพของศาลเท่านั้น ไม่ปรากฏว่าได้มีการสอบสวน คำนินคดีกับเจ้าพนักงานตำรวจผู้กระทำวิสามัญฆาตกรรมในข้อหาฆ่าผู้อื่น เพื่อที่จะได้นำสำนวน ไปรวมกับสำนวนการชันสูตรพลิกศพ เพื่อเสนอให้อัยการสูงสุดพิจารณาสั่งคดี โดยสั่งฟ้องหรือ สั่งไม่ฟ้องต่อไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 และ มาตรา 143 วรรคท้าย ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่ากระบวนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของ การทำวิสามัญฆาตกรรมในคดีนี้ยังมีได้ดำเนินไปจนสุดกระบวนการที่กฎหมายกำหนดไว้ และ ส่งผลให้ผู้ตายในคดีวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าวนี้ไม่ได้รับความเป็นธรรม

บทที่ 4

ขั้นตอนและกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่

การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงาน นอกจากจะเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ตายโดยตรวจสอบว่า การกระทำของเจ้าพนักงานดังกล่าว นั้นเป็นไปตามกรอบของกฎหมายหรือไม่แล้ว ยังเป็นการช่วยป้องกันไม่ให้เกิดเหตุผิดพลาดในการใช้กำลังที่เกินขอบเขตของเจ้าพนักงานซ้ำอีกในอนาคตด้วย ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้

4.1 การตรวจสอบโดยการชันสูตรพลิกศพ

การชันสูตรพลิกศพมีมาแต่โบราณ กฎหมายตราสามดวงได้บัญญัติให้มีการชันสูตรพลิกศพไว้ ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ตราพระราชบัญญัติชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2457 ขึ้นใช้เป็นครั้งแรก และคำว่าวิสามัญฆาตกรรมก็มีที่ใช้ตั้งแต่นั้นมา เหตุที่จะทำให้มีการชันสูตรพลิกศพนั้น กฎหมายดังกล่าวบัญญัติไว้ ดังนี้

“มาตรา 3 ถ้ามีผู้ใดตายโดยฆ่าตัวเองก็ดี หรือผู้อื่นฆ่าให้ตายก็ดี กิริยาตายอย่างนี้ เรียกว่าฆาตกรรมตามพระราชบัญญัตินี้ เหตุที่ตายจะปรากฏชัดก็ตาม หรือจะเป็นแต่มีเหตุควรสงสัยว่าบุคคลจะตายโดยฆาตกรรมก็ตาม ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่จะต้องกระทำการชันสูตรพลิกศพตามความที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัตินี้

การให้เจ้าหน้าที่ไปดูถึงที่ที่ศพอยู่ ก็แสดงว่าต้องไปดูศพหรือชันสูตรพลิกศพนั่นเอง (คำว่า “ชันสูตร” ปัจจุบันเขียนว่า “ชันสูตร”)

ชันสูตร (ก.) แปลว่า ตรวจสอบเพื่อหาสาเหตุหรือข้อเท็จจริง เช่น ผู้ที่ถูกทำร้ายมา พนักงานสอบสวนจะส่งตัวไปให้แพทย์ทำการตรวจชันสูตรบาดแผลเป็นต้น

พลิก (ก.) แปลว่า กลับ เปลี่ยน

ศพ (น.) แปลว่า ซากศพ ร่างกายคนที่ตายแล้ว

ชั้นสูตรพลิกศพ (กฎหมาย) ก. ตรวจพิสูจน์ศพเพื่อให้ทราบว่ามีผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด สาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย

และพระราชบัญญัติดังกล่าวได้แบ่งกรณีฆาตกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ **เหตุวิสามัญ และ เหตุสามัญ** ดังนี้

“มาตรา 7 การชันสูตรพลิกศพผู้ถูกฆาตกรรม กำหนดตามพระราชบัญญัตินี้เป็น 2 ชั้น คือ สามัญชั้น 1 วิสามัญชั้น 1 ผิดกันดังอธิบายต่อไปนี้ คือ

ข้อ 1. ฆาตกรรมอันเป็นวิสามัญ คือ ผู้ตายตายด้วยเจ้าพนักงานฆ่าตายในเวลากระทำการตามหน้าที่ ยกตัวอย่างเช่น เจ้าพนักงานไปจับผู้ต้องหาว่าเป็นโจรเป็นผู้ร้าย และฆ่าผู้ต้องหาว่าเป็นโจรผู้ร้ายนั้นตายในเวลาจับ ดังนี้เป็นต้น เรียกว่า **เป็นเหตุวิสามัญ**

ข้อ 2. ฆาตกรรมอันเป็นสามัญ นั้น ผู้อื่นแม้เป็นราชการหรือเป็นเจ้าพนักงานกระทำให้ตายโดยมิเกี่ยวข้องแก่การกระทำตามหน้าที่ ให้ถือว่าเป็น **ฆาตกรรมอย่างสามัญ**”

และพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติกำหนดตัวบุคคลที่มีหน้าที่ทำการชันสูตรพลิกศพไว้ โดยแยกเป็น 2 กรณี คือ การตายโดยฆาตกรรมสามัญ อย่างหนึ่ง การตายโดยวิสามัญอีกอย่างหนึ่ง(มาตรา 8) ในการชันสูตรพลิกศพ กฎหมายกำหนดให้แพทย์ประจำตำบลเป็นผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพด้วย กระทำในรูปคณะ มี 3 คน มีประธานที่เป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูงกว่าด้วย

ข้อกฎหมายเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้บัญญัติถึงเหตุที่จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพไว้ตั้งแต่มาตรา 148 ถึงมาตรา 156 และที่เกี่ยวกับการวิสามัญฆาตกรรม มาตราหลัก คือ มาตรา 150 แม้จะมีการแก้ไขหลายครั้งก็มิได้เรียกคดีที่มีการชันสูตรพลิกศพว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม” ดังพระราชบัญญัติเดิม แต่เนื่องจากคดีฆาตกรรมตามกฎหมายทั้งสองฉบับนี้มีสาเหตุ ลักษณะและวิธีปฏิบัติในการชันสูตรพลิกศพด้วยวัตถุประสงค์ในการทำนองเดียวกัน ดังนั้น ในวงการนักกฎหมายหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจึงยังติดศัพท์เดิมว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม” ตลอดมา

ความจริงผู้ร่างกฎหมายเดิมท่านใช้ถ้อยคำได้ถูกต้องเหมาะสมมาก กล่าวคือ ใช้คำว่า “วิสามัญ” นำหน้าคำว่า “ฆาตกรรม” ซึ่งตามพจนานุกรม คำว่า “วิสามัญ” แปลว่า ไม่ปกติ ไม่ใช่ธรรมดา และคำว่า “ฆาตกรรม” แปลว่า การฆ่ากันตาย เมื่อนำมารวมกันเข้าก็แปลว่า “การฆ่ากันตายที่ไม่ปกติหรือไม่ใช่ธรรมดา” ซึ่งเมื่อดูตามพฤติการณ์ที่มีการตายแล้วก็เป็นเช่นนั้น เข้าใจว่าผู้ร่างกฎหมายต้องการเน้นให้เห็นว่าการที่จะมีวิธีการชันสูตรพลิกศพให้ผิดแผกไปจากธรรมดา(ดูป.วิอาญามาตรา 148, 149, 156) ต้องเป็นการฆ่าที่ผิดปกติธรรมดาเท่านั้น แต่ในประมวลกฎหมายวิธีความอาญา มาตรา 150 ซึ่งนำมาใช้กับการชันสูตรพลิกศพใช้ถ้อยคำเพียงว่า

“ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่า...หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่า...” และมาตรา 143 วรรคท้าย ก็ใช้คำว่า “ในคดีฆาตกรรมซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย...” เท่านั้น²

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ได้ขยายวิธีการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพให้ปฏิบัติถึงกรณีที่มีความตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ด้วย ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานมิได้เป็นผู้กระทำให้ผู้ตายตาย แต่ความตายได้เกิดขึ้นในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งบางกรณีอาจไม่ใช่คดีฆาตกรรม เช่นผู้ตายฆ่าตัวตาย หรือตายโดยอุบัติเหตุ และบางกรณีอาจเป็นการฆาตกรรมแต่ผู้กระทำไม่ใช่เจ้าพนักงานก็ได้ เช่น ถูกผู้อื่นฆ่าตาย แต่เนื่องจากต้องมีวิธีปฏิบัติในการชันสูตรพลิกศพเป็นอย่างเดียวกัน จึงมักเรียกรวมๆกันว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม”³

ในปัจจุบันการชันสูตรพลิกศพ คือ การตรวจดูศพเพื่อกันพบสาเหตุและพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตายแก่บุคคลนั้นขึ้น⁴ โดยเป็นการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาช่วยค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม นอกจากนั้นการชันสูตรพลิกศพยังถือว่าเป็นวิธีการพิเศษในเรื่องพยานวัตถุ และจัดเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งในกระบวนการดำเนินคดีอาญา⁵

ส่วนกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการชันสูตรพลิกศพนั้น มี 3 กรณี คือ⁶

- (1) กรณีที่บุคคลตายโดยผิดธรรมชาติ
- (2) กรณีที่บุคคลตายในระหว่างอยู่ในควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่
- (3) กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

(1) กรณีที่บุคคลตายโดยผิดธรรมชาติ

สำหรับการตายโดยผิดธรรมชาตินั้น บทบัญญัติแห่ง ป.วิ.อาญา มาตรา 148 วรรคสอง ได้กำหนดไว้ทั้งหมด 5 กรณีด้วยกัน ได้แก่ 1. ฆ่าตัวตาย 2. ถูกผู้อื่นทำให้ตาย 3. ถูกสัตว์ทำร้ายตาย 4. ตายโดยอุบัติเหตุ และ 5. ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ

² สนิท สนันศิลป์. วิสามัญฆาตกรรม. หน้า 1-3.

³ แหล่งเดิม.

⁴ คณิง ภาไชย. (2544). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 7). หน้า 357.

⁵ คณิต ณ นคร. (2546). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 6). หน้า 349.

⁶ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 148 วรรคแรก และ มาตรา 150 วรรคสาม

(2) กรณีที่บุคคลตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

เมื่อมีการตายเกิดขึ้นแก่บุคคลใดระหว่างที่อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพเสมอ ไม่ว่าผู้ตายจะตายอย่างธรรมดา เช่น ตายเพราะโรคประจำตัว หรือตายโดยผิดธรรมชาติ ทั้งนี้ก็เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์หรือความผิดของเจ้าพนักงานที่ปฏิบัติต่อผู้ถูกควบคุม เพราะในบางกรณีเจ้าพนักงานอาจจะมีการกระทำทารุณต่อผู้ถูกควบคุม⁷

(3) กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่

กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้นจะต้องเป็นการกระทำโดยเจตนา กล่าวคือในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานเพื่อจับกุมผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำความผิด บางครั้งอาจมีการต่อสู้ขัดขวางจากผู้ต้องถูกจับ หรือผู้ถูกกล่าวหา นั้น เจ้าพนักงานของรัฐจึงจำเป็นต้องใช้กำลังในการปฏิบัติการตามหน้าที่นั้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจเป็นเหตุให้ผู้ต้องถูกจับหรือผู้ถูกกล่าวหา นั้นถึงแก่ความตายได้ ซึ่งเรียกการตายในกรณีเช่นนี้ว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม”⁸ และกฎหมายกำหนดให้ต้องมีการชันสูตรพลิกศพเพื่อตรวจสอบและพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเจ้าพนักงานว่า กรณีดังกล่าวเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องกระทำไปเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นให้พ้นจากอันตรายจากการต่อสู้ของคนร้ายและได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 หรือไม่

แต่ถ้ากรณีที่การฆ่าเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงาน แต่ไม่ใช่การกระทำในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ ย่อมไม่ถือว่าเป็นการตายที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ และไม่ใช่เป็น “คดีวิสามัญฆาตกรรม” แต่คงถือเป็นเพียงคดีฆาตกรรมธรรมดา เพราะเป็นการกระทำนอกอำนาจหน้าที่ ดังนี้ จะสอบสวนเป็นคดีวิสามัญฆาตกรรมไปให้ัยการสูงสุดพิจารณาไม่ได้ ต้องให้พนักงานอัยการจังหวัดในเขตนั้นรับผิดชอบ⁹

4.1.1 วัตถุประสงค์ของการชันสูตรพลิกศพ

การชันสูตรพลิกศพมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

- (1) เพื่อพิสูจน์ว่า ผู้ตายคือใคร
- (2) เพื่อพิสูจน์ว่าผู้ตายตายที่ไหน เมื่อใด ซึ่งเวลาตายนี้มีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง

⁷ คณิง ภาไชย. เล่มเดิม. หน้า 358.

⁸ สนิท สนันศิลป์. (2527). “วิสามัญฆาตกรรม.” อัยการนิเทศ, 46, 4. หน้า 582-583.

⁹ สนิท สนันศิลป์. (2543). วิสามัญฆาตกรรม. หน้า 27.

การชันสูตรพลิกศพ จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้ทราบข้อเท็จจริงในเบื้องต้น ดังนี้

(2.1) สถานที่ตาย โดยพิสูจน์ว่า สถานที่พบศพนั้นเป็นสถานที่ตายหรือสถานที่เกิดเหตุหรือไม่ หรือว่าเกิดเหตุ ณ สถานที่หนึ่ง แล้วได้มีการเคลื่อนย้ายศพมาอีกสถานที่หนึ่ง

(2.2) เวลาตาย ซึ่งการชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่เกิดเหตุ มีหลักสันนิษฐานเบื้องต้นว่า เวลาตาย คือ เวลาที่เกิดเหตุ หรือเวลาที่กระทำความผิด

นอกจากนี้ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 158 (5) ในการฟ้องคดีอาญาต้องระบุรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดกระทำความผิดนั้น ๆ พอสมควรที่จะทำให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี คำฟ้องที่ไม่ระบุเวลาตายหรือเวลาที่เกิดเหตุ หรือเวลาที่เกิดการกระทำความผิดให้ถูกต้องชัดเจนย่อมเป็นเหตุทำให้ศาลยกฟ้องได้¹⁰

(3) เพื่อพิสูจน์เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย (Cause and Manner of Death) ซึ่ง “เหตุตาย” หมายถึง เหตุที่ทำให้ตายโดยตรงและเหตุสนับสนุน ส่วน “พฤติการณ์ที่ตาย” หมายถึง การตายโดยอุบัติเหตุ ทำตนเองหรือถูกทำร้ายตาย หรือตายโดยโรคร้ายไข้เจ็บซึ่งถือว่าตายโดยธรรมชาติ

ผู้ที่มีหน้าที่ชันสูตรพลิกศพ

สำหรับผู้มีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ได้บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่กับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์...” และมาตรา 150 วรรคสามบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ... ให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง...”

จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้กำหนดตัวบุคคลผู้ร่วมชันสูตรไว้ คือให้พนักงานสอบสวนทำการชันสูตรพลิกศพร่วมกับแพทย์ทางนิติเวช หรือแพทย์ที่มีคุณสมบัติดังที่ระบุไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 150 และในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาตามหน้าที่หรือตายในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาตามหน้าที่ จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพโดยพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการชันสูตรด้วย

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าผู้ที่มีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมาย ได้แก่

1. พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ส่วนพนักงานสอบสวนอื่นแม้ว่าจะมีอำนาจในการสอบสวนแต่ก็ไม่มีอำนาจในการชันสูตรพลิกศพ

2. แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิปดหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภา ในกรณีที่แพทย์ทางนิติเวชไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ

¹⁰ คณิง ภาไชย. เล่มเดิม. หน้า 361.

ถ้าแพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ ไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ถ้าแพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลเอกชน หรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมเป็นผู้ทำหน้าที่¹¹ ทั้งนี้ เพราะกฎหมายประสงค์ที่จะให้การหาสาเหตุของการตายนั้นมีความชัดเจนมากที่สุด จึงใช้แพทย์เฉพาะทางคือแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์หรือแพทย์ที่มีวิชาชีพเท่านั้นเป็นผู้ชันสูตรพลิกศพ เนื่องจากถ้าผู้ชันสูตรพลิกศพเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้เพียงพอแล้วอาจทำให้การวินิจฉัยคลาดเคลื่อนได้ และอาจส่งผลทำให้การทำความเห็นและการส่งคดีมีความคลาดเคลื่อนไปด้วย

3. ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายอยู่ในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ นอกจากบุคคลตามข้อ 1 และ 2 แล้ว ตามมาตรา 150 วรรคสาม ยังกำหนดให้ต้องมีพนักงานอัยการ และพนักงานฝ่ายปกครองที่มีตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เข้าร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วย ทั้งนี้ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งให้แพทย์ พนักงานอัยการ และพนักงานฝ่ายปกครองทราบ และก่อนการชันสูตรพลิกศพ พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบ เท่าที่จะทำได้ด้วย¹²

ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้มีการออกระเบียบและข้อบังคับเพื่อเป็นการวางแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพไว้ดังนี้ คือ¹³

1. ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543
2. ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543
3. ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543

4.1.2 ขั้นตอนและวิธีการในการชันสูตรพลิกศพ

กระบวนการในการตรวจศพ ประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญสองเรื่อง คือ (1) การตรวจดูสภาพภายนอก และ (2) การผ่าศพตรวจดูภายใน

มาตรา 129 บัญญัติว่า “ให้ทำการสอบสวนรวมทั้งการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่มีความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ตั้งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ อันว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ ถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จ ห้ามมิให้ฝังผู้ต้องห้ายังศาล”

¹¹ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่ง

¹² ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสอง

¹³ โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก

“การชันสูตรพลิกศพ” ที่เป็นกระบวนการบังคับตามบทบัญญัตินี้ หมายถึง “การตรวจศพภายนอก” เท่านั้น แม้การชันสูตรพลิกศพจะประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ การตรวจศพภายนอกและการผ่าศพตรวจดูภายใน แต่การผ่าศพตรวจดูภายในมิใช่เป็นกระบวนการบังคับตามกฎหมาย¹⁴

มาตรา 151 บัญญัติว่า “ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย...”

ดังนั้น การผ่าศพตรวจดูภายใน จึงเป็นกระบวนการที่จะกระทำ “เมื่อมีการจำเป็น” และเมื่อได้มีการตรวจศพภายนอกตามขั้นตอนแล้วการฟ้องคดีก็กระทำได้ ซึ่งในทางนิติเวชศาสตร์การที่จะทราบสาเหตุที่แท้จริงของการตายโดยไม่มีการผ่าศพตรวจดูภายในนั้น อาจมีความผิดพลาดได้เสมอ ดังนั้น โดยหลักสากลศพที่ตายผิดปกติธรรมดาทุกศพควรมีการผ่าศพตรวจดูภายใน

มาตรา 150 วรรคหนึ่ง กำหนดให้การชันสูตรพลิกศพต้องกระทำโดยเร็ว และให้พนักงานสอบสวนและแพทย์ตามที่ระบุไว้ทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพทันที ให้แพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพต้องทำรายงานแนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพภายใน 7 วัน นับแต่วันได้รับเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายเวลาออกไปได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ๆ ละไม่เกิน 30 วัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งในสำนวนชันสูตรพลิกศพ รายงานแพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนชันสูตรพลิกศพ

สำหรับสำนวนการชันสูตรพลิกศพในกรณีที่ปรากฏว่าความตายมิได้เป็นผลจากการกระทำความคิดอาญานั้น เดิมกฎหมายกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องส่งสำนวนไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ในปัจจุบันตามมาตรา 150 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการ โดยเร็ว¹⁵ และให้เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะส่งสำนวนดังกล่าวไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดต่อไปตามมาตรา 156

ส่วนสำนวนการชันสูตรพลิกศพในกรณีความตายเกิดจากการกระทำของเจ้าพนักงานหรือตายในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานนั้น ตามมาตรา 150 วรรคสี่ กำหนดให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพให้แก่พนักงานอัยการภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้ทราบเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายเวลาได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนการชันสูตรพลิกศพ

¹⁴ คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 6). หน้า 349.

¹⁵ ตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ข้อ 10.1 กำหนดให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ต้องส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังผู้บังคับการตำรวจนครบาล หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดเพื่อพิจารณาสั่งการ แล้วจึงส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการท้องที่ที่ชันสูตรพลิกศพพิจารณาต่อไป

ในกรณีที่เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพได้ตรวจศพแล้ว แต่ไม่สามารถทราบถึงเหตุของการตาย มาตรา 151 บัญญัติว่า “ในเมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้”

ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 151 ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ดังนี้

1. สั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใดของศพ เช่น สั่งให้ผ่าตัดเอากะเพาะอาหารออกแล้วไปแยกธาตุดูว่ามียาพิษอยู่ในกระเพาะอาหารหรือไม่ หรือ

2. สั่งให้ส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาล

แต่เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพจะสั่งให้จัดการดังกล่าวได้ก็เฉพาะแต่ในกรณีจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตายเท่านั้น จะสั่งการเพื่อประโยชน์อย่างอื่น เช่น เพื่อประโยชน์ในการศึกษาทางวิชาการไม่ได้ และเมื่อได้รับศพหรือส่วนของศพดังกล่าวแล้ว แพทย์หรือเจ้าพนักงานแยกธาตุของรัฐบาล¹⁶ มีหน้าที่ที่จะต้องจัดการตามที่มาตรา 152 ระบุไว้ คือ

(1) ทำรายงานถึงสภาพของศพตามที่พบเห็นหรือตามที่ปรากฏจากการตรวจ พร้อมทั้งความเห็นในเรื่องนั้น

(2) แสดงเหตุที่ตายเท่าที่จะทำได้

(3) ลงวันเดือนปีและลายมือชื่อในรายงาน แล้วจัดการส่งไปยังเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ

ในกรณีที่ศพถูกฝังไว้แล้วก่อนที่จะมีการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ในชั้นแรกเข้าใจว่าตายด้วยโรคประจำตัว ญาติจึงจัดการฝัง แต่ต่อมามีหลักฐานหรือพฤติการณ์บางอย่างแสดงว่าเป็นการตายผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงาน ซึ่งตามมาตรา 153 กำหนดให้ผู้ชันสูตรพลิกศพจัดให้ขุดศพขึ้นเพื่อตรวจดู เว้นแต่

1. เมื่อเจ้าพนักงานเห็นว่าไม่จำเป็น เช่น แพทย์ได้ตรวจบาดแผลโดยละเอียดและลงความเห็นว่ามีผู้ตายตายเพราะบาดแผลนั้น โดยไม่มีพฤติการณ์ที่ควรสงสัยเป็นอย่างอื่นอีก

¹⁶ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ข้อ 6 วรรคสอง กำหนดว่า สำหรับในกรุงเทพมหานครให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือโรงพยาบาลของรัฐที่มีแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภาปฏิบัติหน้าที่อยู่เป็นผู้ตรวจพิสูจน์ศพหรือส่วนของศพ ส่วนในจังหวัดอื่นให้พนักงานสอบสวนพิจารณาส่งไปยังโรงพยาบาลของรัฐที่แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตร หรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภาปฏิบัติหน้าที่อยู่เป็นผู้ตรวจพิสูจน์ศพหรือส่วนของศพก็ได้แต่ถ้ามีความจำเป็นก็ให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

2. เมื่อการฆาตกรรมจะเป็นอันตรายแก่นามับของประชาชน เช่น ผู้ตายตายด้วยโรคติดต่ออย่างร้ายแรงอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้อื่น เช่น ถูกผู้อื่นนำเอาโรคมาล้อมปนในอาหารที่ผู้ตายบริโภค จึงเป็นกรณีที่เกิดขึ้นเพราะถูกผู้อื่นทำให้ตาย อันต้องมีการชันสูตรพลิกศพ แต่ถ้าฆาตกรรมออกตรวจดู เชื่อโรคอาจแพร่ไปยังบุคคลอื่นได้¹⁷

อย่างไรก็ตาม การผ่าศพไม่สามารถกระทำได้ในกรณีผู้ตายเป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากหลักของศาสนาอิสลามมีว่า มนุษย์ทุกคนที่พระองค์อัลเลาะห์ทรงสร้างมานั้น เป็นสิทธิของพระองค์ มุสลิมจึงเป็นสิทธิของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ต้องรักษาไว้ในสภาพเดิมทุกประการ หมายถึงศพอยู่ในสภาพใดก็ได้ให้อยู่ในสภาพนั้น ห้ามมิให้ผู้ใดตัดหรือทำลายศพโดยเด็ดขาด¹⁸

กระทรวงมหาดไทยจึงได้ออกหนังสือที่ มท 387/2500 ลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2500 มีข้อความว่า “ขอให้งดเว้นการผ่าศพชาวไทยอิสลามที่ถูกฆาตกรรม ฆาตกรรม ฆาตกรรม หรือโดยอุบัติเหตุ หรือถึงแก่กรรมโดยมิได้ปรากฏเหตุ” และคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 408/2517 มีข้อความว่า “...จะต้องรีบนำศพไปทำพิธีทางศาสนาโดยเร็วและห้ามทำอันตรายต่อศพ”¹⁹ และกรมตำรวจก็ได้มีการออกระเบียบกรมตำรวจว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2527 ลงวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2527 ข้อ 319 มีข้อความว่า “การชันสูตรพลิกศพผู้ที่เป็นชาวไทยอิสลาม ถ้าจะต้องทำการดังกล่าวในวรรคก่อน ก็ขอให้พยายามหลีกเลี่ยงการผ่าศพ ทั้งนี้เพื่อมิให้เป็นการผิดต่อลัทธิศาสนาอิสลาม”

การทำความเข้าใจ เมื่อมีการชันสูตรพลิกศพแล้ว ตามมาตรา 154 กำหนดให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทำความเข้าใจเป็นหนังสือแสดงถึง

- (1) เหตุแห่งการตาย เช่น ตายเพราะถูกกระสุนปืน หรือแขวนคอตาย
- (2) พฤติการณ์ที่ตาย เช่น ตายในการทะเลาะวิวาท หรือนำตัวตาย
- (3) ผู้ตายคือใคร
- (4) ตายที่ไหน เมื่อใด แม้สถานที่ที่ตายอาจแสดงให้เห็นถึงสถานที่เกิดเหตุในคดีอาญาได้ก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่ในทุกกรณี เช่น ผู้ตายถูกแทง ณ สถานที่แห่งหนึ่ง แต่ไปตายที่โรงพยาบาล ซึ่งต้องถือว่าที่ตายคือโรงพยาบาล ส่วนในกรณีที่ไม้อาจทราบถึงที่ตายได้ เช่น กรณีที่ศพลอยน้ำมาก็น่าจะแสดงสถานที่ที่พบศพแทน

¹⁷ ดู คำพิพากษาฎีกาที่ 1429/2492, 859/2492

¹⁸ หนังสือสำนักจุฬาราชมนตรี ที่ สพ 223/2541 ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ. 2541 เรื่อง ความกระจ่างเกี่ยวกับการผ่าศพชาวไทยอิสลาม

¹⁹ ปกติญาติผู้ตายจะนำหนังสือรับรองของจุฬาราชมนตรีมาแสดงและพนักงานสอบสวนจะเก็บหรือถ่ายสำเนาไว้เพื่อประกอบในสำนวน

(5) ถ้าตายโดยตนทำร้าย ให้กล่าวหาใคร หรือสงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำผิด (คือใคร น่าจะเป็นผู้ทำให้ตาย) เท่าที่จะทราบได้

4.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพและแนวทางการแก้ไข

ปัญหาของการชันสูตรพลิกศพ ได้แก่

1. การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทมากในการชันสูตรพลิกศพ เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาถือว่าการชันสูตรพลิกศพเป็นส่วนหนึ่งของการสอบสวน²⁰ และพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่พบศพเป็นผู้แจ้งให้แพทย์ทราบ แพทย์จึงเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือพนักงานสอบสวนเท่านั้น การที่ให้ตำรวจซึ่งเป็นผู้ที่ทำให้เกิดการตายมีหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบการตายด้วย จึงเป็นการตรวจสอบจากองค์กรเดียวกันซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง และทำให้เกิดปัญหาว่าไม่มีผู้ถ่วงดุลกับพนักงานสอบสวนอย่างแท้จริง ต่างกับของประเทศสหรัฐอเมริกาที่กฎหมายกำหนดให้แพทย์เป็นผู้ที่มีอำนาจเต็มในการที่จะชันสูตรพลิกศพ เริ่มตั้งแต่การดูศพ และรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการตาย สอบสวนพยานบุคคลและผ่าศพด้วยตนเอง

แนวทางการแก้ไข ควรพัฒนาระบบการชันสูตรพลิกศพใหม่โดยไม่ให้ถือว่าเป็นงานส่วนหนึ่งของการสอบสวน²¹ ซึ่งน่าจะเป็นการดีที่แยกงานที่พนักงานสอบสวนไม่ถนัดออกมเสีย และทำให้ระบบการชันสูตรพลิกศพเป็นกระบวนการตรวจสอบพนักงานสอบสวนเพื่อทำให้เกิดความโปร่งใสซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้ ถ้าเป็นคดีฆาตกรรมก็ค่อยส่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพไปที่พนักงานสอบสวนเพื่อรวมเรื่องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมต่อไป

2. การที่พนักงานสอบสวนมีบทบาทในการครอบงำหรือชักจูงการให้ความเห็นในการชันสูตรพลิกศพที่กฎหมายกำหนดไว้อย่างมาก เช่น เมื่อมีการตายพนักงานสอบสวนจะไปถึงก่อนการดูศพ ณ สถานที่พบศพรวมทั้งการรวบรวมหลักฐานจากศพและสถานที่พบศพ และสอบสวนพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง ในขณะที่แพทย์ไม่มีอำนาจที่จะกระทำเช่นนั้นได้ และการดูศพของแพทย์กระทำภายหลังจากที่พนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่องค์กรการกุศลต่าง ๆ ได้ดูศพแล้ว บางครั้งทำให้พยานหลักฐานเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนก็ไม่ได้ส่งข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับศพที่พบให้แก่แพทย์

²⁰ ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (1) การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอันตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ

ส่วนเรื่องการชันสูตรพลิกศพ ถูกบัญญัติไว้ในหมวด 2 ลักษณะ 2 เรื่องการสอบสวน และจัดเป็นส่วนหนึ่งของภาค 2 ว่าด้วยการสอบสวน

²¹ แสง บุญเฉลิมวิภาส. เล่มเดิม. หน้า 723.

แนวทางการแก้ไข ควรจะกำหนดให้แพทย์และพนักงานสอบสวนต้องร่วมทำการชันสูตรพลิกศพพร้อมกัน คือทำต่อหน้ากัน เพื่อเป็นการป้องกันการทำลายหลักฐานและป้องกันการชันสูตรผิดพลาด และยังเป็นการให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันในการค้นหาพยานหลักฐานอีกด้วย นอกจากนี้ควรให้แพทย์ที่ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจในการดูศพและตรวจพิกษณลักษณะภายนอก รวมทั้งมีอำนาจรวบรวมพยานหลักฐานจากที่พบศพ ตลอดจนมีอำนาจในการสอบสวนพยานบุคคลผู้พบศพ ญาติผู้ตาย หรือผู้ที่เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วย

3. การชันสูตรพลิกศพในต่างจังหวัดผู้ปฏิบัติหน้าที่หลักก็คือพนักงานสอบสวน แพทย์ผู้ออกไปชันสูตรพลิกศพมิได้เป็นบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ไม่มีสิ่งจูงใจให้บุคลากรกลุ่มนี้ออกไปปฏิบัติงาน²²

แนวทางการแก้ไข ควรมีเจ้าพนักงานชันสูตรพลิกศพที่ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ในขอบเขตอำนาจเฉพาะเขตพื้นที่ของแต่ละคน ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ

ส่วนปัญหาในเรื่องการขาดแคลนแพทย์นิติเวชนั้น ควรต้องเพิ่มบุคลากรทางด้านนี้ให้เพียงพอกับปริมาณคดี โดยอาจเพิ่มแรงจูงใจทางด้านต่าง ๆ เช่น เพิ่มเงินเดือน หรือความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การทำงานที่เป็นอิสระโดยไม่ถูกกดดันจากผู้บังคับบัญชาจากสายตำรวจ

อย่างไรก็ดีสำหรับการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแพทย์นิติเวชในระยะสั้นนั้น อาจจะกระทำโดยการจัดให้มีการฝึกอบรมแพทย์ให้มีความรู้ทางด้านนิติเวชเพิ่มมากขึ้น จากหลักสูตรที่มีวิชานิติเวชศาสตร์แทรกอยู่เพียง 3 หน่วยกิต หรือใช้เวลาเรียนไม่เกิน 3 สัปดาห์²³ กล่าวคือจะต้องมีการสอนวิชานิติเวชแก่นักศึกษาแพทย์ให้มีชั่วโมงมากพอที่จะสามารถทำหน้าที่ชันสูตรพลิกศพได้ระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนแพทย์นิติเวชไปพลางก่อน ก่อนที่จะหาทางเพิ่มบุคลากรทางด้านแพทย์นิติเวช

นอกจากนี้พนักงานสอบสวนควรจะต้องได้รับการอบรมทางด้านการชันสูตรพลิกศพ และการตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นอย่างดีจากหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญ และควรจะต้องมีตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ชันสูตรศพเหล่านี้ด้วย โดยรัฐจะต้องมีงบประมาณสนับสนุนในด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดังกล่าวด้วย

4. การที่แพทย์นิติเวชจากสถาบันนิติเวช ที่ทำหน้าที่ชันสูตรพลิกศพ และผ่าศพสังกัตอยู่สำนักงานตำรวจแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานเดียวกับพนักงานสอบสวน ทำให้ไม่เป็นที่เชื่อถือจากประชาชนเพราะเป็นการที่องค์กรเดียวกันตรวจสอบกันเอง

²² แสง บุญเฉลิมวิภาส. เล่มเดิม. หน้า 715.

²³ ราเพช นามฉวี. (2546). การตรวจสอบการตายในคดีอาญา: ศึกษาเฉพาะกรณีที่ต้องมีการได้ส่วนการตาย. หน้า 93.

แนวทางการแก้ไข ควรให้มีการจัดตั้งสถาบันนิติเวชที่เป็นกลางและอิสระขึ้นมา รับผิดชอบงานด้านนี้โดยเฉพาะ เพื่อพัฒนางานทางด้านนิติเวชให้เกิดความน่าเชื่อถือเหมือน ๆ กับ ระบบโคโรเนอร์ของอังกฤษ หรือระบบแพทย์ของอเมริกา²⁴ เพื่อถ่วงดุลกับพนักงานตำรวจและ เพื่อเป็นกำลังใจให้แพทย์ที่ทำงานที่จะมีโอกาสก้าวหน้า และเป็นการไม่เปิดโอกาสให้ตำรวจให้คุณ ให้โทษแก่แพทย์ที่ทำงานด้านนิติเวชถ้าผลชันสูตรพลิกศพขัดกับผลการสอบสวนของตำรวจหรือ เป็นไปในทางไม่เป็นผลดีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจที่กระทำวิสามัญฆาตกรรม

ทั้งนี้ผู้ปฏิบัติงานในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ควรต้องได้รับการคุ้มครองให้มีความเป็น อิสระและเป็นกลางเช่นเดียวกับตุลาการ ดังนั้น จึงควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการนิติวิทยาศาสตร์ ขึ้นทำหน้าที่แต่งตั้งโยกย้าย เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง หรือปูนบำเหน็จความชอบแก่ข้าราชการของ สถาบัน รวมทั้งการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการภายในขอบเขตของงานนิติวิทยาศาสตร์ใน ด้านต่าง ๆ²⁵ ทำนองเดียวกับคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) หรือคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) และควรมีการแต่งตั้งแพทย์นิติเวชเป็นหัวหน้าสถาบันเพื่อความสัมฤทธิ์ผลของการทำงานใน ด้านการตรวจสอบการกระทำวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเพื่อทำให้งานทางนิติเวช มีความก้าวหน้าและมีการพัฒนาผลงานทางวิชาการ

และเนื่องจากในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ที่จัดตั้งขึ้นมีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะให้บริการ ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศได้ จำต้องอาศัยบุคลากรของส่วนราชการอื่น ๆ ตลอดจนบุคลากรจาก ภาคเอกชนให้เข้ามาช่วยปฏิบัติงานด้านนิติเวชคลินิกและด้านชันสูตรพลิกศพ ดังนั้น เพื่อให้ บุคคลเหล่านี้ปฏิบัติงานในระบบเดียวกัน บุคคลเหล่านี้จึงควรได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรม เป็นระยะเวลาที่มีวาระ เช่น ทุก ๆ 1 ปี หรือ 2 ปี ตามความสมัครใจ โดย แต่งตั้งให้ทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญตามคุณสมบัติของแต่ละคน และให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำอยู่ในทุก โรงพยาบาลหรือสถานบริการด้านสุขภาพ ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจะรู้สึกเป็นเกียรติ และจะได้รับ ค่าตอบแทนจากกระทรวงยุติธรรมเพิ่มขึ้นจากรายได้ประจำที่ได้รับอยู่แล้ว อาจเป็นเงินประจำ ตำแหน่งรายเดือน หรือค่าตอบแทนตามผลงาน (ถ้าทำรายงานเป็นรายฉบับ) และเพื่อให้การ ปฏิบัติงานของบุคคลเหล่านั้นอยู่ในมาตรฐานเดียวกัน การตรวจรายงานต้องเป็นไปตามเกณฑ์ที่ คณะกรรมการนิติวิทยาศาสตร์ได้วางระเบียบไว้ และการแต่งตั้งบุคคลดังกล่าวให้เป็นไปตาม ระเบียบและคำแนะนำของคณะกรรมการนิติวิทยาศาสตร์ด้วย²⁶

²⁴ ราเพย นามฉวี. เล่มเดิม. หน้า 92.

²⁵ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2541, มิถุนายน). "งานนิติเวชกับกระทรวงยุติธรรม." *บทบัญญัติ*, 54, 2. หน้า 140.

²⁶ แหล่งเดิม.

องค์ประกอบของคณะกรรมการดังกล่าว ควรมาจากส่วนต่าง ๆ ดังนี้²⁷

(ก) ผู้รับผิดชอบในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งได้แก่ ฝ่ายตุลาการ อัยการ ตำรวจ ปลัดกระทรวงยุติธรรม

(ข) ฝ่ายแพทย์ผู้ผลิตผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ นายแพทย์สภา เลขาธิการแพทยสภา ประธานราชวิทยาลัยที่เกี่ยวข้อง

(ค) ฝ่ายผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ได้ปฏิบัติงานมาแล้วเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้แต่งตั้ง (อาจโดยให้ผ่านกระบวนการสรรหาตามที่กำหนดและอยู่ในตำแหน่งตามวาระ)

(ง) ฝ่ายผู้ปฏิบัติได้แก่หัวหน้าหน่วยงานในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ หัวหน้าภาควิชานิติเวชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทุกแห่ง โดยมีผู้อำนวยการสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นกรรมการ และเลขานุการของคณะกรรมการดังกล่าว

5. ป.วิ.อาญา มาตรา 150 ได้กำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองและพนักงานอัยการเข้าในการชันสูตรพลิกศพกรณีการตายที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงาน เพื่อหวังให้เป็นการถ่วงดุลกับพนักงานสอบสวน และให้พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ชันสูตรพลิกศพโดยไม่ต้องได้สวนในศาล หรือมีการได้สวนก็ตาม แต่ปัญหามีว่า ถ้าเป็นกรณีที่พนักงานอัยการไม่ต้องมาร่วมชันสูตรพลิกศพด้วย พนักงานสอบสวนจะปฏิบัติตามคำสั่งพนักงานอัยการได้อย่างไร หรือถ้าพนักงานอัยการสั่งแล้วพนักงานสอบสวนไม่ทำตามจะทำอย่างไร หรือมีบทบังคับอย่างไรก็ไม่ได้มีบัญญัติไว้

นอกจากนี้แม้พนักงานอัยการจะต้องออกไปร่วมชันสูตรพลิกศพกับพนักงานสอบสวนด้วยก็ตาม แต่พนักงานอัยการก็ไม่ได้มีอำนาจสอบสวนอะไร ทำให้เห็นได้ว่าพนักงานอัยการไม่มีอำนาจที่แท้จริงในการทำการชันสูตรพลิกศพ²⁸

แนวทางการแก้ไข ในการร่วมชันสูตรพลิกศพ ควรกำหนดให้พนักงานอัยการที่ร่วมชันสูตรพลิกศพต้องทำแผนที่เกิดเหตุ บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ข้อเท็จจริงและรายละเอียดแห่งการกระทำผิดด้วยตนเอง และเอกสารที่พนักงานอัยการได้จัดทำดังกล่าวจะนำเข้าร่วมในสำนวนการสอบสวน ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการ เพื่อให้ศาลทำการได้สวนคดีชันสูตรพลิกศพแล้วเท่านั้น เพื่อเป็นการควบคุมการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจมิให้กระทำการโดยมิชอบหรือช่วยเหลือพวกเดียวกันได้

²⁷ แหล่งเดิม.

²⁸ วิจูรย์ อึ้งประพันธ์. (2546, กรกฎาคม-ตุลาคม). "การปฏิรูประบบชันสูตรพลิกศพแนวคิดเชิงระบบ." รหัสสาร. หน้า 38.

และควรมีบทบังคับในกรณีที่พนักงานสอบสวนไม่ทำตามที่พนักงานอัยการมีคำสั่ง ตัวอย่างเช่นกรณีที่พนักงานอัยการสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม ในกรณีที่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าสำนวนชั้นสูตรพลิกศพที่พนักงานสอบสวนส่งมาให้ยังขาดตกบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์พอที่จะส่งไปให้ศาลชั้นต้นทำการไต่สวน ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งได้ตามมาตรา 143(ก) แห่ง ป.วิ.อาญา ประกอบมาตรา 155

6. งานชั้นสูตรพลิกศพเป็นงานที่เปรียบเทียบเสมือนเป็นงานฝากขององค์กรที่ต้องชั้นสูตรพลิกศพ เพราะแพทย์ในต่างจังหวัดก็ต้องมีภาระอันหนักในการรักษาอยู่แล้ว พนักงานสอบสวนก็มีหน้าที่หลักคือการปราบปรามอาชญากรรม พนักงานอัยการก็มีงานประจำศาล พนักงานฝ่ายปกครองก็มีงานประจำอยู่ ซึ่งปัญหาในเรื่องความรู้ความชำนาญในเรื่องการชั้นสูตรพลิกศพขององค์กรต่างๆ ย่อมจะส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการค้นหาความจริงในการชั้นสูตรพลิกศพอย่างแน่นอน

แนวทางการแก้ไข รัฐควรจะต้องจัดให้มีระบบงานนิติเวชที่ครอบคลุมทุกพื้นที่และพอเพียงกับปริมาณคดีที่เกิดขึ้น และควรที่จะพัฒนาระบบการชั้นสูตรพลิกศพให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคล้าย ๆ กับระบบโคโรเนอร์ของอังกฤษ หรือระบบแพทย์ของอเมริกาที่พัฒนาไปจากระบบโคโรเนอร์ กล่าวคือ ศาลโคโรเนอร์มีอำนาจสืบสวนการตายที่เกิดจากการกระทำ ความผิดปกติต่าง ๆ รวมทั้งการตายที่ไม่ปรากฏสาเหตุ การตายที่แพทย์ไม่สามารถออกไปรับรองการตายได้ และการตายที่ผิดธรรมชาติ โคโรเนอร์มีหน้าที่สืบสวนสอบสวนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหาสาเหตุการตายที่แท้จริง และยังมีอำนาจสั่งแพทย์ผ่าศพตรวจด้วย นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการทำคำสั่งในการสรุปหาสาเหตุการตายจากการไต่สวนและพิจารณาในศาลโคโรเนอร์²⁹ ซึ่งถ้ามีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงแบบนี้แล้วงานชั้นสูตรจะไม่เป็นงานฝากอีกต่อไป หากแต่จะเป็นงานหลักของหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เฉพาะ

7. ปัญหาในเรื่องงบประมาณในการชั้นสูตรพลิกศพ ซึ่งไม่มีหน่วยงานใดที่จัดสรรงบประมาณเอาไว้ และปัญหาความสับสนอย่างมากระหว่างแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ผู้ทำการชั้นสูตรพลิกศพที่อยู่คนละสังกัด³⁰

นอกจากนี้ระบบการจ่ายค่าตอบแทน ๔ ตามระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทน หรือค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พักของแพทย์และเจ้าพนักงานผู้ทำการชั้นสูตร อาจก่อให้เกิดการฉ้อฉล³¹ ขึ้นได้ เนื่องจากระเบียบ ๔ ดังกล่าว กำหนดอัตราการจ่ายค่าตอบแทนไว้ดังนี้

²⁹ ราเพช นามลวี. เล่มเดิม. หน้า 22-25.

³⁰ แสง บุญเฉลิมวิภาส. เล่มเดิม. หน้า 719.

³¹ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. เล่มเดิม. หน้า 38.

“การชันสูตรพลิกศพในที่เกิดเหตุ ผู้ชันสูตรพลิกศพได้ค่าตอบแทนคนละ 800 บาท ต่อครั้ง การทำการชันสูตรพลิกศพที่โรงพยาบาล หรือสถาบันที่เกี่ยวข้อง ได้รับค่าตอบแทนคนละ 500 บาท กรณีตรวจภายนอกโดยไม่มีการผ่าศพ ถ้ามีการผ่าศพตรวจได้ไม่เกินศพละ 1,000 บาท และถ้ามีการผ่าศพตรวจภายใน และตรวจชิ้นเนื้อศพละไม่เกิน 2,000 บาท สำหรับแพทย์นิติเวชได้เพิ่มพิเศษอีกครั้งหนึ่งของอัตราดังกล่าว กล่าวคือ แพทย์นิติเวชคนละได้ 750 บาท สำหรับในโรงพยาบาลหรือสถาบันของตน ถ้าไปภายนอกได้ 1,200 บาทต่อครั้ง ถ้าออกไปแล้วนำศพมาผ่า โดยไม่ต้องตัดชิ้นเนื้อได้เพิ่มอีก 1,500 บาท ต่อครั้ง ถ้ามีการตัดชิ้นเนื้อได้ 3,000 บาท”

ดังนั้น ถ้าเป็นกรณีแพทย์นิติเวชออกไปดูศพ แล้วบอกว่าต้องนำศพมาผ่าตัดชิ้นเนื้อจะได้ค่าตอบแทนเบ็ดเสร็จ 4,200 บาท ฉะนั้นหากแพทย์ไปชันสูตรพลิกศพ ณ สถานที่พบศพ และพอจะวินิจฉัยเหตุการณ์ตายได้แล้ว แต่กลับบอกว่าต้องนำศพไปผ่าโดยละเอียดเพื่อหวังค่าตอบแทนที่เพิ่มขึ้น เช่นนี้ไม่มีมาตรการใดมาควบคุม แต่ขึ้นอยู่กับจริยธรรมของแพทย์แต่ละคน ซึ่งเคยมีกรณีตัวอย่างเรื่องหนึ่ง คือ มีคนไข้สูงอายุ ญาติพบนอนหมดสติอยู่ที่บ้าน โดยไม่มีญาติผู้ใดสงสัยว่าจะถูกฆาตกรรม หรือถูกใครทำร้ายใดๆเลย ทุกคนเชื่อว่าคงตายเพราะชราภาพ แต่ขณะหมดสติแล้วญาติพาส่งโรงพยาบาลและเสียชีวิตที่โรงพยาบาล แพทย์ที่โรงพยาบาลอ้างว่าเป็นการตายที่ไม่ทราบสาเหตุ เป็นการตายโดยผิดธรรมชาติ ซึ่งต้องมีการชันสูตรพลิกศพ และเมื่อทำการชันสูตรพลิกศพภายนอกแล้วก็ยังไม่ทราบสาเหตุตาย ต้องผ่าศพโดยละเอียดด้วย เรื่องนี้มองเผิน ๆ เหมือนไม่มีอะไร แต่ถ้าแพทย์อ้างเพื่อหวังค่าตอบแทนตามระเบียบฯ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นการทำให้เกิดความยุ่งยากเดือดร้อนแก่ญาติซึ่งควรจะได้รับศพไปจัดการตามประเพณีได้สะดวกกลับต้องยุ่งยากล่าช้าโดยไม่จำเป็น³²

แนวทางการแก้ไข เป็นเรื่องที่รัฐจะต้องหาทางแก้ไขระบบงานชันสูตรให้อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานเฉพาะที่จะต้องรับผิดชอบไม่ต้องเป็นภาระแก่หน่วยงานอื่น ๆ และการจ่ายค่าตอบแทนจะต้องมีการควบคุมโดยหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบที่จะพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อมิให้เป็นการสร้างช่องโหว่ให้เกิดการทุจริตในระบบของการชันสูตรพลิกศพได้

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. จะต้องมีการควบคุมการปฏิบัติงานด้านนิติเวชอย่างเคร่งครัดจะต้องมีการตรวจสอบการทำงานของปฏิบัติหน้าที่และจะต้องมีการดำเนินการทางอาญาถ้าพบว่ามีกรปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตหรือประมาทเลินเล่อเพราะหลักฐานการชันสูตรทางนิติเวชเป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญที่จะชี้ว่าใครผิดถูกได้อย่างสำคัญทีเดียว เพราะในบางคดีสามารถจับคนร้ายได้จากผลงานทางนิติวิทยาศาสตร์โดยไม่ต้องมีประจักษ์พยานเลย

³² แหล่งเดิม

2. ควรจะกำหนดให้ผลรายงานการชันสูตรพลิกศพเป็นเอกสารมหาชนที่ทุกฝ่ายขอดูได้ โดยเฉพาะฝ่ายญาติพี่น้องผู้ถูกทำวิสามัญฆาตกรรม

3. บทบัญญัติของกฎหมายตามมาตรา 151 นั้นบัญญัติไว้แต่เพียงว่า “เมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตายเจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพแล้วแยกธาตุส่วนใด หรือจะส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในมาตรานี้ไม่ได้บอกไว้เลยว่าจะทำอย่างไร จะผ่าส่วนใด จะทดสอบอย่างไรจะส่งตรวจไปยังที่ใดในกรณีที่เป็นการตรวจสอบศพ อาจจะเป็นเพราะต้องการให้เป็นดุลพินิจของผู้ตรวจว่าจะทำอย่างไรก็ได้เพียงแต่หาสาเหตุการตายให้ได้ก็แล้วกัน ซึ่งแตกต่างจากการผ่าศพเพื่อชันสูตรของสาธารณรัฐเยอรมันที่ในกฎหมายมาตรา 89, 90, 91 จะมีการระบุถึงวิธีในการผ่าไว้ด้วย เช่น ให้ผ่าศีรษะ หน้าอก และช่องท้อง และในกรณีที่เป็นการเสียชีวิตของทารกยังมีการระบุว่าการผ่าศพตรวจนั้นเพื่อหาว่า เป็นการตายในช่วงใด เช่น ทารกตายแล้วจึงคลอดออกมา หรือคลอดแล้วจึงตาย และสภาพความเจริญเติบโตของทารกมีเพียงใดถ้าทารกออกมาจากครรภ์มารดาจะเจริญเติบโตพอจนสามารถมีชีวิตรอดหรือไม่เพียงใด³³

มาตรา 89 Extent of Autopsies

The autopsy shall always extend to the opening of the head, chest and abdominal cavity if such is possible in view of the condition of the corpse.

มาตรา 90 Autopsies on New-born Children

When The corpse of a new-born Child is opened the examination shall in particular be directed to the question whether it lived after or during its birth and whether it was mature or at least able to continue itself outside of the womb.

มาตรา 91 Toxicological Examinations

I. If there is suspicion of poisoning the examination of suspicious substances found in the corpse or elsewhere shall be conducted by a chemist or by a professional governmental agency established to make such examinations.

II. The Judge may order that such examination shall take place the assistance of under the direction of a physician.

ซึ่งหากมีการกำหนดลำดับขั้นตอนในการผ่าศพเพื่อตรวจหาสาเหตุของการตายให้มีความรายละเอียดมากขึ้น ก็จะเป็นการควบคุมและตรวจสอบแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุไม่ให้อาศัยช่องว่างกฎหมายกระทำการเพื่อช่วยเหลือให้คุณให้โทษแก่เจ้าพนักงานตำรวจ

³³ วิสูตร ฟองศิริไพบุสย์. เล่มเดิม. หน้า 255.

4. บทบัญญัติมาตรา 129 บัญญัติว่า “ให้ทำการสอบสวนรวมทั้งการชันสูตรพลิกศพในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา...” นั้น ตามความเห็นของผู้เขียนน่าจะมีการชันสูตรพลิกศพทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นการตายที่เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญาหรือไม่ เว้นแต่จะเป็นเหตุสุดวิสัย เช่น หาศพไม่พบ เพราะการชันสูตรนั้นอาจจะทำให้ทราบสาเหตุการตายที่แท้จริง เพราะในบางครั้งการตายที่อาจดูเผิน ๆ ไม่ได้เกิดจากการกระทำผิดแล้วไม่ได้มีการชันสูตรอาจทำให้ผู้กระทำความผิดอาญาไม่ได้รับโทษก็มี

5. กฎหมายควรกำหนดให้มีการผ่าศพและการตรวจค้นโดยละเอียด และการผ่าศพควรกระทำในกรณีดังต่อไปนี้³⁴

(ก) เมื่อเป็นศพไม่ทราบชื่อที่จำเป็นต้องพิสูจน์ทราบตัวบุคคล(Identification) หรือพบเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของศพ หรืออวัยวะที่สงสัยว่าจะเป็นอวัยวะของตน

(ข) เมื่อปรากฏชัดหรือเป็นที่สงสัยว่าศพนั้นจะตายจากการกระทำผิดอาญา

(ค) ผู้ชันสูตรพลิกศพไม่อาจจะให้ความเห็นหรือสันนิษฐานเหตุตายได้

(ง) ญาติผู้ตายประสงค์ให้มีการผ่าศพตรวจ

6. ในกรณีการตายผิดธรรมชาติที่มีการชันสูตรพลิกศพ ให้นายทะเบียนออกใบมรณะบัตรเมื่อได้รับหนังสือรับรองการตายและเหตุการณ์ตายจากพนักงานชันสูตรพลิกศพ หรือนิติพยานแพทย์ผู้ผ่าศพเท่านั้น แล้วแต่กรณี เพื่อให้เหตุตายที่ปรากฏในใบมรณะสอดคล้องกับรายงานชันสูตรพลิกศพ

7. ในการสอบสวนคดีที่เจ้าพนักงานใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่นั้น ควรจะกำหนดให้มีพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมในการสอบสวนคดีดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการถ่วงดุลในการสอบสวนหาพยานหลักฐานในการตายอันเกิดจากการวิสามัญฆาตกรรมนั้น และควรให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการเช่นเดียวกับการชันสูตรพลิกศพและการไต่สวนในศาลตามมาตรา 150 วรรคหก ซึ่งวิธีการสอบสวนเช่นนี้จะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องระมัดระวังและยับยั้งชั่งใจมากขึ้นที่จะใช้อาวุธปืนยิงประชาชนโดยอ้างว่าเป็นการป้องกันตัวโดยไม่มีเหตุผล และเพื่อเป็นการให้ความมั่นใจแก่ประชาชนว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวนและป้องกันครหาว่าตำรวจสอบสวนช่วยพวกเดียวกันเองอีกด้วย แต่แนวคิดที่ให้พนักงานอัยการควบคุมพนักงานสอบสวนในการสอบสวนคดีที่นั้นได้ยกร่างเป็นกฎหมายเรียบร้อยแล้ว แต่เกิดการชะงักงันอยู่โดยไม่ทราบสาเหตุ³⁵

³⁴ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2541, มิถุนายน). “งานนิติเวชกับกระทรวงยุติธรรม.” บทพิเศษคดี, 54, 2. หน้า 142.

³⁵ แสง บุญเฉลิมวิภาส. เล่มเดิม. หน้า 716.

8. กรณีที่สงสัยว่าการตายเกิดจากการกระทำ ความผิดอาญา ให้นิติพยาน แพทย์รวบรวม รายงานการชันสูตรพลิกศพ ทำรายงานการผ่าศพและการตรวจพิสูจน์อื่นๆที่เกี่ยวข้องแล้วสรุป ความเห็นว่าการตายนั้นเกิดจาก การทำตนเอง ถูกผู้อื่นทำร้าย ตัดไว้ขบกัด หรืออุบัติเหตุ ซึ่งไม่ มีผู้รับผิดชอบทางอาญา แล้วส่งสำนวนทั้งหมดให้แก่พนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่พบศพ

ในกรณีที่การตายเกิดจากการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานที่อ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้นิติพยาน แพทย์ แจ้งกำหนดการผ่าศพ ให้พนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่พบศพได้ทราบ เพื่อให้เข้า ร่วมเป็นสักขีพยานในการผ่าศพด้วย ฝ่ายผู้บังคับบัญชาของพนักงานที่อ้างว่าปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว อาจส่งผู้แทนเข้าร่วมเป็นสักขีพยานในการผ่าด้วย

9. การชันสูตรการตายโดยผิดธรรมชาติที่ไม่ใช่การตายในกรณีที่ความตายนั้นเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายอยู่ในระหว่างอยู่ใน ความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ควรจะต้องให้พนักงานอัยการและ พนักงานฝ่ายปกครองร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วยเพื่อป้องกันการผิดพลาดในการตรวจสอบ

10. การชันสูตรการตายโดยผิดธรรมชาติ ที่ไม่ใช่การตายในกรณีที่ความตายนั้นเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายอยู่ในระหว่างอยู่ใน ความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ควรจะกำหนดให้พนักงาน อัยการและพนักงานฝ่ายปกครองร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความ ผิดพลาดในการตรวจสอบที่อาจเกิดขึ้นได้

4.2 การตรวจสอบควบคุมโดยการไต่สวนการตาย

การไต่สวนการตายเป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการตายที่เจ้าพนักงานมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องคือตายในระหว่างควบคุมของเจ้าพนักงานหรือโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน³⁶

การไต่สวนคดีชันสูตรพลิกศพตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 นั้น มีเจตนารมณ์เพื่อให้ญาติของผู้ตายมีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้ามาซักค้านหรือสืบพยาน หักล้างพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานตำรวจ ทั้งนี้เพราะในชั้นสอบสวนนั้นญาติผู้ตายย่อมไม่มี โอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้าในสำนวนการสอบสวน และการไต่สวนคดีนั้นนอกจากเป็นการ ให้ความยุติธรรมแก่ผู้ตายแล้วก็ยังคงเป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเจ้าพนักงานของรัฐในการปฏิบัติ หน้าที่นั้นว่าเกินขอบเขตของกฎหมายที่กำหนดหรือไม่

³⁶ กณิศ อ นคร. เล่มเดิม. หน้า 484-485.

สำหรับกระบวนการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 มีหลักการที่แตกต่างจากกระบวนการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายเดิม ดังนี้

ก. ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบกระบวนการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งกระทำโดยพนักงานสอบสวน เจ้าหน้าที่ฝ่ายแพทย์ พนักงานฝ่ายปกครองและพนักงานอัยการ เพื่อให้การชันสูตรพลิกศพมีความโปร่งใสยิ่งขึ้น โดยศาลขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการไต่สวนและทำคำสั่ง รวมทั้งเรียกพยานที่สืบมาแล้ว มาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นได้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

ข. รับรองสิทธิญาติของผู้ตายในการตรวจสอบการชันสูตรพลิกศพของผู้ตาย โดยสามารถแต่งตั้งทนายเข้าทำการซักถามพยานได้ ทั้งนี้ หากญาติของผู้ตายไม่มีทนาย ก็ให้ศาลแต่งตั้งทนายความให้ ทั้งนี้ เพราะในทางปฏิบัติแต่เดิม มักจะไม่ค่อยมีญาติของผู้ตายเข้าร่วมในการไต่สวนการตาย เนื่องจากไม่ทราบว่ามีการไต่สวนการตายหรือไม่มีเงินว่าจ้างทนายความมาให้ความช่วยเหลือ โดยเท่าที่ผ่านมา การไต่สวนการตายมักเป็นเรื่องของการที่ศาลไต่สวนพยานฝ่ายพนักงานอัยการแต่ฝ่ายเดียว โดยญาติของผู้ตายไม่ได้เข้าร่วมในการไต่สวนด้วย เว้นแต่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการเรียกพยานอื่นมาสืบเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่พนักงานอัยการนำสืบ

4.2.1 วัตถุประสงค์ของการไต่สวนการตาย

การไต่สวนการตาย มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เป็นการตรวจสอบกระบวนการชันสูตรศพในคดีที่ความตายเกิดขึ้นจากการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ โดยไม่จำเป็นต้องเกิดจากการฆ่าโดยเจตนา และความตายที่เกิดขึ้นในระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นการฆ่าโดยเจตนา หรือเป็นการกระทำโดยเจ้าพนักงาน³⁷

2. เป็นการคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตายซึ่งถูกกระทำโดยเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ หรือซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้สิทธิแก่สามีภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายในการที่จะยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบ และนำสืบพยานหลักฐานอื่นได้ด้วย³⁸

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคแปด

ส่วนกรณีที่จะต้องมีการไต่สวนการตายนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดกรณีที่จะต้องมีการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพไว้ 2 กรณี กล่าวคือ 1. กรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ และ 2. กรณีที่มีความตายเกิดขึ้นในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่³⁹ ทั้งนี้ จะได้พิจารณาโดยละเอียดดังนี้

4.2.2 ขั้นตอนและวิธีการในการไต่สวนการตาย

การไต่สวนการตาย เป็นมาตรการตรวจสอบ และคุ้มครองสิทธิของคนตาย ในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งดำเนินการโดยศาล ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. เมื่อพนักงานสอบสวนได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายแพทย์ พนักงานฝ่ายปกครอง และพนักงานอัยการร่วมกันชันสูตรพลิกศพ ในคดีที่มีการตายเกิดขึ้น ระหว่างอยู่ในการควบคุมของเจ้าพนักงานหรือเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน และพนักงานสอบสวนต้องจัดทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพ แล้วส่งสำนวนดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่ศพนั้นตั้งอยู่ ภายใน 30 วัน นับแต่วันทราบเรื่อง แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นอาจขยายได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลในความจำเป็นในการขยายเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ⁴⁰

2. เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนชันสูตรพลิกศพแล้วจะต้องทำคำร้องขอให้มีการไต่สวนชันสูตรพลิกศพ ณ ศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ ภายใน 30 วัน นับแต่ได้รับสำนวน แต่ถ้ามีความจำเป็นสามารถขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนการชันสูตรพลิกศพ⁴¹

3. เมื่อศาลได้รับคำร้องขอให้ไต่สวนการชันสูตรพลิกศพแล้ว ศาลก็จะต้องปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาล และให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อศาล ขอให้ศาลสืบคำร้อง และแจ้งกำหนดวันนัดไต่สวน ให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายตามลำดับอย่างน้อยหนึ่งคน เท่าที่สามารถจะทำได้ ทราบก่อนวันนัดไต่สวน ไม่น้อยกว่า 15 วัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเปิดโอกาส บรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ตาย ได้ตรวจสอบกระบวนการชันสูตรพลิกศพ

4. ในการไต่สวนการชันสูตรพลิกศพนั้น พนักงานอัยการจะต้องนำพยานหลักฐาน ทั้งปวงที่แสดงถึงการตายมาสืบ⁴²

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสาม และวรรคห้า

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคสี่

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคห้า

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเจ็ด

5. ก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามิ ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาลหรือญาติของผู้ตายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอเข้ามา ชักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบ และนำสืบพยานหลักฐานอื่นด้วย⁴³ รวมทั้งมีสิทธิแต่งตั้งทนายความดำเนินการแทนได้ หากไม่มีทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งจากบุคคลดังกล่าวเข้ามาใจคดี ก็ให้ศาลตั้งทนายความขึ้นทำหน้าที่ทนายความฝ่ายญาติผู้ตาย⁴⁴ นอกจากนี้ ยังมีสิทธิที่ขอให้ศาลเรียกผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านนิติเวชศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญอื่นมาให้ความเห็นแย้ง หรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ศาลเรียกอีกด้วย⁴⁵

6. เมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่นำสืบมาแล้ว มาสืบเพิ่มเติม หรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบก็ได้ และศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการไต่สวนหรือทำคำสั่ง⁴⁶

7. เมื่อศาลไต่สวน เป็นที่พอใจแล้ว ศาลจะมีคำสั่งว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน และเหตุแห่งการตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายไว้กล่าวด้วยว่าใครทำร้าย

เป็นที่น่าสังเกตว่าศาลจะไม่สั่งว่าการกระทำนั้น เป็นความผิดหรือไม่ เพราะเป็นส่วนงานการไต่สวนการตาย ไม่ใช่การพิจารณาความผิด

8. คำสั่งของศาลในกรณีไต่สวนการชันสูตรพลิกศพนี้ ให้ถึงที่สุด จะอุทธรณ์ฎีกาต่อไปไม่ได้ แต่ไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่น ได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้นตาม ป.วิ.อ.มาตรา 150 วรรคสิบ

จะเห็นได้ว่าคำสั่งของศาลดังกล่าวจะส่งผลสำคัญต่อการตาย 2 ประการ⁴⁷ คือ

(1) ถึงที่สุดตามป.วิ.อาญามาตรา 150 วรรคสิบ กล่าวคือ ไม่สามารถที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาคำสั่งนั้นต่อไปได้อีก ข้อเท็จจริงยุติตามคำสั่งของศาล ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายบัญญัติว่าไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิฟ้องร้องและการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลหากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้นก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วย่อมมีผลทำให้การนำสืบพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้แตกต่างไปจากที่ศาลมีคำสั่งดังกล่าวเป็นไปได้อย่าง

⁴³ คณิง ภาไชย. เล่มเดิม. หน้า 363.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคแปด

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเก้า

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเก้า

⁴⁷ วินัย ดำรงมงคลกุล. (2547, กันยายน). “พนักงานอัยการกับการชันสูตรพลิกศพ.” บทบัญญัติ, 60, 3. หน้า 104.

(2) เป็นตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่การตั้งข้อหา กับเจ้าพนักงาน ซึ่งเกี่ยวกับการตายราย นั้นๆ กล่าวคือ

กรณีแรก ในกรณีที่คำสั่งศาลแสดงสาระสำคัญเกี่ยวกับการตายว่ามีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ พนักงานสอบสวนจะต้องสอบสวนผู้ที่ทำให้ตายเป็นผู้ต้องหา⁴⁸ และถ้าเป็นกรณีเจ้าพนักงานทำให้ผู้ตายตายโดยไม่เจตนา เช่นนี้ พนักงานสอบสวนจะดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานผู้นั้น แล้วส่งสำนวนที่ผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาไปยังเจ้าพนักงานอัยการแห่งท้องที่ๆ ความผิดอาญาเกิด อ้าง หรือเชื่อว่าเกิดเหมือนคดีอาญาทั่วไป แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่เจ้าพนักงานทำให้ผู้ตายตายโดยเจตนา⁴⁹ กรณีเช่นนี้เป็นคดีวิสามัญฆาตกรรมซึ่งจะต้องให้อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนเป็นผู้พิจารณาและออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาตามป.วิ.อาญามาตรา 143 วรรคท้าย

กรณีที่สอง คือกรณีที่ศาลมีคำสั่งว่าเป็นกรณีการตายอยู่ในระหว่างความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ถ้าเป็นการตายโดยไม่มีผู้ใดทำให้ตายเช่นป่วยตาย ก็จะไม่มีการสอบสวนเจ้าพนักงานผู้นั้นเป็นผู้ต้องหา แต่ถ้าเป็นกรณีที่ตายโดยเจ้าพนักงานเป็นผู้ทำให้ตาย พนักงานสอบสวนก็ต้องสอบสวนผู้ที่ทำให้ตายเป็นผู้ต้องหา⁵⁰ และหากเจ้าพนักงานผู้นั้นทำให้ผู้ตายตายโดยเจตนา⁵¹ กรณีเช่นนี้จะต้องมีการดำเนินการตามป.วิ.อาญามาตรา 143 วรรคท้าย เช่นเดียวกับกรณีแรก

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ยกคำร้องไม่ได้สวน หรือสั่งว่าไม่ใช่คดีตามมาตรา 150 วรรคสาม ดังนี้ คำสั่งศาลจะถึงที่สุดหรือไม่

มีผู้ให้ความเห็นว่า คำสั่งศาลในกรณีดังกล่าวไม่ถึงที่สุด เพราะมิใช่เป็นการสั่งตามความในมาตรา 150 วรรคสาม จึงไม่เป็นคำสั่งถึงที่สุด ตามมาตรา 150 วรรคเจ็ด พนักงานอัยการจึงอุทธรณ์ฎีกาได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁵¹

9. เมื่อศาลมีคำสั่งแล้ว ให้ส่งสำนวนการไต่สวนของศาลไปยังพนักงานอัยการ เพื่อส่งไปที่พนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินการต่อไป

⁴⁸ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 19850/2501 ลงวันที่ 12 สิงหาคม 2501

⁴⁹ ระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 63 และหนังสือที่ มท 1203/ว 38 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2536 ข้อ 1

⁵⁰ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 19850/2501 ลงวันที่ 12 สิงหาคม 2501

⁵¹ คณิ่ง ภาไชย. หน้าเดิม.

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการไต่สวนจากศาลแล้ว ต้องส่งสำนวนที่ศาลส่งมา และสำนวนการชั้นอุทธรณ์ของพนักงานสอบสวนที่ได้รับไว้คืนไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการต่อไป

ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจที่เป็นผู้ทำการชั้นอุทธรณ์อุทธรณ์คดีนี้ ไม่มีอำนาจในการสอบสวนคดีนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจตำรวจที่เป็นผู้ชั้นอุทธรณ์อุทธรณ์คดีนี้จะต้องส่งสำนวนการชั้นอุทธรณ์อุทธรณ์คดีนี้ไปให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบคดีนี้ดำเนินการสอบสวนต่อไป

ซึ่งบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 นี้ มีข้อสังเกตของข้อกำหนดในคดีวิสามัญฆาตกรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม คือ

1. ในการแจ้งการไต่สวนการตายนั้น กฎหมายได้มีการแก้ไขปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม กล่าวคือ ในกฎหมายเดิมนั้นในการไต่สวนการตายให้ศาลปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนไว้ที่ศาลก่อนวันทำการไต่สวนไม่น้อยกว่า 15 วัน แต่ไม่ได้บังคับว่าจะต้องแจ้งให้ญาติผู้ตายทราบ แต่ในกฎหมายที่แก้ไขได้ปรับปรุงเรื่องที่ว่าศาลส่งสำเนาคำร้องและแจ้งกำหนดวันนัดไต่สวนให้ญาติผู้ตายทราบ⁵² ทำให้ปัญหาที่ว่าทำไมไม่ได้แจ้งให้ญาติผู้ตายทราบซึ่งอาจเป็นเหตุให้ไม่มีผู้มาคัดค้านการตายในศาลลดน้อยลง เพราะปัญหาเรื่องดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ตายและญาติผู้ตาย เพราะศาลจะนำสืบแต่พยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนที่พนักงานอัยการนำมาสืบแต่เพียงฝ่ายเดียว และหากว่าการตายนั้นเป็นการลู่แก่อำนาจของเจ้าหน้าที่ซึ่งผู้ตายฝ่ายเดียวโดยไม่มี การต่อสู้ หรือเป็นการปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ฝ่ายผู้ตายก็จะไม่ได้รับความเป็นธรรม

2. การที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่า "... เมื่อศาลได้ปิดประกาศแจ้งกำหนดวันที่จะทำการไต่สวนการตายแล้ว ก่อนการไต่สวนเสร็จสิ้น สามิ ภรรยา บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบและนำสืบพยานอื่นได้ด้วย..."⁵³ ซึ่งการกำหนดไว้ในกฎหมายเช่นนี้ ย่อมไม่เป็นธรรมแก่ผู้ตายในคดีวิสามัญฆาตกรรม เพราะเหตุว่าหากไม่มีญาติผู้ตายเข้ามาคัดค้านในคดี ศาลอาจทำการไต่สวนฝ่ายเดียว แล้วมีคำสั่งตามที่พนักงานอัยการและตำรวจนำมาสืบ

ดังนั้นผู้เขียนจึงเห็นว่าควรที่จะมีการแก้ไขกฎหมายในมาตราดังกล่าวโดยบัญญัติว่า "ศาลจะไม่ทำการไต่สวนการตายจนกว่าสามิ ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ญาติของผู้ตาย หรือองค์กรด้านสิทธิมนุษยชนจะได้เข้ามาเป็นผู้คัดค้านในคดี"

ซึ่งการบัญญัติกฎหมายไว้ดังเช่นที่กล่าวมา จะทำให้กฎหมายมาตรานี้มีคุณค่าในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยศาลอีกระดับหนึ่ง

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคเจ็ด

⁵³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคแปด

4.2.3 ปัญหาเกี่ยวกับการไต่สวนการตายและแนวทางการแก้ไข

ปัญหาเกี่ยวกับการไต่สวนการตายมีดังนี้

1. การไต่สวนคดีชั้นสูตตรพลิกศพตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 นั้นเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้นเพื่อให้ญาติผู้ตายมีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้ามาซักค้านหรือสืบพยานหักล้างพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานตำรวจ ทั้งนี้เพราะในชั้นสอบสวนนั้นญาติผู้ตายย่อมไม่มีโอกาสที่จะนำพยานหลักฐานเข้าในสำนวนการสอบสวน และการไต่สวนคดีนั้นนอกจากเป็นการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ตายแล้วยังเป็นการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเจ้าพนักงานของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่นั้นว่าเกินขอบเขตของกฎหมายที่กำหนดหรือไม่ แต่ในทางปฏิบัติรูปแบบแห่งการชั้นสูตตรพลิกศพมักจะทำในรูปแบบแห่งพิธีการ คือศาลจะปล่อยให้พนักงานอัยการนำพยานหลักฐานซึ่งเป็นของพนักงานสอบสวนเข้ามาสืบและศาลมักจะวางตัวไม่ก้าวล่วงเข้าไปซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำเข้าสืบนั้น และจะปล่อยให้เป็นที่ของทนายความของญาติผู้ตายที่จะมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบหักล้างพยานหลักฐานดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมแล้วศาลควรที่จะซักถามพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการนำเข้าสืบและขอที่จะเรียกเรียกพยานหลักฐานสำคัญต่อรูปคดีเข้ามาในคดีเพื่อทำการสืบหาความจริงหรืออาจขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพิ่มเติมเพื่อความกระจ่างได้ซึ่งเป็นอำนาจที่ศาลทำได้ตามมาตรา 150 วรรคเก้า ให้ปรากฏด้วยเพื่อเป็นการให้ความยุติธรรมแก่ผู้ตายและญาติผู้ตายและเป็นการตรวจสอบการทำวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจว่ากระทำโดยชอบหรือไม่

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาพนักงานอัยการจะใช้สำนวนการสอบสวนของตำรวจเท่านั้นในการดำเนินคดี ผลจึงทำให้คดีส่วนใหญ่ยกฟ้อง ผู้เขียนคิดว่าถ้าพนักงานอัยการที่ร่วมชั้นสูตตรพลิกศพนั้นมีการทำแผนที่เกิดเหตุ บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ข้อเท็จจริงและรายละเอียดแห่งการกระทำผิดด้วยตนเอง และนำเอกสารดังกล่าวรวมเข้าในสำนวนการสอบสวนหลังจากที่พนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการเพื่อให้ศาลทำการไต่สวนคดีชั้นสูตตรพลิกศพแล้ว การกระทำเช่นนี้จะช่วยเป็นการควบคุมการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจมิให้กระทำการโดยมิชอบ หรือช่วยเหลือพวกเดียวกัน

ทั้งนี้พนักงานอัยการในการไต่สวนคดีนั้น จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับทุกฝ่ายโดยการทำความจริงให้ปรากฏ มิใช่คอยแก้ต่างให้ตำรวจที่ถูกไต่สวน ดังนั้นหากพนักงานอัยการเห็นว่าสำนวนชั้นสูตตรพลิกศพที่พนักงานสอบสวนส่งมาให้ยังขาดตกบกพร่องหรือไม่สมบูรณ์พอที่จะส่งไปให้ศาลชั้นต้นไต่สวน พนักงานอัยการก็ควรใช้อำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามมาตรา 143 (ก) ประกอบ มาตรา 155

2. วัตถุประสงค์ของการไต่สวนการตายนั้น คือการที่รัฐต้องการให้มีการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชน จึงต้องมีการตรวจสอบโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรมอื่น เช่น ศาล เพื่อไว้คอยตรวจสอบถ่วงดุลเจ้าพนักงานตำรวจมิให้กระทำการโดยมิชอบ แต่อย่างไรก็ดี การไต่สวนการตายอันเนื่องมาจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานโดยอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่นั้น เป็นเพียงรูปแบบแห่งพิธีการเท่านั้น⁵⁴ มิได้เป็นมาตรการที่จะให้ความคุ้มครองแก่ชีวิตของประชาชนได้ เนื่องจากตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายได้ให้อำนาจแก่ศาลกระทำได้ก็แต่เพียงพิจารณามีคำสั่งว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าหากผู้ตายได้ตายเนื่องจากเจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้ตาย ก็ระบุแต่เพียงว่าใครทำให้ตายเท่านั้น⁵⁵ แต่ศาลไม่อาจพิจารณาก้าวล่วงไปถึงขนาดว่าการที่เจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้ผู้ตายถึงแก่ความตายนั้นมีมูลความผิดตามกฎหมายหรือไม่อย่างไร⁵⁶

และแม้ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 150 วรรคเก่า จะมีการบัญญัติว่า “...เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลจะเรียกพยานที่น่าสืบมาแล้วมาสืบเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานอื่นมาสืบอีกก็ได้...” แต่กรณีดังกล่าวก็เป็นเพียงเพื่อให้ได้ความจริงว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน เมื่อไร ใครทำให้ตายเท่านั้น

แนวทางการแก้ไข ควรที่จะแก้ไขกฎหมายเพื่อให้อำนาจศาลในการไต่สวนที่จะมีอำนาจพิจารณาว่าการที่เจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายนั้น มีความผิดหรือไม่อย่างไร โดยไม่ต้องรอให้อัยการสูงสุดสั่งฟ้องตามมาตรา 143 วรรคท้าย แห่ง ป.วิ.อาญา เพราะส่วนมากคดีพิจารณาความผิดของเจ้าพนักงานที่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น อัยการสูงสุดมักจะสั่งไม่ฟ้อง⁵⁷

3. ปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาเรื่องพยานบุคคล ปัญหาเรื่องความล่าช้าในการพิจารณาคดี ปัญหาความปลอดภัยของพยานในคดีวิสามัญฆาตกรรม เพราะในบางครั้งไม่มีพยานบุคคลเข้ามาในคดี นอกจากพยานเอกสาร เช่น ผลการชันสูตรพลิกศพโดยแพทย์นิติเวช และส่วนใหญ่มักไม่มีผู้ใดร้องคัดค้าน ศาลก็มักจะเชื่อถือตามพยานหลักฐานของพนักงานอัยการและตำรวจ ทำให้ผู้ที่ตายได้รับความไม่เป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม

⁵⁴ คณิต อนุคร. เล่มเดิม. หน้า 484-485.

⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคห้า

⁵⁶ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 105.

⁵⁷ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 5 หัวข้อ 5.1.1

แนวทางการแก้ไข ควรแก้ไขให้กำหนดระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตร ระยะเวลาในการทำการไต่สวนคดีโดยศาล การรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อที่จะฟ้องเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย ตลอดจนการพิจารณาเพื่อสั่งฟ้องคดีของ อัยการสูงสุดมีความเหมาะสมพอควร ไม่นานเกินไป เพราะอาจเป็นเปิดโอกาสให้มีการคบแต่ง พยานหลักฐานในคดีได้ และความล่าช้าก็เป็นการปฏิเสธความยุติธรรมต้องให้มีความเหมาะสม

ส่วนปัญหาความปลอดภัยของพยานผู้เขียนเห็นว่าควรที่จะให้เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้กระทำ ให้เกิดการคายนั้นพิจารณาการก่อน เพื่อจะได้มีต้องกังวลว่าจะให้ทุนให้โทษแก่พยานได้

ปัญหาที่ไม่มีพยานเข้ามาในคดีนั้น ศาลไม่ควรจะนิ่งเฉยควรจะใช้อำนาจตามมาตรา 150 วรรคเก้าที่ตั้งได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นของข้อ 1

4.3 การตรวจสอบโดยการสอบสวนดำเนินคดี

การสอบสวนดำเนินคดีนี้ ถือว่าเป็นมาตรการในทางกฎหมายอีกประการหนึ่งที่จะเป็น กลไกควบคุมและตรวจสอบเกี่ยวกับการกระทำของเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าพนักงาน ตำรวจที่ได้กระทำการใช้กำลังขั้นรุนแรงจนเป็นเหตุทำให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตาย

4.3.1 หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวน

4.3.1.1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการสอบสวนดำเนินคดีเกี่ยวกับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานนั้น พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการทำสำนวนการสอบสวนเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. ทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพ ตามป.วิ.อาญามาตรา 150 มีรายละเอียดอยู่ในเรื่องการ ชันสูตรพลิกศพ และพนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติตามคำสั่งพนักงานอัยการ ตามมาตรา 150 วรรค หก แต่การชันสูตรพลิกศพและการ ไต่สวน ในศาลมิใช่ขั้นตอนการวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่รัฐปฏิบัติ ถูกต้องตามกฎหมายหรือผู้ตายเป็นฝ่ายกระทำผิดกฎหมาย เพียงแต่จะนำไปประกอบการพิจารณา ขั้นสำนวนประเภทที่สองเท่านั้น

2. สำนวนที่เจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติการตกเป็นผู้ต้องหาว่กระทำผิดฐานฆ่า ผู้อื่นโดยเจตนาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่เป็นสำนวนประธาน ในทางคดีเจ้าหน้าที่ ของรัฐจะต่อสู้ว่าผู้ตายต่อสู้ก่อน เจ้าหน้าที่จึงใช้สิทธิป้องกันตัวตามมาตรา 68 แห่งประมวล กฎหมายอาญาถึงผู้ตาย พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนคดีนี้ จนกระทั่งสอบสวนเสร็จ และ ในทางปฏิบัติจะเสนอความเห็นว่เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้สิทธิป้องกันตัวโดยชอบแล้ว⁵⁸

⁵⁸ กุลพล พลวัน. (2547, ตุลาคม). “การสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในคดีวิสามัญฆาตกรรม.” ข่าว เนติบัณฑิตยสภา, 17, 183. หน้า 4-5.

คดีประเภทนี้กฎหมายถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ป.วิ.อาญา มาตรา 143 จึงได้บัญญัติให้อยู่ในอำนาจของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้นที่จะมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ซึ่งในทางปฏิบัติอัยการสูงสุดมักจะมีคำสั่งไม่ฟ้องเจ้าหน้าที่รัฐตามความเห็นของพนักงานสอบสวน เพราะพยานหลักฐานที่รวบรวมมาในสำนวนการสอบสวนระบุสอดคล้องกันมาตลอดว่าผู้ตายยังต่อสู้เจ้าหน้าที่ก่อน แม้จะมีการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมก็มักปรากฏผลเช่นเดิม⁵⁹

3. สำนวนที่ผู้ตายตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานต่อสู้ขัดขวางเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติกรตามหน้าที่ พยายามฆ่าเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติกรตามหน้าที่ และอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นสำนวนต่อเนื่อง เพราะเมื่อพนักงานสอบสวนมีความเห็นว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจใช้สิทธิป้องกันตัวโดยชอบเนื่องจากผู้ตายต่อสู้ขัดขวางโดยใช้อาวุธก่อน แต่เนื่องจากผู้ต้องหาตายแล้ว สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องจึงระงับไป⁶⁰

สำหรับสำนวนประเภทที่ 2 และ ประเภทที่ 3 นั้น เป็นการสอบสวนซึ่งดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียวมาโดยตลอด โดยที่ไม่มีหน่วยงานอื่นเข้าร่วมในการสอบสวนด้วย และตั้งแต่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเมื่อปี พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา ก็ยังไม่เคยมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับวิธีการสอบสวนแต่อย่างใด

และจากผลของคดีวิสามัญฆาตกรรมที่อัยการสูงสุดมักจะมีคำสั่งไม่ฟ้องเจ้าหน้าที่ตำรวจดังกล่าวนี้ ทำให้เป็นประเด็นที่ประเทศไทยถูกกล่าวหาจากต่างประเทศมาโดยตลอด ทั้งจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ องค์การนิรโทษกรรมสากล องค์การด้านสิทธิมนุษยชนต่างๆ และจากรายงานของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาที่ต้องจัดทำรายงานที่เกี่ยวกับสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ เสนอต่อรัฐสภาเป็นประจำทุกปีว่ากระบวนการยุติธรรมของไทยไม่สามารถปกป้องคุ้มครองชีวิตคนไทยจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงตายของเจ้าพนักงานโดยมิชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁶¹

4.3.1.2 ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543

สำหรับในการปฏิบัติเกี่ยวกับคดีวิสามัญฆาตกรรมนี้ นอกจากพนักงานสอบสวนจะต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนก็ต้องปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ดังต่อไปนี้ด้วย ได้แก่

⁵⁹ แหล่งเดิม.

⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1)

⁶¹ กุลพล พลวัน. เล่มเดิม. หน้า 4-5.

ข้อ 9 ส่วนวนชั้นสูตรพลิกศพประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

9.1 รายงานการสอบสวนแสดงถึงว่า ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดนคนทำร้ายให้ระบุว่าใคร หรือสงสัยว่าใครเป็นผู้ทำร้าย

9.2 ทำให้การพยานซึ่งเป็นสามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล ญาติของผู้ตาย หรือพยานอื่นที่รู้เห็นการกระทำ สาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย

9.3 บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ แผนที่เกิดเหตุ รวมทั้งรายงานการตรวจพิสูจน์ ร่องรอยหลักฐาน ตลอดจนบันทึกการสอบสวนแสดงรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพ

9.4 รายงานการชันสูตรพลิกศพ แสดงถึงสภาพของศพ เศษ หรือส่วนของศพตามที่พบ เห็นหรือที่ปรากฏจากการตรวจ พร้อมความเห็นตามแบบ นต.2 ท้ายบทนี้

9.5 ภาพถ่ายศพหรือส่วนของศพ สถานที่ที่พบศพตลอดจนสถานที่ที่เกี่ยวข้อง

9.6 พิมพ์ลายนิ้วมือผู้ตาย ให้ดำเนินการดังนี้

9.6.1 ในกรุงเทพมหานคร ให้พิมพ์จำนวน 3 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานวิทยาการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ และติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

9.6.2 ในจังหวัดอื่นที่ไม่มีตำรวจวิทยาการจังหวัด ให้พิมพ์จำนวน 4 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ และกองกำกับการวิทยาการเขต 1 ฉบับ ติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

9.6.3 ในจังหวัดอื่นที่มีตำรวจวิทยาการจังหวัด ให้พิมพ์จำนวน 5 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานวิทยาการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ กองกำกับการวิทยาการเขต 1 ฉบับ ติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

ข้อ 10 เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวน ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ปฏิบัติดังนี้

10.1 ในกรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญาให้ส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพไปยังผู้บังคับการตำรวจนครบาล หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด เพื่อพิจารณาสั่งการแล้วจึงส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพนั้นไปยังพนักงานอัยการท้องที่ที่ชันสูตรพลิกศพพิจารณาโดยเร็ว และเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการดำเนินการส่งสำนวนชั้นสูตรพลิกศพไปยังผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี

10.2 ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ให้ทำสำนวนชั้นสูตรพลิกศพประกอบสำนวนการสอบสวนคดีอาญา

4.3.1.3 ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย⁶²

ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีที่ทหารเป็นผู้เสียหาย หรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา พ.ศ. 2498 พ.ศ. 2499 พ.ศ. 2507 พ.ศ. 2512 มีสาระสำคัญดังนี้⁶³

ข้อ 36 “ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ โดยผู้ตายเป็นทหาร ก็ให้จัดการให้มีการสอบสวนและการชันสูตรพลิกศพ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กับให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาฝ่ายทหารสั่งนายทหารชั้นสัญญาบัตรเข้านั่งฟังการสอบสวนในโอกาสแรกที่กระทำได้ และถ้าในท้องที่นั้นมีแพทย์ประจำโรงพยาบาลทหารอยู่ ก็ให้ใช้แพทย์ประจำโรงพยาบาลทหารเป็นเจ้าพนักงานแพทย์ทำการชันสูตรพลิกศพ แต่ถ้าในท้องที่ที่ไม่มีแพทย์ประจำโรงพยาบาลทหาร หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาลทหารไม่สามารถมาได้ จึงให้ใช้แพทย์หรือบุคคลอื่นตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 แต่ถ้าเป็นกรณีที่ได้นำผู้บาดเจ็บไปเพื่อรักษาพยาบาลก่อนตายและได้นำมาไว้ ณ โรงพยาบาลซึ่งมีแพทย์อยู่ประจำ ก็ให้ใช้แพทย์นั้นเป็นผู้ทำการชันสูตรพลิกศพต่อไป ถ้าฝ่ายทหารไม่มานั่งฟังการสอบสวนตามกำหนดนัด ก็ให้พนักงานชันสูตรพลิกศพทำการชันสูตรพลิกศพต่อไป ในกรณีที่ผู้แทนฝ่ายทหารเข้าฟังการสอบสวนด้วยนั้น จะทำบันทึกเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ เช่น ทำแผนที่ ถ่ายรูป และขอส่งเอกสารนั้นต่อพนักงานชันสูตร ก็ให้พนักงานชันสูตรพลิกศพนั้นรับบันทึกพร้อมสำนวนไว้ เพื่อดำเนินการต่อไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ถ้าการตายเกิดขึ้นในจังหวัดที่ไม่มีที่ตั้งกรมกองทหาร การแจ้งดังกล่าวนี้ให้แจ้งยังสัสดีจังหวัด หรือกรม กองทหารอื่นที่ใกล้เคียง”⁶⁴

⁶² สนิท สนันศิลป์. วิสามัญฆาตกรรม. หน้า 20.

⁶³ ระเบียบข้อตกลงนี้ มีการแก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้าย โดยคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 830/2518 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2528.

⁶⁴ ข้อตกลงระหว่างกระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทยดังกล่าว เป็นคำสั่งที่ออกมาใช้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเก่า เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่ง มีการแก้ไขใหม่เมื่อ พ.ศ. 2543 ในเรื่องแพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องน่าจะต้องปรับปรุงระเบียบหรือคำสั่งที่ออกมาแต่เดิมให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่

4.3.2 ปัญหาเกี่ยวกับการสอบสวนดำเนินคดีและแนวทางการแก้ไข

ในระบบการสอบสวนคดีอาญาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของไทย ไม่อาจถือได้ว่าเป็นมาตรการในการตรวจสอบ หรือจำกัดอำนาจกระทำการของเจ้าพนักงานตำรวจ โดยเฉพาะในเรื่องการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติการตามหน้าที่ได้อย่างแท้จริง และไม่อาจนับได้ว่าเป็นมาตรการที่จะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิแห่งการชีวิต สิทธิในร่างกาย เสรีภาพ หรือทรัพย์สินแก่ประชาชนได้อย่างแท้จริงแต่อย่างใดอีกด้วย

ทั้งนี้ด้วยเหตุผล คือ ในระบบการสอบสวนคดีอาญาของไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งได้แยกอำนาจสอบสวน ฟ้องร้อง และพิจารณาออกจากกันค่อนข้างเด็ดขาด⁶⁵ โดยพนักงานสอบสวนมีอำนาจทำการสอบสวนเมื่อมีคดีเกิดขึ้น พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนนำเสนอ และศาลมีอำนาจพิจารณาคดีเมื่อพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายได้นำคดีมาฟ้องร้องสู่ศาล จากระบบการสอบสวนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้เอง จึงเป็นที่เห็นได้ว่า เมื่อมีคดีเกิดขึ้น โดยเฉพาะคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ในการสอบสวนคดีชั้นสูตรพลิกศพก็ดี การสอบสวนคดีอาญาที่ผู้ตายกระทำผิดก็ดี เจ้าพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้กระทำการด้วยตนเองทั้งสิ้น ซึ่งในที่นี้ก็หมายความว่าในการสอบสวนคดีวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าว เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้กระทำการให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่ และขณะเดียวกันเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนก็เป็นผู้ทำการสอบสวน ซึ่งกรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่าองค์กรผู้ปฏิบัติการที่กระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายและองค์กรผู้สอบสวนดำเนินคดีกับผู้ปฏิบัติการดังกล่าวคือผู้ดำเนินการจากองค์กรเดียวกัน มิได้มีการควบคุมหรือตรวจสอบจากองค์กรต่างองค์กรกันในกระบวนการยุติธรรมแต่ประการใด

แม้ว่าตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 การชั้นสูตรพลิกศพ ในข้อ 12 จะได้กำหนดว่า ห้ามเจ้าพนักงานหรือผู้ควบคุมผู้ทำให้ตายทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนผู้ชั้นสูตรพลิกศพ เว้นแต่จะบันทึกคำชี้แจงแสดงรายละเอียดที่เกิดขึ้นมอบให้พนักงานสอบสวนผู้ชั้นสูตรพลิกศพรวมเข้าไว้ในสำนวนเพื่อดำเนินการต่อไป แต่ข้อกำหนดดังกล่าวก็เป็นเพียงการควบคุมในระดับผู้ปฏิบัติการเท่านั้น มิได้เป็นการควบคุมหรือตรวจสอบการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจในการที่ได้ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายหรือกระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย โดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติการตามหน้าที่นั้นเลย

⁶⁵ อมร จันทร์สมบุรณ์. (2516). "อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย." *บทบัญญัติคดี*, 30, 4. หน้า 631-632.

นอกจากนั้นแนวโน้มในการสอบสวนหรือดำเนินคดีดังกล่าว ก็มักเป็นไปในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือพวกเดียวกันมากกว่า⁶⁶ จึงมีปัญหานั้นที่พิจารณาในที่นี้ คือระบบการสอบสวนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้ความคุ้มครองต่อสิทธิเสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนพอเพียงหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะในการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิแห่งการมีชีวิตของประชาชนที่จะไม่ถูกพรากไปโดยปราศจากความคุ้มครองทางด้านกระบวนการยุติธรรม

ในปัญหาที่เกี่ยวกับระบบการสอบสวนคืออาญาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าตามระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยจะเป็นระบบผสม คือ เป็นระบบที่มีการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน กล่าวคือ ในความผิดที่ประชาชนเป็นผู้เสียหายโดยตรงนั้น นอกจากเจ้าพนักงานของรัฐ คือ พนักงานอัยการจะฟ้องคดีต่อศาลได้แล้ว ผู้เสียหายก็ยังมีสิทธิที่จะฟ้องคดีด้วยตนเองในความผิดดังกล่าวนั้นได้ด้วย⁶⁷ แต่ในความผิดที่เกี่ยวกับเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าพนักงานตำรวจได้กระทำการให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่นี้ การที่ผู้เสียหายจะรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อดำเนินการฟ้องร้อง ในเมื่อเห็นว่าการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจกระทำการดังกล่าวเป็นไปโดยมิชอบนั้นเป็นไปได้โดยยาก ทั้งนี้เพราะเจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ลงมือกระทำการเอง และพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตำรวจก็เป็นผู้ทำการสอบสวนเอง พยานหลักฐานต่าง ๆ จะอยู่ในสำนวนการสอบสวนทั้งสิ้น ซึ่งก็ถือว่าเป็นความลับของทางราชการที่ญาติหรือผู้เสียหายจากการกระทำของเจ้าพนักงานดังกล่าวย่อมไม่มีสิทธิที่จะตรวจสอบดูได้⁶⁸

นอกจากนั้น บางกรณีพนักงานสอบสวนบางรายในการสอบสวนพยานที่รู้เหตุการณ์ในการลงมือกระทำการของเจ้าพนักงานอื่นเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่อันเป็นเหตุให้บุคคลอื่นถึงแก่ความตายนั้น กลับสอบสวนพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์ดังกล่าวในลักษณะการสอบตัดพยานเพื่อมิให้พยานให้การตามความเป็นจริงได้ ซึ่งหากพยานดังกล่าวไปให้การในศาลตามความเป็นจริง ก็ย่อมจะให้การขัดกับคำให้การในชั้นสอบสวนของพนักงานสอบสวน ซึ่งจะทำให้พยานดังกล่าวมีความผิดฐานให้การเท็จต่อพนักงานสอบสวนหรืออาจมีความผิดฐานเบิกความเท็จในการพิจารณาคดีชั้นศาลได้⁶⁹ และนอกจากนั้นพยานหลักฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตายของผู้ตายย่อมอาจถูกคัดแปลงดัดแปลง หรือทำลายไปได้ก่อนที่ญาติของผู้ตายจะได้ทราบหรือได้รู้เห็น

⁶⁶ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 113.

⁶⁷ คู่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4), 3, 4, 5, 6 และ 28

⁶⁸ คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 8365/2502 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2502 เรื่องให้รักษาความลับเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวน, และคำสั่งกรมตำรวจที่ 37/2502 เรื่อง การรักษาความลับเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวน

⁶⁹ มนตรี จิตรวิวัฒน์. หน้าเดิม.

ดังนั้น ในระบบการสอบสวนดำเนินคดีดังกล่าวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจึงไม่สามารถให้ความคุ้มครองต่อสิทธิแห่งการมีชีวิตของประชาชนที่จะไม่ถูกพรากโดยเจ้าพนักงานของรัฐโดยปราศจากการดำเนินการทางกระบวนการยุติธรรมได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งกระบวนการสอบสวนคดีอาญาดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ได้มีผู้ให้ความเห็นว่า ปัจจุบันไม่มีกฎหมายของประเทศใดที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ผู้ทำการจับกุมผู้ต้องหา มีอำนาจสอบสวนได้โดยอิสระ โดยปราศจากการควบคุมและถ่วงดุลจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรมเหมือนเช่นกฎหมายไทย

นอกจากปัญหาในเรื่องระบบการสอบสวนเกี่ยวกับคดีอาญาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอีกกรณีหนึ่งก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาในการสอบสวน โดยเฉพาะในคดีวิสามัญฆาตกรรมซึ่งในสำนวนคดีการชันสูตรพลิกศพ ตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 การชันสูตรพลิกศพ ข้อ 5 ได้กำหนดระยะเวลาไว้ว่าจะต้องพนักงานสอบสวนสำนวนชันสูตรพลิกศพแล้วส่งไปยังพนักงานอัยการภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้ทราบเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน

ซึ่งจากระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพซึ่งได้กำหนดระยะเวลาไว้เป็นเวลานานดังกล่าวแล้ว ย่อมเป็นผลร้ายต่อมาตรการในการที่จะควบคุม ตรวจสอบในการไต่สวนคดีของศาล เพราะการที่พนักงานสอบสวนได้เวลาในการทำสำนวนชันสูตรพลิกศพโดยใช้ระยะเวลาเวลานานดังกล่าว ย่อมอาจจะเป็นหนทางให้การแก้ไขหรือดบแต่งพยานหลักฐานได้⁷⁰

แนวทางการแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการสอบสวนคดีอาญาของไทย โดยเฉพาะในเรื่องการใช้กำลังรุนแรงจนถึงตายนี้ ในความเห็นของผู้เขียนเห็นว่า ควรที่จะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมว่าในการสอบสวนคดีที่กล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่รัฐ ใช้กำลังรุนแรงจนถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติหน้าที่นั้น ต้องให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมการสอบสวนด้วย และให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการเช่นเดียวกับการชันสูตรพลิกศพ และการไต่สวนศาลตามมาตรา 150 วรรคหก และต้องแก้ไขปรับปรุงที่ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543 ลักษณะ 10 การชันสูตรพลิกศพ โดยกำหนดให้พนักงานฝ่ายปกครองเข้ามาร่วมทำการสอบสวนในคดีวิสามัญฆาตกรรมและให้พนักงานอัยการเข้าร่วมให้คำแนะนำ ควบคุมเกี่ยวกับการสอบสวนคดีนั้น ทั้งนี้โดยการเข้ามาร่วมทำการสอบสวนของพนักงานฝ่ายปกครอง และการเข้ามาให้คำแนะนำควบคุมเกี่ยวกับการสอบสวนของพนักงานอัยการดังกล่าวจะต้องกำหนดเป็นระเบียบข้อบังคับ และกำหนดวิธีการ ขั้นตอนในการดำเนินการร่วมกับพนักงานสอบสวนนั้นไว้ให้ชัดเจน

⁷⁰ มนตรี จิตรวิวัฒน์, เล่มคิม, หน้า 113.

นอกจากนั้นควรกำหนดระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพให้สั้นลง เพื่อเป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจได้ นอกจากนี้ปัญหาในเรื่องระยะเวลาในการทำสำนวนการชันสูตรพลิกศพดังกล่าวมาแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับเรื่องระยะเวลาในการทำสำนวนการสอบสวน ทั้งในกรณีที่เจ้าพนักงานตำรวจตกเป็นผู้ต้องหาว่าฆ่าคนตายโดยเจตนา อันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่ และสำนวนการสอบสวนกรณีที่ผู้ตายตกเป็นผู้ต้องหาว่าพยายามฆ่าเจ้าพนักงานขณะปฏิบัติการตามหน้าที่ และในข้อหาอื่น ๆ นั้น ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการวางระเบียบในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดแต่อย่างใด กรณีคงเป็นไปตามแต่ผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนจะกวัดกันเร่งรัดสำนวนการสอบสวนเป็นคราวๆไป⁷¹

---

⁷¹ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 114.

บทที่ 5

การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้กำลังขั้นรุนแรง ถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่

เมื่อเจ้าพนักงานใช้กำลังขั้นรุนแรงจนถึงตายในการจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยและมีการตายเกิดขึ้น รัฐและองค์กรต่าง ๆ จะต้องมีตรวจสอบการใช้กำลังดังกล่าวว่าเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เพราะการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญซึ่งได้แก่สิทธิในชีวิตของประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในความถูกต้องในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ และเป็นการป้องกันมิให้เจ้าพนักงานของรัฐกระทำการตามอำเภอใจ ซึ่งกระบวนการในการตรวจสอบมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การตรวจสอบโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม

การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้ความรุนแรงขั้นถึงตายของเจ้าพนักงาน โดยหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่นที่มีใช้หน่วยงานของสำนักงานตำรวจแห่งชาตินี้ ถือว่ามีความสำคัญมาก เนื่องจากการทำวิสามัญฆาตกรรมเป็นการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วผู้ที่ทำการชันสูตรพลิกศพก็คือตำรวจ และหากมีการส่งศพไปทำการชันสูตรก็ต้องส่งไปยังสถาบันนิติเวชซึ่งก็เป็นหน่วยงานของตำรวจ ผู้ทำการสอบสวนก็เป็นตำรวจอีก ทำให้ระบบทั้งระบบตกอยู่ในมือขององค์กรเพียงองค์กรเดียว ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความถูกต้องเป็นธรรมและขาดความเชื่อถือจากประชาชนเพราะไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลที่ดี จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่จะต้องร่วมกันแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องระบบการตรวจสอบนี้ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเชื่อถือและความมั่นใจให้กับประชาชนทุกคนได้

5.1.1 การตรวจสอบโดยอัยการสูงสุด

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคท้าย บัญญัติว่า “ในคดีฆาตกรรม ซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ อธิบดีกรมอัยการหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้นมีอำนาจออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง”

ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กฎหมายได้ให้อำนาจอธิบดีกรมอัยการหรือในปัจจุบันคืออัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้น ที่มีอำนาจออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในคดี

มาตรฐาน ซึ่งผู้ตายถูกเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ฆ่าตาย หรือตายในระหว่าง อยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบ ควบคุมเกี่ยวกับการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจในการที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ และใน ขณะเดียวกันก็เป็นการให้ความคุ้มครองต่อเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐในการที่ได้ ปฏิบัติการตามหน้าที่ดังกล่าวที่จะไม่ถูกฟ้องร้องโดยรัฐ หากได้ดำเนินการไปโดยชอบด้วยหน้าที่ และภายใต้ขอบเขตแห่งบทบัญญัติของกฎหมาย

จะมีข้อสังเกตว่าคดีประเภทนี้เฉพาะอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนเท่านั้นที่มี อำนาจออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา พนักงานอัยการตำแหน่งอื่นๆ ไม่มีอำนาจออกคำสั่งใน คดีประเภทนี้ เพราะกรณีเป็นคดีที่เจ้าพนักงานฆ่าราษฎรตายโดยเจตนาโดยอ้างว่าใช้อำนาจรัฐ ปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยให้แก่ส่วนรวม ดังนั้น จึงต้องมีการตรวจสอบความถูกต้อง ชอบธรรมในการใช้อำนาจดังกล่าว ซึ่งทั้งเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่และราษฎรผู้ถูกฆ่าตายจะต้อง ได้รับความคุ้มครองโดยเสมอภาคกัน จึงต้องมีกระบวนการตรวจสอบโดยเจ้าพนักงานที่มีฐานะ พิเศษที่มีประสิทธิภาพและความรอบคอบอย่างยิ่ง¹

สำนักงานได้สวนของศาลและสำนักงานสอบสวนซึ่งประกอบด้วยสำนักงาน ชันสูตรพลิกศพและสำนักงานที่เจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติการตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐาน ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่เป็นสำนวนประชานนั้น ย่อมเป็น เครื่องมือสำคัญที่สุดที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนใช้ในการพิจารณาตัดสินใจว่าจะมีคำสั่ง ฟ้องหรือไม่ฟ้องเจ้าพนักงานผู้นั้นในข้อหาฆ่าผู้ตายโดยเจตนา

กรณีอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา คำสั่งนั้นย่อม เต็มขาด² แต่ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องเจ้าพนักงานนั้นได้เอง หากอัยการสูงสุดมีคำสั่งฟ้อง ผู้ต้องหา ก็จะส่งสำนวนกลับไปยังพนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่มีการสอบสวนผู้ต้องหาเพื่อให้ พนักงานอัยการแห่งท้องที่ดังกล่าวยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อไป

แต่จากการศึกษาพบว่า ในทางปฏิบัติมาตรการตรวจสอบโดยอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาร าชการแทนดังกล่าวนี้ไม่สามารถที่จะตรวจสอบ การกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจในการ ปฏิบัติการตามหน้าที่นั้นได้อย่างแท้จริง เพราะที่ผ่านมารีบติกรมอัยการมักจะสั่งไม่ฟ้องแทบจะ ทุกคดี³ ซึ่งเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากระบบการสอบสวนคดีอาญาของไทยที่เป็นอยู่ใน

¹ เรวดี ฉ่ำเฉลิม. (2546). คำบรรยายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2. หน้า 148-149.

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 และประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 333 (พ.ศ. 2515)

³ คุสฤติการ ตั้งฟ้องคดีวิสามัญฆาตกรรมของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนในภาคผนวก

ปัจจุบันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว กล่าวคือเมื่อเจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้นุคคลอื่นถึงแก่ความตาย ขณะปฏิบัติกรตามหน้าที่ ขณะเดียวกันเจ้าพนักงานตำรวจก็เป็นผู้กระทำการสอบสวนคดีที่เจ้าพนักงานตำรวจเป็นผู้ต้องหาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติกรตามหน้าที่นั้น ดังนั้น พยานหลักฐานต่าง ๆ จึงย่อมดำเนินการมาอย่างสมบูรณ์และครบถ้วนแล้วจากการดำเนินการของพนักงานสอบสวน จึงทำให้การควบคุมโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย คือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคท้าย ซึ่งให้อำนาจแก่อัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่งฟ้องและสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น แทบจะไม่เกิดประโยชน์ในการควบคุมหรือตรวจสอบเพื่อจำกัดอำนาจกระทำกรของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติกรดังกล่าวแต่อย่างใด การควบคุมหรือตรวจสอบในกรณีนี้จึงเป็นเพียงรูปแบบแห่งพิธีกรเท่านั้น

การสั่งคดีของอัยการสูงสุดตามบทบัญญัติดังกล่าว หากได้มีการควบคุมและตรวจสอบอย่างแท้จริงแล้วย่อมให้ประโยชน์ดังนี้

1. เป็นการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิ เสรีภาพ ทรัพย์สินของประชาชนได้อย่างจริงจัง ทั้งนี้เพราะคดีฆาตกรรมที่ผู้ตายได้ตายเนื่องจากเจ้าพนักงานตำรวจกระทำให้นั้น เป็นคดีที่มีความสำคัญและกระทบต่อสิทธิแห่งการมีชีวิตของบุคคล แต่จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏนั้นประชาชน หรือผู้เสียหายซึ่งเป็นญาติหรือผู้เกี่ยวข้องกับผู้ตาย ย่อมไม่มีสิทธิที่จะรู้เห็นเกี่ยวกับพยานหลักฐานในทางคดีที่เกิดขึ้นนั้นได้ และแม้จะไปดำเนินการฟ้องร้องเจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติกรดังกล่าวก็เป็นการยากที่จะแสวงหาพยานหลักฐาน

2. เป็นการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติกรนั้น ๆ ได้ กล่าวคือ ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจได้ปฏิบัติหน้าที่ไปโดยชอบ ก็ย่อมจะได้รับความคุ้มครองโดยการสั่งคดีของอัยการสูงสุดนั้น แต่ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจได้กระทำไปโดยมิชอบหรือเกินสมควรแก่เหตุแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจผู้นั้นก็ย่อมจะมีความผิดตามกฎหมาย ทำให้เจ้าพนักงานตำรวจต้องระมัดระวังการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายต่อผู้อื่นแม้ว่าจะเป็นการปฏิบัติกรตามหน้าที่ก็ตาม เพราะหากว่าอัยการสูงสุดพิจารณาแล้วเห็นว่ากรกระทำดังกล่าวนั้น ฟังไม่ได้ว่าเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย อัยการสูงสุดก็จะสั่งฟ้องและสั่งเรื่องให้อัยการที่อยู่ในเขตอำนาจฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรม เจ้าพนักงานตำรวจที่ใช้ความรุนแรงขั้นถึงตายโดยอ้างว่าปฏิบัติกรตามหน้าที่นั้น ก็จะตกเป็นจำเลยและต้องหาทนายความต่อสู้คดีโดยลำพัง เพราะถือว่าไม่ใช่กรปฏิบัติงานในหน้าที่ราชการ เนื่องจากเป็นผู้กระทำผิดเสียเอง พนักงานอัยการผู้ซึ่งเป็นทนายแผ่นดินจึงไม่อาจเข้าไปแก้ต่างคดีให้กับพนักงานตำรวจนั้นได้⁴

⁴ ไพฑูรย์ ชัมภรัตน์. (2546, 17 พฤษภาคม). “ทำไมฆ่าตัดคอนจึงเป็นกระแสด้านคดีวิสามัญฆาตกรรม.” มติชนรายวัน. หน้า 14.

ปัญหาในการการตรวจสอบโดยอัยการสูงสุดทำคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาในคดีวิสามัญฆาตกรรมนั้น แม้จะเป็นหลักประกันจากฝ่ายผู้ตายและเจ้าพนักงานผู้ทำให้ตายว่า การพิจารณาก่อนตัดสินใจมีคำสั่งได้รับการพิจารณาจากผู้มีความรับผิดชอบสูงสุดขององค์กรอัยการ ซึ่งเป็นองค์กรสำคัญขององค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่ค้นหาความจริงในกระบวนการยุติธรรม แต่เมื่อพิจารณาในอีกด้านหนึ่งกลับมีจุดอ่อนสำคัญที่ส่งผลต่อความล่าช้าในการสั่งคดีที่เกี่ยวข้องกันกับสำนวนคดีวิสามัญฆาตกรรม ทั้งนี้ เพราะการสั่งคดีอื่นที่เกี่ยวข้องกันดังกล่าวจำเป็นต้องรอผลคำสั่งในคดีวิสามัญฆาตกรรมจากอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อความมาตรฐานเดียวกันในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ซึ่งจะทำให้คู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง⁵ เช่น ในกรณีเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจตราความสงบเรียบร้อยตามหน้าที่ได้พบคนร้าย และได้ยิงต่อสู้กันทำให้ทั้งสองฝ่ายตายฝ่ายละหนึ่งคน และแต่ละฝ่ายมีคนรอดชีวิตซึ่งคนที่รอดชีวิตนี้จะตกเป็นผู้ต้องหา ในกรณีเช่นนี้พนักงานสอบสวนจะต้องทำสำนวนสอบสวนเป็น 2 คดี คือคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจยิงคนร้าย โดยเจตนาเป็นสำนวนคดีวิสามัญฆาตกรรม เพราะสำนวนคดีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจตกเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาอันเนื่องมาจากการปฏิบัติกรตามหน้าที่ซึ่งเป็นสำนวนหลักซึ่งจะต้องผ่านกระบวนการชั้นสูตรพลิกศพ การไต่สวนของศาล และการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ที่ความผิดนั้นเกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าได้เกิด และส่งสำนวนให้อัยการสูงสุดพิจารณาเพื่อมีคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องตามป.วิ.อาญามาตรา 143 วรรคท้าย หากมีคำสั่งไม่ฟ้องคดีคำสั่งนั้นย่อมเด็ดขาด แต่หากสั่งฟ้องก็จะส่งสำนวนกลับไปยังพนักงานอัยการท้องที่ที่ความผิดเกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าเกิด เพื่อฟ้องผู้ต้องหาต่อไป ส่วนสำนวนที่คนร้ายยิงเจ้าหน้าที่ตำรวจตายพนักงานสอบสวนจะสอบสวนเป็นสำนวนสามัญข้อหาฆ่าเจ้าพนักงานซึ่งกระทำการตามหน้าที่ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 289(2) เสร็จแล้วจะสรุปสำนวนพร้อมส่งความเห็นส่งไปยังพนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่ความผิดเกิด หรืออ้าง หรือเชื่อว่าเกิดตามปกติ⁶ พนักงานอัยการซึ่งรับสำนวนคดีที่เกี่ยวข้องเช่นนี้ ต้องรอผลการสั่งคดีของอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทนก่อน จึงเกิดปัญหาความล่าช้าจนล่วงเลยเวลาในการควบคุมตัวผู้ต้องหาไม่ว่าผู้ต้องหาจะได้รับการประกันตัวหรือไม่ก็ตาม และอีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรมอันเกิดเนื่องมาจากการล่าช้าจะงังจันของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งจะกระทบต่อพยานหลักฐานเช่นพยานเอกสาร พยานบุคคลและพยานวัตถุที่อาจเสื่อมสลายไปกับกาลเวลา และที่สำคัญอาจเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหลบหนีไปจนยากที่จะได้ตัวมาเมื่อมีคำสั่งฟ้อง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพและไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควรจะเป็น

⁵ ระเบียบกรมอัยการว่าด้วยกรดำเนินการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 64

⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141, 142

แนวทางการแก้ไขควรปรับเปลี่ยนตัวพนักงานอัยการผู้มีอำนาจในการออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องในสำนวนคดีวิสามัญฆาตกรรม และคดีที่ราษฎรถูกกล่าวหาว่าฆ่าเจ้าพนักงานที่เกี่ยวเนื่องกันเสียใหม่ ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น โดยยังคงให้อัยการสูงสุดเป็นผู้มีอำนาจออกคำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาในสำนวนคดีวิสามัญฆาตกรรมได้เช่นเดิมแต่เปลี่ยนจาก “หรือผู้รักษาราชการแทน” อัยการสูงสุดเป็น “พนักงานอัยการซึ่งอัยการสูงสุดได้มอบหมาย” เป็นผู้ออกคำสั่งฟ้องไม่ฟ้องทั้ง 2 กรณี เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว รอบคอบ และเสมอภาค

สำนักงานอัยการสูงสุดควรจะพัฒนาพนักงานอัยการทุกคนให้มีองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในวิชานิติเวชศาสตร์ เช่น มีการฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ศึกษาดูงานและกำหนดให้วิชานิติเวชศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของข้อสอบบรรจุเข้ารับราชการเป็นพนักงานอัยการ เพื่อเตรียมให้ผู้ที่จะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่เป็นพนักงานอัยการมีความรู้ทางนิติเวชศาสตร์เพียงพอที่จะพัฒนาไปสู่ระดับสูงต่อไปได้

5.1.2 การตรวจสอบโดยศาล

ตามแนวความคิดและแนวคำพิพากษาของศาลไทยนั้น ได้มีการยอมรับกันมาเป็นเวลาช้านานแล้วว่า เจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐจะสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย โดยเฉพาะในการใช้อาวุธหรืออาวุธปืนกระทำให้ผู้กระทำความผิดถึงตายแม้ขณะจับกุมได้นั้น ก็เฉพาะแต่กรณีที่เป็นการป้องกันตนเองหรือผู้อื่นตามกฎหมายแห่งการป้องกันทั่วไป ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 เท่านั้น⁸ และการกระทำนั้นจะต้องเป็นการกระทำที่พอสมควรแก่เหตุ และต้องเหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งการจับกุมนั้นด้วย⁹

การใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายโดยเฉพาะในการใช้อาวุธหรืออาวุธปืนกระทำให้ผู้กระทำความผิดหรือผู้ต้องหาถึงแก่ความตาย โดยที่ไม่มีเหตุที่เจ้าพนักงานตำรวจปฏิบัติการณ์นั้นจะต้องกระทำเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่น หรือไม่มีอันตรายที่ใกล้จะถึงแต่อย่างใด ตามแนวคำพิพากษาของไทยถือว่า การกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจปฏิบัติการณ์ดังกล่าวมานั้น เป็นความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา¹⁰ หรือถือว่าเป็นการป้องกันเกินกว่ากรณีแห่งความจำเป็นที่จะต้องป้องกัน¹¹

⁸ วินัย คำรงมงคลกุล. (2547, กันยายน). “พนักงานอัยการกับการชันสูตรพลิกศพ.” บทบัญญัติ, เล่มที่ 60, ตอน 3, หน้า 116.

⁹ สุวัณชัย ใจหาญ. (ม.ป.ป.). คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 77 ถึง มาตรา 156. หน้า 40.

⁹ คำพิพากษาฎีกาที่ 167/2470, 387/2512

¹⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 1337/2517

¹¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 406/2523

จากแนวความคิดและแนวคำพิพากษาของศาลไทยดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ถือว่าเป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิแห่งการมีชีวิต สิทธิในร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนได้เป็นอย่างดี ที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดโดยการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย จากเจ้าพนักงานของรัฐดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตาม มาตรการในการตรวจสอบเกี่ยวกับการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายหรือใช้อาวุธหรืออาวุธปืนกระทำให้ผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตายในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวในชั้นพิจารณาของศาลในปัจจุบันนี้ ปรากฏว่าได้ผลน้อยมากเนื่องจากไม่ค่อยปรากฏคดีขึ้นสู่ศาลเท่าใดนัก ทั้งนี้ก็เพราะว่าคดีที่เจ้าพนักงานตำรวจได้กระทำให้ผู้กระทำความผิดถึงแก่ความตาย หรือที่เรียกว่า “คดีวิสามัญฆาตกรรม” นั้น มักจะปรากฏอยู่เพียงแต่ในชั้นพิจารณาของพนักงานอัยการและชั้นอัยการสูงสุดเท่านั้น และเกือบทุกคดีจะสิ้นสุดอยู่ที่การสั่งคดีของอัยการสูงสุดเท่านั้น¹²

5.2 การตรวจสอบโดยผู้เสียหายและองค์กรอื่น

การตรวจสอบโดยผู้เสียหายและองค์กรอื่น ๆ ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพราะการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานเป็นเรื่องของการละเมิดสิทธิในชีวิตของประชาชน ดังนั้น นอกจากที่องค์กรในกระบวนการยุติธรรมจะมีการตรวจสอบกันเองแล้ว ก็ควรให้ผู้เสียหายหรือองค์กรอื่น ๆ ร่วมตรวจสอบด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ยุติธรรม

5.2.1 การตรวจสอบโดยผู้เสียหาย

การตรวจสอบโดยผู้เสียหายถือเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นมาก เพราะในบางครั้งการตรวจสอบโดยกระบวนการยุติธรรมอาจจะล่าช้า ไม่ได้ผล หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงจำเป็นที่ผู้เสียหายจะต้องเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับผู้ตาย เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่าเจ้าพนักงานที่เป็นผู้ใช้อำนาจรัฐกระทำการเกินเลยไม่เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย หรือผู้ตายไม่ได้กระทำความผิดแต่เจ้าพนักงานกระทำการนอกเหนือการปฏิบัติหน้าที่

แต่การที่ผู้เสียหายจะร้องเรียนเอาเรื่องกับเจ้าพนักงานของรัฐผู้ที่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก เนื่องจากสำนวนการชันสูตรพลิกศพอยู่ในมือของเจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานอัยการนั้น ถือเป็นเอกสารลับของทางราชการซึ่งผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะขอดู นอกจากนั้นการรวบรวมพยานหลักฐานในเรื่องการชันสูตรพลิกศพ ไม่ว่าจะเป็นสภาพศพ บาดแผล สถานที่เกิดเหตุ พฤติการณ์ที่ตาย และสาเหตุของการตาย ต่างก็ตกอยู่ในมือเจ้าพนักงานของรัฐทั้งสิ้น ทำให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนคนธรรมดาที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมาย แต่ต้องดำเนินคดีเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับผู้ตายต้องประสบกับความยากลำบากและเป็นเรื่องที่น่าเห็นใจมาก

¹² กุลพล พลวัน. เล่มเดิม. หน้า 5. และดู เจริญอรุณที่ 1 ที่ผ่านมา

สำหรับกรณีศึกษาที่ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีเองนี้¹³ ได้แก่ คดีที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2537 ที่ห้องอาหารโอเชียนมิวสิก โรงแรมแก่นจันทร์ ริมชายหาดชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรอำเภอชะอำทั้ง 17 คน ตกเป็นผู้ต้องหาฐานร่วมกันฆ่านาย ไพโรจน์ รัตนสิทธิ์ นายสุชาติ ไวยคำ นายโลม โพธิ์ทอง สมาชิกกองอาสารักษาดินแดนอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และนายวรวุฒิ อนันตกุล เจ้าพนักงานปกครอง ฝ่ายปฏิบัติงานพิเศษ สำนักงานอำนวยการอาสารักษาดินแดน กรมการปกครอง คดีดังกล่าวเป็นคดีที่ประชาชนให้ความสนใจและเป็นข่าวใหญ่ในขณะนั้น ซึ่งมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

เมื่อวันที่ 31 มีนาคม 2537 เกิดเหตุทะเลาะวิวาทจน นายวรวุฒิ อนันตกุล ถูกยิงเสียชีวิตพร้อมลูกน้องและคู่กรณีรวม 5 ศพ เมื่อภายหลังเกิดเหตุการณ์ฆ่ากันตาย นายแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลชะอำ ร่วมกับพนักงานฝ่ายปกครองและตำรวจชั้นสุตรพลิกศพผู้ตายทั้งห้า และส่งศพทั้งหมดได้มีการส่งศพผู้ตายทั้งห้าไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่กรมตำรวจตรวจพิสูจน์ศพอีกครั้งหนึ่ง จะเห็นได้ว่าคดีนี้ได้มีการชันสูตรพลิกศพผู้ตายในสถานที่เกิดเหตุ และได้มีการตรวจพิสูจน์โดยแพทย์นิติเวช ซึ่งถือว่ากระบวนการตรวจสอบขั้นนี้ถูกต้อง

คดีนี้พนักงานอัยการจังหวัดเพชรบุรี ยื่นคำร้องขอไต่สวนการตายต่อศาลจังหวัดเพชรบุรี ภริยานายวรวุฒิ ผู้ตายยื่นคำร้องคัดค้านขอให้โอนให้โอนคดีไปไต่สวนที่ศาลอาญา ศาลอาญาไต่สวนคดีดังกล่าว ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการไต่สวนการตายโดยศาลซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต่อจากการชันสูตรพลิกศพ

ผู้บังคับบัญชาทั้งสองฝ่ายออกคำสั่งแต่งตั้งพนักงานสอบสวนร่วม ซึ่งประกอบด้วยพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองและพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ และแต่งตั้งพนักงานสืบสวนดำเนินการสืบสวนหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดีเพิ่มเติม แต่เมื่อสอบสวนเสร็จแล้วพนักงานสอบสวนชุดดังกล่าวมีความเห็นแตกต่างกัน โดยพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองเห็นว่าควรสั่งฟ้องเจ้าพนักงานตำรวจที่อยู่ในที่เกิดเหตุและตกเป็นผู้ต้องหา 9 คน คือ จำเลยที่ 1 ถึงที่ 5 ที่ 7 และที่ 12 ถึงที่ 14 และควรออกหมายจับเจ้าพนักงานตำรวจซึ่งอยู่ในที่เกิดเหตุเพิ่มอีก 8 คน แต่พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจเห็นว่า ควรสั่งฟ้องเฉพาะจำเลยที่ 1 เพียงคนเดียว ในที่สุดนายคงศักดิ์ ล้อมโนมนต์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี หัวหน้าพนักงานสอบสวนได้ชี้ขาดให้สั่งฟ้องจำเลยที่ 1 ถึงที่ 5 และที่ 12 ถึงที่ 14 ขั้นตอนนี้จะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนร่วมกับพนักงานฝ่ายปกครองซึ่งได้มีการถ่วงดุลในการสอบสวนซึ่งเป็นเรื่องที่ดี แต่ในคดีวิสามัญฆาตกรรมอื่นๆที่พนักงานสอบสวนทำงานฝ่ายเดียวย่อมจะต้องเกิดปัญหาความโปร่งใส เพราะไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุลจากองค์กรอื่นๆที่จะมาร่วมสอบสวนด้วย

¹³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5245/2548

วันที่ 1 กรกฎาคม 2537 ศาลส่งปล่อยผู้ต้องหาทั้ง 9 คนตามคำร้องขอของพนักงานอัยการจังหวัดเพชรบุรี โดยพนักงานอัยการอ้างว่าคดีนี้เป็นคดีวิสามัญฆาตกรรม ต้องดำเนินการตามป.วิ.อาญามาตรา 150 ซึ่งต้องทำคำร้องขอไต่สวนการตายเสียก่อน เพื่อให้ศาลสั่งว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน ตายอย่างไรและเหตุพฤติการณ์ที่ตายเป็นลักษณะใด ขณะนี้จึงไม่สามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาได้¹⁴

จะเห็นได้ว่าความจริงคดีนี้เป็นคดีร้ายแรงที่มีอัตราโทษจำคุกเกิน 10 ปีเพราะเป็นข้อหาฆ่าผู้อื่น แล้วผู้ต้องหาทั้ง 9 เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำงานอยู่ในห้องที่นั้น ย่อมมีอิทธิพลและอำนาจมากที่จะทำให้พยานเกรงกลัวและให้การไม่ตรงกับความจริงได้ ตลอดจนอาจจะเข้าไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานสำคัญในคดีที่อาจจะทำให้รูปคดีเสียหายได้ ซึ่งไม่ควรให้ปล่อยชั่วคราวหรือให้ประกันตัวออกมา การที่พนักงานอัยการอ้างว่าไม่สามารถควบคุมตัวผู้ต้องหาได้เพราะเป็นคดีวิสามัญฆาตกรรม การอ้างดังกล่าวไม่ถูกต้องเพราะยังเป็นคดีวิสามัญฆาตกรรมที่ผู้กระทำความผิดเป็นเจ้าพนักงานหากยังมีตำแหน่งหรือยังทำงานอยู่ย่อมให้ทุนให้โทษแก่พยานและผู้เสียหายได้

วันที่ 15 พฤศจิกายน 2537¹⁵ นางอุษณีย์ อนันตกุล ภรรยานายวรวิทย์ อนันตกุล พร้อมด้วยบรรดาญาติของอ.ทีเสี่ยชีวิต มอบอำนาจให้ทนายความฟ้องตำรวจสภ.ชะอำ จำนวน 17 คนเป็นจำเลยในข้อหาร่วมกันฆ่าโดยไตร่ตรองไว้ก่อน และขอหาเจ้าพนักงานละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิดไม่ต้องรับโทษ เพราะเป็นหลักจากที่พนักงานสอบสวนสรุปสำนวนส่งให้อัยการจังหวัด ปรากฏว่าคดีผ่านมาแล้ว 7 เดือนยังไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด จะเห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมของรัฐล่าช้า ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหายได้ และเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้ใส่ใจกับคดีเท่าที่ควรจนผู้เสียหายต้องฟ้องคดีเอง

ศาลจังหวัดเพชรบุรีรับฟ้องเรื่องดังกล่าว นอกจากนี้ทนายฝ่ายโจทก์ยื่นคำร้องขอโอนคดีไปที่ศาลอาญา โดยอ้างว่าจำเลยทั้ง 17 คนในคดีเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งหมด และขณะนี้มีอิทธิพลในพื้นที่เกิดเหตุ ซึ่งคดีนี้เป็นคดีอุกฉกรรจ์ผู้ที่ถูกฆ่าเป็นเจ้าพนักงานปกครอง และสมาชิกอาสารักษาดินแดน ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย การกระทำของจำเลยทั้ง 17 คน มีประชาชนเห็นเหตุการณ์นับร้อยคน

เมื่อนายประมาณ ชันชื้อ ประธานศาลฎีกาจึงอนุญาตให้โอนคดีนี้ไปพิจารณาที่ศาลอาญาตามคำขอของโจทก์ โดยศาลนัดไต่สวนคำฟ้องในวันที่ 8 มีนาคม 2538 เวลา 13.30¹⁶ คดีนี้ อัยการไม่ได้ยื่นฟ้อง ศาลต้องชั่งน้ำหนักพยานด้วยความระมัดระวัง”

¹⁴ สยามรัฐ. ฉบับวันที่ 17 กรกฎาคม 2537.

¹⁵ ข่าวสด. ฉบับวันที่ 16 พฤศจิกายน 2537.

¹⁶ แนวหน้า. ฉบับวันที่ 5 มกราคม 2538.

พ.ต.ท.มนัส ผลศรัทธา จำเลยที่ 2 ในคดีนี้ หลังเกิดเหตุแล้วยังทำงานต่อ ไม่ถูกคำสั่งให้ออกจากราชการ แต่ถูกย้ายไปเป็น สว.กองกำกับการ จ.บุรีรัมย์ และถูกย้ายไปภาคใต้ และย้ายมาเป็น สว.ผ. 2 กก.สส.บก.น.ชน เมื่อปีพ.ศ. 2540 ตำแหน่งล่าสุดก่อนถูกคำพิพากษาเป็น สว.ธุรการ สภอ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี จนกระทั่งศาลมีคำพิพากษาลงโทษ จำเลยทั้งหมดจึงถูกคุมตัวส่งเรือนจำบางขวาง¹⁷

เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2543 นายสุชาติ ไตรประสิทธิ์ อัยการสูงสุด ได้มีคำสั่งให้ฝ่ายประชาสัมพันธ์อัยการสูงสุดออกแถลงการณ์ในนามของนายสุชาติ¹⁸ โดยมีใจความสรุปว่า ในส่วนการดำเนินการของอัยการปรากฏว่า พนักงานสอบสวนได้ส่งเฉพาะสำนวนขอให้ศาลทำการไต่สวนชั้นอุทธรณ์พิพากษายังอัยการจังหวัดเพชรบุรี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ที่ศาลจังหวัดเพชรบุรี แต่ฝ่ายญาติได้ขอโอนสำนวนมายังศาลอาญา ต่อมาหลังจากศาลมีคำสั่งในสำนวนไต่สวนชั้นอุทธรณ์พิพากษเมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2542 และส่งสำนวนคืนให้อัยการแล้ว พนักงานอัยการจึงได้ส่งสำนวนดังกล่าวไปยังพนักงานสอบสวน เพื่อนำไปประกอบสำนวนการสอบสวน ก่อนส่งกลับมาให้พนักงานอัยการสูงสุดพิจารณาว่าสั่งฟ้องหรือไม่ ตามขั้นตอนกฎหมาย แต่จนบัดนี้สำนักงานอัยการสูงสุดยังไม่ได้รับสำนวนคดีอาญานี้จากพนักงานสอบสวนเลย ดังนั้น คดีนี้จึงยังไม่มีคำสั่งคดีจากอัยการสูงสุด

จะเห็นได้ว่าคดีนี้กระบวนการของรัฐสิ้นสุดลงที่การไต่สวนการสำนวนการชั้นอุทธรณ์พิพากษของศาล และคดีไม่ได้ไปสู่การพิจารณาสั่งฟ้องไม่ฟ้องของอัยการสูงสุดที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา เห็นได้ว่าคดียังไม่สิ้นสุดกระบวนการแต่เงียบหายไปเฉยๆ และกระบวนการขั้นตอนต่างๆ เป็นไปอย่างล่าช้า จนกระทั่งผู้เสียหายต้องออกมาฟ้องคดีเสียเอง และพนักงานอัยการยังได้ให้ผู้ต้องหาทั้ง 9 คนที่เป็นอดีตเจ้าหน้าที่ตำรวจประกันตัวออกมาเสียอีก ทั้งๆ ที่ไม่ควรจะให้ประกันตัว และมีเจ้าหน้าที่ตำรวจบางนายยังทำงานต่อได้อีกทั้งๆ ที่ยังคงเป็นจำเลยในคดีอุกฉกรรจ์ เห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่ไม่น่าเกิดเพราะการที่ยังทำงานในตำแหน่งหน้าที่การงานตำรวจต่อไปนั้น โอกาสให้คุณให้โทษแก่พยาน และโจทก์ย่อมเป็นเรื่องที่เป็นไปได้มาก ซึ่งทางที่ถูกต้องให้พักหรือออกจากราชการก่อนเพื่อมิให้มีอิทธิพลกับพยาน

จากตัวอย่างคดีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การใช้ความรุนแรงขึ้นถึงตายของเจ้าพนักงานโดยไม่ได้เป็นการปฏิบัติตามหน้าที่นั้น เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้เสมอๆ และกระบวนการให้ความเป็นธรรมของรัฐก็ไม่ได้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบได้อย่างเพียงพอ เพราะคดีนี้ผู้เสียหายต้องฟ้องคดีเองเนื่องจากกระบวนการที่ล่าช้า และแม้ว่าเสร็จสิ้นกระบวนการแล้วก็ไม่แน่ว่าจะเอาผิดกับ

¹⁷ เติมนิวส์. ฉบับวันที่ 11 พฤษภาคม 2543.

¹⁸ ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 12 พฤษภาคม 2543.

เจ้าพนักงานตำรวจผู้ก่อคดีได้ เพราะการรวบรวมพยานหลักฐานอยู่ในมือของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ไม่
 ว่าจะเป็นการชันสูตรพลิกศพ ส่วนการสอบสวนคดี อีกทั้งจะหวังฟังการไต่สวนของศาลก็ไม่ได้
 เพราะในการไต่สวนของศาล ศาลจะมีคำสั่งเพียงว่าผู้ตายเป็นใคร ตายที่ไหน และเหตุแห่งการตาย
 ถ้าตายโดยคนทำร้ายก็กล่าวหาว่าใครทำร้าย แต่ศาลจะไม่สั่งว่าการกระทำนั้น เป็นความผิดหรือไม่
 เพราะเป็นส่วนการไต่สวนการตาย ไม่ใช่การพิจารณาความผิด และเมื่อส่วนการสอบสวน
 เมื่อขึ้นไปถึงมือของอัยการสูงสุดก็ไม่แน่ว่าจะมีการสั่งฟ้อง เพราะส่วนใหญ่ผู้มักสั่งไม่ฟ้อง
 มากกว่า¹⁹ (แต่เรื่องนี้ไปไม่ถึงมืออัยการสูงสุด) เนื่องจากการทำสำนวนของเจ้าพนักงานสอบสวน
 ผู้รับผิดชอบ พยานหลักฐานต่าง ๆ จึงข้อมดำเนินการมาอย่างสมบูรณ์ครบถ้วนแล้ว การให้อำนาจ
 แก่อัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่งฟ้องและสั่งไม่ฟ้องคดีนั้น จึงแทบจะไม่เกิดประโยชน์ในการ
 ตรวจสอบเพื่อจำกัดอำนาจกระทำการของเจ้าพนักงานตำรวจในการปฏิบัติภารกิจกล่าวแต่อย่างใด
 ดังนั้น มาตรการในควบคุมหรือตรวจสอบเจ้าพนักงานตำรวจจึงเป็นเพียงรูปแบบแห่งพิธีการ
 เท่านั้น

5.2.2 การตรวจสอบโดยแพทย์

แพทย์ คือผู้ที่มีหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพและผ่าศพ ตามที่ประมวลกฎหมายวิธี
 พิเคราะห์ความได้กำหนดไว้ การที่แพทย์ออกไปร่วมชันสูตรพลิกศพกับพนักงานสอบสวนนั้นทำ
 ให้บทบาทชี้หน้าในการชันสูตรของพนักงานสอบสวนน้อยลง เพราะความเห็นของแพทย์ผู้ร่วม
 ชันสูตรสามารถที่จะถ่วงดุลกับพนักงานสอบสวน การชันสูตรพลิกศพโดยแพทย์จึงถือเป็นเรื่อง
 สำคัญมากเพราะนอกจากจะเป็นพยานแวดล้อมชั้นสำคัญที่เป็นทั้งพยานบุคคล พยานวัตถุ พยาน
 เอกสารแล้ว ยังเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจในการกระทำการของเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วย

แพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพ จะต้องทำหน้าที่เป็นพยานในชั้นพนักงานสอบสวน พนักงาน
 อัยการ และศาล การให้แพทย์เป็นพยานในศาลไม่ว่าจะเป็นพยานประเภทใด ล้วนมีวัตถุประสงค์
 เพื่อให้แพทย์เป็นผู้ช่วยของศาลในการแสวงหาความจริงในประเด็นที่พิพาทในคดีนั้น เพื่อช่วยกัน
 ผจญความยุติธรรมให้แก่ทุกฝ่าย

มีตัวอย่างคดีวิสามัญคดีเรื่องหนึ่ง ที่สามารถตรวจสอบหาความจริงได้ว่าไม่ได้เป็นการ
 วิสามัญฆาตกรรม แต่เป็นการฆาตกรรม และมีการจงใจจัดฉากให้ดูเป็นการวิสามัญฆาตกรรม”²⁰
 คดีดังกล่าว คือคดีของนายสุพจน์ พูลสวัสดิ์ ซึ่งเป็นราษฎรจังหวัดอ่างทอง โดยได้ถูกตำรวจอ้างว่า
 ได้ทำวิสามัญฆาตกรรมที่สวนอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดนนทบุรี เวลาประมาณ 5 ทุ่ม และศพได้

¹⁹ กุลพล พลวัน. เล่มเดิม. หน้า 5. และดู เชิงอรรถที่ 1 ที่ผ่านมา

²⁰ พรทิพย์ โรจนสุนันท์. (2544, ธันวาคม). “ไขปริศนาศพวิสามัญฆาตกรรม.” วารสารสภา
 ทนายความ, 10, 5. หน้า 28

ส่งชันสูตรที่สถาบันนิติเวช แต่บรรดาญาติๆ ได้พากันแห่ศพมาประท้วงที่รัฐสภา และในที่สุดสภานายความก็ได้รับเรื่องไปดำเนินการต่อโดยได้ส่งศพมาชันสูตรที่รามาริบัติ การชันสูตรครั้งที่สองพบประเด็นสำคัญที่ทำให้ปริศนาลึกลับคลายลงก็คือ พบหัวกระดูกลูกโคค้ำงอยู่ในศพหนึ่งมัด และผู้ตายถูกยิงทะลุลำตัวสามนัด แต่ในที่เกิดเหตุไม่พบกระสุนตกอยู่เลย การไม่พบกระสุนในที่เกิดเหตุย่อมเป็นการยืนยันได้ว่าผู้ตายไม่ได้ถูกยิงในที่เกิดเหตุ เลือดของผู้ตายที่สวมใส่อยู่ก็ถูกสถาบันนิติเวชตัดเอาออกกระสุนออกและเก็บเอาไว้ โดยอ้างว่าจะเก็บไว้เพื่อเป็นหลักฐานไม่ยอมคืนให้ญาติผู้ตาย ซึ่งญาติผู้ตายต้องการจะนำเลือดไปตรวจสอบรอยดินว่าเป็นดินจังหวัดอ่างทองหรือจังหวัดนนทบุรีแน่ และอีกอย่างก็คือที่ตัวเลือดอาจมีคราบเลือดหรือเขม่าดินปืนซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญอยู่ ประเด็นสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือเมื่อแพทย์ที่รามาริบัติตรวจกระเพาะอาหารคนตาย พบว่ามีเศษอาหารเป็นเส้นหมี่ลูกชิ้นที่เพิ่งเริ่มย่อย แสดงว่าผู้ตายเพิ่งจะตายหลังจากกินอาหารมื้อนี้ได้ไม่นาน มีพยานยืนยันว่าเขากินเส้นหมี่ลูกชิ้นกับเพื่อนบ้านตอนประมาณไม่เกินห้าโมงเย็น แต่ในสำนวนของพนักงานสอบสวนระบุว่า เขาถูกวิสามันตคอนห้าทุ่มจึงเป็นไปไม่ได้ และต่อมาภายหลังตำรวจจากส่วนกลางที่ถูกส่งมาตรวจสอบทนายความและญาติผู้ตายได้ต้นหญ้าที่มีคราบเลือดผู้ตายจากจังหวัดอ่างทอง ซึ่งเมื่อนำมาตรวจดีเอ็นเอแล้วตรงกับเลือดของผู้ตายทุกประการ จึงเป็นการช่วยยืนยันว่าผู้ตายน่าจะถูกยิงตายที่จังหวัดอ่างทอง คดีนี้ดำเนินการในศาลเป็นเวลาสองปีเศษโดยสภานายความเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ และมีคุณหมอมรพิทย์เป็นพยานของผู้ตายชี้แจงผลการชันสูตรครั้งที่สอง แต่คดีนี้ปรากฏว่าทางตำรวจมีการจ่ายเงินชดเชยเพื่อยุติกรไต่สวนเป็นจำนวนสูงถึง 3 ล้านบาท ซึ่งกรณีนี้จะเห็นได้ว่าการชันสูตรศพคดีวิสามันตที่กระทำโดยแพทย์ที่เป็นกลางจะช่วยเรียกเรื่องความเป็นธรรมให้กับผู้ตายได้

การชันสูตรพลิกศพของแพทย์นอกจากจะช่วยเรียกเรื่องความเป็นธรรมให้กับผู้ตายได้แล้ว ยังมีประโยชน์ดังต่อไปนี้²¹

1. เป็นการช่วยเหลือกระบวนการยุติธรรมในการตรวจสอบค้นหาความจริง และทำให้พนักงานสอบสวนได้หลักฐานและข้อเท็จจริงจากการตรวจศพและผ่าศพ โดยเฉพาะคดีฆาตกรรม ทำให้ทราบว่าผู้ตายเป็นใคร ตายมานานเท่าใด สาเหตุของการตายและยังอาจบอกพฤติการณ์ที่ตายได้ เช่น ฆ่าตัวตาย หรือเป็นการฆาตกรรม
2. เป็นการป้องกันคนบริสุทธิ์ให้พ้นจากการถูกกล่าวหา เช่น ในบางครั้งผู้ตายอาจตายเองจากหัวใจวาย หรือตายจากโรคประจำตัว การชันสูตรศพก็จะสามารถทำให้ทราบถึงสาเหตุการตายนั่นญาติจะได้ไม่สงสัยว่าใครเป็นผู้กระทำหรือไม่

²¹ วิโรจน์ ไวยวุฒิ. (2542). บทบาทและหน้าที่ของแพทย์ในการชันสูตรศพตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ.2542 (รายงานวิจัย). หน้า 32.

3. เป็นการป้องกันหรือเปิดเผยอันตรายต่อสาธารณชน เช่น โรคติดต่อต่าง ๆ²²

4. เป็นการช่วยเหลือและให้ความยุติธรรมในคดีแพ่งต่าง ๆ เช่น ในกรณีการประกันชีวิตเคยพบว่ามีกรณีเอาเงินประกันแล้วอำพรางคดีเป็นอุบัติเหตุ หรือในกรณีที่ลูกจ้างตายเพราะโรคที่เกิดจากการทำงาน การชันสูตรพลิกศพของแพทย์ก็เป็นหลักฐานสำคัญที่ให้ความยุติธรรมแก่ลูกจ้างด้วย

ปัญหาที่ทำให้การชันสูตรพลิกศพโดยแพทย์ไม่ได้ผลเท่าที่ควร

1. ปัญหาของระบบการชันสูตรพลิกศพของไทย

เนื่องจากระบบการชันสูตรพลิกศพของไทยที่กำหนดขึ้นตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้น เป็นระบบที่ให้ความสำคัญต่อพนักงานสอบสวนเป็นอันดับแรก รองลงมาคือแพทย์ โดยการชันสูตรพลิกศพในคดีมักเกิดขึ้นนอกโรงพยาบาล และกฎหมายยังกำหนดให้ผู้พบศพแจ้งความต่อพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจก่อน จากนั้นพนักงานสอบสวนจึงจะแจ้งให้ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ ดังนั้น ในทางปฏิบัติ การดูศพ หรือการชันสูตรพลิกศพของแพทย์ จึงเป็นการปฏิบัติหลังจากที่พนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่ขององค์กรการกุศลต่าง ๆ ของเอกชน ได้ทำการพลิกศพ และรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ไปแล้ว จึงอาจทำให้พยานหลักฐานต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปแล้ว การปฏิบัติงานของแพทย์จึงเน้นไปในด้านการหาสาเหตุการตาย มากกว่าที่จะเป็นการหาพฤติการณ์การตาย²³

2. ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพ

อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของการชันสูตรพลิกศพ ได้แก่ การเคลื่อนย้ายศพ หรือพยานหลักฐานต่าง ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพ ซึ่งมีผลทำให้การวิเคราะห์หาสาเหตุและพฤติการณ์การตายคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง และอาจส่งผลให้ผลทางคดีถูกเปลี่ยนแปลงไป

3. ปัญหาด้านการจัดองค์กร

เนื่องจากสถาบันนิติเวชวิทยาซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบระบบงานชันสูตรพลิกศพโดยตรงนั้น เป็นหน่วยงานระดับกองบังคับการที่อยู่ในสังกัดสำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยหัวหน้าหน่วยมีชั้นยศพลตำรวจตรี ซึ่งการพิจารณาแต่งตั้งผู้บริหารในองค์กรดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่มักไม่ได้คำนึงถึงสายงาน หรือความรู้ ความชำนาญงานของผู้ได้รับการแต่งตั้ง แต่มักใช้เป็นตำแหน่งสำหรับหมุนเวียนบุคลากรมาครองตำแหน่งเพื่อความก้าวหน้าของบุคคล และมักแต่งตั้งจากผู้ที่อยู่ในสายงานทั้งหมดของสำนักงานแพทย์ใหญ่ ทำให้โอกาสที่แพทย์นิติเวชจะได้

²² ดู พระราชบัญญัติโรคติดต่อ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2482.

²³ วิริตี พาณิชย์พงษ์. (2542). แนวโน้มการชันสูตรพลิกศพในคดีฆาตกรรม (รายงานวิจัย), หน้า 34.

ครองตำแหน่งดังกล่าวมีน้อยมาก แม้จะมีโอกาสเปลี่ยนงานไปรับยศที่สูงกว่าในสำนักงานตำรวจแห่งชาติก็ตาม ส่งผลทำให้งานนิติเวชของตำรวจไม่พัฒนาเท่าที่ควร ผลงานยังไม่ได้มาตรฐานทางวิชาการ และไม่สามารถสร้างผู้เชี่ยวชาญในสาขานี้ได้ เนื่องจากขาดแรงจูงใจให้เห็นความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ราชการ²⁴

นอกจากนี้การจัดให้หน่วยงานนิติเวชอยู่ในสายการบังคับบัญชาเดียวกันกับพนักงานสอบสวนและงานพิสูจน์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ จึงเป็นธรรมดาที่ไม่สามารถจะสร้างความศรัทธาหรือความมั่นใจในความเป็นกลางหรือความยุติธรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีวิสามัญฆาตกรรม เนื่องจากในกรณีดังกล่าวนั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นทั้งผู้สอบสวนและผู้หาหลักฐานมาสนับสนุนการสอบสวน²⁵

4. ปัญหาพยานทางแพทย์ในคดีฆาตกรรม

เป็นปัญหาเกี่ยวกับแพทย์ผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพ ได้แก่ ปัญหาความไม่เป็นอิสระในการวินิจฉัยและการตัดสินใจ ปัญหาการขาดแรงจูงใจให้ปฏิบัติหน้าที่ของแพทย์นิติเวช ปัญหาการขาดแคลนแพทย์สาขานิติเวชศาสตร์ ปัญหาความด้อยประสิทธิภาพในการบริหารและการจัดการงานธุรการและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนปัญหาเรื่องความไม่ปลอดภัยในชีวิตทั้งของแพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพเอง และครอบครัว อันเนื่องมาจากการที่ต้องไปเป็นพยานในศาลของแพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพนั้น

5.2.3 การตรวจสอบโดยองค์กรอิสระ

เป็นการควบคุมและตรวจสอบการกระทำวิสามัญฆาตกรรมหรือการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการปฏิบัติการตามหน้าที่โดยองค์กรอื่น ๆ เช่น สื่อมวลชน องค์กรสิทธิมนุษยชน และมูลนิธิต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งการควบคุมและตรวจสอบการกระทำดังกล่าวสามารถทำได้โดยการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติการตามหน้าที่นั้น ๆ ของเจ้าพนักงานตำรวจ นอกจากนั้นอาจจะกระทำการโดยการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน ให้ดำเนินคดีอาญากับเจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติการนั้น ๆ ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา หากเห็นว่าการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่ดังกล่าว เป็นการกระทำที่มิชอบ และมีใช่เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจสอบการใช้ความรุนแรงขั้นถึงตายโดยอ้างว่าเป็นการปฏิบัติการตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานหรือการกระทำวิสามัญฆาตกรรมโดยองค์กรอื่น ๆ นี้ บางครั้งเป็นมาตรการที่ใช้ในการ

²⁴ แหล่งเดิม. หน้า 35.

²⁵ แหล่งเดิม. หน้า 36.

ตรวจสอบการกระทำโดยมิชอบของเจ้าพนักงานได้ เพราะการรายงานข่าวของสื่อมวลชนหรือการเปิดเผยข้อเท็จจริงจากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์แก๊ส หรือการร่วมมือค้นหาพยานหลักฐานเพื่อต้องการหาความจริงของสภาพนายความเช่นในคดีโจ ค่านข้าง ก็ทำให้ความจริงได้ถูกเปิดเผยต่อสาธารณะชนในระดับหนึ่งซึ่งน่าจะเสียใจว่าหากญาติผู้เสียหายในคดีไม่ถอนฟ้องเพราะได้รับค่าเสียหายจำนวนหนึ่งแล้วการสืบค้นความจริงในคดีนี้คงจะได้ความกระจ่างไม่เป็นความลับที่นับวันเลื่อนหายไปกับกาลเวลา

มีคดีบางเรื่องที่มีการรายงานข่าวของสื่อมวลชนที่ได้รายงานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ และนำไปสู่การพิจารณาของศาลและได้มีการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด เช่น คดีที่เจ้าพนักงานตำรวจยิงนายอร่าม ถึงการนูวัฒน์ และเด็กหญิงทราย ถึงการนูวัฒน์²⁶ ที่เป็นตัวประกันที่คนร้ายจับตัวไว้ตายพร้อมกับคนร้าย ซึ่งสื่อมวลชนได้รายงานข่าวติดต่อกันเป็นข่าวใหญ่ว่า เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2520 เจ้าหน้าที่ได้ใช้อาวุธปืนยิงเข้าไปในรถยนต์ที่คนร้ายได้ใช้อาวุธปืนจับตัวประกันไว้ โดยในการยิงดังกล่าวเจ้าพนักงานตำรวจจำนวนหลายคนได้ร่วมกันใช้อาวุธปืนยิงเข้าไปในรถดังกล่าว เป็นเหตุให้คนร้ายและตัวประกันถึงแก่ความตาย อัยการศาลทหารกรุงเทพ (ศาลอาญา) ได้ฟ้องเป็นคดีหมายเลขแดงที่ 6020/2522 และโจทก์ได้ฟ้องเป็นคดีแพ่งศาลได้มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1991/2527

คดีที่เกิดเมื่อเรื่องนี้ได้แก่คดีที่นายสุนทร วงศ์ดาว อายุ 33 ปี นักยิงปืนสมัครเล่นถูกยิงเสียชีวิตในห้องเช่า อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี หลังก่อเหตุยิงพ่อตาและภรรยาบาดเจ็บ ในห้องที่สน. บางขุนเทียน เหตุเกิดเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2548 โดยที่สน.บางขุนเทียนสรุปว่านายสุนทรฆ่าตัวตายหนีความผิด แต่สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ให้ความเห็นชัดเจนว่านายสุนทรไม่ได้ฆ่าตัวตาย และสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีคำสั่งไปยังตำรวจจังหวัดนนทบุรีห้ามส่งศพไปที่สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ โดยให้เหตุผลว่าแพทย์ที่สถาบันนิติวิทยาศาสตร์มักให้ความเห็นไม่ตรงกับพนักงานสอบสวนทำให้ทำคดียาก และได้มีการส่งรายงานคดีดังกล่าวไปขอความเห็นจากสถาบันต่างประเทศที่นานาชาติให้การยอมรับว่าน่าเชื่อถือ เบื้องต้นสถาบันดังกล่าวให้ความเห็นออกมาอย่างชัดเจนว่ากระสุนที่หัวนายสุนทรถูกยิงหลังจากที่นายสุนทรตายแล้ว และเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2549 เจ้าหน้าที่ตำรวจบังคับการตำรวจนครบาล 9 นำหมายเรียกผู้ต้องหาออกโดย พ.ต.อ. ประพนธ์ แกลโกศล รอง ผบก.น.9 ลงวันที่ 21 มีนาคม 2549 เรียกนายมานิตย์ สุราพร รองปลัดกระทรวงยุติธรรม พ.ญ. คุณหญิง พรทิพย์ โรจนสุนันท์ รักษาการ ผอ. สถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ไปพบพนักงานสอบสวน

²⁶ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 125.

สน.บางขุนเทียน ในคดีหมิ่นประมาท ในกรณีออกความเห็นในคดีนี้ว่านายสุนทรไม่ได้ฆ่าตัวตาย พ.ต.อ.ธีรศักดิ์ สุริวงค์ ผกก.สภอ.บางขุนเทียนจึงแจ้งความดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาท²⁷

เรื่องทีกล่าวมานี้เป็นเพียงเรื่องที่ยกตัวอย่างที่เป็นหนึ่งในหลายเรื่อง แม้ว่าการรายงานข่าวของสื่อมวลชนเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่จะถูกตีแผ่ความจริง แต่เพราะการไม่ได้รับการสนองตอบจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงของกรมตำรวจ จึงทำให้การเผยแพร่ความจริงไม่สามารถที่จะมีผลต่อการกระทำที่มิชอบของเจ้าหน้าที่ที่กระทำความผิดได้ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่ถึงแม้ว่าสังคมจะตรวจสอบอย่างไรหากผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษการตรวจสอบก็มิได้มีประโยชน์อย่างที่ควรจะเป็น

การควบคุมและตรวจสอบเกี่ยวกับการกระทำวิสามัญฆาตกรรม โดยองค์กรต่าง ๆ เช่น สื่อมวลชน องค์กรสิทธิมนุษยชน หรือมูลนิธิที่ให้ความปกป้องรักษาชีวิตมนุษย์ต่าง ๆ นี้ ถือเป็นมาตรการอีกอย่างหนึ่งในการที่จะควบคุมตรวจสอบเกี่ยวกับการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจได้ แต่อย่างไรก็ตามมาตรการตรวจสอบโดยองค์กรอิสระดังกล่าว ก็เป็นเพียงการควบคุมแต่ภายนอกเท่านั้น ไม่มีผลบังคับตามกฎหมายได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากไม่ได้รับความร่วมมือหรือการตรวจสอบจากองค์กรตำรวจโดยเฉพาะจากสำนักงานตำรวจแล้ว มาตรการในการตรวจสอบดังกล่าวก็เท่ากับจะไร้ผลทีเดียว²⁸

²⁷ ไทยรัฐ. ฉบับวันที่ 29 มีนาคม 2549.

²⁸ มนตรี จิตรวิวัฒน์. เล่มเดิม. หน้า 126.

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

ในปัจจุบันนี้ ประชาคมโลกต่างมีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า นอกจากที่รัฐจะมีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิด ค้ำครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนอันเป็นประโยชน์สาธารณะเพื่อทำให้สังคมเกิดความสงบสุขแล้ว รัฐก็ยังมีพันธะในการปกป้องดูแลรักษาสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของพลเมืองด้วยในขณะเดียวกัน ดังนั้น เจ้าพนักงานของรัฐจะกระทำการใด ๆ ที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลได้ ก็แต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น เช่น ในการจับกุมบุคคลหนึ่งบุคคลใดนั้น หากผู้จะต้องถูกจับไม่ได้มีการต่อสู้อย่างใดแล้ว เจ้าพนักงานผู้จับจะต้องจับโดยละม่อมและจะให้อำนาจทำร้ายเขาไม่ได้ เว้นแต่บุคคลซึ่งจะถูกจับขัดขวางหรือจะขัดขวางการจับ หรือหลบหนีหรือพยายามจะหลบหนี ผู้ทำการจับจึงจะมีอำนาจใช้วิธีหรือการป้องกันทั้งหลายเท่าที่เหมาะสมแก่พฤติการณ์แห่งเรื่องในการจับนั้น เพื่อให้การจับกุมเป็นผลขึ้นได้ ตาม ป.วิ.ย. มาตรา 83 วรรคสอง

ซึ่งจากแนวความคิดทางวิชาการและแนวคำพิพากษาของศาลไทยได้มีการยอมรับกันว่า เจ้าพนักงานตำรวจซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐจะสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้ ก็เฉพาะแต่กรณีที่เป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 68 เท่านั้น และการกระทำนั้นจะต้องเหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งการจับกุมด้วย อย่างไรก็ตามกฎหมายไทยก็ไม่ได้มีการกำหนดกรอบที่แน่ชัดที่จะอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในกรณีจำเป็น เพราะฉะนั้นในสถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็วและเกิดการผิดพลาดขึ้นแล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจผู้นั้นต้องถูกดำเนินคดี ย่อมทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจผู้นั้นรู้สึกว่าคุณไม่ได้รับความคุ้มครองจากรัฐในการทำงานเสียสละเสี่ยงชีวิตเพื่อปกป้องดูแลสังคม อีกทั้งยังต้องถูกสังคมประณามว่าคุณกระทำรุนแรงเกินกว่าเหตุ

เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องตกอยู่ในภาวะเช่นนี้ จึงทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจจำเป็นต้องหาทางเอาตัวรอดจากการเสี่ยงอันตรายต่อชีวิตและการตั้งคำถามของสังคม โดยการจดจำกว่าคนร้ายเป็นผู้ก่อภัยอันตรายอันใกล้จะถึงแก่ตัวเจ้าหน้าที่หรือผู้บริสุทธิ์ก่อน กรณีจึงจำเป็นที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ส่งผลให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิในชีวิตของประชาชนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐอยู่เสมอ ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการ

ตรวจสอบการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานดังกล่าว เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในชีวิต ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ไม่ให้ถูกละเมิดสิทธิจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

สำหรับกระบวนการและขั้นตอนในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่นั้นพอสรุปได้ดังนี้

1. การตรวจสอบโดยการชันสูตรพลิกศพ โดยกำหนดให้มีองค์กร 4 ฝ่าย เข้าร่วมในการชันสูตรพลิกศพ ได้แก่ แพทย์ที่มีคุณสมบัติตามที่ ป.วิ.อ. มาตรา 150 ระบุไว้ พนักงานอัยการแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ และพนักงานฝ่ายปกครองตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไปแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ นอกจากนั้นก่อนที่จะมีการชันสูตรพลิกศพ กฎหมายได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้สามี ภริยา...หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่าที่จะทำได้ด้วย

2. การตรวจสอบโดยการไต่สวนการตาย เป็นมาตรการตรวจสอบและคุ้มครองสิทธิของผู้ตายในกระบวนการชันสูตรพลิกศพ ซึ่งดำเนินการโดยศาล ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ หรือในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้นในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นการตรวจสอบกระบวนการชันสูตรศพในคดีที่ต้องมีการไต่สวนการตาย และเป็นการคุ้มครองสิทธิของญาติผู้ตาย โดยกฎหมายให้สิทธิแก่ญาติของผู้ตายในการที่จะยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้ามาซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำสืบ และนำสืบพยานหลักฐานอื่นได้ด้วย

3. การตรวจสอบโดยการสอบสวนดำเนินคดี สำหรับระบบการสอบสวนดำเนินคดีอาญาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของไทยนั้น ผู้เขียนเห็นว่ายังไม่อาจถือได้ว่าเป็นมาตรการในการควบคุมตรวจสอบหรือจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจในการกระทำการวิสามัญฆาตกรรมได้อย่างแท้จริง และไม่อาจนับได้ว่าเป็นมาตรการที่จะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของประชาชนได้อย่างแท้จริงแต่อย่างใดอีกด้วย เนื่องจากเมื่อมีคดีวิสามัญฆาตกรรมเกิดขึ้น องค์กรผู้ปฏิบัติหน้าที่กระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายและองค์กรผู้สอบสวนดำเนินคดีกับผู้ปฏิบัติดังกล่าว คือ ผู้ดำเนินการจากองค์กรเดียวกัน มิได้มีการควบคุมหรือตรวจสอบจากองค์กรต่างองค์กรกัน ในกระบวนการยุติธรรมแต่ประการใด ทำให้การสอบสวนดำเนินคดีวิสามัญฆาตกรรมดังกล่าว มักมีแนวโน้มเป็นไปในลักษณะที่เป็นการช่วยเหลือพวกเดียวกันมากกว่า

ส่วนการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่นั้น อาจมีการตรวจสอบโดยองค์กรต่าง ๆ ดังนี้

1. การตรวจสอบโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่

1.1 การตรวจสอบโดยอัยการสูงสุด ในการสังคดีวิสามัญฆาตกรรมนั้น ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 143 วรรคท้าย ให้อำนาจอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการแทนเท่านั้น ที่มีอำนาจออกคำสั่งฟ้อง หรือไม่ฟ้อง แต่จากการศึกษาพบว่าในทางปฏิบัติการตรวจสอบ โดยการสังคดีของอัยการสูงสุดในกรณีนี้ เป็นเพียงรูปแบบแห่งพิธีการเท่านั้น เพราะจากสถิติการสังคดีวิสามัญฆาตกรรมของอัยการสูงสุดที่ผ่านมา อัยการสูงสุดมักจะสั่งไม่ฟ้องแทบจะทุกคดี ทำให้การตรวจสอบโดยการสังคดีของอัยการสูงสุดดังกล่าว ไม่สามารถเป็นมาตรการในการตรวจสอบการกระทำวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าพนักงานตำรวจได้อย่างแท้จริง

1.2 การตรวจสอบโดยศาล ดังได้กล่าวมาแล้วว่าศาลไทยได้มีแนวคิดและคำวินิจฉัยมา โดยตลอดว่า เจ้าพนักงานตำรวจจะสามารถใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายได้ ก็เฉพาะแต่กรณีเป็นการป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 68 เท่านั้น และการกระทำนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่เหมาะสมกับพฤติการณ์แห่งการจับกุมด้วย แต่ถ้าเจ้าพนักงานตำรวจมีการใช้กำลังขั้นรุนแรงจนเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาถึงแก่ความตาย โดยไม่มีเหตุที่จะต้องกระทำเพื่อป้องกันตนเองหรือผู้อื่นแต่อย่างใดแล้ว เจ้าพนักงานตำรวจผู้นั้นก็อาจมีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา

ซึ่งจากแนวคิดและคำวินิจฉัยของศาลไทยดังกล่าวก็ถือเป็นมาตรการอีกอย่างหนึ่งในการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิในชีวิตและร่างกายของประชาชน ที่จะไม่ถูกล่วงละเมิดโดยการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมายจากเจ้าพนักงานของรัฐ แต่อย่างไรก็ดีการตรวจสอบโดยศาลนั้นมีน้อยมาก เพราะคดีวิสามัญฆาตกรรมส่วนใหญ่มักจะสิ้นสุดอยู่ที่ชั้นพิจารณาของพนักงานอัยการ และชั้นอัยการสูงสุดเท่านั้น เนื่องจากทางปฏิบัติอัยการสูงสุดมักจะสั่งไม่ฟ้องแทบจะทุกคดี ทำให้คดีวิสามัญฆาตกรรมขึ้นสู่การพิจารณาของศาลน้อยมาก

2. การตรวจสอบโดยผู้เสียหายและองค์กรอื่น เนื่องจากการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายของเจ้าพนักงานเป็นเรื่องของการละเมิดสิทธิในชีวิตซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งของประชาชน ดังนั้นนอกจากองค์กรในกระบวนการยุติธรรมจะต้องมีการตรวจสอบกันเองแล้ว ก็ควรที่จะให้ผู้เสียหายและองค์กรอื่น ๆ ร่วมตรวจสอบด้วยเพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรม ซึ่งได้แก่

2.1 การตรวจสอบโดยผู้เสียหาย เป็นการตรวจสอบโดยการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีด้วยตนเอง ในกรณีที่เห็นว่าการตรวจสอบโดยกระบวนการยุติธรรมมีความล่าช้า และตนเองอาจไม่ได้รับความเป็นธรรม ทั้งนี้เพื่อที่จะเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับผู้ตาย และเพื่อเป็นการพิสูจน์ว่าเจ้าพนักงานที่เป็นผู้ใช้อำนาจรัฐกระทำการเกินเลยไม่เกินไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย

แต่การที่ผู้เสียหายซึ่งเป็นประชาชนธรรมดาที่ไม่มีความรู้ทางกฎหมาย จะร้องเรียนเอาโทษกับเจ้าพนักงานของรัฐผู้ใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตาย เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับผู้ตายนั้น

ถือเป็นเรื่องที่ยากลำบากมาก เพราะสำนวนการชันสูตรพลิกศพซึ่งอยู่ในมือของเจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานอัยการนั้น ถือเป็นเอกสารลับของทางราชการที่ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะขอคืน อีกทั้งพยานหลักฐานในเรื่องการชันสูตรพลิกศพต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาพศพ บาดแผล สถานที่เกิดเหตุ พุทธิการณ์ที่ตาย หรือสาเหตุของการตาย ล้วนอยู่ในมือเจ้าพนักงานของรัฐทั้งสิ้น

2.2 การตรวจสอบโดยแพทย์ การที่กฎหมายกำหนดให้แพทย์ต้องออกไปร่วมชันสูตรพลิกศพกับพนักงานสอบสวน ทำให้บทบาทซึ่งนำในการชันสูตรของพนักงานสอบสวนน้อยลง นอกจากนี้การให้แพทย์เป็นพยานในศาลไม่ว่าจะเป็นพยานประเภทใด ก็ถือเป็นการช่วยศาลและกระบวนการยุติธรรมในการตรวจสอบค้นหาความจริงในประเด็นที่พิพาทในคดีนั้น เพื่อเป็นการช่วยกันผลัดความยุติธรรมให้แก่ทุกฝ่าย

อย่างไรก็ตามการตรวจสอบโดยแพทย์ก็มีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ ทำให้การตรวจสอบโดยแพทย์ไม่ได้ผลเท่าที่ควร อาทิเช่น ปัญหาของระบบการชันสูตรพลิกศพของไทยที่ให้ความสำคัญต่อพนักงานสอบสวนเป็นสำคัญ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพ ทำให้การวิเคราะห์สาเหตุและพฤติการณ์การตายคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง และอาจส่งผลให้ผลทางคดีถูกเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาด้านการจัดองค์กรที่ให้หน่วยงานนิติเวชอยู่ในสายการบังคับบัญชาเดียวกันกับพนักงานสอบสวน ปัญหาความไม่เป็นอิสระในการวินิจฉัยและการตัดสินใจ ปัญหาการขาดแรงจูงใจให้ปฏิบัติหน้าที่ของแพทย์นิติเวช ปัญหาการขาดแคลนแพทย์สาขานิติเวชศาสตร์ ตลอดจนปัญหาเรื่องความไม่ปลอดภัยในชีวิตทั้งของแพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพและครอบครัว อันเนื่องมาจากการที่ต้องไปเป็นพยานในศาล¹

2.3 การตรวจสอบโดยองค์กรอิสระ เป็นมาตรการควบคุมและตรวจสอบการใช้กำลังขั้นรุนแรงถึงตายในการปฏิบัติการตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานโดยองค์กรอื่น ๆ เช่น สื่อมวลชน องค์กรสิทธิมนุษยชน และมูลนิธิต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสามารถกระทำได้โดยการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติการตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจ การวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติการตามหน้าที่นั้น ๆ นอกจากนั้นอาจจะกระทำการโดยการแจ้งความร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีอาญากับเจ้าพนักงานตำรวจผู้ปฏิบัติการนั้น ๆ ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา หากเห็นว่ากรกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจอันเนื่องมาจากการปฏิบัติการตามหน้าที่ดังกล่าวเป็นการกระทำที่มีชอบ

การควบคุมและตรวจสอบเกี่ยวกับการกระทำวิสามัญฆาตกรรมโดยองค์กรต่าง ๆ ถือเป็นมาตรการอีกอย่างหนึ่งในการที่จะควบคุมตรวจสอบการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจได้ แต่อย่างไรก็ตามมาตรการตรวจสอบโดยองค์กรอิสระดังกล่าว ก็เป็นเพียงการควบคุมแต่ภายนอก

¹ โปรดดูรายละเอียดในบทที่ 5 หัวข้อ 5.2.2.

นั้น ไม่มีผลบังคับตามกฎหมายได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากไม่ได้รับความร่วมมือหรือ การตรวจสอบจากองค์กรตำรวจ โดยเฉพาะจากสำนักงานตำรวจแล้ว มาตรการในการตรวจสอบดังกล่าวก็เท่ากับจะไร้ผลทีเดียว

6.2 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้เขียนเห็นว่า การที่จะทำให้กระบวนการในการตรวจสอบ ความชอบด้วยกฎหมายภายหลังจากที่มีความตายนเกิดขึ้นจากการใช้กำลังของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่า ปฏิบัติการตามหน้าที่ ให้มีประสิทธิภาพและเป็นมาตรการที่ช่วยคุ้มครอง “สิทธิในชีวิต” ซึ่งเป็น สิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญของประชาชนได้อย่างแท้จริงนั้น ควรที่จะต้องมีการแก้ไขหรือปรับปรุง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวให้มีความเหมาะสมและชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ มีดังนี้

(1) ปัญหาในเรื่องการขาดแคลนแพทย์นิติเวชนั้น ควรเพิ่มบุคลากรทางด้านนี้ให้เพียงพอ กับปริมาณคดี โดยอาจเพิ่มแรงจูงใจทางด้านต่าง ๆ เช่น เพิ่มเงินเดือน หรือเพิ่มโอกาสความ ก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การทำงานที่เป็นอิสระไม่ถูกกดดันจากผู้บังคับบัญชาจากสายตำรวจ และควรมีการฝึกอบรมแพทย์ให้มีความรู้ทางด้านนิติเวชมากขึ้น และควรมีการสอนวิชานิติเวชแก่ นักศึกษาแพทย์ให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ชันสูตรพลิกศพได้ในระดับหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหการขาดแคลนแพทย์นิติเวชไปพลางก่อน

(2) ต้องมีการควบคุมการปฏิบัติงานด้านนิติเวชอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ จะต้องมีการ ตรวจสอบการทำงานของผู้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด และจะต้องมีการดำเนินการทางอาญา หาก พบว่ามีการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตหรือประมาทเลินเล่อ เนื่องจากหลักฐานการชันสูตรทางนิติเวช หรือผลการพิสูจน์ทางนิติวิทยาศาสตร์ ถือเป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะมีผลที่ จะชี้ว่าใครผิดถูกได้โดยที่ไม่ต้องมีประจักษ์พยานเลย

(3) ควรบัญญัติกฎหมายให้อำนาจแพทย์ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพไว้ให้ชัดเจนว่าให้มี อำนาจสอบสวนปากคำพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์การตาย หรือพยานที่เป็นญาติของผู้ตาย รวมทั้งให้มี อำนาจในการยึดของกลางที่เป็นวัตถุพยานที่จะนำมาตรวจในห้องปฏิบัติการ นอกจากนี้ในการผ่า ศพควรเปิดโอกาสให้ตัวแทนของผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าสังเกตการณ์ได้ เช่น ตัวแทนฝ่ายญาติผู้ตาย ตัว แทนฝ่ายผู้ต้องหา พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน เป็นต้น

(4) ควรให้มีการจัดตั้งสถาบันนิติวิทยาศาสตร์เป็นหน่วยงานอิสระ และเป็นกลาง โดย ไม่ควรให้มีเจ้าพนักงานตำรวจร่วมทำงานในสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ แต่ควรใช้บุคลากรแพทย์และ สายงานอื่นทำงานทั้งหมดทั้งสายงานทางด้านบริหารและทางด้านการจัดการคล้าย ๆ กับระบบ

โคโรเนอ์ของอังกฤษ หรือระบบแพทย์ของอเมริกา เพื่อถ่วงดุลกับพนักงานตำรวจ และเพื่อเป็นกำลังใจให้แพทย์ที่ทำงานได้มีโอกาสก้าวหน้า และเป็นการไม่เปิดโอกาสให้ตำรวจให้คุณให้โทษแก่แพทย์ที่ทำงานด้านนิติเวช ถ้าผลชันสูตรพลิกศพขัดกับผลการสอบสวนของตำรวจหรือเป็นไปได้ในทางไม่เป็นผลดีต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจที่กระทำวิสามัญฆาตกรรม นอกจากนี้ควรให้แพทย์นิติเวชเป็นหัวหน้าสถาบัน เพื่อให้งานทางนิติเวชมีการพัฒนาและมีความก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อความสัมฤทธิ์ผลในด้านการตรวจสอบการกระทำวิสามัญฆาตกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

(5) ควรให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการนิติวิทยาศาสตร์ขึ้น ทำนองเดียวกับคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) หรือคณะกรรมการอัยการ (ก.อ.) เพื่อทำหน้าที่แต่งตั้งโยกย้าย เลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง ปูเนบ่าเนนใจความชอบแก่ข้าราชการของสถาบัน รวมทั้งกำหนดเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการภายในขอบเขตของงานนิติวิทยาศาสตร์ในด้านต่าง ๆ

(6) ควรมีการแก้ไขนิยามของ “การชันสูตรพลิกศพ” โดยให้หมายความรวมถึง การพิสูจน์ การตรวจศพ การรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ จากบริเวณที่พบศพ ตลอดจนการสอบสวนพยานที่อาจเกี่ยวข้องกับการตาย เช่น ผู้พบศพ ญาติผู้ตาย และผู้ที่จะเห็นเหตุการณ์ เป็นต้น

(7) การผ่าศพโดยแพทย์ ควรจะกระทำในกรณีดังต่อไปนี้

- ก. เมื่อเป็นศพไม่ทราบชื่อที่จำเป็นต้องพิสูจน์ทราบตัวบุคคล (Identification) หรือพบเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของศพ หรืออวัยวะที่สงสัยว่าจะเป็นอวัยวะของคน
- ข. เมื่อปรากฏชัดหรือเป็นที่สงสัยว่าศพนั้นจะตายจากการกระทำผิดอาญา
- ค. ผู้ชันสูตรพลิกศพไม่อาจจะให้ความเห็นหรือสันนิษฐานเหตุตายได้
- ง. ญาติผู้ตายประสงค์ให้มีการผ่าศพตรวจ

(8) ในเรื่องการผ่าศพ ป.วิ.อ. มาตรา 151 บัญญัติไว้แต่เพียงว่า “เมื่อมีการจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพ แล้วแยกธาตุส่วนใดหรือจะส่งทั้งศพหรือบางส่วนไปยังแพทย์หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐบาลก็ได้”

ซึ่งจะเห็นว่าบทบัญญัติในมาตราดังกล่าวนี้นี้ ไม่ได้บอกไว้เลยว่าจะการผ่าศพจะต้องทำอย่างไร จะผ่าส่วนใด จะทดสอบอย่างไร จะส่งตรวจไปยังที่ใด ซึ่งอาจจะเป็นเพราะต้องการให้เป็นดุลพินิจของผู้ตรวจว่าจะทำอย่างไรก็ได้ เพียงแต่ให้สามารถหาสาเหตุการตายให้ได้เท่านั้น ทำให้เกิดเป็นช่องว่างของกฎหมายที่แพทย์บางคนอาจใช้เป็นช่องทางให้ความช่วยเหลือเจ้าพนักงานตำรวจในคดีวิสามัญฆาตกรรมได้

ดังนั้น ในเรื่องการผ่าศพเพื่อชันสูตร ควรจะมีการระบุรายละเอียดของวิธีการการผ่าศพไว้โดยละเอียดทำนองเดียวกับกฎหมายของประเทศเยอรมัน กล่าวคือ ควรมีการระบุถึงรายละเอียดและวิธีการผ่าศพไว้ด้วย เช่น ให้ผ่าศีรษะ หน้าอก และช่องท้อง และในกรณีที่เป็นการเสียชีวิต

ของทารก ยังมีการระบุว่า การผ่าศพตรวจนั้นเพื่อหาว่าเป็นการตายในช่วงใด เช่น ทารกตายแล้วจึงคลอดออกมา หรือคลอดแล้วจึงตาย และสภาพความเจริญเติบโตของทารกมีเพียงใด ถ้าทารกออกมาจากครรภ์มารดาจะเจริญเติบโตจนสามารถมีชีวิตรอดหรือไม่เพียงใด ทั้งนี้เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิในชีวิตของประชาชน

(9) สำหรับกรณีที่ถูกหมายระบุให้ต้องมีการชันสูตรพลิกศพนั้น ตามบทบัญญัติ ป.วิ.อ. มาตรา 129 บัญญัติไว้แต่เพียงว่า “ให้ทำการสอบสวน รวมทั้งการชันสูตรพลิกศพ ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา...” ซึ่งในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า น่าจะมีการชันสูตรพลิกศพในทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นการตายที่เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญาหรือไม่ เว้นแต่จะเป็นเหตุสุดวิสัย เช่น หาคศพไม่พบ เพราะการชันสูตรพลิกศพอาจทำให้ทราบสาเหตุการตายที่แท้จริงได้ เนื่องจากในบางกรณีการตายที่อาจดูเผิน ๆ ว่าไม่ได้เกิดจากการกระทำผิดอาญา แล้วไม่ได้มีการชันสูตร อาจทำให้ผู้กระทำความผิดอาญาไม่ได้รับโทษก็มี

(10) ในเรื่องแพทย์ที่ร่วมชันสูตรพลิกศพนั้นตาม ป.วิ.อ. มาตรา 150 ควรจะใช้แพทย์จากห้องที่ที่ศพนั้นตั้งอยู่ เพราะจะเป็นการสะดวกแก่แพทย์ในการเดินทาง และการที่แพทย์ทำงานในท้องที่นั้นย่อมจะมีความคุ้นเคยกับท้องที่และประชาชน (ซึ่งแพทย์อาจมีประวัติคนป่วยรายนั้น) รวมทั้งโรคที่ปรากฏในท้องที่ตนด้วย จึงหาสาเหตุของการตายได้ง่ายกว่าแพทย์ที่มาจากที่อื่น และเป็นการดีต่อพนักงานสอบสวนที่จะทราบว่าต้องเข้าร่วมในการชันสูตรกับแพทย์ท่านใด

(11) ควรให้แพทย์และพนักงานสอบสวนร่วมทำการชันสูตรพลิกศพพร้อมกัน คือทำต่อหน้ากัน เพื่อเป็นการป้องกันการทำลายหลักฐานและป้องกันการชันสูตรผิดศพ และยังเป็น การให้ความร่วมมือช่วยเหลือกันในการค้นหาพยานหลักฐานอีกด้วย

(12) ควรกำหนดให้ผลรายงานการชันสูตรพลิกศพเป็นเอกสารมหาชนที่ทุกฝ่ายขอได้ โดยเฉพาะฝ่ายญาติพี่น้องผู้ถูกทำวิสามัญฆาตกรรม

(13) ในกรณีการตายผิดธรรมชาติที่มีการชันสูตรพลิกศพ ควรกำหนดให้นายทะเบียนออกใบมรณะบัตรเมื่อได้รับหนังสือรับรองการตายและเหตุการณ์ตายจากพนักงานชันสูตรพลิกศพ หรือนิติพยาธิแพทย์ผู้ผ่าศพเท่านั้นแล้วแต่กรณี เพื่อให้เหตุตายที่ปรากฏในใบมรณะสอดคล้องกับรายงานชันสูตรพลิกศพ

2. พนักงานสอบสวนควรได้รับการอบรมทางด้าน การชันสูตรพลิกศพและการตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นอย่างดีจากหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญ และควรจะต้องมีตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้ชันสูตรศพเหล่านี้ด้วย อีกทั้งรัฐจะต้องมีงบประมาณสนับสนุนในด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดังกล่าวด้วย

3. ในการสอบสวนคดีกรณีที่เกิดการวิสามัญฆาตกรรม ควรกำหนดให้ต้องมีพนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมในการสอบสวนคดีดังกล่าวด้วย เพื่อเป็นการถ่วงดุลในการสอบสวนหาพยานหลักฐานในการตายอันเกิดจากการวิสามัญฆาตกรรมนั้น และให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการเช่นเดียวกับการชันสูตรพลิกศพและการไต่สวนในศาลตาม ป.วิ.อ. มาตรา 150 วรรคหก

เพราะวิธีการสอบสวนเช่นนี้จะทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องระมัดระวังและมีความยับยั้งชั่งใจมากขึ้นที่จะใช้อาวุธปืนยิงประชาชนโดยอ้างว่าเป็นการป้องกันตัวโดยไม่มีเหตุผล และเพื่อเป็นการให้ความมั่นใจแก่ประชาชนว่าจะได้รับความเป็นธรรมในการสอบสวนและป้องกันครหาว่าตำรวจสอบสวนช่วยพวกเดียวกันเองอีกด้วย

4. กรณีที่สงสัยว่าการตายเกิดจากการกระทำความผิดอาญา ควรให้นิติพยาธิแพทย์รวบรวมรายงานการชันสูตรพลิกศพ ทำรายงานการผ่าศพและการตรวจพิสูจน์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วสรุปความเห็นว่าการตายนั้นเกิดจากการทำตนเอง ถูกผู้อื่นทำร้าย สัตว์ขบกัด หรืออุบัติเหตุซึ่งไม่มีผู้รับผิดทางอาญา แล้วส่งสำนวนทั้งหมดให้แก่พนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่พบศพด้วย นอกจากนี้ต้องส่งให้แก่พนักงานสอบสวนแล้ว

ในกรณีที่การตายเกิดจากการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงานที่อ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ควรให้นิติพยาธิแพทย์แจ้งกำหนดการผ่าศพให้พนักงานอัยการที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่พบศพได้ทราบ เพื่อให้เข้าร่วมเป็นสักขีพยานในการผ่าศพด้วย โดยฝ่ายผู้บังคับบัญชาของพนักงานที่อ้างว่าปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวอาจส่งผู้แทนเข้าร่วมเป็นสักขีพยานในการผ่าด้วย

5. การไต่สวนคดีชันสูตรพลิกศพตาม ป.วิ.อ. มาตรา 150 นั้น มีเจตนารมณ์เพื่อให้ญาติผู้ตายมีโอกาสนำพยานหลักฐานเข้ามาซักค้านหรือสืบหักล้างพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานตำรวจ ทั้งนี้เพราะในชั้นสอบสวนนั้น ญาติผู้ตายย่อมไม่มีโอกาสนำพยานหลักฐานเข้าในสำนวนการสอบสวน และการไต่สวนคดีนั้น

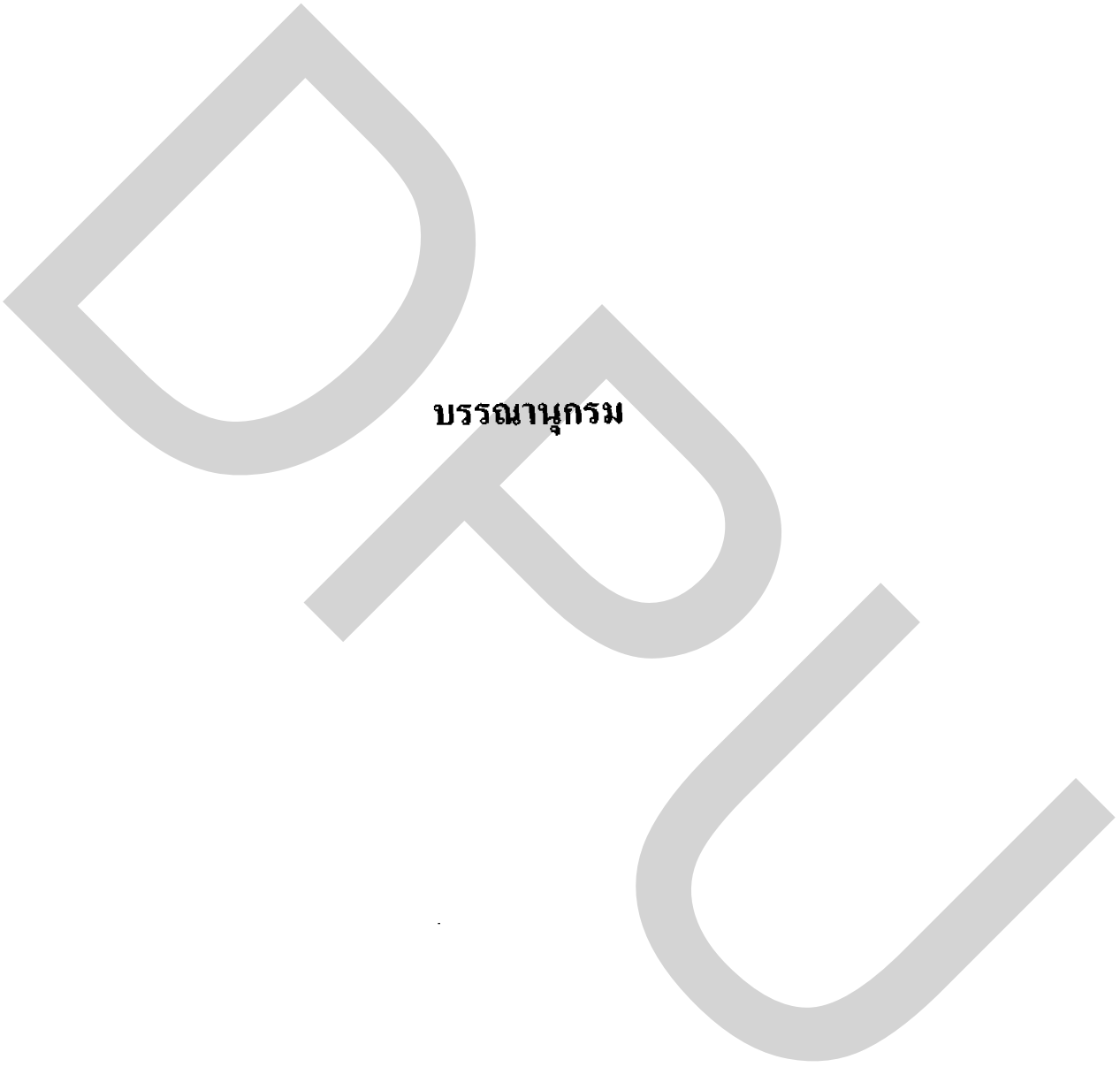
แต่การไต่สวนคดีชันสูตรพลิกศพดังกล่าว ทางปฏิบัติมักจะทำในรูปแบบแห่งพิธีการคือศาลจะปล่อยให้พนักงานอัยการนำพยานหลักฐานซึ่งเป็นของพนักงานสอบสวนเข้ามาสืบและศาลมักจะวางตัวไม่ก้าวล่วงเข้าไปซักถามพยานที่พนักงานอัยการนำเข้าสืบนั้น และจะปล่อยให้เป็นที่ของทนายความของญาติผู้ตายที่จะมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบหักล้างพยานหลักฐานดังกล่าว ซึ่งในบางครั้งก็มักจะปรากฏว่าในชั้นการไต่สวนของศาลนี้ จะไม่ปรากฏว่ามีทนายความของญาติผู้ตายมาซักค้านหรือนำพยานเข้าสืบ

ดังนั้น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิของผู้ตายแล้ว ศาลควรใช้อำนาจตาม ป.วิ.อ. มาตรา 150 วรรคเก้า โดยการซักถามพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการนำเข้าสู่สืบและชอบที่จะเรียกพยานหลักฐานสำคัญต่อรูปคดีเข้ามาในคดีเพื่อทำการสืบหาความจริง หรืออาจขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพิ่มเติมเพื่อความกระจ่าง

6. การชันสูตรการตายโดยผิดธรรมชาติ ที่ไม่ใช่การตายในกรณีที่ความตายนั้นเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายอยู่ในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่นั้น ควรจะกำหนดให้พนักงานอัยการและพนักงานฝ่ายปกครองร่วมในการชันสูตรพลิกศพด้วยเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการตรวจสอบที่อาจเกิดขึ้นได้

7. ในการร่วมชันสูตรพลิกศพ ควรกำหนดให้พนักงานอัยการที่ร่วมชันสูตรพลิกศพต้องทำแผนที่เกิดเหตุ บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ข้อเท็จจริงและรายละเอียดแห่งการกระทำผิดด้วยตนเอง และเอกสารที่พนักงานอัยการได้จัดทำดังกล่าวจะนำเข้าร่วมในสำนวนการสอบสวนต่อเมื่อพนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนการสอบสวนมายังพนักงานอัยการเพื่อให้ศาลทำการไต่สวนคดีชันสูตรพลิกศพแล้วเท่านั้น เพื่อเป็นการควบคุมการกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจมิให้กระทำการโดยมิชอบหรือช่วยเหลือพวกเดียวกัน

ในการไต่สวนคดี พนักงานอัยการจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับทุกฝ่าย โดยการทำความจริงให้ปรากฏ มิใช่คอยแก้ต่างให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ถูกไต่สวน ดังนั้น อัยการจึงต้องตรวจสอบพยานหลักฐานต่าง ๆ ให้ละเอียด หากพบข้อบกพร่องก็ต้องส่งสอบสวนเพิ่มเติมเพื่อรวบรวมหาพยานหลักฐานให้ได้ความจริงมากที่สุด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2541). **กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางของการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : วิทยุชน.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา จิตรไพฑูรย์. (ผู้แปล). (2547). **มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพัฒนากระบวนการยุติธรรม.
- กุดพล พลวัน. (2538). **พัฒนาการสิทธิมนุษยชน (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ : วิทยุชน.
- เกียรติขจร วิจารณ์สวัสดิ์. (2547). **คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ : จีรรัชการพิมพ์.
- คณิต ณ นคร. (2549). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7)**. กรุงเทพฯ : วิทยุชน.
- คณิง ภาไชย. (2545). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 7)**. (แก้ไขเพิ่มเติมโดย ณรงค์ ไชหาญ). กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2541). **นิติปรัชญา (พิมพ์ครั้งที่ 8)**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จirinดี หะวานนท์. (2546). **สิทธิทางวิธีพิจารณาความอาญาตามรัฐธรรมนูญ (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ : วิทยุชน.
- นพนธิ สุริยะ. (2537). **สิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพฯ : วิทยุชน.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. โครงการเฉลิมพระเกียรติสารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540). กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ประเทือง กิรติบุตร. (2514). **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการสอบสวน วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้นและอุทธรณ์**. กรุงเทพฯ : แสงสุทธิการพิมพ์.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (2541). **นิติปรัชญา**. กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปวีณา ศุภจริยาวัตร. (2542). "วิสามัญชาตกรรม." ใน **รพี'42**. (หน้า 13). กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มานิตย์ จุมปา. (2545). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)** (พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- เรวัตี จำเริญ. (2546). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-2**. กรุงเทพฯ : เนติบัณฑิตยสภา.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2543). **แนวทางพัฒนางานนิติเวชในกระบวนการยุติธรรม**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันกฎหมายอาญา.
- _____. (2546). “การปฏิรูประบบชั้นสูตรพลีกศพแนวกคิดเชิงระบบ.” ใน **รพีสาร**. (หน้า 38). กรุงเทพฯ : เนติบัณฑิตยสภา.
- วิรัตน์ พาณิชพงษ์. (2542). **แนวโน้มการชั้นสูตรพลีกศพในคดีฆาตกรรม** (รายงานวิจัย). หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.). กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- วิโรจน์ ไวยวุฒิ. (2542). **บทบาทและหน้าที่ของแพทย์ในการชั้นสูตรศพตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(ฉบับที่ 21) พ.ศ.2542** (รายงานวิจัย). หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.). กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม.
- วีระ โลจายะ. (2532). **กฎหมายสิทธิมนุษยชน** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สนิท สนั่นศิลป์. (2543). **วิสามัญฆาตกรรม**. กรุงเทพฯ : สุตรไพศาล.
- _____. (2545). **วิสามัญฆาตกรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สุตรไพศาล.
- สมบัติ เดียววิเศษ. (2546). **สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- สมพร พรหมหิตาธร. (2523). **คู่มือวิสามัญฆาตกรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สุตรไพศาล.
- _____. (2545). **คดีวิสามัญฆาตกรรม : พร้อมคำอธิบายพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526**. กรุงเทพฯ : สุตรไพศาล.
- สวัสดิการสำนักประธานศาลฎีกาและสวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม. (2547). **ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สุวันชัย ใจหาญ. (2536). **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 มาตรา 77 ถึง 156**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- แสวง ชีระสวัสดิ์. (2530). **หลักการสืบสวนคดีอาญา**. ม.ป.ท.
- หยุด แสงอุทัย. (2507). **กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาศึกษาทางคำพิพากษาฎีกา**. พระนคร : โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน.

บทความ

- กุลพล พลวัน. (2540, มิถุนายน). “กลไกตามรัฐธรรมนูญในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน.”
บทบัญญัติ, เล่มที่ 53, ตอน 2. หน้า 36-43.
- _____. (2547, ตุลาคม). “การสร้างความมั่นใจแก่ประชาชนในคดีวิสามัญฆาตกรรม.”
ข่าวเนติบัญญัติสภา, 17, 183. หน้า 4-5.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2546). “สิทธิมนุษยชนและสงครามยาเสพติด.” **วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน**,
 1, 4. หน้า 88.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2543, มีนาคม). “การปรับปรุงกระบวนการชั้นอุทธรณ์คดี.” **วารสารนิติศาสตร์**,
 30, 1. หน้า 152-153.
- พนัส ทศนียานนท์. (2523, มีนาคม). “ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ.” **วารสารอัยการ**, 3, 27.
 หน้า 36-43.
- _____. (2523, เมษายน). “ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ.” **วารสารอัยการ**, 3, 28. หน้า 47-53.
- พรทิพย์ โรจนสุนันท์. (2544, ธันวาคม). “ไขปริศนาศพวิสามัญฆาตกรรม.” **วารสารสภา
 ทนายความ**, 10, 35. หน้า 28-30.
- ไพจิตร ปุญญพันธ์. (2524, กุมภาพันธ์). “จับ.” **วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 6, 2.
 หน้า 6, 14.
- วินัย ดำรงมงคลกุล. (2547, กันยายน). “พนักงานอัยการกับการชั้นอุทธรณ์คดี.” **บทบัญญัติ**,
 เล่มที่ 60, ตอน 3. หน้า 72-126.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2541, มิถุนายน). “งานนิติเวชกับกระทรวงยุติธรรม.” **บทบัญญัติ**, เล่มที่
 54, ตอน 2. หน้า 140.
- วิญญู เครื่องงาม. (2520). “ปรัชญากฎหมายฝ่ายบ้านเมือง.” **บทบัญญัติ**, เล่มที่ 34, ตอนที่ 3.
 หน้า 432-442.
- สนิท สนั่นศิลป์. (2527). “วิสามัญฆาตกรรม.” **อัยการนิเทศ**, 4, 46. หน้า 582-583.
- เสงี่ยม บุญจันทร์. (2546, เมษายน). “วิสามัญฆาตกรรม มาตัดตอน.” **สภาทนายความ**, 11, 15.
 หน้า 11-15.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2547, ธันวาคม). “การศึกษาการพัฒนาระบบชั้นอุทธรณ์คดีในประเทศไทย.” **วารสารนิติศาสตร์**, 34, 4. หน้า 715.
- อมร จันทร์สมบูรณ์. (2516). “อำนาจสืบสวน สอบสวน ฟ้องร้องในกระบวนการยุติธรรมทาง
 อาญาของไทย.” **บทบัญญัติ**, เล่มที่ 30, ตอน 4. หน้า 631-632.

วิทยานิพนธ์

- จรงค์ จุฑานนท์. (2525). การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการถูกจับกุมและตรวจค้นที่ไม่ชอบธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนิชพันธ์ วิสิทธิ์วงศ์. (2542). สิทธิของผู้ต้องหาที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจจะทำให้ตนถูกฟ้องคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนตรี จิตรวิวัฒน์. (2531). วิสามัญฆาตกรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีเจ้าพนักงานตำรวจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำเพย นามฉวี. (2546). การตรวจสอบการตายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะกรณีที่ต้องมีการไต่สวนการตาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วิสูตร ฟองศิริไพบูลย์. (2532). การชั้นสูตรพลิกศพกับการดำเนินคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริลักษณ์ นุรักษ์. (2541). ขอบเขตของภยันตรายที่จะนำไปสู่การใช้กำลังรุนแรงถึงตาย : ศึกษาเฉพาะกรณี วิสามัญฆาตกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเมธ ลิขิตธนานันท์. (2529). เหตุในการจับกุม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุสรณ์ อุณโณ. (2541). วิสามัญฆาตกรรม : อาชญากรรมและการลงทัณฑ์ในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอื่นๆ

- เกษม ศิริสัมพันธ์. (2540, 8 กรกฎาคม). รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ (ครั้งที่ 14). หน้า 24-28.
- คำสั่งกรมตำรวจ ที่ 37/2502 เรื่อง การรักษาความลับเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวน.

คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 830/2518 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2528.

แถลงการณ์นักนิติศาสตร์ด้าน “ฆ่าตัดตอน” คำประกาศ 4 มีนาคม 2546 เรื่อง ขอให้รัฐบาล

ดำเนินการแก้ปัญหาเสพติดตามกระบวนการยุติธรรมโดยคำนึงถึงหลักการปกครอง
โดยกฎหมายและการคุ้มครองชีวิตของผู้บริสุทธิ์

บันทึกกรมอัยการ ที่ 723/2500 ลงวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2500 เรื่องแนวทางปฏิบัติการดำเนินการ
ในคดีวิสามัญฆาตกรรม.

บันทึกเรื่องวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส. เอกสารประกอบการพิจารณาแก้ไข

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย, และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 54, 55, 56, 57, 68, 69, 72, 74. คณะกรรมการกฤษฎีกา.

มติที่ประชุมอัยการพิเศษ ประจำเขต ประจำปี พ.ศ. 2503 ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2503
ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543.

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยการชั้นสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543.

หยุด แสงอุทัย และคณะ. บันทึกการเปรียบเทียบกฎหมายเรื่องพนักงานสอบสวน, การสอบสวน
คดีอาญาในประเทศเยอรมัน และการสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสโดยย่อ.

เอกสารประกอบการพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย.
คณะกรรมการกฤษฎีกา.

สารสนเทศจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2548.

จาก <http://www.nhrc.or.th/enactment/enactment2.html#3>

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2548,

จาก <http://www.rvsd.ac.th/jobs/law/declaration/declar4.html>

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยกรดำเนินการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547. สืบค้นเมื่อ

6 กรกฎาคม 2548, จาก http://www.cm.ago.go.th/SKSH/precedence_criminal.html

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

- A.P. d'Entrevés. (1970). **Natural Law**. London : Hutchinson University Library.
- Bodenheimer, Edgar. (1981). **Jurisprudence : The Philosophy and Method of the Law**.
Cambridge, MA : Harvard University Press.
- Boutwell, J. Paul. (1977). "Use of Deadly Force to Arrest a Fleeing Felon-A Constitution
Challeng, Part I and III." **Readings on Police Use of Deadly Force**.
Washington D.C. : Police Foundation.
- Crown, Michael Bertram. (1977). **Changing Profile of the Natural Law**. The Hague :
Martinus Nijhoff.
- Ferdico, John N. (1979). **Criminal Procedure for the Law Enforcement Officer**. New York :
West Publish Co.
- Chamelin, Neil C. and Evans, Kenneth R. (1981). **Criminal Law for Police Officer**.
Englewood Cliff, NJ : Prentice-Hall, Inc.
- Stone, Julius. (1965). **Human Law and Human Justice**. Sydney : Maitland Publication.
- Lafave, Wayne R. and Scott, Austin W. (1972). **Criminal Law**. St. Paul : Minn. West
Publishing Co.

ELECTRONIC SOURCES

- Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials, 1990.
Retrieved July 8, 2005, from http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp43.htm
- Code of Conduct for Law Enforcement Officials, 1979. Retrieved July 16, 2005, from
http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/h_comp42.html
- International Covenant on Civil and Political Rights, 1966. Retrieved July 8, 2005, from
<http://www.ohchr.org/english/law/ccpr.htm>
- Presumption of innocence. Retrieved December 25, 2005, from
http://en.wikipedia.org/wiki/Presumption_of_innocence

Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions, 1989. Retrieved December 25, 2005, from

<http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/54.htm>

United Nations Criminal Justice Standards. Retrieved July 16, 2005, from

<http://www.asc41.com/standard.html>

Universal Declaration of Human Rights, 1948. Retrieved July 8, 2005, from

<http://www.un.org/Overview/rights.html>

ภาคผนวก

ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ
ว่าด้วย การชั้นสูตรพลิกศพ (ฉบับที่ 6)
พ.ศ. 2543

ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 1/2498 ลงวันที่ 8 ตุลาคม 2498 เรื่องวางระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ซึ่งในลักษณะ 10 ได้วางระเบียบเกี่ยวกับการชั้นสูตรพลิกศพไว้ เป็นทางปฏิบัติ นั้น

เนื่องจากพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 มีผลใช้บังคับ ในวันที่ 27 มิถุนายน 2543 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการชั้นสูตรพลิกศพที่แตกต่างไปจากเดิม และเป็นเหตุให้ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในการชั้นสูตรพลิกศพที่วางไว้ ไม่สอดคล้องกับกฎหมาย จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงระเบียบในเรื่องดังกล่าวเสียใหม่

อาศัยอำนาจตามความในข้อ 3 แห่งข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 4/2499 ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2499 ประกอบกับมาตรา 8 แห่งพระราชกฤษฎีกาโอนกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย ไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2541 ที่ให้อำนาจผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ยกเลิกแก้ไขเพิ่มเติมประมวลระเบียบการตำรวจ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับคดีและในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับคดีได้ จึงวางระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ยกเลิกความในลักษณะ 10 แห่งประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีเสียทั้งหมด และให้ใช้ความที่แนบท้ายระเบียบนี้แทน

ข้อ 2 ให้ใช้ระเบียบนี้ ตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน 2543 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2543

พลตำรวจเอก พรศักดิ์ คุรงควินุลย์
(พรศักดิ์ คุรงควินุลย์)
ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ

ลักษณะ 10

การชันสูตรพลิกศพ

บทที่ 1

อำนาจและหน้าที่ในการชันสูตรพลิกศพ

ข้อ 1 ในการสอบสวนคดีอาญานั้น หากความตายเป็นผลจากการกระทำผิดอาญา หรือเป็นความตายโดยผิดธรรมชาติ จะต้องทำการชันสูตรพลิกศพตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ถ้าการชันสูตรพลิกศพยังไม่เสร็จ ห้ามมิให้ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล การสอบสวนและการชันสูตรพลิกศพจะต้องดำเนินการควบคู่กันไป

ข้อ 2 การชันสูตรพลิกศพ หมายถึง การตรวจพิสูจน์ศพโดยพนักงานสอบสวน แพทย์ และเจ้าพนักงานอื่นตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อค้นหาสาเหตุและพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตายตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

ข้อ 3 เมื่อปรากฏแน่ชัด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า บุคคลใดตายผิดธรรมชาติ หรือตายระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงาน ให้พนักงานสอบสวนจัดให้มีการชันสูตรพลิกศพ เว้นแต่ตายโดยการประหารชีวิตตามกฎหมาย

การตายโดยผิดธรรมชาติ คือ

- (1) ฆ่าตัวตาย
- (2) ถูกผู้อื่นทำให้ตาย
- (3) ถูกสัตว์ทำร้ายตาย
- (4) ตายโดยอุบัติเหตุ
- (5) ตายโดยยังมีปรากฏเหตุ

ข้อ 4 ถ้าการตายโดยผิดธรรมชาติ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานเกิดขึ้น ณ ที่ใด ให้เป็นหน้าที่ของสามี ภรรยา ญาติ มิตรสหาย หรือผู้ปกครองของผู้ตาย หรือเจ้าพนักงานผู้ควบคุม แล้วแต่กรณี เก็บศพไว้ ณ ที่ซึ่งพบนั้นเพียงเท่าที่จะทำได้ แล้วแจ้งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจหรือพนักงานสอบสวนโดยเร็วที่สุด

ให้เจ้าพนักงานตำรวจ หรือพนักงานสอบสวนผู้รับแจ้งบันทึกการรับแจ้งลงในรายงานประจำวันไว้ แล้วรีบไปยังที่พบศพเพื่อดำเนินการรักษาศพ สภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพ ตลอดจนร่องรอยอันเป็นหลักฐานแสดงถึงเหตุที่ตายนั้น ให้อยู่ในสภาพเดิมทุกประการ จนกว่าการชันสูตรพลิกศพจะแล้วเสร็จ เว้นแต่มีความจำเป็นต้องกระทำเพื่อป้องกันอันตรายแก่อนามัยของประชาชน หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างอื่น

ข้อ 5 ในกรณีที่จะต้องมีการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้น อยู่ กับแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ ซึ่งได้รับวุฒิปับตร หรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภา ทำการชันสูตรพลิกศพโดยเร็ว ถ้าแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ดังกล่าวไม่มี หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐปฏิบัติหน้าที่ ถ้าแพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐไม่มี หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปฏิบัติหน้าที่ ถ้าแพทย์ประจำสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลเอกชน หรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวช กรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัครตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุขปฏิบัติหน้าที่ และในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของทางเอกชน หรือแพทย์ผู้ประกอบการวิชาชีพเวชกรรมผู้นั้น เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้ ให้พนักงานสอบสวน และแพทย์ดังกล่าวทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพทันที และเป็นหน้าที่ของแพทย์ดังกล่าวทำรายงานแนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพด้วยภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ที่ได้รับแจ้งเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ รายงานดังกล่าวให้ถือเป็นส่วนหนึ่งของสำนวนชันสูตรพลิกศพ และในกรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังพนักงานอัยการเมื่อเสร็จสิ้นการชันสูตรพลิกศพ โดยเร็ว และเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะดำเนินการส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังผู้ว่าการกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วแต่กรณีต่อไป

ให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแจ้งแก่ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ และก่อนการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบ เท่าที่จะทำได้

ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานสอบสวนแจ้งพนักงานอัยการ (ผ่านศูนย์อำนวยการคดีชันสูตรพลิกศพในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543 ลงวันที่ 6 มิถุนายน 2543) และพนักงานฝ่ายปกครอง ตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไป แห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพพร้อมกับพนักงานสอบสวนและแพทย์ตามวรรคหนึ่ง และให้นำความในวรรคสองใช้บังคับ สำหรับพนักงานฝ่ายปกครองผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543 ลงวันที่ 16 มีนาคม 2543 ดังต่อไปนี้

(1) ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เจ้าพนักงานปกครอง นิติกร หัวหน้างาน หัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าฝ่าย ผู้อำนวยการส่วน ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนัก กรรมการปกครอง ผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง รองอธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมการปกครอง ผู้ช่วยปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย รองปลัดกระทรวงมหาดไทย และปลัดกระทรวงมหาดไทย (ผ่านศูนย์ปฏิบัติการชันสูตรพลิกศพ กระทรวงมหาดไทย)

(2) ในจังหวัดอื่น ได้แก่ ปลัดอำเภอ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ นายอำเภอ ป้องกันจังหวัด เจ้าจังหวัด ปลัดจังหวัด รองผู้ว่าราชการ และผู้ว่าราชการจังหวัด

เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพตามวรรคสามแล้ว ให้พนักงานสอบสวนทำสำนวนชันสูตรพลิกศพแล้วส่งไปยังพนักงานอัยการภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ได้ทราบเรื่อง ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่พนักงานสอบสวนต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ โดยในกรุงเทพมหานครให้เสนอขยายระยะเวลาไปยังผู้บังคับการ ส่วนในจังหวัดอื่นให้เสนอขอขยายระยะเวลาไปยังผู้บังคับการตำรวจจังหวัด

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนชันสูตรพลิกศพแล้ว เป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะทำคำร้องขอต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ เพื่อให้ศาลทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด และถึงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวหาว่าใครเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่จะทราบได้ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับสำนวน ถ้ามีความจำเป็นให้ขยายระยะเวลาออกไปได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนชันสูตรพลิกศพ

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง วรรคสาม วรรคสี่และวรรคห้า ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ

คำสั่งของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ให้ถึงที่สุด แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิฟ้องร้องและการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล หากพนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นได้ฟ้องหรือจะฟ้องคดีเกี่ยวกับการตายนั้น

เมื่อศาลได้มีคำสั่งแล้ว ศาลจะส่งสำนวนการไต่สวนของศาลไปยังพนักงานอัยการเพื่อส่งแก่พนักงานสอบสวนดำเนินการต่อไป

แพทย์ตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานผู้ใดทำการชันสูตรพลิกศพ และผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นตามนี้ มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนหรือค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทางและค่าเช่าที่พัก ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวง

การคลัง ส่วนนายความที่ศาลตั้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 มีสิทธิได้รับเงินรางวัล และค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกับนายความที่ศาลตั้งในการพิจารณา

ในกรุงเทพมหานคร โดยปกติให้เป็นหน้าที่ของแพทย์ประจำสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพ ถ้าแพทย์ดังกล่าวไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือกรณีที่ตายในโรงพยาบาลของรัฐ หรือโรงพยาบาลเอกชนใด ก็ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ หรือแพทย์โรงพยาบาลเอกชนตามวรรคหนึ่งเป็นผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพ

กรณีการชันสูตรพลิกศพกระทำโดยพนักงานสอบสวนร่วมกับแพทย์ผู้ใดตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุผลอันเป็นข้อเท็จจริงให้ปรากฏความจำเป็นต้องใช้แพทย์ผู้นั้นร่วมทำการชันสูตรพลิกศพให้ชัดเจนว่าไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นที่แน่นอนว่าการชันสูตรพลิกศพ เป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย

ภายใน 5 ปี นับแต่วันที่ 27 มิถุนายน 2543 เป็นต้นไป ในกรณีที่ต้องชันสูตรพลิกศพ การตายโดยฆาตกรรมชาติ เนื่องจากถูกสัตว์ทำร้ายตาย และตายโดยอุบัติเหตุ ถ้าแพทย์ตามข้อ 5 วรรคหนึ่ง มีเหตุจำเป็นไม่สามารถไปตรวจชันสูตรพลิกศพในที่เกิดเหตุได้ แพทย์ดังกล่าวอาจมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดที่ผ่านการอบรมทางนิติเวชศาสตร์ไปร่วมตรวจชันสูตรพลิกศพในเบื้องต้น แล้วรีบรายงานแพทย์ทราบโดยเร็วเพื่อดำเนินการตามวรรคหนึ่งต่อไป

ความในวรรคสิบสอง มิให้ใช้บังคับแก่การปฏิบัติหน้าที่ของแพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชนหรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัคร

ให้เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายตามวรรคสิบสอง ได้รับค่าตอบแทน หรือค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พัก ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

ข้อ 6 ในการชันสูตรพลิกศพนั้นเมื่อมีความจำเป็นเพื่อพบเหตุของการตาย เจ้าพนักงานผู้ทำการชันสูตรพลิกศพมีอำนาจสั่งให้ผ่าศพ แล้วแยกธาตุส่วนใดหรือจะให้ส่งทั้งศพ เศษหรือบางส่วนของศพไปยังแพทย์ หรือพนักงานแยกธาตุของรัฐก็ได้

สำหรับในกรุงเทพมหานครให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือโรงพยาบาลของรัฐที่มีแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทย์สภาปฏิบัติหน้าที่อยู่เป็นผู้ตรวจพิสูจน์ศพหรือส่วนของศพ ส่วนในจังหวัดอื่นให้พนักงานสอบสวนพิจารณาส่งไปยังโรงพยาบาลของรัฐที่แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทย์สภาปฏิบัติหน้าที่อยู่ เป็นผู้ตรวจพิสูจน์ศพหรือส่วนของศพก็ได้

แต่ถ้ามีความจำเป็นก็ให้ส่งไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงาน
ตำรวจแห่งชาติ

กรณีไม่สามารถส่งศพไปตรวจได้ จะขอให้ผู้ชำนาญการพิเศษ เช่น ผู้ชำนาญการพิเศษ
ของแพทยสภา หรือผู้เชี่ยวชาญของศาลในสาขานิติเวชศาสตร์เป็นต้น ไปตรวจยังที่ที่ศพอยู่ก็ได้
ทั้งนี้ ให้ติดต่อบริษัทงานกับผู้ชำนาญการพิเศษนั้นเสียก่อน

ถ้าศพฝังไว้แล้ว ให้ผู้ชันสูตรพลิกศพจัดให้ชุดศพเพื่อตรวจพิสูจน์ เว้นแต่จะเห็นว่าไม่
จำเป็นหรือจะเป็นอันตรายแก่นามัยของประชาชน

การชันสูตรพลิกศพผู้นับถือศาสนาอิสลามถ้าไม่จำเป็นจะต้องทำการผ่าศพก็ให้พยายาม
หลีกเลี่ยง ทั้งนี้ เพื่อมิให้เป็นภาระละเมิดข้อบัญญัติทางศาสนาอิสลาม

ข้อ 7 ในกรณีที่ต้องการส่งศพ เศษ หรือส่วนของศพไปตรวจพิสูจน์ทางนิติเวชศาสตร์
ที่สถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือโรงพยาบาลของรัฐที่
มีแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตร หรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภาปฏิบัติหน้าที่อยู่
ให้มีหนังสือส่งตามแบบ นค.1 ท้ายบทนี้ และแจ้งไปด้วยว่า ภายหลังที่การตรวจพิสูจน์ได้กระทำ
เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะจัดการกับศพ เศษหรือส่วนของศพนั้นอย่างไร

ในกรณีที่ต้องการให้แพทย์ตำรวจเดินทางไปตรวจพิสูจน์ยังที่ที่ศพอยู่นอกเขตกรุงเทพ
มหานคร ให้มีหนังสือแจ้งรายละเอียดเรื่องราวที่ต้องการตรวจพิสูจน์ไปยังสถาบันนิติเวชวิทยา
สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ทราบล่วงหน้าพอสมควรตามหัวข้อต่อไปนี้

- (1) เพศ และอายุของผู้ตาย คายตั้งแต่เมื่อใด
- (2) เหตุและพฤติการณ์ของการตายเท่าที่ทราบ ศพเก็บไว้อย่างไร หรือ ณ ที่ใด
- (3) ข้อสงสัยที่เป็นเหตุให้ต้องมีการตรวจพิสูจน์
- (4) ประเด็นที่ต้องการให้ตรวจพิสูจน์

ทั้งนี้ เพื่อให้สถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้
พิจารณาว่ารายใดสมควรส่งแพทย์ตำรวจเดินทางไปตรวจพิสูจน์หรือไม่ รายใดสมควรให้ส่งศพมา
ตรวจพิสูจน์ที่สถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือจะให้คำ
ชี้แจง คำแนะนำ หรือความเห็นอย่างไรแล้วแต่กรณี แล้วแจ้งให้เจ้าของหนังสือทราบโดยด่วน

ไม่ว่ากรณีใดเมื่อเจ้าหน้าที่ของสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงาน
ตำรวจแห่งชาติ หรือโรงพยาบาลของรัฐที่มีแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับ
หนังสืออนุมัติจากแพทยสภาปฏิบัติหน้าที่อยู่ได้ทำการตรวจพิสูจน์ศพ เศษหรือส่วนของศพเสร็จ
เรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่มีการจัดการกับศพ เศษ หรือส่วนของศพนั้น ให้สถาบันนิติเวชวิทยา
สำนักงานแพทย์ใหญ่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือโรงพยาบาลของรัฐในกรุงเทพมหานครที่มี

แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ซึ่งได้รับวุฒิปัตร์หรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภาปฏิบัติหน้าที่อยู่
จัดการไปตามที่เห็นสมควร

ให้แพทย์ประจำโรงพยาบาลตำรวจหรือสถาบันนิติเวชวิทยา สำนักงานแพทย์ใหญ่
สำนักงานตำรวจแห่งชาติ หรือแพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ ปฏิบัติดังนี้

7.1 ทำรายงานถึงสภาพของศพ เศษ หรือส่วนของศพตามที่พบเห็นหรือปรากฏจาก
การตรวจพร้อมทั้งความเห็นในเรื่องนั้น

7.2 แสดงเหตุที่ตายเท่าที่จะทำได้

7.3 ลงวันที่ เดือน ปี และลายมือชื่อในรายงาน แล้วจัดการส่งไปยังเจ้าพนักงานผู้ทำ
การชันสูตรพลิกศพ

กรณีเป็นแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ ซึ่งได้รับวุฒิปัตร์หรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทย
สภาในโรงพยาบาลเอกชน หรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสา
สมัครตามระเบียบของกระทรวง สาธารณสุขปฏิบัติหน้าที่ ให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ มี
หน้าที่ประสาน เพื่อให้ออกรายงานดังกล่าวข้างต้นนั้นด้วย

ข้อ 8 การที่ญาติผู้ตายจะขอรับศพกลับไป ให้พนักงานสอบสวนผู้ร่วมทำการชันสูตร
พลิกศพขอรับใบแจ้งการตายหรือขอรับผลการตายจากแพทย์ผู้ชันสูตรพลิกศพแล้วแจ้งให้ผู้มีอำนาจ
หน้าที่ออกใบมรณบัตร มอบให้ญาตินำไปขอรับศพจากแพทย์ไปดำเนินการตามประเพณีต่อไป

การชันสูตรพลิกศพผู้ตายที่เป็นทหารประจำการ ให้ปฏิบัติตามข้อตกลงระหว่าง
กระทรวงกลาโหมกับกระทรวงมหาดไทย เรื่องการปฏิบัติและประสานงานเกี่ยวกับกรณีทหาร
เป็นผู้เสียหายหรือเป็นผู้ต้องหาในความผิดอาญา

ข้อ 9 ส่วนวนชันสูตรพลิกศพประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

9.1 รายงานการสอบสวนแสดงถึงว่า ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ข้อเท็จจริงและ
รายละเอียดพฤติการณ์ที่ตาย ถ้าตายโดนคนทำร้ายให้ระบุว่าใคร หรือสงสัยว่าใครเป็นผู้ทำร้าย

9.2 คำให้การพยานซึ่งเป็นสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม
ผู้อนุบาล ญาติของผู้ตาย หรือพยานอื่นที่รู้เห็นการกระทำ สาเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย

9.3 บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ แผนที่เกิดเหตุ รวมทั้งรายงานการตรวจพิสูจน์
ร่องรอยหลักฐาน ตลอดจนบันทึกการสอบสวนแสดงรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพ

9.4 รายงานการชันสูตรพลิกศพ แสดงถึงสภาพของศพ เศษ หรือส่วนของศพตามที่
พบเห็นหรือที่ปรากฏจากการตรวจ พร้อมความเห็นตามแบบ นค.2 ท้ายบทนี้

9.5 ภาพถ่ายศพหรือส่วนของศพ สถานที่ที่พบศพตลอดจนสถานที่ที่เกี่ยวข้อง

9.6 พิมพ์ลายนิ้วมือผู้ตาย ให้ดำเนินการดังนี้

9.6.1 ในกรุงเทพมหานคร ให้พิมพ์จำนวน 3 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานวิทยาการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ ติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

9.6.2 ในจังหวัดอื่นที่ไม่มีตำรวจวิทยาการจังหวัด ให้พิมพ์จำนวน 4 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ และกองกำกับการวิทยาการเขต 1 ฉบับ ติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

9.6.3 ในจังหวัดอื่นที่มีตำรวจวิทยาการจังหวัด ให้พิมพ์จำนวน 5 ฉบับ ส่งไปตรวจสอบยังกองทะเบียนประวัติอาชญากร สำนักงานวิทยาการตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ 2 ฉบับ กองกำกับการ วิทยาการเขต 1 ฉบับ ติดสำนวนไว้ 1 ฉบับ

ข้อ 10 เมื่อได้มีการชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ ปฏิบัติดังนี้

10.1 ในกรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ให้ส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังผู้บังคับการตำรวจนครบาล หรือผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด เพื่อพิจารณาสั่งการแล้วจึงส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพนั้น ไปยังพนักงานอัยการท้องที่ที่ชันสูตรพลิกศพพิจารณาโดยเร็ว และเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการดำเนินการส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี

10.2 ในกรณีที่ความตายเป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา ให้ทำสำนวนชันสูตรพลิกศพ ประกอบสำนวนการสอบสวนคดีอาญา

ถ้าพนักงานสอบสวนผู้ชันสูตรพลิกศพเป็นพนักงานสอบสวนคนละท้องที่กับพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญา ให้ส่งสำนวนชันสูตรพลิกศพไปยังหัวหน้าพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญา ไม่ว่าพนักงานสอบสวนนั้นจะได้ขอมารหรือไม่

10.3 ในกรณีที่ความตายเกิดขึ้นโดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติเกี่ยวกับสำนวนชันสูตรพลิกศพ ตามบัญชี 5 วรรคสาม เมื่อศาลมีคำสั่งและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการและพนักงานอัยการส่งสำนวนคืนพนักงานสอบสวนแล้ว ให้พนักงานสอบสวนพิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

ข้อ 11 ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนจัดทำสารบบสำนวนชันสูตรพลิกศพ มีข้อความตามแบบท้ายบทนี้ ไว้ทุกสถานีตำรวจที่ทำการสอบสวน

ข้อ 12 ห้ามเจ้าพนักงานหรือผู้ควบคุมผู้ทำให้ตายทำหน้าที่เป็นพนักงานสอบสวนผู้ชันสูตรพลิกศพ วันแต่จะบันทึกคำชี้แจงแสดงรายละเอียดที่เกิดขึ้นมอบให้พนักงานสอบสวนผู้ชันสูตรพลิกศพรวมเข้าไว้ในสำนวนเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ 13 ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการสอบสวนมาใช้ในการชั้นสูตรพลิกศพโดยอนุโลม เช่น พนักงานอัยการมีอำนาจตั้งสอบสวนเพิ่มเติมเกี่ยวกับสำนวนชั้นสูตรพลิกศพได้ เป็นต้น

ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย
ว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศของพนักงานฝ่ายปกครอง
พ.ศ. 2543

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดการปฏิบัติหน้าที่ผู้ชั้นสูตรพลิกศของพนักงานฝ่ายปกครองอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 มาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 และมาตรา 150 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงออกข้อบังคับไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการปฏิบัติหน้าที่ชั้นสูตรพลิกศของพนักงานฝ่ายปกครอง พ.ศ. 2543”

ข้อ 2 ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2543 เป็นต้นไป

ข้อ 3 พนักงานฝ่ายปกครองตำแหน่งตั้งแต่ระดับปลัดอำเภอหรือเทียบเท่าขึ้นไป หมายความว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังต่อไปนี้

(1) ในจังหวัดอื่น ได้แก่ ปลัดอำเภอ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ นายอำเภอ ป้องกันจังหวัด จำจังหวัด ปลัดจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้ว่าราชการจังหวัด

(2) ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ เจ้าพนักงานปกครอง นิติกร หัวหน้างาน หัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าฝ่าย ผู้อำนวยการส่วน ผู้อำนวยการกอง ผู้อำนวยการสำนักกรมการปกครอง ผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง รองอธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมการปกครอง ผู้ช่วยปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย รองปลัดกระทรวงมหาดไทย และปลัดกระทรวงมหาดไทย

ข้อ 4 ในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงาน ซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติตามหน้าที่ให้พนักงานฝ่ายปกครองตามข้อ 3 แห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชั้นสูตรพลิกศพร้อมกับพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนและแพทย์

ข้อ 5 เมื่อได้รับแจ้งว่ามีความตายเกิดขึ้นตามข้อ 4 ให้ปฏิบัติ ดังนี้

(1) ในจังหวัดอื่น ให้นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอหรือปลัดอำเภอแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนและแพทย์

(2) ในกรุงเทพมหานคร ให้เจ้าพนักงานปกครอง นิติกร หัวหน้างาน หัวหน้ากลุ่ม และหัวหน้าฝ่าย ในกองการสอบสวนและนิติการ ผู้อำนวยการกองการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง ซึ่งได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายท้องที่ที่รับผิดชอบจากอธิบดีกรมการปกครองเป็นผู้ชันสูตรพลิกศพร่วมกับพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนและแพทย์

ข้อ 6 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

(1) ในจังหวัดอื่น เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นว่า ความตายที่เกิดขึ้นตามข้อ 4 เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจหรือสะท้อนขวัญของประชาชน หรืออาจกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจเข้าไปร่วมให้คำปรึกษาหรือให้คำแนะนำแก่พนักงานฝ่ายปกครอง ผู้ทำหน้าที่ร่วมชันสูตรพลิกศพ หรือจะมอบหมายให้ป้องกันจังหวัดจําจังหวัด ปลัดจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด คนหนึ่งคนใด หรือหลายคน ปฏิบัติหน้าที่ให้คำแนะนำแทนตนได้ แต่การลงชื่อในรายงานการชันสูตรพลิกศพให้เป็นหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองผู้ทำหน้าที่ร่วมชันสูตรพลิกศพ เช่นเดิม เว้นแต่ผู้ว่าราชการจังหวัดประสงค์จะเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพด้วยตนเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นปฏิบัติหน้าที่แทน ให้แจ้งให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอหรือพนักงานฝ่ายปกครองผู้ทำหน้าที่ร่วมชันสูตรพลิกศพนั้นทราบโดยพลัน กรณีเช่นนี้ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นผู้ลงชื่อร่วมในรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวน

(2) ในกรุงเทพมหานคร เมื่อปลัดกระทรวงมหาดไทย เห็นว่า ความตายที่เกิดขึ้นตามข้อ 4 เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจหรือสะท้อนขวัญของประชาชนหรืออาจกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ปลัดกระทรวงมหาดไทย อาจเข้าไปร่วมให้คำปรึกษาหรือให้ผู้ตรวจราชการกรมการปกครอง รองอธิบดีกรมการปกครอง อธิบดีกรมการปกครอง ผู้ช่วยปลัดกระทรวงมหาดไทย ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย รองปลัดกระทรวงมหาดไทย คนหนึ่งคนใด หรือหลายคนปฏิบัติหน้าที่ให้คำแนะนำแทนตนได้ แต่การลงชื่อในรายงานการชันสูตรพลิกศพให้เป็นหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครอง ผู้ทำหน้าที่ร่วมชันสูตรพลิกศพเช่นเดิม เว้นแต่ ปลัดกระทรวงมหาดไทยประสงค์จะเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพด้วยตนเอง หรือมอบหมายให้ผู้อื่นปฏิบัติหน้าที่แทน ให้แจ้งให้อธิบดีกรมการปกครอง หรือผู้อำนวยการกองการสอบสวนและนิติการ หรือพนักงานฝ่ายปกครองผู้ทำหน้าที่ร่วมชันสูตรพลิกศพนั้นทราบโดยพลัน กรณีเช่นนี้ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยหรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นผู้ลงชื่อร่วมในรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวน

ข้อ 7 เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและการบริหารราชการแผ่นดิน ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้ที่ปลัดกระทรวงมหาดไทยมอบหมายอาจเข้าไปร่วมให้คำปรึกษา หรือให้คำแนะนำแก่ฝ่ายปกครองผู้ทำหน้าที่ร่วมชั้นสูตรพลิกศพในจังหวัดอื่นได้

ข้อ 8 ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นให้ปฏิบัติดังนี้

(1) ในจังหวัดอื่นถ้าผู้ชันสูตรพลิกศพตามข้อ 5 (1) ไม่สามารถจะทำการชันสูตรพลิกศพให้เสร็จโดยเร็วได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจมอบหมายให้ป้องกันจังหวัด อำเภอ จังหวัด ปลัดจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัด คนหนึ่งคนใด หรือหลายคน เข้าร่วมชันสูตรพลิกศพกับพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนและแพทย์ได้ โดยให้พนักงานฝ่ายปกครองแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้ลงชื่อในรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวน

(2) ในกรุงเทพมหานคร ถ้าผู้ชันสูตรพลิกศพตามข้อ 5 (2) ไม่สามารถจะทำการชันสูตรพลิกศพให้เสร็จโดยเร็วได้ ปลัดกระทรวงมหาดไทยอาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานปกครองนิติกร หัวหน้างาน หัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าฝ่าย ผู้อำนวยการส่วน ผู้อำนวยการกอง และผู้อำนวยการสำนักงานการปกครอง ที่ได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายท้องที่ที่รับผิดชอบจากอธิบดีกรมการปกครอง ในท้องที่อื่น คนหนึ่งคนใด หรือหลายคนเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพกับพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนและแพทย์ได้ โดยให้พนักงานฝ่ายปกครองแห่งท้องที่ที่รับผิดชอบที่ศพนั้นอยู่ เป็นผู้ลงชื่อในรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวน

ข้อ 9 การปฏิบัติหน้าที่

(1) เมื่อได้รับแจ้งเหตุการตายจากพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ให้เจ้าหน้าที่หรือพนักงานฝ่ายปกครองที่ได้รับการแต่งตั้งบันทึกรายงานการแต่งตั้ง บันทึกการการที่ได้รับแจ้งลงในแบบรายงานประจำวันรับตัว เหตุการณ์ชันสูตรพลิกศพตามแบบ ชศ. 1 แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาจนถึงปลัดกระทรวงมหาดไทยทราบ ตามแบบ ชศ. 2 และบันทึกการออกไปชันสูตรพลิกศพลงในแบบ ชศ. 3 ท้ายข้อบังคับนี้

(2) เมื่อไปถึงสถานที่เกิดเหตุ

(ก) ตรวจสอบว่า ผู้ร่วมชันสูตรพลิกศพมีครบถ้วนและถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ ถ้าไม่เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดให้ร่วมปรึกษาหารือหาข้อยุติร่วมกันก่อน

(ข) บันทึกภาพผู้ตายตามสภาพที่พบครั้งแรก พร้อมสิ่งของ และสถานที่บริเวณข้างเคียง หรือ ร่องรอยที่ปรากฏต่างๆ

(ค) ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุหรือสภาพแวดล้อมในบริเวณที่พบศพพร้อมสภาพศพและวัตถุสิ่งของต่างๆ โดยละเอียด และบันทึกลงในแบบการตรวจที่เกิดเหตุตามแบบ ชศ. 4 ท้ายข้อบังคับนี้

- (ง) ทำแผนที่ที่เกิดเหตุ ลงในแบบแผนที่ที่เกิดเหตุ ตามแบบ ชศ. 5 ท้ายข้อบังคับนี้
- (จ) ร่วมพิจารณาการทำแผนที่ที่เกิดเหตุ กับผู้ชันสูตรพลิกศพอื่น
- (ฉ) ร่วมตรวจสอบของ อาวุธ ยานพาหนะ หรือวัตถุอื่นๆ ของคนตายหรือที่พบศพใน

สถานที่เกิดเหตุ

(ช) ร่วมทำบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพกับผู้ชันสูตรพลิกศพอื่น ๆ เพื่อแสดงเหตุและพฤติการณ์ที่ตาย ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด ถ้าตายโดยคนทำร้ายให้กล่าวว่า ใครเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่ จะทราบได้ ตามแบบรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวน ให้พิจารณาทุกประเด็น อย่างละเอียด รอบคอบ ก่อนทำความเข้าใจร่วมกัน เนื่องจากผู้ที่ทำการชันสูตรพลิกศพ อาจถูกเรียกเป็นพยานในชั้นการไต่สวนของศาล หรืออาจตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาได้เสร็จแล้ว ให้สำเนารายงานการชันสูตรพลิกศพดังกล่าว รายงานผู้บังคับบัญชา และกระทรวงมหาดไทย

ข้อ 10 เมื่อทำการชันสูตรพลิกศพแล้วเสร็จ นอกจากร่วมบันทึกลงในแบบรายงานการชันสูตรพลิกศพ ของพนักงานสอบสวนแล้ว ให้บันทึกผลการชันสูตรพลิกศพลงในบันทึกผู้ชันสูตรพลิกศพตามแบบ ชศ. 6 ท้ายข้อบังคับนี้ เพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานและรายงานผลการชันสูตรพลิกศพต่อผู้บังคับบัญชา

ข้อ 11 กรณีที่มีความเห็นไม่ตรงกันและไม่อาจลงชื่อในแบบรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวนได้ ให้บันทึกความเห็นแย้งไว้ ในบันทึกผู้ชันสูตรพลิกศพตามแบบ ชศ. 7 ท้ายข้อบังคับนี้ มอบให้พนักงานสอบสวนหนึ่งชุด พร้อมบันทึกให้ทราบว่ามีความเห็นแย้งไว้ แบบในรายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวนและรวบรวมรายงานตามข้อ 15

ข้อ 12 ในกรณีที่มีการตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ซึ่งพนักงานสอบสวนต้องสอบสวนผู้ที่ทำให้ตายเป็นผู้ต้องหานั้น กรณีนี้ให้ถือปฏิบัติตามข้อบังคับ ที่ 1/2509 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 เรื่องระเบียบการสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่น นอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ข้อ 13 ด้วย โดยพนักงานฝ่ายปกครองผู้ทำหน้าที่ชันสูตรพลิกศพคดีนั้นแจ้งเตือนให้พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ รีบแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอแล้วแต่กรณีทราบเพื่อปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 1/2509 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 โดยด่วน

ข้อ 13 ห้ามมิให้เจ้าพนักงานผู้ทำให้ตายหรือผู้ควบคุมผู้ตายเป็นผู้ชันสูตรพลิกศพและหรือเป็นพนักงานสอบสวนคดีนั้น และห้ามมิให้บันทึกคำพยานหลักฐานด้วยตนเอง เว้นแต่บันทึกคำชี้แจงแสดงรายละเอียดที่เกิดขึ้นเพื่อมอบให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทราบ

ข้อ 14 เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่การชันสูตรพลิกศพทั้งในจังหวัดอื่นและกรุงเทพมหานครเป็นไปด้วยความเรียบร้อยชัดเจน เหมาะสมและต่อเนื่อง ให้ผู้บังคับบัญชาแต่งตั้งหรือมอบหมายพนักงานฝ่ายปกครองตามข้อ 5 ปฏิบัติหน้าที่ชันสูตรพลิกศพไว้ให้ชัดเจนโดยทำเป็นหนังสือซึ่งจะต้องมีรายละเอียดให้ทราบว่า ใคร ตำแหน่งอะไรสังกัดใด ให้ทำหน้าที่อะไร พื้นที่ใด เวลาใด และรายงานการปฏิบัติหน้าที่อย่างไร ทั้งนี้ให้รวมถึงผู้บังคับบัญชาด้วย

ข้อ 15 ให้กิ่งอำเภอ อำเภอและจังหวัดรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่ตามลำดับชั้นให้กรมการปกครองทราบ วิธีการรายงานให้ส่งสำเนาฉบับหรือสำเนาภาพถ่ายบันทึกผู้ชันสูตรพลิกศพตามแบบ ชศ. 6 หรือบันทึกผู้ชันสูตรพลิกศพตามแบบ ชศ. 7 ท้ายข้อบังคับนี้ จำนวนหนึ่งฉบับและสำเนารายงานการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวนจำนวนหนึ่งฉบับ

ข้อ 16 ผู้ทำการชันสูตรพลิกศพ มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน หรือค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่า ที่พัก ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

ข้อ 17 ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้รักษาการตามข้อบังคับนี้และให้มีอำนาจตีความวินิจฉัยปัญหา และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมแบบรายงานต่างๆ ได้ตามความเหมาะสมเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามข้อบังคับนี้

ประกาศ ณ วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2543

ชานี ศักดิ์เศรษฐ์

(ชานี ศักดิ์เศรษฐ์)

รัฐมนตรีช่วยว่าการฯ รักษาการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด
ว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ
พ.ศ. 2543

โดยที่ ระบบการตรวจสอบพยานหลักฐานทางนิติเวช และระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลในการชันสูตรพลิกศพและการไต่สวนการตายยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ อาจก่อให้เกิดความผิดพลาดในการชันสูตรพลิกศพ ในการวินิจฉัยถึงสาเหตุและพฤติการณ์ที่ทำให้เกิดการตาย อีกทั้งวิธีการดำเนินการดังกล่าวยังเป็นไปอย่างล่าช้า และมีได้คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างแท้จริง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542 จึงได้กำหนดตัวบุคคลผู้ร่วมทำการชันสูตรพลิกศพเสียใหม่ โดยให้พนักงานสอบสวนทำการชันสูตรพลิกศพร่วมกับแพทย์ต่าง ๆ เรียงตามลำดับ และให้พนักงานอัยการกับพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการชันสูตรพลิกศพในกรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตาม หน้าที่ รวมทั้งปรับปรุงวิธีการชันสูตรพลิกศพและการไต่สวนการตาย เพื่อให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว รอบคอบ มีประสิทธิภาพ และคุ้มครองสิทธิ ของผู้เกี่ยวข้องเป็นญาติของผู้ตายมากยิ่งขึ้น จึงเห็นสมควรกำหนดระเบียบนี้ ใช้บังคับ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ. 2498 และมาตรา 16 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อัยการสูงสุดจึงกำหนดระเบียบไว้ดังต่อไปนี้

หมวด 1

บททั่วไป

ข้อ 1 ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการชันสูตรพลิกศพ พ.ศ. 2543”

ข้อ 2 ให้ยกเลิกระเบียบ ข้อบังคับและคำสั่งอื่นใดที่ขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ และให้ใช้ระเบียบนี้แทน

การปฏิบัติตามระเบียบนี้ ให้คำนึงถึงข้อบังคับและระเบียบของส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้องในการชั้นสูตรพลิกศพ

ข้อ 3 ให้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน 2543 เป็นต้นไป

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“ศูนย์อำนวยการ” หมายความว่า ศูนย์อำนวยการคดีชั้นสูตรพลิกศพ

“ผู้อำนวยการศูนย์” หมายความว่า อธิบดีอัยการฝ่ายคดีอาญา หรืออัยการจังหวัดผู้ปฏิบัติหน้าที่ประจำ ณ สำนักงานอัยการจังหวัดนั้น หรืออัยการจังหวัดประจำศาลจังหวัด แล้วแต่กรณี

“รองผู้อำนวยการศูนย์” หมายความว่า รองอธิบดีอัยการฝ่ายคดีอาญา หรือพนักงานอัยการที่อัยการจังหวัดมอบหมาย

“เลขานุการศูนย์” หมายความว่า

(1) ในกรุงเทพมหานคร พนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมาย

(2) ในต่างจังหวัด พนักงานอัยการประจำสำนักงานอัยการต่าง ๆ แห่งท้องที่ที่ศพนั้น

อยู่

หมวด 2

ศูนย์อำนวยการ

ข้อ 5 ให้จัดตั้งศูนย์อำนวยการคดีชั้นสูตรพลิกศพขึ้นในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดมีหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการติดต่อและประสานงาน กรณีพนักงานอัยการต้องเข้าร่วมในการชั้นสูตรพลิกศพ

ให้ผู้อำนวยการศูนย์เป็นผู้รับผิดชอบอำนวยการให้การชั้นสูตรพลิกศพเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยให้รองผู้อำนวยการศูนย์มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้อำนวยการศูนย์ และให้เลขานุการศูนย์ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการ

ข้อ 6 ให้ศูนย์อำนวยการ มีหน้าที่ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดทำบัญชีรายชื่อพนักงานอัยการที่จะต้องเข้าร่วมการชั้นสูตรพลิกศพโดยในกรุงเทพมหานคร ให้เสนออัยการสูงสุด หรือผู้ที่อัยการสูงสุดมอบหมายเพื่อออกคำสั่ง ในต่างจังหวัด ให้ผู้อำนวยการศูนย์เป็นผู้ออกคำสั่ง แล้วแจ้งให้พนักงานอัยการทราบล่วงหน้า

(2) จัดให้มีพนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่แทน กรณีพนักงานอัยการผู้ชั้นสูตรพลิกศพไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

(3) จัดให้มีเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ไว้คอยรับแจ้งจากพนักงานสอบสวน กรณีขอให้พนักงานอัยการเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพ

(4) จัดทำสารบบรับเรื่องการชันสูตรพลิกศพของพนักงานอัยการแยกต่างหากตามแบบที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด

(5) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ข้อ 7 เมื่อได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวนเพื่อขอให้พนักงานอัยการเข้าร่วมการชันสูตรพลิกศพแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บันทึกการแจ้งไว้ในแบบรับแจ้งการเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพท้ายระเบียบ และให้แจ้งพนักงานอัยการตามรายชื่อผู้เป็นเวร ไปร่วมชันสูตรพลิกศพทันที

ให้เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์จัดการให้พนักงานสอบสวนผู้แจ้ง ลงลายมือชื่อในแบบรับแจ้งการเข้าร่วมชันสูตรพลิกศพให้ครบถ้วน

ข้อ 8 พนักงานอัยการและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพ มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน ค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พัก ตามระเบียบที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด

หมวด 3

อัยการกับการชันสูตรพลิกศพ

ข้อ 9 การชันสูตรพลิกศพ เป็นอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เพื่อคุ้มครองสิทธิของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นญาติของผู้ตายหรือเจ้าพนักงาน รวมทั้งการดูแลสิทธิของบุคคลดังกล่าวในการได้ส่วนการตาย ชักถามพยานและการนำสืบพยาน ไม่ว่าจะโดยตนเองหรือโดยทนายความของบุคคลนั้นและต้องปฏิบัติตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเคร่งครัด

ข้อ 10 การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 วรรคหนึ่ง วรรคสาม วรรคสี่ และวรรคห้า พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย

ในการตรวจสำนวนการชันสูตรพลิกศพ กรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ ให้พนักงานอัยการรายงานต่อหัวหน้าพนักงานอัยการตามลำดับชั้นจนถึงอธิบดี เพื่อแจ้งไปยังผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี

ในการชันสูตรพลิกศพ กรณีที่มีความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หากพนักงานสอบสวนเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานอัยการ ให้พนักงานอัยการบันทึกไว้ในแบบรายงานการชันสูตรพลิกศพ แล้วรายงานต่อผู้อำนวยการศูนย์ เพื่อแจ้งไปยังผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี

ข้อ 11 ให้พนักงานอัยการผู้ได้รับมอบหมายเข้าร่วมทำการชันสูตรพลิกศพยังสถานที่ และวัน เวลา ตาม ที่ได้รับแจ้งจากพนักงานสอบสวน

ก่อนดำเนินการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานอัยการตรวจสอบให้ได้ความว่า พนักงานสอบสวนได้แจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบเท่า ที่จะทำได้

ในกรณีที่ปรากฏว่า พนักงานสอบสวนยังมิได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวในวรรคก่อน ให้พนักงานอัยการแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการให้ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่าที่จะทำได้ แต่ถ้ามีความจำเป็นและมีเหตุอันสมควรที่พนักงานสอบสวนไม่สามารถปฏิบัติได้ ให้ชันสูตรพลิกศพไปได้ แล้วแจ้งให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุดังกล่าวไว้เป็นหลักฐาน

ข้อ 12 ในการชันสูตรพลิกศพ พนักงานอัยการจะต้องตรวจสอบว่า การชันสูตรพลิกศพได้กระทำโดยพนักงานสอบสวนร่วมกับแพทย์ที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ตามลำดับ

(1) แพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ ซึ่งได้รับวุฒิบัตรหรือได้รับหนังสืออนุมัติจากแพทยสภา
(2) แพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐ ถ้าแพทย์ทางนิติเวชศาสตร์ไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

(3) แพทย์ประจำสาธารณสุขจังหวัด ถ้าแพทย์ประจำโรงพยาบาลของรัฐไม่มี หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

(4) แพทย์ประจำโรงพยาบาลของเอกชนหรือแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ขึ้นทะเบียนเป็นแพทย์อาสาสมัครตามระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข ถ้าแพทย์ประจำสาธารณสุขจังหวัด ไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

ในกรณีที่แพทย์ตามที่ระบุไว้ในวรรคแรกไม่มีหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้พนักงานสอบสวนบันทึกเหตุ ดังกล่าวในรายงานการชันสูตรพลิกศพ

ข้อ 13 ในการชันสูตรพลิกศพ จะต้องให้ได้ความว่าผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน เมื่อใด เหตุ และพฤติการณ์ในการตายเป็นอย่างไร ถ้าตายโดยคนทำร้าย ให้กล่าวว่าใครเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่จะทราบได้

ข้อ 14 ให้พนักงานอัยการผู้ชันสูตรพลิกศพ บันทึกรายละเอียดผลการชันสูตรพลิกศพ ในแบบรายงานการชันสูตรพลิกศพ เสนอผู้อำนวยการศูนย์เพื่อทราบ

ในคดีสำคัญตามนัยแห่งระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.2528 ให้ ศูนย์อำนาจการ รายงานผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงอัยการสูงสุด

ข้อ 15 ในสำนวนการชันสูตรพลิกศพจะต้องปรากฏเอกสารหลักฐานเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

- (1) หลักฐานการแจ้งให้ผู้มีหน้าที่ไปทำการชันสูตรพลิกศพทราบ
- (2) หลักฐานการแจ้งให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายอย่างน้อยหนึ่งคนทราบ เท่าที่จะทำได้
- (3) บันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวนและแพทย์
- (4) รายงานของแพทย์แนบท้ายบันทึกรายละเอียดแห่งการชันสูตรพลิกศพ
- (5) หลักฐานการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล หรือเจ้าหน้าที่ในสังกัด สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัด ที่ผ่านการอบรมทางนิติเวชศาสตร์ ตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 21) พ.ศ. 2542
- (6) บันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาของแพทย์และพนักงานสอบสวน

ข้อ 16 กรณีที่ความตายมิได้เป็นผลแห่งการกระทำผิดอาญา เมื่อพนักงานอัยการเห็นว่าการชันสูตรพลิกศพถูกต้องแล้ว ให้สั่งว่า “การชันสูตรพลิกศพได้ดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 แล้ว” และส่งสำนวนไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 156

ข้อ 17 กรณีที่ความตายเกิดขึ้น โดยการกระทำของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ หรือตายในระหว่างอยู่ในความควบคุมของเจ้าพนักงานซึ่งอ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ ให้พนักงานอัยการ แห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่เป็นผู้พิจารณาสั่งสำนวนการชันสูตรพลิกศพ

เมื่อได้รับสำนวนชันสูตรพลิกศพในวรรคแรก ให้พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนของรับแบบรายงานการชันสูตรพลิกศพตามข้อ 14 มารวมเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการชันสูตรพลิกศพ

ข้อ 18 สำนวนการชันสูตรพลิกศพ ให้พนักงานอัยการพิจารณาและทำความเข้าใจความเห็นหัวหน้าพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่ง

หมวด 4 การดำเนินคดีในชั้นศาล

ข้อ 19 เมื่อหัวหน้าพนักงานอัยการมีคำสั่งตามข้อ 18 แล้ว ให้พนักงานอัยการทำคำร้องยื่นต่อศาลชั้นต้นแห่งท้องที่ที่ศพนั้นอยู่ภายในสามสิบวันนับแต่วันได้รับสำนวน เพื่อให้ศาลทำการไต่สวนและทำคำสั่งแสดงว่า ผู้ตายคือใคร ตายที่ไหน ตายเมื่อใด เหตุและพฤติการณ์ในการตายเป็นอย่างไร ถ้าตายโดยคนทำร้าย ให้ระบุว่าใครเป็นผู้กระทำร้ายเท่าที่จะทราบได้

ในกรณีจำเป็น ให้ขยายระยะเวลาได้ไม่เกินสองครั้ง ครั้งละไม่เกินสามสิบวัน แต่ต้องบันทึกเหตุผลและความจำเป็นในการขยายระยะเวลาทุกครั้งไว้ในสำนวนการชันสูตรพลิกศพ

เมื่อศาลกำหนดวันนัดไต่สวนแล้ว ให้พนักงานอัยการทำคำร้องยื่นต่อศาลขอให้ส่งสำเนาคำร้องและแจ้งกำหนดวันนัดไต่สวนให้สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล หรือญาติของผู้ตายตามลำดับอย่างน้อยหนึ่งคน เท่าที่จะทำได้ทราบก่อนวันนัดไต่สวน ไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน

ข้อ 20 เมื่อศาลได้มีคำสั่งและส่งสำนวนการไต่สวนของศาลคืนมายังพนักงานอัยการแล้ว ให้ส่งสำนวนการไต่สวนของศาลและสำนวนชันสูตรพลิกศพของพนักงานสอบสวนไปยังพนักงานสอบสวนเพื่อดำเนินการต่อไป

ข้อ 21 ให้นำระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 มาบังคับใช้เกี่ยวกับการชันสูตรพลิกศพโดยอนุโลม

ประกาศ ณ วันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ. 2543

(ลงชื่อ) สุชาติ ไตรประสิทธิ์
(นายสุชาติ ไตรประสิทธิ์)
อัยการสูงสุด

**Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and
Summary Executions**

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights

Geneva, Switzerland

Recommended by Economic and Social Council resolution 1989/65 of 24 May 1989^{*}

Prevention

1. Governments shall prohibit by law all extra-legal, arbitrary and summary executions and shall ensure that any such executions are recognized as offences under their criminal laws, and are punishable by appropriate penalties which take into account the seriousness of such offences. Exceptional circumstances including a state of war or threat of war, internal political instability or any other public emergency may not be invoked as a justification of such executions.

Such executions shall not be carried out under any circumstances including, but not limited to, situations of internal armed conflict, excessive or illegal use of force by a public official or other person acting in an official capacity or by a person acting at the instigation, or with the consent or acquiescence of such person, and situations in which deaths occur in custody. This prohibition shall prevail over decrees issued by governmental authority.

2. In order to prevent extra-legal, arbitrary and summary executions, Governments shall ensure strict control, including a clear chain of command over all officials responsible for apprehension, arrest, detention, custody and imprisonment, as well as those officials authorized by law to use force and firearms.

3. Governments shall prohibit orders from superior officers or public authorities authorizing or inciting other persons to carry out any such extralegal, arbitrary or summary executions. All persons shall have the right and the duty to defy such orders. Training of law enforcement officials shall emphasize the above provisions.

---

^{*} In resolution 1989/65, paragraph 1, the Economic and Social Council recommended that the Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions should be taken into account and respected by Governments within the framework of their national legislation and practices.

4. Effective protection through judicial or other means shall be guaranteed to individuals and groups who are in danger of extra-legal, arbitrary or summary executions, including those who receive death threats.

5. No one shall be involuntarily returned or extradited to a country where there are substantial grounds for believing that he or she may become a victim of extra-legal, arbitrary or summary execution in that country.

6. Governments shall ensure that persons deprived of their liberty are held in officially recognized places of custody, and that accurate information on their custody and whereabouts, including transfers, is made promptly available to their relatives and lawyer or other persons of confidence.

7. Qualified inspectors, including medical personnel, or an equivalent independent authority, shall conduct inspections in places of custody on a regular basis, and be empowered to undertake unannounced inspections on their own initiative, with full guarantees of independence in the exercise of this function. The inspectors shall have unrestricted access to all persons in such places of custody, as well as to all their records.

8. Governments shall make every effort to prevent extra-legal, arbitrary and summary executions through measures such as diplomatic intercession, improved access of complainants to intergovernmental and judicial bodies, and public denunciation. Intergovernmental mechanisms shall be used to investigate reports of any such executions and to take effective action against such practices.

Governments, including those of countries where extra-legal, arbitrary and summary executions are reasonably suspected to occur, shall cooperate fully in international investigations on the subject.

Investigation

9. There shall be thorough, prompt and impartial investigation of all suspected cases of extra-legal, arbitrary and summary executions, including cases where complaints by relatives or other reliable reports suggest unnatural death in the above circumstances. Governments shall maintain investigative offices and procedures to undertake such inquiries. The purpose of the investigation shall be to determine the cause, manner and time of death, the person responsible, and any pattern or practice which may have brought about that death. It shall include an adequate

autopsy, collection and analysis of all physical and documentary evidence and statements from witnesses. The investigation shall distinguish between natural death, accidental death, suicide and homicide.

10. The investigative authority shall have the power to obtain all the information necessary to the inquiry. Those persons conducting the investigation shall have at their disposal all the necessary budgetary and technical resources for effective investigation. They shall also have the authority to oblige officials allegedly involved in any such executions to appear and testify. The same shall apply to any witness. To this end, they shall be entitled to issue summonses to witnesses, including the officials allegedly involved and to demand the production of evidence.

11. In cases in which the established investigative procedures are inadequate because of lack of expertise or impartiality, because of the importance of the matter or because of the apparent existence of a pattern of abuse, and in cases where there are complaints from the family of the victim about these inadequacies or other substantial reasons, Governments shall pursue investigations through an independent commission of inquiry or similar procedure. Members of such a commission shall be chosen for their recognized impartiality, competence and independence as individuals. In particular, they shall be independent of any institution, agency or person that may be the subject of the inquiry. The commission shall have the authority to obtain all information necessary to the inquiry and shall conduct the inquiry as provided for under these Principles.

12. The body of the deceased person shall not be disposed of until an adequate autopsy is conducted by a physician, who shall, if possible, be an expert in forensic pathology. Those conducting the autopsy shall have the right of access to all investigative data, to the place where the body was discovered, and to the place where the death is thought to have occurred. If the body has been buried and it later appears that an investigation is required, the body shall be promptly and competently exhumed for an autopsy. If skeletal remains are discovered, they should be carefully exhumed and studied according to systematic anthropological techniques.

13. The body of the deceased shall be available to those conducting the autopsy for a sufficient amount of time to enable a thorough investigation to be carried out. The autopsy shall, at a minimum, attempt to establish the identity of the deceased and the cause and manner of

death. The time and place of death shall also be determined to the extent possible. Detailed colour photographs of the deceased shall be included in the autopsy report in order to document and support the findings of the investigation. The autopsy report must describe any and all injuries to the deceased including any evidence of torture.

14. In order to ensure objective results, those conducting the autopsy must be able to function impartially and independently of any potentially implicated persons or organizations or entities.

15. Complainants, witnesses, those conducting the investigation and their families shall be protected from violence, threats of violence or any other form of intimidation. Those potentially implicated in extra-legal, arbitrary or summary executions shall be removed from any position of control or power, whether direct or indirect, over complainants, witnesses and their families, as well as over those conducting investigations.

16. Families of the deceased and their legal representatives shall be informed of, and have access to, any hearing as well as to all information relevant to the investigation, and shall be entitled to present other evidence. The family of the deceased shall have the right to insist that a medical or other qualified representative be present at the autopsy. When the identity of a deceased person has been determined, a notification of death shall be posted, and the family or relatives of the deceased shall be informed immediately. The body of the deceased shall be returned to them upon completion of the investigation.

17. A written report shall be made within a reasonable period of time on the methods and findings of such investigations. The report shall be made public immediately and shall include the scope of the inquiry, procedures and methods used to evaluate evidence as well as conclusions and recommendations based on findings of fact and on applicable law. The report shall also describe in detail specific events that were found to have occurred and the evidence upon which such findings were based, and list the names of witnesses who testified, with the exception of those whose identities have been withheld for their own protection. The Government shall, within a reasonable period of time, either reply to the report of the investigation, or indicate the steps to be taken in response to it.

Legal proceedings

18. Governments shall ensure that persons identified by the investigation as having participated in extra-legal, arbitrary or summary executions in any territory under their jurisdiction are brought to justice. Governments shall either bring such persons to justice or cooperate to extradite any such persons to other countries wishing to exercise jurisdiction. This principle shall apply irrespective of who and where the perpetrators or the victims are, their nationalities or where the offence was committed.

19. Without prejudice to principle 3 above, an order from a superior officer or a public authority may not be invoked as a justification for extra-legal, arbitrary or summary executions. Superiors, officers or other public officials may be held responsible for acts committed by officials under their authority if they had a reasonable opportunity to prevent such acts. In no circumstances, including a state of war, siege or other public emergency, shall blanket immunity from prosecution be granted to any person allegedly involved in extra-legal, arbitrary or summary executions.

20. The families and dependents of victims of extra-legal, arbitrary or summary executions shall be entitled to fair and adequate compensation within a reasonable period of time.

Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials

Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights

Geneva, Switzerland

Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990.

Whereas the work of law enforcement officials* is a social service of great importance and there is, therefore, a need to maintain and, whenever necessary, to improve the working conditions and status of these officials,

Whereas a threat to the life and safety of law enforcement officials must be seen as a threat to the stability of society as a whole,

Whereas law enforcement officials have a vital role in the protection of the right to life, liberty and security of the person, as guaranteed in the Universal Declaration of Human Rights and reaffirmed in the International Covenant on Civil and Political Rights,

Whereas the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners provide for the circumstances in which prison officials may use force in the course of their duties,

Whereas article 3 of the Code of Conduct for Law Enforcement Officials provides that law enforcement officials may use force only when strictly necessary and to the extent required for the performance of their duty,

Whereas the preparatory meeting for the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Varenna, Italy, agreed on elements to be considered in the course of further work on restraints on the use of force and firearms by law enforcement officials,

Whereas the Seventh Congress, in its resolution 14, inter alia, emphasizes that the use of force and firearms by law enforcement officials should be commensurate with due respect for human rights,

Whereas the Economic and Social Council, in its resolution 1986/10, section IX, of 21 May 1986, invited Member States to pay particular attention in the implementation of the Code to the use of force and firearms by law enforcement officials, and the General Assembly, in its resolution 41/149 of 4 December 1986, inter alia, welcomed this recommendation made by the Council,

Whereas it is appropriate that, with due regard to their personal safety, consideration be given to the role of law enforcement officials in relation to the administration of justice, to the protection of the right to life, liberty and security of the person, to their responsibility to maintain public safety and social peace and to the importance of their qualifications, training and conduct, The basic principles set forth below, which have been formulated to assist Member States in their task of ensuring and promoting the proper role of law enforcement officials, should be taken into account and respected by Governments within the framework of their national legislation and practice, and be brought to the attention of law enforcement officials as well as other persons, such as judges, prosecutors, lawyers, members of the executive branch and the legislature, and the public.

General provisions

1. Governments and law enforcement agencies shall adopt and implement rules and regulations on the use of force and firearms against persons by law enforcement officials. In developing such rules and regulations, Governments and law enforcement agencies shall keep the ethical issues associated with the use of force and firearms constantly under review.

2. Governments and law enforcement agencies should develop a range of means as broad as possible and equip law enforcement officials with various types of weapons and ammunition that would allow for a differentiated use of force and firearms. These should include the development of non-lethal incapacitating weapons for use in appropriate situations, with a view to increasingly restraining the application of means capable of causing death or injury to persons. For the same purpose, it should also be possible for law enforcement officials to be equipped with self-defensive equipment such as shields, helmets, bullet-proof vests and bullet-proof means of transportation, in order to decrease the need to use weapons of any kind.

3. The development and deployment of non-lethal incapacitating weapons should be carefully evaluated in order to minimize the risk of endangering uninvolved persons, and the use of such weapons should be carefully controlled.

4. Law enforcement officials, in carrying out their duty, shall, as far as possible, apply non-violent means before resorting to the use of force and firearms. They may use force and firearms only if other means remain ineffective or without any promise of achieving the intended result.

5. Whenever the lawful use of force and firearms is unavoidable, law enforcement officials shall:

(a) Exercise restraint in such use and act in proportion to the seriousness of the offence and the legitimate objective to be achieved;

(b) Minimize damage and injury, and respect and preserve human life;

(c) Ensure that assistance and medical aid are rendered to any injured or affected persons at the earliest possible moment;

(d) Ensure that relatives or close friends of the injured or affected person are notified at the earliest possible moment.

6. Where injury or death is caused by the use of force and firearms by law enforcement officials, they shall report the incident promptly to their superiors, in accordance with principle 22.

7. Governments shall ensure that arbitrary or abusive use of force and firearms by law enforcement officials is punished as a criminal offence under their law.

8. Exceptional circumstances such as internal political instability or any other public emergency may not be invoked to justify any departure from these basic principles.

Special provisions

9. Law enforcement officials shall not use firearms against persons except in self-defence or defence of others against the imminent threat of death or serious injury, to prevent the perpetration of a particularly serious crime involving grave threat to life, to arrest a person presenting such a danger and resisting their authority, or to prevent his or her escape, and only when less extreme means are insufficient to achieve these objectives. In any event, intentional lethal use of firearms may only be made when strictly unavoidable in order to protect life.

10. In the circumstances provided for under principle 9, law enforcement officials shall identify themselves as such and give a clear warning of their intent to use firearms, with sufficient time for the warning to be observed, unless to do so would unduly place the law enforcement officials at risk or would create a risk of death or serious harm to other persons, or would be clearly inappropriate or pointless in the circumstances of the incident.

11. Rules and regulations on the use of firearms by law enforcement officials should include guidelines that:

(a) Specify the circumstances under which law enforcement officials are authorized to carry firearms and prescribe the types of firearms and ammunition permitted;

(b) Ensure that firearms are used only in appropriate circumstances and in a manner likely to decrease the risk of unnecessary harm;

(c) Prohibit the use of those firearms and ammunition that cause unwarranted injury or present an unwarranted risk;

(d) Regulate the control, storage and issuing of firearms, including procedures for ensuring that law enforcement officials are accountable for the firearms and ammunition issued to them;

(e) Provide for warnings to be given, if appropriate, when firearms are to be discharged;

(f) Provide for a system of reporting whenever law enforcement officials use firearms in the performance of their duty.

Policing unlawful assemblies

12. As everyone is allowed to participate in lawful and peaceful assemblies, in accordance with the principles embodied in the Universal Declaration of Human Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights, Governments and law enforcement agencies and officials shall recognize that force and firearms may be used only in accordance with principles 13 and 14.

13. In the dispersal of assemblies that are unlawful but non-violent, law enforcement officials shall avoid the use of force or, where that is not practicable, shall restrict such force to the minimum extent necessary.

14. In the dispersal of violent assemblies, law enforcement officials may use firearms only when less dangerous means are not practicable and only to the minimum extent necessary. Law enforcement officials shall not use firearms in such cases, except under the conditions stipulated in principle 9.

Policing persons in custody or detention

15. Law enforcement officials, in their relations with persons in custody or detention, shall not use force, except when strictly necessary for the maintenance of security and order within the institution, or when personal safety is threatened.

16. Law enforcement officials, in their relations with persons in custody or detention, shall not use firearms, except in self-defence or in the defence of others against the immediate threat of death or serious injury, or when strictly necessary to prevent the escape of a person in custody or detention presenting the danger referred to in principle 9.

17. The preceding principles are without prejudice to the rights, duties and responsibilities of prison officials, as set out in the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, particularly rules 33, 34 and 54.

Qualifications, training and counseling

18. Governments and law enforcement agencies shall ensure that all law enforcement officials are selected by proper screening procedures, have appropriate moral, psychological and physical qualities for the effective exercise of their functions and receive continuous and thorough professional training. Their continued fitness to perform these functions should be subject to periodic review.

19. Governments and law enforcement agencies shall ensure that all law enforcement officials are provided with training and are tested in accordance with appropriate proficiency standards in the use of force. Those law enforcement officials who are required to carry firearms should be authorized to do so only upon completion of special training in their use.

20. In the training of law enforcement officials, Governments and law enforcement agencies shall give special attention to issues of police ethics and human rights, especially in the investigative process, to alternatives to the use of force and firearms, including the peaceful settlement of conflicts, the understanding of crowd behaviour, and the methods of persuasion, negotiation and mediation, as well as to technical means, with a view to limiting the use of force and firearms. Law enforcement agencies should review their training programmes and operational procedures in the light of particular incidents.

21. Governments and law enforcement agencies shall make stress counselling available to law enforcement officials who are involved in situations where force and firearms are used.

Reporting and review procedures

22. Governments and law enforcement agencies shall establish effective reporting and review procedures for all incidents referred to in principles 6 and 11 (f). For incidents reported pursuant to these principles, Governments and law enforcement agencies shall ensure that an effective review process is available and that independent administrative or prosecutorial authorities are in a position to exercise jurisdiction in appropriate circumstances. In cases of death and serious injury or other grave consequences, a detailed report shall be sent promptly to the competent authorities responsible for administrative review and judicial control.

23. Persons affected by the use of force and firearms or their legal representatives shall have access to an independent process, including a judicial process. In the event of the death of such persons, this provision shall apply to their dependants accordingly.

24. Governments and law enforcement agencies shall ensure that superior officers are held responsible if they know, or should have known, that law enforcement officials under their command are resorting, or have resorted, to the unlawful use of force and firearms, and they did not take all measures in their power to prevent, suppress or report such use.

25. Governments and law enforcement agencies shall ensure that no criminal or disciplinary sanction is imposed on law enforcement officials who, in compliance with the Code of Conduct for Law Enforcement Officials and these basic principles, refuse to carry out an order to use force and firearms, or who report such use by other officials.

26. Obedience to superior orders shall be no defence if law enforcement officials knew that an order to use force and firearms resulting in the death or serious injury of a person was manifestly unlawful and had a reasonable opportunity to refuse to follow it. In any case, responsibility also rests on the superiors who gave the unlawful orders.

Note : *In accordance with the commentary to article 1 of the Code of Conduct for Law Enforcement Officials, the term "law enforcement officials" includes all officers of the law, whether appointed or elected, who exercise police powers, especially the powers of arrest or detention. In countries where police powers are exercised by military authorities, whether uniformed or not, or by State security forces, the definition of law enforcement officials shall be regarded as including officers of such services.

จำนวนคดีวิสามัญฆาตกรรมและคำสั่งอัยการสูงสุดหรือผู้รักษาราชการแทน

ปี พ.ศ.	จำนวนสำนวน ที่รับ	จำนวนสำนวนที่มีคำสั่ง		ส่งคืนเพราะ ปฏิบัติผิด	หมายเหตุ
		ฟ้อง	ไม่ฟ้อง		
2544	88	2	70	16	
2545	135	1	107	27	
2546	75	-	75		ม.ก.-ม.ย.
รวม	298	3	152	43	

ที่มา : วินัย คำรงมงคลกุล. (2547, กันยายน). “พนักงานอัยการกับการชั้นสุดรพลิกศพ.”
บทบัณฑิตย์, 60, 3. หน้า 106.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล : นางศิริพร ตั้งคณาภูลชัย

วัน-เดือน-ปีเกิด : 14 พฤษภาคม 2511

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2533 : วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พืชสวน)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

พ.ศ. 2544 : นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2546 : ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ รุ่นที่ 19

สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความแห่งสหประชาชาติ

: เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 56

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

พ.ศ. 2547 : ศึกษาต่อหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์

หมวดศึกษากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์